श्रीमद्भार्गवोपपुराणम्

(सपाठालोचनं सम्पादनम्)

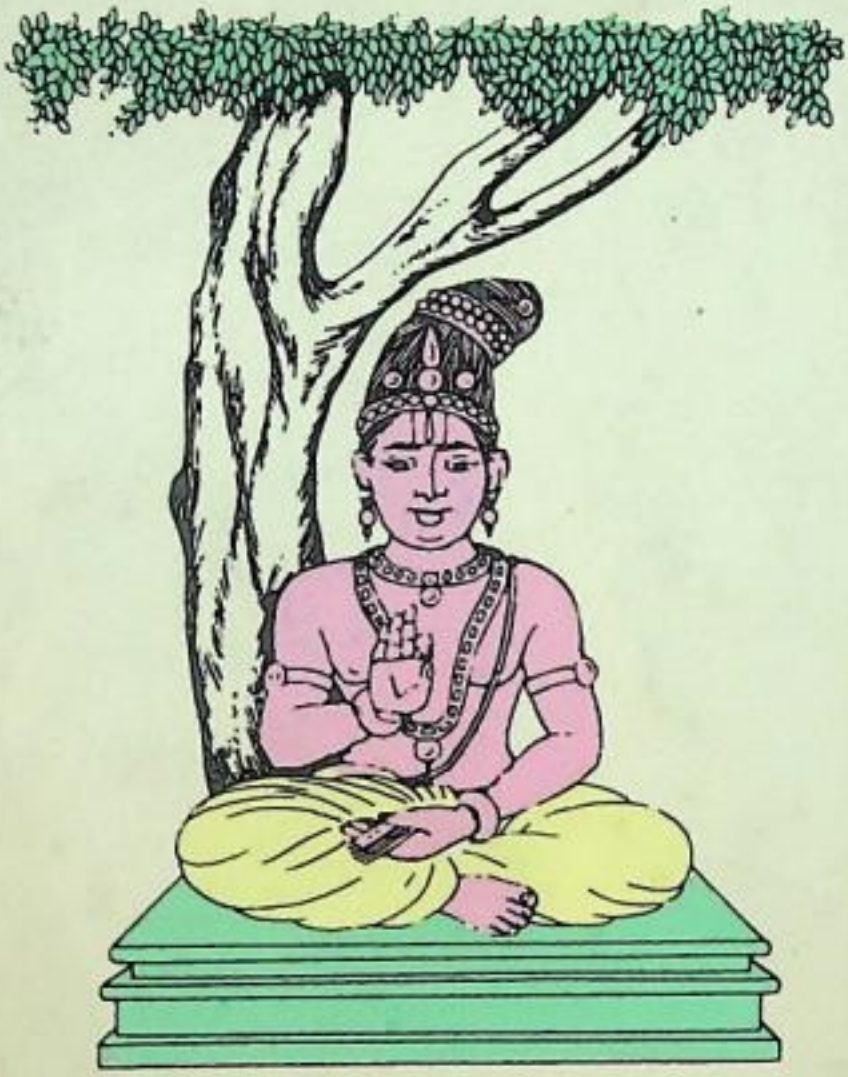

सम्पादकः

डॉ॰ बृजेशकुमारशुक्लः

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad Prakashan. Digitized by eGangotri Siddhanta Gyaan Kosha and Lakshmi Research Academy

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

CC-0. Akhil Bhāratiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

श्रीमद्भार्गवोपपुराणम्

(सपाठालोचनं सम्पादनम्)

सम्पादकः

डॉ. बृजेशकुमारशुक्लः

(एम.ए., पी-एच.डी., साहित्याचार्यः)

प्रवक्ता

लक्ष्मणपुरविश्वविद्यालयस्य संस्कृतप्राकृतभाषाविभागे

लखनऊ

अखिलभारतीयसंस्कृतपरिषद्

लक्ष्मणपुरम्

१९९४

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

प्रकाशिका -
अखिलभारतीयसंस्कृतपरिषद्,
महात्मागांधी-मार्गः,
हजरतगञ्जम्,
लक्ष्मणपुरम् (लखनऊ)- २२६००१

(उत्तरप्रदेशसंस्कृतादम्या प्रदत्तेनांऽऽशिका ऽऽर्थिकसाहाय्येन प्रकाशितम्)

मूल्यम्- रु. १२५/-
प्रथमसंस्करणम्- २०५१ वि.सं., १९९४ ख्रिष्टाब्दः
(पुनर्मुद्रणादयः सर्वेऽधिकाराः सम्पादकेन स्वायत्तीकृताः)

मुद्रकः
लखनऊ विश्वविद्यालयस्य मुद्रणालये, लखनऊ

सङ्गणकच्छायाटङ्कणकः
'लेजर ग्राफिक्स' प्रतिष्ठानम्
हजरतगञ्जम्, लखनऊ

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

PUBLISHERS' NOTE

One of the aims and objects of the Akhila Bhāratīya Sanskrit Parishad, Lucknow is to publish hitherto unpublished and rare works in Sanskrit. It is in fulfilment of this object that the Parishad has undertaken the publication of this Upapurāṇa.

The Bhārgavopapurāṇa is believed to be a writting of a sage known as Bhārgava, but unfortunately the author himself has not given any information about himself. Dr B.K. Shukla believes it as a writing of the period ranging from 11th to 15th Century A.D. He has arrived at this date on the basis of a number of facts which he has elaborately discussed in the Introduction of the Text. He is also of the view that the Bhārgavopapurāṇa is the oldest of the Sanskrit writtings about the Ālvārs. The authenticity of the Bhārgavopapurāṇa is proved on the basis of its mention in the list of the upapurāṇas contained in the works like Mahāpurāṇa etc. Even in its present from the Bhārgavopapurāṇa consists of forty Adhyāyas. It is characterised by describing, for the first time in Sanskrit, the biography of the Vaiṣṇava Ālvār devotees, even those who have been hinted at in the Tamil works.

The editor has done yomen's service to Sanskrit by consulting a dozen manuscripts of the text. But in his critical edition of the text he has made use only of the four manuscripts including one preserved in the Manuscripts collection of our Parishad. The Manuscript, according to its colophon dates back to Vikrama Saṁvat 1786 and thus it is the oldest of the manuscripts of the text available so far.

In preparing the critical edition of the text the learned editor has taken pains. He has not omitted any thing relevant to the critical edition of the text but has been careful in not including anything which would have added to the bulk of the text without adding to its worth materially.

The Parishad is glad to present the critical and authentic text of the Bhārgavopapurāṇa, meticulously prepared by its editor, Dr B.K. Shukla, to the world of Sanskrit. I crave the indulgence of scholars for the lapses, if any, in the printing.

Gurupūrṇimā
July 22, 1994

J.P. Sinha
Secretary

CC-0. Akhil Bharātiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

शास्त्रवि

श्रीमतीरामानुजायनमः। यस्याद्विरदवक्त्राद्याः पारिषद्याः परश्शतं। विघ्नान्निघ्नन्ति नृणां विष्वक्सेनं तमाश्रये॥१॥ श्रीशौनक उवाच॥ सर्वे धर्मा यतस्तज्ज्ञ सर्वशास्त्रार्थतत्त्वविद्। व्यासस्ते द्वैपायन प्रियः॥२॥ यानि कर्माणि लोके ऽस्मिंश्चरित्राणि पवित्राणि। तव प्रसादादस्माभिः श्रुतानि वदतां वर॥३॥ कृतकृत्या वयं स्याम पवित्रीकृतचेतसः। योगिनां तच्चरित्राणि भगवद्रसभोगिनां॥४॥ नोक्तान्यमृतकल्पानि त्वया धर्मपदेन। नतृप्तिं याति चेतो सितस्मात्तानि वदस्व नः॥५॥ सूत उवाच। साधु पृष्टोऽस्मि मुनयो भवद्भिर्मोक्षकाङ्क्षिभिः। चिरकौ

श्री

([illegible] "ङ" मातृकायाः प्रथमं पत्रम्)

3

([illegible] "घ" मातृकाया एकं पत्रम्)

त्वं पद्मिनी त्रिदशवन्दितपादपद्मा
पद्मासना भगवती धृतहस्तपद्मा ।
श्रीविष्णुपत्नि! जगतां जननी सुरश्रीः
त्वां मातरं शरणमब्जमुखीं प्रपद्ये ॥

(श्रीमद्भार्गवोपपुराणे २०/३८)

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

कार्तज्ञ्यनिवेदनम्

श्रीवंशीमाधुरीरागे वक्रीकृतकटिध्रुवम् ।
दोलायमानसुग्रीवं वन्दे वक्रविहारिणम् ।।

श्रीभगवत्पादपङ्कजपरागभक्तिरागाऽऽकृष्टचेतसां-मुखस्रवद्द्राविडाम्नायनिर्झरशात्कारधारापवित्री - कृताऽखिलजनानां श्रीवैष्णवसम्प्रदायहारखचितमुक्ताफलानां सरोभूतमहदादिद्वादशालवारसूरिणां चरितप्रतिपादकम्, आचार्यरामानुजप्रभृतीनां जन्मादिप्रख्यापकञ्च "श्रीमद्भार्गवोपपुराणम्" मातृकानिहितपाठैः सम्यगालोच्य तत्रभवतां विपश्चितां मोदाय प्राकाश्यमुपनीतम्।

उपपुराणवाङ्मयेऽद्यावध्यप्रकाशितस्य 'श्रीमद्भार्गवोपपुराणस्य सम्पादनकर्मणि कृतसाहाय्यानां महानुभावानां कार्तज्ञ्यस्मरणं सम्पादकस्य कर्तव्यतापथमारोहति। प्रथमं तावद्वंशीरवेणाऽऽपूर्यमाणकृत्स्नभुवनं शङ्खचक्रोर्ध्वपुण्ड्रोल्लसितकायं समलङ्कृतविचस्थलमन्दिरं श्रीवक्रविहारिणं स्मारं स्मारं 'श्रीमद्भार्गवोपपुराणपद्मप्रसूनाञ्जलिं तद्भगवच्चरणारविन्दे समर्प्याऽतिशयप्रमोदतेऽयमकिञ्चनो जनः।

ततः सम्पादको येषां गुरुप्रवराणामङ्घ्रिकञ्जसुतशानमकरन्दं, पायं पायं मातृकासम्पादनादिकार्यसरणिमवलम्ब्येतस्मिन् कार्ये साफल्यमुपगतवान्, तेषां लक्ष्मणपुरविश्वविद्यालयस्थसंस्कृतप्राकृतभाषाविभाग उपाचार्यपदभाजां विद्वन्मूर्धन्यानां निष्णाताऽखिलशास्त्रपद्धतीनां श्रीगुरूणां डॉ. अशोककुमारकालियामहोदयानां कृते हृत्पद्मपरागैर्बद्धाञ्जलिर्हार्दिकीं कृतज्ञतां समर्पयति। किञ्चाऽस्योपपुराणस्य मुद्रणे बहुशः प्रारूपसंशोधनस्य कार्यं तत्रभवद्भिः कालियामहाभागैर्विहितमिति शब्दराशिभिस्तस्य प्रतिकृतिर्न कर्तुं शक्यते बहुप्रयतमानेनाऽपि सम्पादकेन। ततः परं लक्ष्मणपुरविश्वविद्यालयस्य अकादमिक स्टाफकालेज संस्थाया निदेशकपदमारूढानां तत्रभवतां डॉ. भानुकृष्णप्रतापनारायणसिंहमहोदयानां सत्कृपया कृतार्थतामुपगतः सम्पादकस्तत्साहाय्यज्ञापकशब्दाभावात्तत्स्मृत्यां भागीरथ्यामिव अवगाह्य पुण्यं लभते। एतदनन्तरं सम्पादकःसंस्कृताकादम्या भूतपूर्वनिदेशकाय श्रीमते मधुकरद्विवेदिने वर्तमाननिदेशिकामहोदयायै- श्रीमत्यै अलकाश्रीवास्तवायै अपरेभ्योऽकादम्या अधिकारिवर्गेभ्यश्च सादरं धन्यवादं समर्पयति कार्येऽस्मिन् सहयोगकारित्वात्। अपरञ्च विहिताऽखिलवैदिकवाङ्मयभूरिश्रमाः लक्ष्मणपुरविश्वविद्यालयस्थ-संस्कृतविभागेऽङ्कुतोपाचार्यपदा विद्वद्वरेण्या डॉ. ओम् प्रकाशपाण्डेयमहोदयाः धन्यवादपदवीमधिरोहन्ति सम्पादकस्य, येषां सत्प्रेरणया प्रयासेन च प्रकाशत्वमुपनीतमिदमुपपुराणम्।

ततो लक्ष्मणपुरविश्वविद्यालयीयभूतपूर्वसंस्कृतविभागाध्यक्षवर्याणाम्, अखिलभारतीयसंस्कृत परिषदो मन्त्रिपदऽभिख्यामादधानानां लखनऊ विश्वविद्यालयस्थाऽभिनवगुप्तशोधसंस्थानस्य निदेशकपदमङ्कुर्वाणानां विद्वत्कुलकमलदिवाकराणां प्रो. जगदम्बाप्रसादसिनहामहोदयानां हृदयेन कृतज्ञतामङ्गीकरोति सम्पादको येषां सत्कृपया लक्ष्मणपुरीयाऽखिलभारतीयसंस्कृतपरिषदाऽस्योपपुराणस्य प्रकाशनभारोऽङ्गीकृतः। एवमेव सम्पादको लक्ष्मणपुरविश्वविद्यालयस्य प्राच्यसंस्कृतविभागाध्यक्षप्रवराणां डॉ. बिन्दाप्रसादमिश्रमहोदयानां लक्ष्मणपुरीयकेन्द्रीयसंस्कृतविद्यापीठस्य भूतपूर्वप्राचार्याणां डॉ. चक्रधरविजल्वान महाभागानांचाऽऽभारं मनसा वहति, ययोर्महानुभावयोः सहयोगेनैतत्प्रकाशनं सम्पन्नतामियात्।

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

श्रीलालबहादुरशास्त्री-राष्ट्रियसंस्कृत -विद्यापीठस्य कुलपतिपदमण्डनाः डॉ. मण्डनमिश्रप्रवरा विद्वांसोऽपि धन्यवादपदवीमवतरन्ति, येषां तत्र भवतामस्योपपुराणस्य विषये सम्मतिरुपैका पङ्क्ती राजतेतमाम् ।

अपि च संस्कृतवाङ्मयेऽपरवाग्देवतावताराःपीताऽशेषशास्त्रार्णवजातपीयूषाः विद्यावृद्धवयसः श्रीमन्तो बलदेवोपाध्यायमहोदया बद्धाञ्जलिपुटस्य सम्पादकस्य धन्यवादभाजनत्वमुपयान्ति, यैर्ग्रन्थस्याऽस्य सुष्ठु सम्मतिं विलिख्य ग्रन्थस्य सम्पादकस्य च गौरवमवर्द्धि। किञ्च कविताकामिनीनिमज्जनपङ्किलां रेवामुत्तीर्य कान्यशास्त्राऽऽदर्शनीरायां देवधुन्यां कृतावभृथेभ्यः प्रो. रेवाप्रसादद्विवेदिमहाभागेभ्यः सम्पादको धन्यवादं वितरति यैरस्योपपुराणस्य सम्मतिरलेखि।

अस्योपपुराणस्य सङ्गणकयन्त्रे छायाटङ्कणादिकृत्यं विधाय 'लेजरग्राफिक्स्' प्रतिष्ठानस्य प्रतिष्ठापकैः श्रीदिनेशपाण्डेयादिभिर्यदुपकारो विहितः, सम्पादकः समेषामेतेषां कृतज्ञत्वं हृदयेन बिभर्ति।

अस्य 'श्रीमद्भार्गवोपपुराणस्य मुद्रणकार्यं लक्ष्मणपुरविश्वविद्यालयस्य कुलपतयो भौतिकविज्ञानवेत्तारः समादृतविद्वद्वृन्दचेतसः प्रो. महेन्द्रसिंहसोढामहाभागा विश्वविद्यालयीयमुद्रणयन्त्रे (आफसेटयन्त्रे) कारितवन्तः, एतस्मात्सम्पादकस्तेभ्यो धन्यवादं हृदाऽर्पयति कृतज्ञतां च मनसा बिभर्ति। अन्ते च ये ये महानुभावा अस्य ग्रन्थस्य प्रकाशनकर्मणि प्रदत्तसहयोगा अतिष्ठन्त ते सर्वे धन्यवादार्हा इति निर्विघ्नताप्तये ऽस्य भगवन्तं श्रीनारायणं शिरसा बद्धाऽञ्जलिं प्रार्थयते सम्पादक इति।

लक्ष्मणपुरम्
श्रावणी-पूर्णिमा
२०५१ वि.सं.

सम्पादकः
डॉ. वृजेशकुमारशुक्लः

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

उपोद्घातः

संस्कृतसाहित्ये पुराणसाहित्यस्य महत्त्वपूर्णं स्थानमस्ति। पौराणिकसाहित्यं प्रायो महापुराणोपपुराणौपपुराणादिषु विभक्तमुपलभ्यते। तेष्वष्टादशमहापुराणानि प्रकाशितानि विद्वत्सु बहुधा प्रथितानि च। केषांचिदुपपुराणौपपुराणादीनामपि प्रकाशनं सञ्जातम् । किन्तु कानिचिदुपौपपुराणादीन्यध्ययनदृष्ट्या प्रकाशनदृष्ट्या चोपेक्षितान्येव वर्तन्ते। अस्ति तेषामेवोपपुराणानां मध्ये 'भार्गवोपपुराणम्' नाम किञ्चिदेकं हस्तलिखितग्रन्थागारमात्रशरणमप्रकाशितं ग्रन्थरत्नम् । कदाचिदिदमुपपुराणं वर्ण्यविषयस्य सम्प्रदायविशेषोपयोगित्वादेव नातिप्रसिद्धं प्राप। एतस्मादेवाऽस्य मातृका यत्र तत्रोपब्धा अपि न केनचित्सम्पादिताः प्रकाशिताश्च। चत्वारिंशदध्यायात्मकं द्विसहस्रोत्तरशताधिकषोडशश्लोकात्मकं भार्गवोपपुराणमिदं वैष्णवधर्माध्ययनदृष्ट्या परमोपयोगि दृश्यते। यतो ह्यत्र भूतसरोमहदाह्वयभक्तिसारशठकोपमधुरकविकुलशेखरविष्णुचित्तगोदाम्बा- भक्तपादरेणुमुनि- वाहनपरकालरामानुजादीनां चरित्राणि सुष्ठुतया प्रतिपादितानि सन्ति। हस्तलिखितग्रन्थानां पुस्तकालयेषु भार्गवोपपुराणस्याऽस्य मातृका विभिन्नलिपिषु लिखिता वर्तन्ते। तेषां परिचयोऽत्र संक्षिप्तरूपेण प्रस्तूयते-

भार्गवोपपुराणस्योपलब्धमातृकाणां परिचयः

१. भार्गवोपपुराणस्यैका मातृका गवर्नमेण्ट ओरिएण्टल मैन्यूस्क्रिप्ट्स लाइब्रेरीमद्रासे सुरक्षिता वर्तते। इयं मातृका कार्गलपत्रे तेलुगुलिपौ लिखिता, २२० पृष्ठात्मिका, चत्वारिंशदध्यायात्मिका पूर्णा चाऽस्ति।।[१]

२. गवर्नमेण्ट ओरिएण्टल मैन्यूस्क्रिप्ट्स लाइब्रेरी मद्रासनगरेऽस्यैका मातृका तालपत्रे तेलुगुलिपौ लिखिता ऽस्ति। अस्यां मातृकायां १२० पृष्ठानि सन्ति। इयं मातृका ३६ तमाध्यायपर्यन्तमेव वर्तते। ३७ तमोऽध्यायोऽत्रापूर्ण एवाऽस्ति।[२]

३. तालपत्रे ग्रन्थलिपौ लिखिता भार्गवोपपुराणस्यैका मातृका गवर्नमेण्ट ओरिएण्टल मैन्यूस्क्रिप्ट्स लाइब्रेरी मद्रासे सुरक्षिताऽस्ति। १७२ पृष्ठात्मिकायामस्यां मातृकायां ३९ तमाऽध्यायपर्यन्तमेव पूर्णता दृश्यते।[३]

४. गवर्नमेण्ट ओरिएण्टल लाइब्रेरी मद्रासनगरे तालपत्रे तेलुगुलिपौ लिखिता, १७४ पृष्ठात्मिका भार्गवोपपुराणस्यैका मातृका प्राप्यते। इयं मातृकाऽष्टाध्यायादेकोनचत्वारिंशाध्यायपर्यन्तमेवोपलभ्यते।[४]

५. भार्गवोपपुराणस्यैका मातृका योरोपियनकार्गले ग्रन्थलिपौ लिखिता हस्तलिखितपुस्तकालये इण्डिया-ऑफिस स्थिते (लन्दननगरे) सुरक्षिता वर्तते। अस्यां मातृकायां ८८ पृष्ठानि वर्तन्ते। इयं मातृका मध्ये मध्ये परिच्छिन्नाऽस्ति। अस्या लिपिकालः १८६५ ख्रिस्ताब्दीयो वर्तते।[५]

---

१. A descriptive catalogue of the Sanskrit Manuscripts in the Government Oriental Manuscripts Library, Madrās. Vol.IV. (Second Part) Class III. No.2352 to 2354 (pp.1618–1619)

२. Ibid.

३. Ibid.

४. Ibid., No. 2355 (p.1619)

५. The Catalogue of the sanskrit and Prākrit MSS. in the library of the India Office. Vol.2, Part 2-No.6745 (p.968)

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

६. तञ्जौरमहाराजसरफोजिसरस्वतीमहलपुस्तकालये तञ्जौरनगरे कार्गले देवनागरीलिपौ लिखिता भार्गवोपपुराणस्यैका मातृका प्राप्यते। १९२ पृष्ठात्मिकायामस्यां मातृकायामस्या लिपिकालः १८६२ विक्रमसंवत्सरात्मकः प्राप्यते। इयं मातृका पूर्णाऽस्ति।[६]

७. कार्गलपत्रे देवनागरीलिपौ लिखिता, ५९ पत्रात्मिका, पूर्णा च भार्गवोपपुराणस्यैका मातृका बम्बई विश्वविद्यालयस्य जवाहरलालनेहरूपुस्तकालये प्राप्यते। अस्या लिपिकालः १८३९ विक्रमसंवदिति निर्दिष्टम् ।[७]

८. 'महायोगिमाहात्म्य' मिति नाम्ना भार्गवोपपुराणस्य ५१ पृष्ठात्मिका कार्गले देवनागरीलिपौ लिखिता मातृका प्राच्यसंस्थाने बड़ौदानगरे सुरक्षिताऽस्ति। अस्यां मातृकायामन्तिमपत्रं नास्ति।[८]

९. एकाऽपरा मातृका तालपत्रे ग्रन्थलिपौ लिखिता प्राच्यसंस्थाने बड़ौदानगरे सुरक्षिता वर्तते। इयमपूर्णा मातृका ६७ पत्राणि दधाति।[९]

१०. भार्गवोपपुराणस्यैकाऽपूर्णा मातृका लखनऊ-विश्वविद्यालयस्य टैगोर-पुस्तकालये सुरक्षिताऽस्ति। इयं कार्गले देवनागरीलिपौ लिखिता वर्तते।[१०]

११. भार्गवोपपुराणस्यैका पूर्णा मातृका कार्गलपत्रे देवनागरीलिपौ लिखिता, १२७ पृष्ठात्मिकाऽस्ति, या बाराबङ्कीजनपदस्य त्रिलोकपुरग्रामे बिचस्थलमन्दिरे श्रीमहान्तबाबादीनद्विवेदस्य पार्श्वे आसीत् । सम्प्रति साऽखिल भारतीय- संस्कृतपरिषदि लखनऊ नगरे सुरक्षिता वर्तते। अस्या लिपिकालः १७८६ संवत्सरो वर्तते।[११]

उपर्युक्तमातृकासु यावत्तरो मातृका भार्गवोपपुराणस्याऽस्य सम्पादनार्थं स्वीकृतास्तासां परिचयोऽत्र प्रदीयते।

सम्पादने प्रयुक्तानां मातृकाणां परिचयः

१. **मातृका 'क'**: भार्गवोपपुराणस्य मातृकेयं देवनागरीलिपौ लिखिता पूर्णा चाऽस्ति। उपलब्धमातृकासु मातृकेयं सर्वप्राचीना भवितुमर्हति। यतो ह्यस्या लिपिकालः १७८६ विक्रमसंवत्सरः पठ्यते। इयं सम्प्रति 'अखिलभारतीयसंस्कृतपरिषदि लखनऊनगरे' सुरक्षिताऽस्ति। व्याकरणदृष्ट्याऽतित्रुटिपूर्णेयं वर्तते। अस्यां १२७ पत्राणि सन्ति।[१२] अन्तिमे पृष्ठे लिखितमिदमुपलभ्यते – "इति श्रीमद्भार्गवे उपपुराणे उत्तरखण्डे नरनारायणसंवादे महायोगि-महात्म्ये चत्वारिंशतोऽध्यायः।।४०।। श्रीरामाय

---

६. The Catalogue of Tanjore Mahārāja Serfoji's Sarasvatī Mahal Library Tanjore. No.10569.

७. The Catalogue of the Library of University of Bombay.

८. Alphabetical List of MSS. in the Oriental Institute Barodā. Vol.II. S.No. 193. A.No. 11610.

९. Alphabetical List of MSS. in the Oriental Institute Barodā. Vol.II. S.No. 192. A.No. 7847.

१०. The Catalogue of MSS. In the Tagore Library of Lucknow University. No.R.S. 294.11/p.93B.

११. The Catalogue of Sanskrit MSS. in the Library of Akhil Bhāratīya Sanskrit Parishad Lucknow. MSS.No. 10616.

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

१२. Ibid.

नमः।। यादृशं पुस्तकं दृष्ट्वा तादृशं लिखितं मया। यदि शुद्धमशुद्धं वा मम दोषो न दीयते।१।। श्रीमते रामानुजाय नमः।। कमष्टपृष्ठिकटिग्रीवास्तब्धदृष्टिमधोमुखम् । कष्टेन लिखितं शास्त्रं पुत्रवत्प्रतिपालयेत् । संवत् १७८६ उत्तरायणे सूर्ये वैशाख कृष्णपक्षे पञ्चमी शुक्रवासरे इदं पुस्तकं लिखितं श्री चित्रकूटमध्ये हीरानन्देन पौहारीकृष्णदासस्य पठनार्थम् ।।श्री।। रामकृष्ण राम कृष्णराम श्रीराम।।"

२. मातृका'ख': देवनागरीलिपौ कार्गले लिखिता मातृकेयं लखनऊ विश्वविद्यालयस्य टैगोरपुस्तकालये वर्तते।[१३] इयं मातृका मध्ये-मध्ये परिच्छिन्नाऽस्ति। अस्या अपूर्णाया मातृकाया अन्तिमपत्रे लिखितमिदं प्राप्यते – "इति श्रीमद्भार्गवे उपपुराणे उत्तरखण्डे नरनारायणसंवादे महायोगीमाहात्म्ये चत्वारिंशोऽध्यायः।।श्री।।४०।।श्री।।११ श्रीजय जगन्नाथ जी सहाय।।श्री।।छ।।श्री।। श्रीराम राम रघुनायक राम राम श्रीराम।।"

३. मातृका'ग': देवनागरीलिपौ लिखिता कार्गलपत्रे मातृकेयं बम्बईविश्वविद्यालयस्य जवाहरलालनेहरूपुस्तकालये वर्तते। अस्यां ५९ पत्राणि प्राप्यन्ते। अस्या लिपिकालः १८३९ संवत् (विक्रमः) इति लिखितम् । इयमतिस्पष्टाक्षरैर्लिखिता पूर्णा च वर्तते।[१४] अस्या अन्तिमे पत्रे लिखितम्– "इति श्रीमद्भार्गवे उपपुराणे उत्तरखण्डे नरनारायणसंवादे महायोगिमहात्म्ये चत्वारिंशोऽध्यायः।।४०।।छ।। श्रीरामचन्द्राय नमः संवत् १८३९ ज्येष्ठ सुदि चतुर्थी गुरुवासरे।।"

४. मातृका'घ': भार्गवोपपुराणस्य मातृकेयं देवनागरीलिपौ लिखिता कार्गलपत्रे, १०० पृष्ठेषु पूर्णता गच्छति। चत्वारिंशदध्यायस्यैकमन्तिमं पत्रं नोपलभ्यतेऽत्र।[१५] अस्या अन्तिमपत्रे लिखितमिदं लभ्यते– "आयुष्यं श्रीकरं भद्रं यशस्यं विजयावहम् । धर्म्यं पवित्रं पापघ्नं आ————।।"

एवमत्रोपर्युक्तमातृकाणां सङ्ग्रहणं कृत्वा श्रीमद्भार्गवोपपुराणस्याऽस्य सम्पादनं कृतमस्ति। मातृकासु प्राप्तसाधुपाठान् सम्पादने धृत्वा ततश्चासाधुपाठानपि मातृकानुसारमधस्तात् सम्यगुल्लिख्य सुष्ठुतयाऽत्रोपपुराणस्याऽस्य सम्पादनं विहितं सुधीजनानां प्रमोदायोपपुराणसाहित्यस्य गौरववर्द्धनायाऽप्रकाशितस्य प्रकाशनाय च।

उपपुराणसाहित्ये भार्गवोपपुराणम्

पौराणिकसाहित्य उपपुराणेषु भार्गवोपपुराणस्य महत्त्वपूर्णं स्थानमस्ति। उपपुराणसूचीषु प्रायोऽस्य नाम सर्वत्रैवोपलभ्यते। यासूपपुराणसूचीषु भार्गवोपपुराणस्याऽभिधानमागतम्, ताः सूच्योऽत्रोल्लिखिताः सन्ति–

१. स्कन्दमहापुराणस्य प्रभासखण्डे[१६]

२. स्कन्दमहापुराणस्य सूतसंहितायाम्[१७]

---

१३. The Catalogue of MSS. in the Tagore Library of Lucknow University, Lucknow, No.R.S. 294.11/p.93B.

१४. The Catalogue of the Library of Bombay University. MSS.No.1305.

१५. Alphabetical list of MSS. in the Oriental Institute Baroda. Vol.II. S.N.193, A.N.11610.

१६. पराशरोक्तं परमं मारीचं भार्गवाह्वयम् । एतान्युपपुराणानि कथितानि द्विजोत्तमाः।। (स्कन्दपुराणे, प्रभासखण्डे २/१५)

१७. भार्गवाख्यं ततः प्रोक्तं सर्वधर्मार्थसाधकम् ।। (सूतसंहितायां शिवमाहात्म्यखण्डे १/१८)

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

३. स्कन्दमहापुराणस्य सौरसंहितायाम्[१८]

४. पद्ममहापुराणस्य पातालखण्डे[१९]

५. गरुडमहापुराणे[२०]

६. गरुडमहापुराणाच्छब्दकल्पद्रुमे[२१]

७. ब्रह्मवैवर्तपुराणाद् भक्तिरत्नाकरे[२२]

८. ब्रह्मवैवर्तपुराणाद् वीरमित्रोदये[२३]

९. कूर्ममहापुराणे[२४]

१०. कूर्ममहापुराणान्नित्याचारप्रदीपे[२५]

११. कूर्ममहापुराणाद् वीरमित्रोदये[२६]

१२. बृहद्धर्मपुराणे[२७]

१३. बृहदौशनसोपपुराणाद् विन्ध्यमाहात्म्ये[२८]

१४. पराशरोपपुराणे[२९]

१५. वारुणोपपुराणे[३०]

१६. मुद्गलपुराणे[३१]

१७. प्रस्थानभेदे[३२]

उपपुराणानामेताभिः सूचीभिर्भार्गवोपपुराणस्य प्रामाणिकत्वं स्पष्टमेव ज्ञायते। अधिकतरं सूचीषु भार्गवोपपुराणस्य नामऽन्त एव विद्यतेऽनेनाऽस्योपपुराणस्य रचना समेषामुपपुराणानां

. पाराशर्यं च मारीचं भार्गवं मुनिपुङ्गवाः।। (सौरसंहितायाम्, – स्ट्डीज़ इन दि उपपुराणाज़ भाग १, पृ.७)

. सौरं पाराशरं चैव मारीचं भार्गवाह्वयम् ।। (पद्ममहापुराणे पातालखण्डे ११५/९७)

पराशरोक्तमपरं मारीचं भार्गवाह्वयम् ।। (गरुडमहापुराणे, पूर्वखण्डे २१५/२०)

. पराशरोक्तमपरं मारीचं भार्गवाह्वयम् ।। (शब्दकल्पद्रुमे, तृतीयकाण्डे पृ. १८०)

. कालीपुराणं माहेशं पाराशरं च भार्गवम् ।। (भक्तिरत्नाकरे–स्ट्डीज़ इन दि उपपुराणाज़ भाग १, पृ. १२)

अष्टादशं भार्गवाख्यं सर्वधर्मप्रवर्तकम् ।। (वीरमित्रोदये, परिभाषाप्रकाशे, पृ. १४)

. पराशरोक्तं मारीचं तथैव भार्गवाह्वयम् ।। (कूर्मपुराणे, पूर्वार्द्धे १/२०)

. नित्याचारप्रदीपे प्रथम– भागे पृ. १९.

पराशरोक्तमपरं मारीचं भार्गवाह्वयम् ।। (वीरमित्रोदये, परिभाषाप्रकाशे पृ. १३–१४)

नारसिंहं भार्गवं च बृहद्धर्मं तपोत्तमम् ।। (बृहद्धर्मपुराणे, पूर्वखण्डे २५/२६)

माहेश्वरं भार्गवाख्यं वासिष्ठं च सविस्तरम् ।। (विन्ध्यमाहात्म्ये – स्ट्डीज़ इन दि उपपुराणाज़ भाग १, पृ. ११)

. पराशरसमाख्यं च मारीचं भार्गवाह्वयम् ।। (पराशरोपपुराणे पाण्डुलिपौ पत्र सं. १– सरस्वतीभवनहस्तलिखितग्रन्थ सं. १५३०८(काशी)

. वासिष्ठसैद्ध्यं मारीचं नान्दाख्यं भार्गवं तथा।। (वारुणोपपुराणे– डिस्क्रिप्टिव कैटालॉग ऑफ दि संस्कृत मैन्युस्क्रिप्ट्स गवर्नमेण्ट ओरिएण्टल लाइब्रेरी, मद्रास)

कालिकेयं च मारीचमौशनसं च भार्गवम् ।। (मुद्गलपुराणे, द्वितीयखण्डे ३४/२१)

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

प्रणयनानन्तरमेवाऽभवदिति शङ्क्यते। इदमुपपुराणमद्यावध्यप्रकाशितमेव हस्तलिखितग्रन्थागार-मात्रशरणत्वेना ऽलङ्कारतां भजते। अत्र मन्यत इदमेव यद् भार्गवोपपुराणमेतद् वर्ण्यविषयस्य सम्प्रदायविशेषोपयोगित्वादेव नातिप्रसिद्धिं प्राप्तम् । एतस्मात्कारणादेवाऽस्य मातृका यत्र तत्रोपलब्धा अपि न केनचित्सम्पादिताः प्रकाशिताश्च।

भार्गवोपपुराणमिति नाम्ना संस्कृतवाङ्मये त्रीण्युपपुराणान्युपलभ्यन्ते-

१. भार्गवोपपुराणम् (वैष्णवम्)

२. भार्गवोपपुराणम् (शैवम्)

३. भार्गवोपपुराणम् (सामान्यम्)

१. **भार्गवोपपुराणम् (वैष्णवम्)**: भार्गवोपपुराणमिति नाम्ना प्रथितस्याऽस्यैवोपपुराणस्याऽत्र सम्पादनमभीष्टं वर्तते। अस्मिन्नुपपुराणे चत्वारिंशदध्यायाः सन्ति। अत्र २११६ श्लोका वर्तन्ते। अस्योपपुराणस्य प्रत्यध्यायसमाप्तौ पुष्पिकायां लिखितमिदमुपलभ्यते- "इति श्रीमद्भार्गवे उपपुराणे उत्तरखण्डे नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये (अमुकसङ्ख्योऽध्यायः)" इति। पुराणप्रसिद्धः सूतोऽस्योपपुराणस्याऽस्ति मुख्यो वक्ता, शौनकादय ऋषयः श्रोतारः प्रष्टारश्च। अस्मिन्नुपुराणे न्यासयोगस्य महत्त्वं प्रतिपाद्य क्षेत्रयात्रां कुर्वतां भूतसरो-महदाह्वय-भक्तिसार-शठकोपमधुरकविकुलशेखरविष्णुचित्तगोदाम्बाभक्तपादरेणुमुनिवाहनपरकालयोगिनां च चरित्राणि वर्णितानि। एतदतिरिक्तं नाथयामुनरामानुजादीनामपि चरित्राणि प्रतिपादितानि। अस्य कथाः सूतशौनकादिसंवादेन नरनारायणसंवादेन च चर्चिताः सन्ति।[३३]

२. **भार्गवोपपुराणम् (शैवम्)**: भार्गवोपपुराणमिति नामधेयेनैकमुपपुराणमौपपुराणं वा 'गवर्नमेण्ट ओरिएण्टल मैन्युस्क्रिप्ट्स लाइब्रेरी' मद्रासनगरे मातृकारूपत्वेनोपलब्धं वर्तते। इदं शैवमतस्य प्रतिपादनं करोति, अत एवाऽस्यारम्भे भगवतः शिवस्य वन्दना कृताऽस्ति, यथा-

वन्दे शङ्करमम्बिकासहचरं व्याघ्राजिनालङ्कृतम् ।
वाणीमापतिपूजिताङ्घ्रिकमलं वेदान्तवेद्यं विभुम् ।
कैलासाचलसंस्थितैर्मुनिजनैर्नित्यं सदा सेवितम् ।
बालाकोमलदीक्षणं (बालार्कामलमीक्षणं) वदनं मृत्युञ्जयं भावये।।[३४]

अस्मिन्नुपपुराणे दशाध्यायाः सन्ति। एतत्तु तत्रैव कथितम्-

एतदुक्तंदशाध्यायं पुराणं परमेश्वरम् ।
-यस्मिन् युक्तानि सर्वाणि उपाख्यानानि सत्तम।।[३५]

अत्र भृगुणा दत्तं विष्णोः शापवर्णनम्, रुद्राध्यायवर्णनम्, पञ्चाक्षर-मन्त्रस्य महिमा, भस्मनस्त्रिपुण्ड्रस्य च धारणमाहात्म्यम्, रुद्राक्षाणां मुखादिवर्णनम्, रुद्राक्षधारणफलवर्णनम्, शिवलिङ्गार्चनफलप्रतिपादनम्, वाणलिङ्गास्योत्पत्तिः, विष्णोः पञ्चावताराणां निग्रहः, दिव्यकथानकानि च प्रकीर्तितानि।[३६]

---

३३. द्रष्टव्यम्, - सम्पादितं भार्गवोपपुराणम् (मूलम्)।

३४. डिस्क्रिप्टिव कैटालॉग ऑफ संस्कृत मैन्युस्क्रिप्ट्स, इन दि गवर्नमेण्ट ओरिएण्टल लाइब्रेरी, मद्रास - सं. १५६६५ - भार्गवपुराणम् (प्रारम्भे)

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

स्योपपुराणस्य कथाः सूतस्य मुनीनां च संवादेन भृगोर्ऋषीणां च संवादेन प्रवर्तिताः सन्ति। भृगुणा कृतत्वादस्योपपुराणस्य नाम भार्गवमित्यभवदिति कथाऽपि प्रथमाध्याय एवाऽस्याऽऽगता वर्तते। अस्मिन्नुपपुराणे विष्णोरनुत्कर्षः शिवस्य चोत्कर्षो वर्णितोऽस्ति। अस्य मातृकायां ३२ पृष्ठानि विद्यन्ते।[७]

भार्गवोपपुराणम् (सामान्यम्): सरस्वतीभवनपुस्तकालये काश्यां भार्गवपुराणस्यैका देवनागरीलिपौ बृहत्कलेवरा मातृका वर्तते। अस्यां मातृकायां मङ्गलाचरणे श्लोकोऽयं प्राप्यते–

विश्वोत्पत्त्यादिषु गुणतया यत्कलाशा च मूर्ते–

रन्तर्व्यामोहयति सततं शक्तिलेशो यदीयः।।

शश्वच्छान्तं सकलभुवनव्यापि नारायणाख्य–

प्रत्यग् ज्योतिः स्फुरतु हृदये सच्चिदानन्दरूपम् ।।[८]

अस्मिन् भार्गवपुराणे चतुर्नवतिरध्यायाः प्राप्यन्ते। पुराणशैल्यां साहित्यिकभाषया लिखितमिदं पुराणं गरादीनां राज्ञां वंशा[९] व्रततीर्थादीनां माहात्म्यञ्च वर्णयति। अन्तिमेष्वध्यायेषु भार्गवस्य परशुरामस्य चक्रमश्चर्चितः, एतस्मादेव कारणादस्य नाम भार्गवमित्यभवदित्यपि तर्क्यते। पुराणस्याऽस्य त्यध्यायपुष्पिकायां लिखितं वर्तते– "इति श्री भार्गवपुराणे हिरण्यनाभ – मिनिसंवादे ऽमुकसङ्ख्योऽध्यायः"। अस्य पुराणस्य कथा हिरण्यनाभजैमिनिसंवादत्वेन चर्चिता वर्तन्ते।

इत्थं त्रिषु भार्गवोपपुराणेषु सत्स्वपि सम्पादयिष्यमाणस्य भार्गवोपपुराणस्य वैशिष्ट्यमस्ति, ष्णवालवारभक्तानां जीवनचरितप्रतिपादनत्वात् । यतो हि संस्कृतभाषायामेतेषां जीवनचरितं प्रपन्नामृत एव प्यते यद् भार्गवोपपुराणात्परवर्ति वर्तते। भार्गवोपपुराणं प्रपन्नामृतं च विहाय नाऽन्या सरणिर्वर्तते ष्णवालवाराणां जीवनचरिताऽध्ययनस्य संस्कृतभाषायाम् । तमिलभाषायां त्वेतद्विषयका ग्रन्था दरीदृश्यन्ते। मिलग्रन्थेष्वपि येषां महात्मनां सङ्केतमात्रं निर्देशः कृतस्तेषामस्मिन्नुपपुराणे विस्तरः प्राप्यते। उपपुराणस्य लक्षणं मनीषिभिर्विहितं तदनुसारमप्यस्य महत्त्वमक्षुण्णमस्ति। अन्यपुराणोपपुराणेष्वनुपलब्धस्य

---

७. मच्छापपीडा च हरेः रुद्राध्यायानुवर्णनम् । पञ्चाक्षरस्य महिमा कथितोऽयं समासतः।।
धस्मनो वीर्यवत्ता च त्रिपुण्ड्रस्य प्रशंसनम् । रुद्राक्षकथनं———तन्मुंखानां च कीर्तितम् ।।
देवदारुवनस्थानामृषीणामपि निग्रहः। बाणलिङ्गस्य चोत्पत्तिर्वा———था।।
हरेः पञ्चावताराणां निग्रहः परिकीर्तितः। एतद्दिव्यकथाख्यानं श्रवणात्पापनाशनम् ।। (तत्रैव डिस्क्रिप्टिव कैटालॉग ऑफ संस्कृत मैन्युस्क्रिप्ट्स, गवर्नमेण्ट ओरिएण्टल लाइब्रेरी, मद्रास– भार्गवपुराणम्)

८. Descriptive Catalogue of Sanskrit MSS. Government Oriental Library, Madrās. No. 15665. Bhārgavapurāṇam.

९. सं. १५२००– भार्गवपुराणम्, पत्र–सं. १– सरस्वतीभवनकाशीस्थ–पुस्तकालयस्य हस्तलिखितग्रन्थ–विवरणपञ्जिकायाम् ।

९. चतुःशतं योजनानां सहस्रत्वमुपागतः। खण्डानां पुनस्ते द्वीपः कर्मभूमिश्च कर्मिणाम् ।।
– –
कथं सगरपुत्रैः सयोजनानां चतुःशतम् । समुद्रो योजितः कस्मात्परिचद्ब्रूहि मेऽखिलम् ।।
सगरः स महीपालः कस्य वंशसमद्भवः। – – – – – – – – – – – – ।।

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

वैष्णवभक्तानां वंशवृत्तस्योल्लेखादिदमुपपुराणं पुराणपञ्चलक्षणानामेकं लक्षणं वंशादिरुपमवश्यमेव स्वस्मि निदधाति। अत एवोपपुराणवाङ्मये भार्गवोपपुराणस्य महत्त्वमक्षुण्णमेवाऽन्योपपुराणेभ्यो वैशिष्ट्यात् ।

श्रीमद्भार्गवोपपुराणम् – सामान्यपरिचयः

श्रीमद्भार्गवोपपुराणं वैष्णवसम्प्रदायसर्वस्वभूतानामालवारभक्तानां भूतसरोमहदाह्वयादीनां वर्ण विदधाति। उपपुराणेऽस्मिंश्चत्वारिंशदध्याया वर्तन्ते। प्रत्यध्यायसमाप्तौ पुष्पिकार लिखितमिदमुपलभ्यते– 'इति श्रीमद्भार्गवे उपपुराणे उत्तरखण्डे नरनारायणसंवा महायोगिमाहात्म्ये ऽमुकोऽध्यायः' इति। पुराणेषु प्रसिद्धः सूतोऽस्ति मुख्यो वक्ताऽस्योपपुराणस्य शौनकादयश श्रोतार ऋषयः प्रष्टारश्च। अस्योपपुराणस्य कथाः श्रीनरनारायणयोः संवादत्वेन परिचर्चिता वर्तन्ते अस्मिन्नुपपुराणे मुख्यतया भूतसरोमहदाह्वययोगिनां जन्मचरित्रम्, तेषां क्षेत्रयात्रावर्णनम् श्रीभक्तिसारशठकोपमधुरकविकुलशेखर–विष्णुचित्तगोदाम्बा–भक्तपादरेणुमुनिवाहनपरकालयोगिनां चरित्राणि, लक्ष्म्याश्चरित्रम्, न्यासयोगमाहात्म्यम्, श्रीनाथयामुनरामानुजयतीश्वराणामपि संक्षेपे जन्मचरित्राणि च वर्णितानि।

महापुराणादिषु प्राप्तोपपुराणसूचीषु भार्गवोपपुराणस्य नामऽऽगतमनेनऽस्य प्रामाणिकत्वं स्पष्टमे ज्ञायते। भार्गवोपपुराणस्य नाम सूचीष्वन्त एव प्रायः प्राप्यते तस्मादिदमुपपुराणं समेषामुपपुराणा प्रणयनानन्तरमेव रचितमिति शङ्क्यते। इदमुपपुराणमद्यावध्यप्रकाशितमे हस्तलिखितग्रन्थागारमात्र–शरणत्वेना ऽलङ्कारतां भजते।

भार्गवोपपुराणस्य लुप्तपूर्वखण्डम्

अस्मिन् भार्गवोपपुराणे केवलमुत्तरखण्डमेवोपलभ्यते। उत्तरखण्डमिति कथनादस्य पूर्वखण्डस्याऽपि सद्भावःप्रतीयते। अस्योपपुराणस्योत्तर–खण्डप्रारम्भ एकेन श्लोकेन ज्ञायते यदस्मिन् पूर्वखण्डमासीद्, पूर्वखण्ड च विष्णोश्चरित्राणि वर्णितान्यासन्–

सर्वधर्मार्थतत्त्वज्ञ ! सर्वशास्त्रविशारद !

तत्त्वार्थविदुषां श्रेष्ठ ! सूत ! द्वैपायनप्रिय !।

यानि कर्माणि लोकेषु चरित्राण्यपि शार्ङ्गिणः।

तव प्रसादादस्माभिः श्रुतानि वदतां वर !।[४०]

एतदतिरिक्तमुपपुराणस्याऽस्य पूर्वखण्डसद्भावप्रतिपादनेऽन्यदेकं प्रमाणमप्यस्ति, तदिदम्–यद यन्मङ्गलाचरण विद्यते तत्तु वैष्णवाचार्यैः सर्वेषु ग्रन्थेषु लेखनावसर आदौ विधीयते। तस्मादेतन् मङ्गलाचर भार्गवोपपुराणस्य मौलिकरूपेण न स्वीकर्तुं शक्यते। एतस्मादिदं ज्ञायते यदस्योपपुराणस्य पूर्वखण्ड मङ्गलाचरणत्वेन पद्यमासीत् किन्त्वद्य पूर्वखण्डस्य लोपात्तस्यापि सद्वृत्तिर्न विद्यते। अत एव भार्गवोपपुराणस्य प्रतिमातृकायां न्यूनाधिकरूपेण पृथक्त्वेनऽन्यदन्यन्मङ्गलाचरणपद्यं दृश्यते। अतोऽस्य पूर्वखण्डस्य सत्ताऽङ्गीकर्तुं शक्या।

---

४०. भार्गवोपपुराणे १/२–३

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

भार्गवोपपुराणस्योत्तरखण्डेऽस्मिन् प्रत्यध्यायपुष्पिकां हित्वा कुत्रापि भार्गवोपपुराणस्य नाम न विद्यते। केन कारणेनाऽस्योपपुराणस्य नाम भार्गवमित्यभवद्, एतत्सम्बन्धेऽत्र किञ्चिदपि नोल्लिखितम् । अत्र विचार्यते यदेतत्सर्वमस्य पूर्वखण्डस्योदन्तमासीत् । पूर्वखण्डेऽवश्यमेव भार्गवमिति नामकरण-सम्बन्धे काचिच्चर्चा कृता स्यात् । परन्तु दैवशादद्य भार्गवोपपुराणस्य पूर्वखण्डमनुपलब्धमेवाऽस्ति। अत एव एतैः प्रमाणैरस्योपपुराणस्य पूर्वखण्डमासीदिति प्रमाणीभवति। किन्त्वद्य पूर्वखण्डाऽभावात् प्राप्तमुत्तरखण्डमेव भार्गवोपपुराणमिति स्वीक्रियते।

एतस्मिन् प्राप्तोत्तरखण्डात्मके भार्गवोपपुराणे चत्वारिंशदध्यायेषु सम्मिलितरूपेण श्लोकसङ्ख्या २११६ इति प्राप्यते। डॉ. बर्नलमहोदयेन तञ्जौरमहत्पुस्तकालये भार्गवोपपुराणस्यैका मातृका दृष्टा, तेन स्वकीये विवरणे कथितं यदस्मिन्नुपपुराणे २५०० श्लोकाः सन्ति, उपपुराणं चेदं ४२ अध्यायेषु विभक्तम्, प्रथमतो नरनारायणसंवादत्वेन, ततः सूतशौनकसंवादत्वेन, ततश्च लक्ष्मीगोविन्दसंवादत्वेन चाऽस्योपपुराणस्य कथाश्चर्चिताः। अस्मिन् न्यासयोगस्य वैष्णवालवारभक्तानां रामानुजाचार्यादीनां च सुष्ठु वर्णनमुपलभ्यते।[४१]

परन्तु २५०० श्लोकात्मकं भार्गवोपपुराणं कुत्रापि नोपलभ्यते न चाऽस्मिन्नुपपुराणे द्विचत्वारिंशदध्यायाः एव प्राप्यन्ते। तस्मादिदं बर्नलमहोदयस्य कथनं भ्रान्तिमेवोपजनयति।

एतदतिरिक्तमेकं तेलुगुभाषायां 'नित्यसूरिचरित्रम्' इति शीर्षकात्मकं भार्गवपुराणमपि प्राप्यते। अस्मिन् सप्ताश्वासाः सन्ति येषु भूतसरोमहदाह्वयाद्यालवाराणां कथा वर्णिताः। अस्य पुराणस्य रचयिता कन्दूरिवेङ्कटदासकविरस्ति। कवेरस्य काल एकोनविंशतिशतके सुधीभिः स्वीकृतः। अस्य पुराणस्य पञ्चाश्वासान् यावत्तदेव विषयवस्तु प्राप्यते यत्संस्कृतस्य भार्गवोपपुराणे उपलभ्यते। ततः परमप्यधिकांशतोऽस्मिन् तदेव विषयवस्तु वर्णितं यदस्मिन् संस्कृतस्य भार्गवोपपुराणे चर्चितम् ।एतस्मात्कारणाज्ज्ञायते यत्तेलुगुभाषायां लिखितं भार्गवपुराणं संस्कृतभाषायां लिखितस्य भार्गवोपपुराणस्याऽनुवाद एव स्वीकर्तुं शक्यते।[४२]

एवं सम्पादयिष्यमाणभार्गवोपपुराणमेकं वैष्णवसम्प्रदायस्योपपुराणमस्ति यस्मिन् दक्षिणभारतस्य महात्मनामालवाराणां रामानुजादीनां च वर्णनं सम्यक् प्रतिपादितम् । अत्रैकस्मिन् स्थले न्यासयोगस्य स्वरूपं सुष्ठुतया सम्पादितम् । यत्राऽद्याऽनेकेषां पुराणानामुपपुराणानां प्रकाशनं प्रचलितमस्ति तत्र भार्गवोपपुराणस्यापि प्रकाशनमवश्यमेव भवितव्यम्, किन्तु वर्ण्यविषयस्य सम्प्रदायविशेषोपयोगित्वात् कदाचिदिदं नातिप्रसिद्धिं लब्धुं शशाक। स्मृतिकारैष्टीकाकृद्भिर्धर्मशास्त्रीयनिबन्धकारैश्चापि

---

४१. Burnell saw a copy of this purāṇa in Tanjore Palace Library. He said, the extent of it was 2500 slokas. It has an uttarakhand in 42 chapters. From sesagiri Shāstrīs report from 1896–97. No.1, p.151, we learn the first set of interlocutors was Nara and Nārāyaṇa at Vadarikāsrama and the second set was Laksmi and Govinda in Vaikuntha. Govinda asked Lakshmi and all his favourites to go to earth and there preach Nyāsa-Yoga in Sanskrit as well as in the Dravidian languages. Burnell says the work is posterior to Rāmānuja and is Vaisṇava in character.
(Descriptive catalogue of Sanskrit manuscripts in the collection of the Asiatic Society of Bengāl–Shāstrī–Preface, p.CCIX)

४२. Telgu versions of the Purāṇas► – by K.V. Rāmakoti Sāstrī–Purāṇa Patrikā Vyāsa Pūrṇimānka, July 1962, pp.403–404.

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

नाऽस्योपपुराणस्य कुत्रचिदपि कृत उल्लेखः, तथापि श्रीवैष्णवसम्प्रदायसम्बन्धिमहत्त्वपूर्णविषयवस्तु-प्रतिपादनकारणादेतस्योपपुराणस्याऽस्ति नैजं वैशिष्ट्यं किमपि।

श्रीमद्भार्गवोपपुराणस्य कालः

श्रीमद्भार्गवोपपुराणस्य कालनिर्धारणे महत्काठिन्यमनुभूयते यतो ह्यस्योपपुराणस्योल्लेखो धर्मशास्त्रीय-निबन्धग्रन्थेषु नोपलभ्यते न च टीकाकारैः स्वग्रन्थेषु श्रीमद्भार्गवोपपुराणस्योल्लेखः कृतः। इदमेकं वैष्णवसम्प्रदायस्योपपुराणमस्ति किन्तु श्रीवैष्णवसम्प्रदायस्य ग्रन्थेष्वपि श्रीवेदान्तदेशिकादिभिर्नोल्लेखः कृतोऽस्य। एकस्मिन् सङ्ग्रहग्रन्थे 'नारायणसारसङ्ग्रहे' भार्गवोपपुराणस्य कतिपये श्लोका उद्धृताः[४३] किन्त्वयं ग्रन्थोऽर्वाचीन एव प्रतिभाति यतो ह्यत्र प्रपन्नामृतादीनां ग्रन्थानां श्लोकानां कृत उल्लेखः। एकस्मिन् हस्तलिखिते 'प्रमाणसङ्ग्रह' नामधेये ग्रन्थे भार्गवोपपुराणस्यैकः श्लोकः समुद्धृतः।[४४] किन्तु ग्रन्थस्याऽस्य विषये नाऽयमुल्लेखः प्राप्यते यदयं ग्रन्थः कस्मिन् समये केन वा प्रणीतः। प्रमाणाभावादयमर्वाचीन एव स्वीकर्तुं शक्यः

एतदतिरिक्तं श्रीविष्वक्सेनाचार्यत्रिदण्डिस्वामिकृतायां श्रीवचनभूषणस्य चिन्तामणि-नामधेयाया हिन्दीटीकायां भार्गवोपपुराणस्य श्लोकाः समुद्धृताः।[४५] एषा टीकाऽप्यद्यत्ये रचितत्वान्न प्राचीनत्वं दर्शयति एवं प्रमाणाभावादस्य कालस्य निर्धारणमतिदुष्करम्, तथापि भार्गवोपपुराणेऽन्यत्र च प्राप्तसाक्ष्यानुसारमधोलिखितप्रकारेणाऽस्य कालो निश्चेतुं शक्यते-

१. उपपुराणेऽस्मिन् वैष्णवभक्तानामालवाराणां चरित्रं सुष्ठु वर्णितम्। आलवाराणां कालः सप्तमशताब्द्या- मष्टमशताब्द्यां वा निर्णीतः।[४६]

२. भार्गवोपपुराणेऽस्मिन् ईश्वरमुनिपुण्डरीकाक्षकुरुकेश-श्रीराममिश्रयामुनाचार्य-श्रीशैलपूर्णकाञ्चीपूर्णमहापूर्णगोष्ठीपूर्णश्रीमाल्यधरयादवाचार्यादीनां नामान्युद्धृतानि।[४७] एत आचार्या श्रीरामानुजात् प्रागेवाऽभवन्। श्रीरामानुजस्य जन्मचरितं सुष्ठूपपुराणेऽस्मिन् वर्णितमस्ति। तस्य

---

४३. भार्गववाक्यम् – काश्रिपुत्रो महायोगी जातः सेनेश्वरो मम। लोकसंरक्षणार्थाय नैषो मानुषमात्रकः।। (नारायणसारसङ्ग्रह ६/५६, पत्र सं. ३७)
भार्गवपुराणे ब्रह्मराक्षसवचनम्-महासूर्यान्वये पुण्ये केशवस्य त्रिपाठिनः।
जज्ञे पुण्ययतः पुत्रोऽनन्तांशोऽनन्ततेजसः।। तस्य रामानुज इति पिता नामाकरोन्मुदा।
सर्वचेतनरक्षार्थमवतीर्णो दयानिधिः।। एवं शेषांशसम्भूतं रामानुजमुनिं विना।
नान्यः पुमान् समर्थः स्यान्मज्जन्मेदं निवारितुम् ।।
(नारायणसारसङ्ग्रहे ६/६७,६८,६९ पत्र सं. ३७,३८)

४४. नारायणात्परं तत्त्वं नास्ति नास्ति नृपात्मज। इदं सत्यमिदं सत्यं सत्येनैव वदाम्यहम् ।। (भार्गवोपपुराणम्) ट्रिप्लिकेन टैकालॉग ऑफ दि संस्कृत मैन्यूस्क्रिप्ट्स लाइब्रेरी मद्रास सं. १५२८ "प्रमाणसङ्ग्रहः"।।

४५. भार्गवपुराण में लिखा है कि – दूषयेद् भगवद्भक्तं यस्तुवाक्यैर्नराधमः। मूको भवति जन्मानि सहस्राणि शतानि च यस्तु दृष्ट्वा हरेर्भक्तमनुत्थाय स्थितो यदि। पाषाणत्वमवाप्नोति चिरकालं स मानवः।। (श्रीवचनभूषणस्य 'चिन्तामणि' हिन्दीटीकायां सूत्र ३४१)

४६. श्रीभाष्य-इण्ट्रोडक्शन पृ. १८।

४७. भार्गवोपपुराणे द्रष्टव्यः ३५ अध्यायः।

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

श्रीभाष्यप्रणयनमप्यत्रोल्लिखितम् ।[४८] श्रीरामानुजस्य कालः १०१७–१ १३६ खिस्ताब्दमध्ये मन्यते ।[४९]

३. श्रीरामानुजपरवर्तिकालिकानामाचार्याणां वात्स्यवरदाचार्यत्रियरामानुजवेदान्तदेशिकादीनामुल्लेखो नास्त्यस्मिन् ग्रन्थे।

४. उपपुराणेऽस्मिन्बौद्धजैनानामुल्लेखः कृतः। परकालस्तान् निगमोक्तिभिर्जित्वा पाण्ड्यराजस्य सम्मानमलभदित्युक्तमत्र।[५०] अस्य वृत्तान्तस्य कालोऽष्टमशताब्दी निश्चीयते, यदा पाण्ड्यदेशे वैष्णवसम्प्रदायस्योत्कर्ष आसीत् ।[५१]

५. अस्मिन्नुपपुराणे रसायनविद्याया उल्लेखो वर्तते। तद्यथा–

पारदं प्रथमं गृह्य युक्तौषधिरसैः पृथक् ।
शोधयित्वा ततस्तस्य रसपञ्चकमेव च।।
तथाष्टरसवर्गं च धृतिबीजमनुत्तमम् ।
पक्वरत्नान्युज्ज्वलानि रसं दत्त्वाऽथ साङ्गतः।।
अष्टादशसुसंस्कारैस्तपोभिश्च दृढव्रतैः।
रसस्य गुटिकामेतां प्राप्तोऽहं भुवि दुर्लभाम् ।।[५२]

आयुर्वेदस्य रसशास्त्रं सप्तमाष्टमशताब्दीतो न प्राचीनं भवितुमर्हति।[५३]

६. उपपुराणेऽस्मिन् दृश्यते यदार्षप्रयोगाणां बाहुल्यमस्ति। किन्त्वार्षप्रयोगाः कालनिर्धारणे न प्रामाणिकाः, यतो हि प्राचीनत्वसिद्धये प्रायः पुराणेषूपपुराणेषु चार्षप्रयोगाः क्रियन्त एव।

७. भार्गवोपपुराण एकत्र योगनिष्ठस्य भार्गवमुनेर्वर्णने सिद्धसम्प्रदायस्य नाथसम्प्रदायस्य च योगप्रक्रियाया सुष्ठु प्रतिपादनमुपलभ्यते[५४] सामान्यतया नाथसम्प्रदायस्य कालो द्वादशशताब्द्यां मन्यते।[५५]

---

४८. उद्धर्तुं लक्ष्मणो योगी कृत्वा श्रीभाष्यमुत्तमम् ।
पाषण्डबौद्धचार्वाकमायावादर्हतादिकान् ।
सन्निरुद्ध्य कुमतान् सर्वान् पाराशर्यमुनेर्मतम् ।
लोकेऽस्मिन् प्रकटीचक्रे विष्णोः प्रियतमं महत् ।। (भार्गवोपपुराणे ३८/५३–५४)

४९. श्रीभाष्य – इण्ट्रोडक्शन पृ.१३।

५०. पाण्ड्यराजसभां गत्वा सर्वान् बौद्धजिनानपि।
निगमान्तोक्तिभिर्जित्वा नृपेण परिपूजितः।। (भार्गवोपपुराणे ३३/२५–२६)

५१. श्रीभाष्य– इन्ट्रोडक्शन, पृ.१८।

५२. भार्गवोपपुराणे १०/१३–१६।

५३. संस्कृतसाहित्य का इतिहास (तृतीय भाग) पृ.६०६।

५४. शीतला ग्रामरी चैव भस्त्रिका मूर्च्छकेवले। आतता चरती चैव प्रभेदेत्यष्टधा स्मृताः।।
एताः कुम्भकभेदाः स्युस्ताः कृत्वा स यथाक्रमम् ।केवलं कुम्भकं कृत्वा तेन संरुद्ध्य वायुना।।
आसने सिद्धासंस्थाने हस्ताभ्योस्तालुमूलके।ललाटमध्ये संस्थान्याधाराद्याद्यथयन्ति च।।
चतुष्वष्टद्वादशदले षोडश द्विदलानि च। षट्पद्मान्युद्बोधयित्वा योगिराट् सुसमाहितः।। (भार्गवोपपुराणे ९/५३–५६)

५५. हिन्दीसाहित्य का आलोचनात्मक इतिहास पृ.१४८।

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

८. धर्मशास्त्रीयनिबन्धग्रन्थेषु भार्गवोपपुराणस्य श्लोका नोद्धृताः। श्रीवेदान्तदेशिकादिवैष्णवाचार्यैरपि नास्य श्लोकानामुद्धरणानि दत्तानि स्वेषु स्वेषु ग्रन्थेषु।

९. भार्गवोपपुराणस्य मातृकास्तेलुगूलिपौ ग्रन्थलिपौ च तालपत्रेष्वपि लिखिता उपलभ्यन्ते।

१०. कन्दूरिवेङ्कटदासकविना (19 तमे ख्रिस्ताब्दे) अस्माद् भार्गवोपपुराणाद्

भूतसरोमहदाह्वययोगिनां चरित्राणि गृहीत्वा तेलुगूभाषायां भार्गवपुराणस्य रचना कृता।[५६]

११. दिव्यसूरिचरितगुरुपरम्पराप्रभावावुभावपि ग्रन्थौ मूलरूपेण तमिलभाषायां मणिप्रवाल-शैल्यां लिखितौ स्तः। एतयोरुभयोरपि कालः पञ्चदशशताब्दीति मन्यते।[५७] गुरुपरम्पराप्रभावोक्तकथाभिः सह भार्गवोपपुराणस्य कथानां साम्यं बहुधा दृश्यते।

१२. श्रीमदनन्ताचार्येण प्रणीते प्रपन्नामृते ग्रन्थे वैष्णवालवारभक्तानां कथा आगताः। अस्य ग्रन्थस्य रचना पञ्चदशशताब्द्यामभवत्।[५८] प्रपन्नामृते भार्गवोपपुराणस्योल्लेखो वर्तते–

श्रीमद्भागवते चैव वृद्धपाद्मे तथैव च।

अन्येष्वपि पुराणेषु भविष्यद्भार्गवादिषु।।[५९]

तथा च – अत्रैवोदाहरन्तीमितिहासं पुरातनम्।

श्रृणु वक्ष्यामि तत्सर्वं वृद्धपाद्मे च भार्गवे।।[६०]

अनेन ज्ञायते यद् वृद्धपाद्मपुराणे भार्गवोपपुराणे चालवारभक्तानां वर्णनं प्रपन्नामृतकारोऽपि जानाति स्म। किं बहुना प्रपन्नामृतस्य श्लोका भार्गवोपपुराणस्य श्लोकैः सह नितरां साम्यं दधति। कतिपये श्लोकास्तथैव प्रपन्नामृतेऽवतारिता यथा भार्गवोपपुराणे। इत्थं निश्चीयते यद् भार्गवोपपुराणादाधारसामग्रीं गृहीत्वा प्रपन्नामृतं विरचितम्।

१३. 'नारायणसारसङ्ग्रहग्रन्थे'[६१] भार्गवोपपुराणस्य श्लोका उद्धृताः एष ग्रन्थः प्रपन्नामृतादर्वाचीन एव भवितुमर्हति यतो ह्यत्र प्रपन्नामृतादपि श्लोकाः समुद्धृता वर्तन्ते।

१४. एकस्मिन्नुपदेशरत्नमालाख्ये ग्रन्थेऽपि श्रीवैष्णवालवारभक्तानां जन्मनक्षत्रादिवर्णनमतिसंक्षेपेण विहितम्। किन्तु वरवरमुनिप्रणीतोपदेशरत्नमाला पञ्चदशशताब्दीत उत्तरकालीना रचनाऽस्ति।

इत्थमेतेषां साक्ष्याणामनुसारं श्रीमद्भार्गवोपपुराणस्य रचना श्रीरामानुजाचार्यात्परमेकादशशताब्दीतः पञ्चदशशताब्दिमध्ये भूत उपपुराणेऽस्मिन् श्रीवेदान्तदेशिकस्योल्लेखो नास्ति। प्रपन्नामृते (15 शताब्दी) चास्योपपुराणस्योल्लेखः प्राप्यते। अत एव द्वादशशताब्द्यामेवास्य श्रीमद्भार्गवोपपुराणस्य दिव्यसूरिचरितस्य च रचना भवन्त्यासीत्। यत उभयोर्ग्रन्थयोः कथांशैः सह भार्गवोपपुराणस्य कथांशाः नितरां साम्यं निदधति। पुनस्तेषामेव कथांशानां प्रपन्नामृते विस्तरः कृतोऽस्ति। अत एव संस्कृत आलवारसाहित्यस्य सर्वप्राचीनोऽयं भार्गवोपपुराणाख्यो ग्रन्थ इति निश्चितं भवति।

---

५६. तेलुगू वरजन्स ऑफ पुराणाज़ (भार्गवपुराण) पुराणपत्रिका, जुलाई १९६२ पृ.४०३–४०४।

५७. दि ओरिजिन एण्ड ग्रोथ ऑफ श्रीब्रह्मतन्त्र परकालमठ, पृ.१३।

५८. प्रपन्नामृते – द्रष्टव्यम् – आमुखम्।

५९. प्रपन्नामृते ७३/२९।

६०. तत्रैव ७५/६।

६१. नारायणसारसङ्ग्रहे (मातृकायाम्) पत्र सं. ३७, ३८।

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

श्रीमद्भार्गवोपपुराणस्य रचनास्थलम्

श्रीमद्भार्गवोपपुराणस्य रचना दक्षिणभारतेऽभूद् यतो ह्यस्मिन् ग्रन्थे द्वादशालवाराणां चरित्राणि प्रतिपादितानि। एते सर्वे भक्ता दक्षिणभारतेऽभवन् । दक्षिणभारतस्य नदीनां विष्णोरर्चाविग्रहाणां च बहुश उल्लेखोऽस्मिन् ग्रन्थे प्राप्यते। यद्यपि भारतवर्षस्योत्तरक्षेत्राणां नदीनामुल्लेखो वर्तते किन्तु दक्षिणभारतस्य स्थलानां प्रधानरूपेण वर्णनमुपलभ्यते। अस्या मातृका बहुधा दक्षिणभारत एवोपलभ्यते। एतस्मात्कारणादस्योपपुराणस्य रचना दक्षिणभारतेऽभवदिति सम्भाव्यते।

श्रीमद्भार्गवोपपुराणस्य कर्तृत्वम्

सामान्यरूपेण महापुराणानामिवोपपुराणानामपि कर्ता व्यासोऽभिधीयते। किन्तु बृहद्धर्मपुराणे कथितं यदुपपुराणानां कर्ता व्यासोऽप्यासीदन्ये चापि वर्तन्ते स्म। उक्तं यथा–

कर्ता चोपपुराणानां व्यासोऽप्यन्येऽपि केचन।[६२]

यत्र यत्रोपपुराणानां चर्चा महापुराणेषु कृता तत्रेदं श्लोकार्द्धमुपलभ्यते–

अन्यान्युपपुराणानि मुनिभिः कथितानि तु।[६३]

अनेनोपपुराणानां कर्तारो मुनयो भवितुमर्हन्ति। श्रीमद्भार्गवोपपुराणं सूतशौनकसंवादत्वेन प्रतिपादितमस्ति। भार्गवोपपुराणस्य नाम्नः कर्तुश्च विषयेऽस्मिन्नुपपुराणे न किञ्चिदुल्लिखितम् । केवलं प्रत्यध्यायपुष्पिकायां भार्गवोपपुराणस्य नामागतम् । भार्गवोपपुराणस्य नामकर्तृत्वविषये प्रमाणाभावात्किञ्चिद् वक्तुं न शक्यते तथापि भार्गव इति नामधेयः कश्चिन्मुनिरिदमुपपुराणं प्रणिनायेति कथनमुपपुराणेऽस्मिन्नुपपद्यते यथा मुद्गलपुराणस्य रचयिता मुद्गलाचार्योऽस्तीति निश्चितम्। उपपुराणेऽस्मिन् भक्तिसारयोगिनः पितुः कस्यचिद् भार्गवमुनीन्द्रस्य वर्णनमुपलभ्यते।[६४] एष भार्गवमुनिरस्योपपुराणस्य कर्ताऽस्ति, अथवाऽन्यः कश्चिद् भार्गवमुनीश उपपुराणस्याऽस्य प्रणेतेति प्रमाणाभावान्न निश्चीयते। ये विद्वांसो महापुराणोपपुराणानां कर्तारं व्यासं मन्यन्ते तेषां तु मतेन श्रीमद्भार्गवोपपुराणस्यापि कर्ता व्यास एव भवितुमर्हति।

इत्थं श्रीमद्भार्गवोपपुराणमेकं वैष्णवोपपुराणमस्ति। एतदुपपुराणं पञ्चदशशताब्दीतः प्रागेवैकादशशताब्दीतः परं च दक्षिणभारते निर्मितमभूत् । भार्गवोपपुराणाऽभिधेयत्वादस्य कर्ता कश्चिद् भार्गवमुनिर्भवितुमर्हति। किन्तु सम्बन्धेऽस्मिन् प्रमाणाभावात्कथनमिदं दृढतां न दधाति।

---

६२. बृहद्धर्मपुराणे (पूर्वखण्डे) १९/२२।
६३. स्कन्दमहापुराणे (प्रभासखण्डे) २/१०।
६४. भार्गवोपपुराणस्य नवमेऽध्यायो द्रष्टव्यः।

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

विषयानुक्रमणी

विषयाः		पृष्ठानि
उपोद्घातः		(I) – (xII)
भार्गवोपपुराणस्योपलब्धमातृकाणां परिचयः		(i) – (ii)
सम्पादने प्रयुक्तानां मातृकाणां परिचयः		(ii) – (iii)
उपपुराणसाहित्ये भार्गवोपपुराणम्		(iii) – (iv)
भार्गवोपपुराणम् (वैष्णवम्)		(v)
भार्गवोपपुराणम् (शैवम्)		(v) – (vi)
भार्गवोपपुराणम् (सामान्यम्)		(vi) – (vii)
श्रीमद्भार्गवोपपुराणम् –सामान्यपरिचयः		(vii)
भार्गवोपपुराणस्य लुप्तपूर्वखण्डम्		(vii) – (ix)
श्रीमद्भार्गवोपपुराणस्य कालः		(ix) – (xi)
श्रीमद्भार्गवोपपुराणस्य रचनास्थलम्		(xii)
श्रीमद्भार्गवोपपुराणस्य कर्तृत्वम्		(xii)
श्रीमद्भार्गवोपपुराणम् – मूलम् (पाठालोचनपूर्वकं सम्पादनम्)		१–१३२
प्रथमोऽध्यायः –	मङ्गलाचरणम् शौनकादीनां महायोगिचरित्रश्रवणजिज्ञासा, बदरिकाश्रमे नरनारायणसंवादश्च।	१–४
द्वितीयोऽध्यायः –	सरोयोगिनो जन्मवर्णनम्, न्यासयोगरहस्यप्रतिपादनञ्च।	५–७
तृतीयोऽध्यायः –	भूतयोगिनो जन्मवर्णनम्, सम्बन्धज्ञानप्रशंसा च।	८–९
चतुर्थोऽध्यायः –	महदाह्वययोगिनो जन्मवर्णनम्, भगवदाज्ञया सरोभूतमहदाह्वययोगिनां क्षेत्रयात्रासु प्रवृत्तिश्च।	१०–१३
पञ्चमोऽध्यायः –	विरञ्चिनारायणयोः संवादः ब्रह्मणो योगिनां प्रभावदर्शनं च।	१४–१८
षष्ठोऽध्यायः –	भूतसरोमहद्योगिनां भगवत्क्षेत्रयात्रावर्णनम्, तत्र विष्णोरर्चाविग्रहपूजनम्, हरिदासकथा च।	१९–२२
सप्तमोऽध्यायः –	राज्ञो विष्णुवर्द्धनस्य कथा, योगिदासकथावर्णनञ्च।	२३–२८
अष्टमोऽध्यायः –	सरोभूतमहदाह्वययोगिनां क्षेत्रयात्रावर्णनम्, एतेषां चरित्रश्रवणफलनिरूपणञ्च।	२९–३१
नवमोऽध्यायः –	भार्गवमुनेस्तपश्चर्यावर्णनम्, श्रीभक्तिसारजन्मवर्णनम्, खनिकृष्णोत्पत्तिः, पार्वतीशिवसंवादः, शिवकृतभक्तिसारप्रशंसा च।	३२–३७

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

दशमोऽध्यायः–	भक्तिसारयोगिप्रभाववर्णने सिद्धस्य कथा, सरोयोगिभक्तिसारयोः समागमश्च।	३८–४२
एकादशोऽध्यायः–	भक्तिसारप्रभाववर्णने वृद्धनार्याः कथा, भक्तिसारेण सह खनिकृष्णस्य समागमश्च।	४३–४५
द्वादशोऽध्यायः–	श्रीभक्तिसारयोगिचरितवर्णनम् ।	४६–४९
त्रयोदशोऽध्यायः–	श्रीभक्तिसारयोगिचरितवर्णनम् ।	५०–५२
चतुर्दशोऽध्यायः–	नरनारायणसंवादः, कारिवृत्तान्तवर्णनम्, शठकोपजन्मवर्णनञ्च।	५३–५५
पञ्चदशोऽध्यायः–	मधुरकविचरितवर्णनम्, मधुरकविशठकोपसमागमश्च।	५६–५९
षोडशोऽध्यायः–	नरनारायणसंवादः, श्रीकुलशेखरस्य जन्मवर्णनम् तस्य राजचरितवर्णनञ्च।	६०–६२
सप्तदशोऽध्यायः–	श्रीकुलशेखरचरितवर्णनम् ।	६३–६४
अष्टादशोऽध्यायः–	श्रीकुलशेखरचरितवर्णनम् ।	६५–६७
एकोनविंशोऽध्यायः–	श्रीकुलशेखरपुत्र्या सह श्रीरङ्गनाथस्य विवाहः, श्रीकुलशेखरस्य रामकथापरत्ववर्णनञ्च।	६८–७३
विंशोऽध्यायः–	श्रीलक्ष्मीश्चरितवर्णनम्, पद्मिन्याश्चरितपठनश्रवणफलनिरूपणञ्च।	७४–७६
एकविंशोऽध्यायः–	नरनारायणसंवादः, श्रीमुनिवाहनस्य जन्मवर्णनम्, श्रीमुनिवाहनस्य चरितनिरूपणञ्च।	७७–७९
द्वाविंशोऽध्यायः–	श्रीभक्ताङ्घ्रिरेणुमुनेर्जन्मचरितवर्णनम् ।	८०–८२
त्रयोविंशोऽध्यायः–	श्रीभक्ताङ्घ्रिरेणुचरितवर्णनम् ।	८३–८५
चतुर्विंशोऽध्यायः–	नरनारायणसंवादः, श्रीविष्णुचित्तसूरिजन्मचरितवर्णनञ्च।	८६–८८
पञ्चविंशोऽध्यायः–	श्रीविष्णुचित्तचरितनिरूपणम् ।	८९–९१
षड्विंशोऽध्यायः–	श्रीगोदाजन्मचरितवर्णनम् ।	९२–९३
सप्तविंशोऽध्यायः–	श्रीविष्णुचित्तस्य नानाभगवदर्चाव्यूहानां कथनम् ।	९४–९६
अष्टाविंशोऽध्यायः–	विविधभगवदर्चाव्यूहानां दर्शनपूजनादिफलनिरूपणम् ।	९७–१००
एकोनत्रिंशोऽध्यायः–	श्रीगोदाविवाहवर्णनम् ।	१०१–१०२
त्रिंशोऽध्यायः–	श्रीपरकालयोगिनो जन्मचरितवर्णनम् ।	१०३–१०४
एकत्रिंशोऽध्यायः–	श्रीपरकालयोगिचरितनिरूपणम् ।	१०५–१०६
द्वात्रिंशोऽध्यायः–	श्रीपरकालयोगिचरितनिरूपणम् ।	१०७–१०८
त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः–	श्रीपरकालयोगिचरितवर्णनम् ।	१०९–११०

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

चतुस्त्रिंशो ऽध्यायः–	नरनारायणसंवादः, श्रीरामानुजयतीश्वरस्य जन्मचरितवर्णनम् ।	१११–११
पञ्चत्रिंशो ऽध्यायः–	श्रीरामानुजमुनेः प्रसङ्गे महापूर्णमुनेरुल्लेखः, नरनारायणसंवादः, नाथपुण्डरीकाक्षयामुनकुरुकेशराममिश्राणां जन्मकथनञ्च।	११४–११
षट्त्रिंशो ऽध्यायः–	श्रीरामानुजचरितवर्णनम् ।	११६–११
सप्तत्रिंशो ऽध्यायः-	श्रीरामानुजस्य विष्ण्वर्चाव्यूहानां दर्शनपूजनवर्णनम् ।	१२०–१२
अष्टत्रिंशो ऽध्यायः–	श्रीरामानुजस्य विष्ण्वर्चाव्यूहानां दर्शनम्, पराशरानुसारेण श्रीविष्णोर्मतस्य स्थापनम्, ततो रामानुजपरमपदप्राप्तिवर्णनम् ।	१२२–१२
एकोनचत्वारिंशो ऽध्यायः–	नरनारायणसंवादः, दुःशीलकामुकवृत्तान्तः, द्वादशयोगिनां पूजने तस्य मोक्षप्राप्तिवर्णनञ्च।	१२६–१२
चत्वारिंशो ऽध्यायः–	द्वादशानां महात्मनां वैष्णवानां च पूजनफलनिरूपणम्, वैष्णवेभ्यो भोजनादिदानफलकथनम्, शालग्रामस्य तुलसीपत्रैरर्चन-फलनिरूपणम्, महायोगीश्वराणां माहात्म्यस्य श्रवणश्रावणपठनपाठनपुस्तकदानादीनां फलनिरूपणञ्च।	१२९–१३
परिशिष्टानि		१३३–१७
परिशिष्ट सं. १ :	श्रीमद्भार्गवोपपुराणस्य श्लोकार्द्धानुक्रमणिका	१३३–१७
परिशिष्ट सं. २ :	श्रीमद्भार्गवोपपुराणगतविशिष्टस्थानपर्वतनदीनामानुक्रमणिका	१७६–१७
परिशिष्ट सं. ३ :	श्रीमद्भार्गवोपपुराणगतविशिष्टनामानुक्रमणिका	१७
	सहायकग्रन्थानुक्रमणिका।	१७९–१८

।। इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणस्य विषयानुक्रमणी।।

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academ

श्रीमद्भार्गवोपपुराणम्

पाठालोचनपूर्वकं सम्पादनम्

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

प्रथमोऽध्यायः

श्रीमते रामानुजाय नमः।

यस्य द्विरदवक्त्राद्याः पारिषद्याः परश्शतम्[1] । विघ्नान्निघ्नन्ति भजतां विष्वक्सेनं तमाश्रये ।।१।।

श्रीशौनकादय[2]ऊचुः

सर्वधर्मार्थतत्त्वज्ञ ! सर्वशास्त्रविशारद! तत्त्वार्थविदुषां श्रेष्ठ! सूत! द्वैपायनप्रिय ।।२।।
यानि कर्माणि लोकेषु चरित्राण्यपि शार्ङ्गिणः। तव प्रसादादस्माभिः श्रुतानि वदतां वर ।।३।।
कृतकृत्या वयं स्याम[3] पवित्रीकृतचेतसः। योगिनां तु चरित्राणि भगवद्दास्यभोगिनाम्[4] ।।४।।
नोक्तान्यमृतकल्पानि त्वया धर्मोपदेशिना। न तृप्तिं यान्ति चेतांसि तस्मात्तानि वदस्व नः ।।५।।

सूत उवाच

साधु पृष्टोऽस्मि मुनयो भवद्भिर्मोक्षकाङ्क्षिभिः। चिरकालादिदं वक्तुं भवतां वष्टि मे मनः ।।६।।
भवन्त एव पृच्छन्ति मामिदं मुनिपुङ्गवाः। आसीत्परमहर्षोऽयमधुना मम चेतसि ।।७।।
वक्ष्यामि सर्वमेतद्वः शृणुध्वं तत्समाधिना। लोके स्थितानां सर्वेषां क्षेत्राणामुत्तमं वरम् ।।८।।
बदर्याख्यं महापुण्यं स्मरणादेव मुक्तिदम्। सर्वर्तुकुसुमोपेतं वनराजिविराजितम् ।।९।।
प्रफुल्लस्वर्णकमलसरोवरविभासितम्। तस्मिन् दिव्याश्रमे रम्ये चन्द्रकान्तशिलातले ।।१०।।
समासीनौ जगन्नाथौ नरनारायणावुभौ।। भूलोकजनरक्षार्थमवतीर्णौ[5] महामुनी ।।११।।
नानाविधाः कथाः सर्वा ब्रुवन्तावासतुस्तथा। तस्मिन् काले महात्मानं नारायणमुनीश्वरम् ।।१२।।
हर्षेण महता युक्तो नरो वाक्यं तमब्रवीत् ।

नर उवाच

नारायण! मुनिश्रेष्ठ! त्वमेव शरणं मम ।।१३।।
रहस्यं परिपृच्छामि लोकानां मुक्तिसिद्धये। अस्मिन् मायामये गर्ते भ्रमन्ते जीवराशयः ।।१४।।
तेषां प्रतिक्रिया नास्ति मुक्त्यर्थं सुलभा भुवि। समस्तजीवकोटीनां मग्नानां भवसागरे ।।१५।।
मोक्षमार्गस्य[6] सौलभ्यं वेत्सि[7] चेत्[8] वद प्रभो। श्रुत्वा नरस्य तद् वाक्यमभिपूज्य[9] महायशाः ।।१६।।
तेन वाक्येन संहृष्टः प्रत्युवाच नरं हरिः।

श्रीनारायण[10] उवाच

इममेव पुरा प्रश्नं वैकुण्ठनगरे हरिम् ।।१७।।
सर्वेश्वरी जगन्माता पप्रच्छ कमलालया। त्रिपाद्विभूतौ वैकुण्ठे विरजायाः परे तटे ।।१८।।
या देवानां पुरयोध्या ह्यमृतेनावृता पुरी। मणिप्राकारपरिखासान्द्रै[11]र्मणिमयैर्गृहैः ।।१९।।
हर्म्यैर्विमानैः प्रासादैस्तोरणैर्गोपुरैः शुभैः। तस्यामन्तःपुरवरं कोटिसूर्यसमप्रभम् ।।२०।।

१–परः शतम् –घ
२–श्रीशौनक उवाच–क, शौनकादय ऊचुः –घ
३– श्यामः –क,ख,ग,घ
४–भगवद्दास्यभोगिनाम् –क
५– जनरक्षार्थम् अवतीर्णौ –घ
६–मोक्षपार्गस्तु सौलभ्यो –क,ख,ग
७–वेत्ति –क,ख,ग
८–त्वं –ग, घ
९–वाक्यम अभिपूज्य –क
१०–नारायण उवाच –क,ख
११–परिखारौवर्णमणिमयैर्गृहैः–क, परिखासान्द्रामणि –घ

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

तन्मध्ये मण्डपं दिव्यं माणिक्यस्तम्भशोभितम्। तस्मिन् बालार्कसङ्काशे दिव्यसिंहासने शुभे ।।२१।।
कमले दलसाहस्र[१२]शोभिते सूर्य्यसन्निभे। कर्णिकायां समासीनो देवदेवो जनार्दनः ।।२२।।
विश्वस्य पतिरात्मेशः श्रीमन्नारायणः[१३] प्रभुः। श्रिया भूम्या च सहितो नीलया[१४] सह देवराट् ।।२३।।
तदम्भोरुहसाहस्रदलाग्रेषु समाहितैः। विमलाद्यैः[१५] सहस्रैश्च चामरैः परिवीजितः[१६] ।।२४।।
नित्यमुक्तैरनन्ताद्यैरनन्तैः परिसेवितः[१७]। एवं स्थिते सदा देवे कदाचिद् विष्णुमीश्वरम् ।।२५।।
पप्रच्छ कमलादेवी सर्वजीवदयापरा।

श्रीरुवाच

त्वमेव सर्वलोकानां सृष्टिस्थित्यन्तकारणम्[१८] ।।२६।।
चतुर्मुखः शङ्करश्च त्वदाज्ञापरिपालकौ त्वत्कटाक्षवशादेव प्राप्तौ सृष्ट्यन्तकर्तृताम् ।।२७।।
सर्वासां जीवकोटीनां विकर्मफलपाकतः[१९-२०] । सृष्ट्यादौ तांश्च देवादीन् करोषि कृपया हरे ।।२८।।
तेषां विज्ञानसिद्ध्यर्थं शास्त्राणि कृतवानसि। श्रुतयश्चोपनिषदः स्थापिता वत्सल।[२१]। त्वया ।।२९।।
एतेष्वनादरास्सन्तो[२२] ज्ञानहीना भवन्ति ये। तेषां संरक्षणार्थं[२३] त्वं रामकृष्णादिरूपधृक् ।।३०।।
एवं हितकरो नृणामति[२४]सौलभ्यभावतः। सदा[२५] त्वं वर्तसे[२६] देव! जीवानां मोक्षहेतवे ।।३१।।
मुक्त्यर्थं सर्वजीवानामेव[२७]सङ्कल्पिते त्वयि [२८] सर्वे भवाम्बुधौ मग्ना[२९] मुक्ता[३०] जीवाः क्वचित् क्वचित् ।।३२।।
एष[३१] मायाप्रभावस्ते प्रथितः[३२] कुत्र ते कृपा? त्वमेव सत्यसङ्कल्पः सत्यकाम इति श्रुतिः ।।३३।।
तदन्यथा[३३]भवत्येवं श्रुतीनां मान्यतां[३४] कुरु। त्वत्प्रसादादेवदेव! प्रार्थये परमं पदम् ।।३४।।
अशेषजीवकोटीनां ददस्व मम काङ्क्षितम्[३५]। किमेषा[३६] भेदबुद्धिस्ते श्रीहरे सर्वशेषिणः[३७] ।।३५।।
केचिद्बद्धाश्च लोकेऽस्मिन् केचिन्मुक्ताश्च किं वद। एवं मा कुरु देवेश सर्वेषां मुक्तिदो भव ।।३६।।
एवं संप्रार्थ्यमानस्तां[३८] श्रियं दृष्ट्वा जगत्पतिः। अत्यादरेण कृपया तामुवाच परात्परः ।।३७।।

श्रीविष्णुरुवाच[३९]

लोके पितुर्दया मातुरधिका हि प्रवर्तते। तस्माद्याऽधिका ते श्रीर्जीवेषु मम[४०] नास्ति सा ।।३८।।
त्वदुक्तंसत्यमेवैतत्र[४१]मे भेदः कदाचन। तेषां तेषां कर्मगत्या भेदधीर्मम वर्तते ।।३९।।

१२–दलसाहस्रे –ग,
१३–श्रीमान्नारायणः –प
१४–लीलया –ग,घ
१५–विमलादिसहस्रैश्च –घ
१६–परिवीजितः –क
१७– परिसेवितैः –क
१८–नित्यन्तकारणः –क,खग
१९–पक्वतः –क
२०– तत एतैस्तु सृष्ट्यादीन् करोषि कृपया हरे –घ, तांस्तु सृष्ट्या सर्वादीन् –क
२१–वत्सला –क
२२–एतेष्वनादरात्सन्तो–घ, त एतेष्वनादरास्सन्तो–क
२३–संरक्षणार्थाय –क
२४–नृणां मुनीनां लभ्यभावतः– घ
२५–तदा –ग, क
२६–वर्तते –क
२७–सर्वदेवानामेतम् –क
२८–त्वया –क,घ
२९–मग्नाः– घ
३०–मुक्तिजीवाः– क
३१–एषा मया प्रभावस्ते –क
३२–प्रार्थितः– क
३३–तदन्यथा भवेत्येव –क
३४–मन्यताम् –ग
३५–काङ्क्षतां –क
३६–किमेषां –घ
३७–सर्वशेषिनः– क
३८–संप्रार्थ्यमानाम् –क,ग
३९–कस्यांचिदपि पाण्डुलिपौ न वर्तते।
४०–मयतास्ति सा –क
४१–सत्यमेवैतत् न–घ

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

ये[४२] जीवा ह्येतदारभ्य[४३] कीर्तयन्ति गुणांस्तव। अहं तेभ्यः प्रदास्यामि क्षिप्रं मुक्तिं न संशयः ।।४०।।
विकर्मपरिहारार्थं जनानां मम सेवया। रामकृष्णादिरूपाणि धारयामि युगे युगे ।।४१।।
श्रीरङ्गादिषु दिव्येषु[४४] क्षेत्रेषु च वसाम्यहम् । ग्रामे ग्रामे प्रतिगृहे चार्चाविग्रहरूपवान्[४५] ।।४२।।
मय्येवं[४६] संस्थिते देवि! भुवि कर्मवशाज्जनाः[४७]। मत्पदं नाधिगच्छेयुः किं करोमि गुणालये ।।४३।।
सर्वासां जीवकोटीनां सुलभं[४८] मोक्षसाधनम् । यदि चेन्मन्यसे त्वं हि प्रीतिरात्यन्तिकी[४९] मम ।।४४।।
सर्वलोकोपकारार्थं त्वद्बुद्धिरसितेक्षणे। वर्तते यदि चोपायं वक्ष्यामि श्रूयतां त्वया ।।४५।।
त्वं[५०] च भूमिश्च नीला[५१] च चक्रं शार्ङ्गं च नन्दकः[५२] । कौमोदकी पाञ्चजन्यो विष्वक्सेनो मम प्रियः[५३] ।।४६।।
अनन्तो गरुडश्चैव कुमुदाद्या[५४] मम प्रियाः। यूयं सर्वैऽशभागेन[५५] भूलोकेऽवतरिष्यथ[५६] ।।४७।।
जनित्वा योगिवंशेषु नृणां सर्वाधिकारिणाम्[५७] सकृन्निष्ठावशादेव सुलभं[५८] मोक्षदं भुवि ।।४८।।
रहस्योपनिषत्प्रोक्तं गुह्याद्[५९] गुह्यतमं शुभम् । परमं न्यासयोगं च[६०] रहस्यत्रयसंस्थितम् ।।४९।।
उपदेक्ष्यथ[६१] सर्वेषां सर्वबन्धविमुक्तये। सर्ववर्णाधिकारार्थं सङ्ग्रह्य निगमाशयान् ।।५०।।
करिष्यथ प्रबन्धांश्च भाषया द्राविडाख्यया। दुर्मतच्छेदनं कृत्वा प्रबन्धैस्तैर्महागुणैः ।।५१।।
स्वाश्रितान् सात्त्विकान् कृत्वा मतत्त्वं बोधयिष्यथ। एवमाज्ञापिते[६२] देवे श्रीभूनीलादयस्तथा[६३] ।।५२।।
अनन्ताद्याः पारिषद्या वसुधायां प्रजज्ञिरे। जनित्वा सर्वदेशेषु[६४] हरिवाक्यानुसारतः ।।५३।।
सर्वेषामुपदिश्याथ[६५] न्यासयोगमनुत्तमम् । सरहस्यं महात्मानो मोक्षदा अभवन् भुवि ।।५४।।
एवं प्रतिद्वापरान्ते, एते प्रतिमहायुगे । जायन्ते बहुधा भूमौ जनानां मुक्तिहेतवे ।।५५।।
तदुक्तं न्यासयोगं तं ये गृह्णन्ति जना भुवि।। सकृद् गृहीतमात्रेण[६६] यान्त्येव परमां गतिम् ।।५६।।
तदारभ्य तु लोकेऽस्मिन् न्यासयोगः प्रकाशितः। वर्तते भगवद्भक्तैः सर्वेषां मुक्तिदो हरिः ।।५७।।
एवं नारायणेनोक्तं वचः श्रुत्वाऽमृतोपमम् । नरः प्रीतिसमायुक्तः प्रणिपत्य तमब्रवीत् ।।५८।।

४२–जो –क
४३–ऽपि सदारभ्य –क,ऽपि तदारभ्य –ग
४४–विवेषु –क
४५–प्रतिगृहे अर्चाविग्रहरूपवान् –ग,घ
४६– यदेवम् –क
४७–कर्मवशा जनाः– ग
४८–सुलभा –क
४९–प्रीतिरत्यन्तिका –क,ग
५०–त्वया –क
५१–लीला –ग,घ
५२–नन्दकम् –क
५३–प्रियाः– घ
५४–कुमुदाद्याः– क
५५–सर्वांशाऽभागेन –क, सर्वेशभावेन –ग
५६–ह्यवतरिष्यथ –क,ग
५७–सर्वाधिकारणाम् –क
५८–सुलभा –क
५९–गुह्यात् –ग,घ
६०–तम् –क
६१–उपदेष्यथ –क, उपदेशाय –ग
६२–एवमाज्ञापिता देवी –घ
६३–श्रीभूलीलादयस्तथा –घ
६४–सर्वदेवेषु –क
६५–सर्वेषामुपदेशाथ –क मुपदेशार्थं –ग
६६–गृहीतिमात्रेण –घ

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

नर उवाच

यत्र यत्र[६७] यथा लोके राज्जाता नित्यसूरिणः। कथं[६८] कुर्वन्ति वर्त्तन्ते कथं मुक्तिं विशन्ति ते ।।५९
महाभागवतानां तु चरित्रमघनाशनम्। विस्तरेण समाचक्ष्व[६९] परमं मोक्षसाधनम् ।।६०

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
प्रथमोऽध्यायः ।।१।।

६७–तत्र –क
६८–कथं वर्त्तन्ति कुर्वन्ति –क, कथं च ते प्रवर्त्तन्ते –घ
६९–यथावच्च –ग, घ

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

द्वितीयोऽध्यायः

सूत[1] उवाच

इति तद्वचनं श्रुत्वा नारायणमुनिस्तदा । तेन संहृष्टसर्वाङ्गः प्रत्युवाच नरं वचः ।।१।।

श्रीनारायण उवाच

अथ काले गते तस्मिन्नादौ वैवस्वतान्तरे । द्वापरान्तं समारभ्य भगवत्पञ्चहेतयः[2] ।।२।।
श्रीश्च भूमिश्च नीला[3] च सेनेशाद्या अजीजनन्[4]। रम्य[5]द्राविडदेशेषु मोक्षसाधनहेतुषु ।।३।।
काञ्चीपुरीति विख्याता भुक्तिमुक्तिप्रदायिनी। दिव्योद्यानयुतैः खेयैरगाधैश्चोपवेष्टिता ।।४।।
सौवर्णवप्रसंयुक्ता सर्वासां सम्पदां[6] निधिः। सुमेरुतुल्यैः प्रासादैः सर्वतः संयुतोज्ज्वला ।।५।।
तस्यां हस्तिगिरीशस्य पुरतः कमलाकरम् । हेमाम्बुरुहसङ्कीर्णं द्विजालिकुलनादितम् ।।६।।
तस्मिन् सरसि हेमाब्जे बालसूर्यसमप्रभः। अभवत्पाञ्चजन्यांशो[7] मुक्त्यर्थं सर्वदेहिनाम् ।।७।।
प्रविश्य हरिपादाब्जमकरन्दनिरूपणात् । सद्यो वर्द्धितसर्वाङ्गः प्रजज्ञे भगवत्प्रियः ।।८।।
आश्विने विष्णुनक्षत्रे द्वापरान्ते शुभे दिने। देवदुन्दुभयो नेदुः पुष्पवर्षो महानभूत्[8] ।।९।।
ननृतुश्चाप्सरःसङ्घास्तस्मिञ्जाते महात्मनि। तदा सर्वेश्वरो देवो वरदः सर्वभूतकृत् ।।१०।।
पुण्डरीकविशालाक्षः शङ्खचक्रगदाधरः । नीलमेघनिभः श्यामः कोटिसूर्यसमप्रभः ।।११।।
दिव्यपीताम्बरधरो वनमालाविराजितः । हारकेयूरमुकुटकङ्कणाङ्गदशोभितः ।।१२।।
काञ्चीगुणेन महता नूपुरैश्चोपशोभितः। पन्नगाशनमारुह्य लक्ष्म्या सह जगत्पतिः ।।१३।।
श्वेतचामरपर्यन्तः श्वेतच्छत्रविराजितः[9]। दयार्द्रमानसो भूत्वा सरस्तीरमुपागमत् ।।१४।।
तमादाय शिशुं प्रेम्णा शिर आघ्राय देवराट् । वेदरूपैः स्वनिश्वासैस्तस्मै[10] वेदान् प्राबोधयत् ।।१५।।
नामधेयं ततः कृत्वा सरोयोगीति लोककृत्। बाहुभ्यां सम्परिष्वज्य प्रियायै प्रददौ प्रभुः ।।१६।।
सा श्रीर्वात्सल्यभावेन स्तन्यं सुस्रावितं ददौ । पुत्रभावेन तं दृष्ट्वा पुपोष प्रीतिसंयुता ।।१७।।
सोऽपि संवर्द्धितो भूत्वा तयोरङ्घ्रितलाम्बुजे । प्रणामं दण्डवत्कृत्वा तुष्टाव जगतां पतिम् ।।१८।।
तेन संस्तूयमानः सन् सुप्रीतो वरदस्तथा। तं समाहूय देवेशो न्यासयोगमनुत्तमम् ।।१९।।
निःश्रेयसपदं नित्यमगम्यमपि योगिनाम् । दिदेश मुनिवर्याय सरोभूताय योगिने ।।२०।।
सोऽपि तद्दिव्य[11]-पादाब्जे नमस्कृत्य विनीतवान् ।साक्षात् तद्वदनाम्भोजान्न्यासं[12] सङ्गृह्य पार्वतः ।।२१।।
कृतार्थं मन्यमानः सन् आत्मानं मुनिसत्तम । कृताञ्जलिपुटो[13] देवं न्यासार्थं काङ्क्षितोऽब्रवीत् ।।२२।।

१–क,ग माकण्डेयोर्नेदं लिखितम्
२–हेतवः– क
३–नीलाश्च –क, लीला –ग,घ
४–अजीजनत् –क, अजायत –घ
५–रम्येषु –क
६–संपदा –क
७–सुभवत् –क, सुभक्त् –घ
८–महाद्भुत –ख
९–श्वेतछत्र –क,ग,घ
१०–तस्य वेदान् प्रवर्द्धय –क, तस्मै वेदान् प्रबोधयत् –ग, तस्य वेदान् प्रवर्द्धयन् –घ
११–तद्दिव्यया पादाब्जेन –घ
१२–साक्षात्तद्वदनाम्भोजन्यासं सङ्गृह्य पार्वतः –क
१३–कृतांचलिपटो –ग

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

सरोमुनिरुवाच

त्वयोक्तन्यासयोगस्य तात्पर्यं बहुविस्तरम् । सरहस्यं समाचक्ष्व[१४] सर्वं तत्करुणानिधे ।।२३।।

श्रीभगवानुवाच

न्यासस्तु द्विविधः प्रोक्तो वाचिको मानसो मुने। सम्यगुच्चारितो वाचा[१५] वाचिकस्त्विति[१६] कीर्तितः ।।२४।।
एकोच्चारणमात्रेण ददाति परमं पदम् । मानसस्तु मनोनिष्ठा द्विधैव[१७] परिकीर्तितः[१८] ।।२५।।
भरन्यासस्तु[१९] तत्राद्य आत्मन्यासो द्वितीयकः। भरन्यासस्तु[२०] पञ्चाङ्गस्तस्याङ्गानि वदाम्यहम् ।।२६।।
सङ्कल्पश्चानुकूल्यस्य प्रातिकूल्यस्य वर्जनम् । रक्षिष्यतीति[२१] विश्वासो गोप्तृत्ववरणं तथा ।।२७।।
कार्पण्यं चैव योगीन्द्र! पञ्चाऽस्याङ्गान्यनुक्रमात् । आत्मन्यासो गुह्यतमः शेषत्वमिति लक्ष्यते ।।२८।।
भोगः[२२] शेष इति प्रोक्तो भोगी शेषीति कथ्यते। जीवात्मानमहं पूर्वं निर्लेपमगुणामलम् ।।२९।।[२३]
अमरं कौस्तुभमणिं स्वरूपं भूषणप्रियम् । तस्माज्जीवश्[२४] शेषभूतस्त्वहं शेषीति विश्रुतः ।।३०।।
आत्मानं[२५] कौस्तुभ इति न्यसनं मम वक्षसि[२६]। आत्मन्यास इति प्रोक्तो मुनिभिस्तत्ववेदिभिः ।।३१।।
प्रधानं बुद्धितत्त्वं च गदारूपेण धार्यते । भूतादिमिन्द्रियादिं च शङ्खरूपमधारयम् ।।३२।।
अपरं शार्ङ्गरूपेण त्रिधाऽहङ्कारमुत्तमम् । अदधा[२७]-च्चक्ररूपेण मनस्तत्त्वं महामुने ।।३३।।
इन्द्रियाणि दशेमानि[२८] बाणरूपैर्धृतानि च। विद्यामयं तु यज्ज्ञा[२९]-नमसिरूपेण मे धृतम् ।।३४।।
अविद्यामयमज्ञानं चर्म[३०]-रूपेण संभृतम् । धृतानि पञ्चभूतानि वैजयन्तीस्वरूपतः ।।३५।।
इत्थं प्रधानं बुद्धिं च भूतादि[३१]-मखिलात्मकम् । इन्द्रिया[३२]-दिमहङ्कारं मनः सर्वेन्द्रियाणि च ।।३६।।
विद्याविद्ये च[३३] भूम्यादिभूतानि मुनिसत्तम ![३४]। एतानि मत्करान्जेषु संन्या[३५]-सं ज्ञानचिन्तया ।।३७।।
आत्मसंन्यास इत्युक्तो न्यासयोग[३६] - विशारदैः। एवं कौस्तुभरूपेण स्वात्मानं मम वक्षसि ।।३८।।
संन्यस्य वक्षस्यानन्दसुधारसमहर्निशम् । पिबन् पर[३७]-वशो भूत्वा तत्त्वैरायुधरूपकैः ।।३९।।
मम हस्ताब्जमाधुर्यमकरन्दं निषेवयन् । बहिर्विषयवैमुख्य आत्मन्यास इति स्मृतः ।।४०।।
ज्ञात्वा सम्यक् सर्वमेवं[३८] मयि सर्वेश्वरेश्वरे । समाधिना रमस्व त्वं सर्वदानन्दवर्त्मनि ।।४१।।
स एवमुक्त्वा[३९] संवीक्ष्य करुणार्द्र[४०] - विलोकनैः। मन्निवासऽखिलक्षेत्र[४१]-यात्रां कुरु महामते ।।४२।।
तत्र स्थितानां त्वं शुद्धं चेतनानामनुत्तमम् । न्यासयोगमुपादिश्य[४२] सर्वेषां मोक्षदो भव ।।४३।।

१४–समाचक्ष्व –क
१५–येन– घ
१६–वाचकस्त्विति –ग, घ
१७–द्विधैवापि –क, द्वैधेना –घ
१८–प्रकीर्तितः – क, घ
१९–करन्यासस्तु –क
२०–करन्यासस्तु –क
२१–रक्ष्यष्यतीति– क, रक्षयिष्यतीति– ख
२२–भोगम् – क, भोगशेष इति –ख
२३–मातृकायां "प्रधानं बुद्धितत्त्वं –" श्लोक एतदनन्तरं प्राप्यते।
२४–जीवशेषभूतम् –क, ख
२५–आत्माहं –घ
२६–वक्ष्यसि –क, ग
२७–अदधुश्चाक्र – क, ख, अदधां –ग, घ
२८–दशेमानि –क
२९–यद्ज्ञानम् –क, यद्ज्ञानं –ग, यत् ज्ञानं असिरूपेण –
३०–चर्मरूपेण –ख
३१–भूतादिमखिलात्मकम् –क, भूतादिवखिलात्मकम् –
३२–इन्द्रियाण्यहङ्कारम् –ख, तत्र –क
३३–तत्र –ख
३४–मुनिसत्तमाः –ख
३५–संन्यस्य –घ
३६–न्यास योगमुनिसादरैः– ख
३७–पदवशो –क
३८–सर्वमेतम् –क,घ
३९–एव मुनिं संवीक्ष्य –ख
४०–करुणार्द्रावलोकनैः– क,ख
४१–ऽखिलक्षेत्रे –ख
४२–योगमुपदिश्य –क

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

एवमाज्ञाप्य योगीन्द्रं प्रियया सह देवराट् । अनन्ताद्यैर्नित्यमुक्तैः स्वस्थानं पुनरागमत् ।।४४।।
एवं गते देवराजे स योगी योगिनां[४३] वरः[४४]। प्रहर्षमतलं गत्वा क्षेत्रयात्रां[४५]-परोऽभवत् ।।४५।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
द्वितीयोऽध्यायः ।।२।।

———

४३-जोगिनां -क
४४-इयं पङ्क्तिः- ख, मातृकायां नोपलभ्यते।
४५-यात्रापुरोऽभवत् -क

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

तृतीयोऽध्यायः

श्रीनारायण उवाच[1]

ततो मल्लपुरे[2] रम्ये सुपुष्पित-वनावृते। सौधप्राकारललिते पद्माकरशतैर्युते ।।१।।
मुक्तामणिसमाकीर्णे मुक्तिदे सर्वदेहिनाम् । विमलाम्बुजकल्हारकुमुदोत्पलसंयुते ।।२।।
दिव्ये सरसि कस्मिंश्चिद् राजहंसविनादिते। इन्द्रनीलोत्पले दिव्ये नीलोत्पलवरे[3] शुभे ।।३।।
कौमोदक्यंशतो[4] भूतस्तत्त्वज्ञानऽधिको महान् । प्रविश्य हरिपादाब्ज[5]-ध्यानामृतविवर्द्धितः ।।४।।
पवित्राश्वयुजे[6] मासे धनिष्ठायां शुभे दिने[7]। प्रादुर्बभूव योगीशो जीवानां मुक्तिहेतवे[8] ।।५।।
सर्वेश्वरस्तदा देवः कोटिसूर्यसमप्रभः। कोटिकन्दर्पसौन्दर्यकोमलावयवोज्ज्वलः ।।६।।
चतुर्भुजः शङ्खचक्रगदापद्मविराजितः। सुनासः[9] सुमुखः[10] सुभ्रूः पुण्डरीकनिभेक्षणः ।।७।।
बिम्बोष्ठः[11]सुदन्ताढ्यः सुभ्रोत्रः[12] सुललाटवान् । सुगण्डचिबुक[13]-ग्रीवः सुवक्षाः सुविभूषणः ।।८।।
दिव्यचन्दनलिप्ताङ्गः पुष्पमालाविराजितः। दिव्यपीताम्बरधरो जगन्मात्रा श्रिया सह ।।९।।
नित्यमुक्तैः परिवृतः सरस्तीरमुपागमत् । नीलोत्पलान्तरस्थं तं गृहीत्वा शिशुमुत्तमम् ।।१०।।
प्रियाया हस्तकमले ददौ संपोषितुं[14] हरिः । सा समादाय तं शीघ्रं स्पृशन्ती हर्षमानसा ।।११।।
ददौ स्तन्यसुधां देवी[15] सोऽपि सद्यः प्रवर्द्धितः[16]। तदा स देवप्रवरो भूतनामऽकरोन्मुनेः ।।१२।।
न्यासाख्ययोगं[17] परमं सरहस्यं सविस्तरम् । भक्ताय योगिवर्याय तस्मा[18] उपदिदेश सः ।।१३।।
विदित्वा न्यासयोगस्य रहस्यं मुनिसत्तमः[19] । सम्बन्धज्ञानभेदां[20]- स्तानपृच्छन्मुनिपुङ्गवः[21] ।।१४।।

श्रीभगवानुवाच

सम्बन्धज्ञानभेदेषु सम्बन्धो भर्तृभार्ययोः। श्रेष्ठ इत्युच्यते लोके तस्माद् वक्ष्यामि तं मुने ।।१५।।
मम रामावतारस्य चरित्रं परमद्भुतम् । एतद्विज्ञान[22]- सिद्ध्यर्थमेवं पूर्वं प्रवर्तितम् ।।१६।।
न तु रावण[23] नाशार्थमेतद् बुध्यस्व[24] मानसे । रामोऽहं परमात्मा वै सीता जीव इति स्मृता ।।१७।।
अयोध्या मम वैकुण्ठं प्रपञ्चं दण्डकं[25] वनम् । तस्मिन्[26] प्रविष्टममलं लीलार्थं परमात्मनः ।।१८।।

१-सूत उवाच -ख
२-मध्वपुरे -क
३-नीलोत्पलवरशुभे -क
४-कौमोदक्या भवन्नंशस्तत्व -क,ख,ग
५-हरिपादाब्जम् -ख
६-पवित्राश्वतुसामासे -ख
७-पवित्राश्वयुजे मासे प्रजज्ञे वसुभे शुभे -ग,घ
८-पवित्तकरिर्य क,ग,घ, मातृकासु न दृश्यते।
९-सुनाससमुमुखः- क,ख,ग
१०-सुनाससमुमुखः- क,ख,ग
११-बिम्बोष्ठसुदन्ताढ्यः- क,ख
१२-सुभ्रोत्रसुललाटवान्- क,ख,ग
१३-चुबुक- क
१४-संपोषितं -क,घ
१५-देवि -क
१६-विवर्द्धितः -ख
१७-न्यासाख्यं योगपरमं -क,ख,ग
१८-तस्मै -क,ख,ग
१९-मुनिसत्तमाः -ख
२०-ज्ञानभेदश्चयस्तो पृच्छन्मुनिपुङ्गव -क
ज्ञानभेदांश्च सोऽपृच्छत् मुनिपुङ्गवः- ख
२१-मुनिपुङ्गव -क
२२-विज्ञान-सिद्ध्यर्थं -क
२३-रावन-नाशार्थं -क
२४-बुद्धस्व -ख
२५-दण्डकावनम् -ग
२६-तस्य -क,घ

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

सीतासदृशमात्मानं मनःसदृशरावणः। मत्सकाशादपाहृत्य[२७] प्रकृत्या मृगरूपया ।।१९।।
देहाख्यलङ्घामाधिश्य वने विज्ञानसञ्ज्ञके। बध्वा[२८] स्वराज्यं[२९] बुभुजे शिरोभिर्विषयात्मकैः[३०] ।।२०।।
तदा सीता[३१] वने तस्मिन् विग्रहानुभवं मम। कुर्वती संस्थिता यद्वत्तथा[३२] त्वं ज्ञानवान् भव[३३] ।।२१।।
एवं सम्बन्धविज्ञानं संबुध्य मुनिसत्तम! मम स्वरूपानुभवं रूपानुभवमुत्तमम् ।।२२।।
मद्गुणानुभवं चापि विभूत्यनुभवं परम्[३४]। कुरुष्व प्रत्यहं योगिन्! स्थिरेण सुसमाधिना ।।२३।।
संसाराब्धि[३५] – निमग्नानां देहिनां कृपया मम । तत्त्वं संबोधय सदा त्वामहं चानुवर्त्तये ।।२४।।
क्षेत्राणि मम दिव्यानि सञ्चरस्व यथासुखम् । भूमौ सञ्चरणं कुर्वन्[३६] त्वत्पादस्पर्शनाद् भुवम् ।।२५।।
पवित्रां कुरु योगीश! त्वदङ्गस्पर्शवायुना । मत्तत्वाभिमुखाः[३७] सर्वे भवेयु[३८] – र्मत्समाश्रिताः ।।२६।।
इत्येतद्वचनं श्रुत्वा मुनि[३९]–र्भगवतस्तदा । विनयावनतो भूत्वा प्रणिपत्य जनार्दनम् ।।२७।।
तेन सम्यगनुज्ञातो यात्रां प्रति ययौ मुदा ।।२८।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
तृतीयोऽध्यायः ।।३।।

२७–मत्सकाणादयो –क मत्सकाशादयो –ख,ग
२८–मध्ये –घ
२९–सुराज्यं –ग, स राज्यं –घ
३०–विषात्मकैः– ख
३१–कुर्वन्ति–क,ख, कुर्वती –ग,घ
३२–तदा –क
३३–कुर्वती सा स्थिताऽत्र यद्वत् तद्वत्वं ज्ञानवान् भव –घ
३४–मद् गुणानुभवश्चापि विभूत्यानुभवं परम् –क
मद्गुणानुभवश्चापि विभूत्यनुभवं –ख
३५–संसाराब्धिनि –क
३६–कुर्वम्—क
३७–मत्तत्वाभिमुखास् –क, मत्तत्वाभिमुखाः– घ
३८–भवेयुरुभसत्समाश्रिताः– क,
भवेयुः मत्समाश्रिताः –ख, भवेयुस्त्वासमाश्रिताः– ग,
भवेयुस्त्वां समाश्रिताः– घ
३९–मुनिभिर्भगवतस्तदा– क

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

चतुर्थोऽध्यायः

श्रीनारायण उवाच

ततो मयूरनगरे हेमप्राकारवेष्टिते । प्रासादशत[1] – सङ्कीर्णे दिवः[2] – खण्डमिव स्थिते ।।१।।
कलहंसकवण[3] – क्लीबमत्तभृङ्गै[4] – र्निषेविते । लताह्रदाख्य[5] – सरसि शरत्कैरवमध्यमे[6] ।।२।।
प्रविश्य नन्दकस्यांशस्त[7] – न्मासे शतभे शुभे। सञ्जातो दिव्यवपुषा शुभ[8] – लग्ने शुभे दिने ।।३।।
तदा स श्रीश्वरो देवः श्रिया कारुण्यशीलया। तटे[9] नीलाम्बुद इव प्रादुरासीत् कृपानिधिः ।।४।।
तं दृष्ट्वा सहसा तस्मिन् शिशौ[10] बालार्कसन्निभे। आसारकरुणावर्षं ववर्ष प्रियया सह ।।५।।
तेन संवर्द्धिततनुः[11] सद्यो[12] यौवनमागतः। हर्षेण तं परिष्वज्य महतां त्वं महान् भव ।।६।।
इति तस्य महन्नाम[13] चक्रे स[14] पुरुषोत्तमः। एवमन्वर्थनाम्नश्च श्रीकान्तस्य महात्मनः ।।७।।
उपादिशन्[15] न्यासयोगं भगवान् पुनरब्रवीत् । तत्त्वत्रयं प्रवक्ष्यामि शृणुष्व मुनिपुङ्गव! ।।८।।
चिदचिच्चेश्वरश्चेति त्रिधा तत्त्वं प्रवर्तते। चित्स्वरूपमणु[16] ज्ञेयं निर्विकारं निरञ्जनम् ।।९।।
ज्ञानानन्दमयं शान्तं शाश्वतं त्वजमव्ययम् । स्वस्मै स्वयं प्रकाशाख्यं व्याप्तिशीलं च निर्मलम् ।।१०।।
अहमर्थं च निर्लेपं महास्यैकप्रियं सदा। भिन्नत्वेन प्रतिक्षेत्रं गतमष्टगुणात्मकम् ।।११।।
अचिन्त्यं नित्य[17]मव्यक्तमिति[18] चिद्रूपमुच्यते। पञ्चभूतान्यहङ्कारो विषयाणां च पञ्चकम् ।।१२।।
इन्द्रियाणि दशैकं च बुद्धिरव्यक्तमेव च। चतुर्विंशतितत्त्वानि ह्येतानि मुनिपुङ्गव ।।१३।।
अचिद्रूपमिति ज्ञेयं त्रैगुण्यं विषमं जडम्[19]। ईश्वरस्त्वहमेवाऽत्र सर्वेशस्तु सनातनः ।।१४।।
सर्वव्याप्तावबोधाम[20]–सानन्दाकारसंयुतः। अनन्तः[21] सगुणः साक्षी शास्ता सर्वस्य धारकः ।।१५।।
स्वाधीनसर्वव्यापारः श्रीभूनीला[22]– धिपः प्रभुः। दिव्यलावण्य[23]– सौन्दर्यसंयुक्तः शुभविग्रहः ।।१६।।
अस्मिन् पदार्थत्रितये त्रिपदार्थात्मकं[24] जगत् । मच्छरीरमिति ज्ञेयं शरीरी चाऽहमीश्वरः ।।१७।।
बुध्यस्वैतन्मुनिवर! सम्बन्धज्ञानमुत्तमम् । एतज्ज्ञात्वा[25] जनाः सर्वे यास्यन्ति[26] परमं पदम् ।।१८।।

१–सतसङ्कीर्णे –ग
२–दिवखण्डमिव –क,ख
३–कवनत् –ख,ग
४–मत्तभृङ्गनिषेविते –ग,घ
५–सताकुन्दाख्य –क,ख
६–शरत्कैरवमध्यगः– घ
७–नन्दकस्यांशतुल्ता मासे शते शुभे –ख
८–शुभे लग्ने –ख
९–तटिनीलाम्बुद इव –क, तटनीलाम्बुद इव –ख
१०–शिशौ–क
११–संवर्द्धिततनयः– ख, संवर्द्धित तनुम् –घ
१२–यौवनमागतम्–क,घ
१३–मम्म् –क
१४–घ–क, ख
१५–उपदिशन् –क,ख,ग
१६–मनुज्ञेयम् –क
१७–चिन्त्यम् –क, ग
१८–मव्यक्तं इति –ख
१९–विषमण्डजम् –क
२०–सर्वव्याप्तावबोधात्मगा –क
व्याप्तावबोधात्मा आनन्दकर –ख
२१–अनन्तसगुणसाक्षीसास्ता –क,
अनन्तसगुण साक्षी –ख,
अनन्तसगुणरसाक्षी सारता० –ग
२२–लीलाधिपः– ख,ग,घ
२३–दिव्यसारापसौन्दर्य
२४–द्विपदार्थात्मकम् –ख
२५–एतद् ज्ञात्वा –क,ग, एतद् ज्ञात्वा –घ
२६–प्राप्यन्ति –क,ग,घ

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

एवमुक्त्वा रहस्यार्थं सर्वं तस्मै महात्मने[२७]। संबोधयत्रिदं ज्ञानं सर्वेषां त्वं शरीरिणाम् ॥१९॥
कुरु भूचरणं नित्यमेवमाज्ञाप्य केशवः। तस्य हृत्कर्णिकामध्ये प्रविवेश श्रिया सह ॥२०॥
ततस्त्रयो योगिनस्ते सरो भूतो[२८] महानपि। हरेराज्ञानुसारेण चरन्तः पृथिवीं सदा ॥२१॥
पवित्र[२९]यन्तस्तीर्थानि क्षपास्वद्रि[३०]–निकेतनाः। धरित्रीं पावयन्तस्तु कीर्तयन्तो हरेर्गुणान् ॥२२॥
भगवद्दास्यभोगैकभोग्य[३१]– सत्सङ्ग[३२]काङ्क्षिणः। एकाकिनोऽभिन्नमार्गा न्यासयोगानुभाविनः[३३] ॥२३॥
नित्यमुक्तैकभोग्यश्रीश्रीशाङ्घ्रिद्वयभावनाः[३४]। विनिवृत्तान्नपानाद्या क्षुत्तृट्[३५]–श्रमविवर्जिताः ॥२४॥
पुष्टाङ्गास्तुष्टहृदयाः पवित्रीकृतभूजनाः। नित्यं सायं[३६]–गृहास्तुल्यशीतोष्णसुखदुःखिनः ॥२५॥
शरीरादिषु निर्मोहा भगवच्चरणार्थिनः। भोगासक्तजनाद् भीता भगवत्प्रियबान्धवाः[३७] ॥२६॥
क्वचित्ते[३८] मिलिताः सर्वे परमानन्दसम्भृताः। प्रणामान् दण्डवत्कृत्वा दूरतो भुवि संश्रिताः ॥२७॥
तद्दर्शनमहाह्लादपुलकीकृतविग्रहाः। अन्योऽन्यालिङ्गनकरा आनन्दाश्रुविलोचनाः ॥२८॥
पुनः पुनः प्रकुर्वाणा[३९] दृष्टिं[४०] चाऽनिमिषं चिरम्। पौनःपुन्याञ्जलिपुटा[४१] विनम्रीकृतमस्तकाः ॥२९॥
धन्योऽस्मीति वदन्तस्ते निषीदन्तस्समीपतः[४२]। वर्द्धन्तो[४३] विनयोपेताः पृच्छन्तस्ते[४४] परस्परम् ॥३०॥
परतत्त्वं भगवतः शेषशेषित्वलक्षणम्। न्यासयोगं रहस्यं च शृण्वन्तश्च परस्परात्[४५] ॥३१॥
अन्योऽन्यसत्सङ्गवशात् परमानन्दसंयुताः।[४६] पुनः पुनः पृथग्भिन्नाश्चरन्तो वसुधां सदा ॥३२॥
कदाचिद् वामनक्षेत्रं संप्राप्तास्ते यदृच्छया। तत्पुरस्योपकण्ठे[४७] तु संप्राप्तेषु च योगिषु ॥३३॥
भगवानपि सर्वात्मा हरिर्योगीश्वरेश्वरः। जिज्ञासुः करुणां तेषां विदित्वापि[४८] सतां पतिः ॥३४॥
अकालवृष्टिं[४९] महतीं स चकार निरन्तराम्[५०]। विद्युद्भिरशनिभिश्च[५१] सर्वत्रातिभयङ्कराम् ॥३५॥
तदा सुनिविडं[५२]–ध्वान्ते कासारो[५३] वर्षपीडितः। पुरं प्रविश्य देहल्यां कस्य[५४]– चित्पुण्यभागिनः ॥३६॥
प्रविवेश महायोगी भगवद्[५५]– ध्यानतत्परः। अनन्तरं भूतयोगी[५६] देहलीमेव तां गतः ॥३७॥
तस्याः[५७] सङ्कुचितिं दृष्ट्वा बहिरेव स्थितो मुनिः। तं बहिः स्थितमाश्वास्य वर्षेणात्यन्तपीडितम् ॥३८॥
स्थलं ददौ सरो योगी[५८] सर्वजीवदयापरः। तस्मिन् सङ्कुचितस्थाने स्थित्वा तौ मुनिसत्तमौ ॥३९॥
श्रीशपादाम्बुज[५९]– ध्यानसंलग्नहृदयौ स्थितौ। तदा महामुनिस्तत्र वर्षवारि[६०]– परिप्लुतः ॥४०॥

२७–महामुने –क
२८–सरोभूतमहानपि –क,ख
२९–पवित्रयन्ति –क,ख,ग
३०–क्षपाभद्रिनिकेतनाः– ख
३१–भोग –क
३२–सत्सङ्ग –क
३३–न्यासयोगान् भागिनः– ख
३४–द्वितीयमुक्तैकभोग्य श्रीशाङ्घ्रिद्वयभावना –घ
३५–तृष्णा –क, तृषा –ख
३६–शायं –क,ख
३७–बन्धवः– घ
३८–क्वचिद्दिशि कृताः– क,ख
३९–प्रकुर्वाना –क
४०–दृष्टिमनिषं –क,ग
४१–पुण्यांजलिमहा –क, पुण्यांजलिमहं –ग
४२–समापदः– क,ग, समपदे –घ
४३–वीद्धी –क, वीद्धि –ग
४४–पृच्छन्ते स्म –क
४५–पातुकयां श्लोकोऽयं नोपलभ्यते –क
४६–वशात्परमानन्द प्रेमाह्लादसंयुतः– क
४७–तु संप्राप्ता योगिपुङ्गवाः– क
४८–विदित्वाप सदापतिः– क,
विदित्वापि सदंपतिः– ग
४९–अकालवृष्टिं –क
५०–निरन्तरम् –क,ग
५१–रसानभिश्च –क रसानीभिश्च –ग,घ
५२–तदाशुनिविड –ग
५३–कासारं –क
५४–कश्चयत् –क
५५–भगवत् –घ
५६–योगि –क
५७–तस्य सङ्कुचितं –क,ग
५८–योगि –क
५९–पदाम्बुज –क,ग
६०–वर्षेणातिपरिप्लुतः –घ

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

तां देहलीं समागम्य तौ दृष्ट्वा विनिवर्तितः। गच्छन्तं महदाख्यं तौ दृष्ट्वोत्थाय कृताञ्जली ।।४१
बलाद्विगृह्य हस्ताभ्यां देहलीं विविशुस्त्रयः। एकस्यां हस्त[६१]-मात्रायां परदुःखासहिष्णवः ।।४२
देहल्यां योगिनः सर्वे भृशं सङ्कुचिताः स्थिताः।
निरुच्छ्वासा[६२] निश्चलाङ्गा[६३] निष्पन्दा भृश[६४] -कर्षिताः ।।४३।।
तूष्णीमूषु[६५]-र्हरिध्यानामृतपानसुनिर्वृताः[६६]। तदा विश्वेश्वरो देवः[६७] प्रहसन् देहलीं गतः ।।४४
तन्मध्येऽतिवृद्धोऽभूत् तत्क्षमाचलनेच्छया। तेन संवर्द्धमानेन जगन्नाथेन योगिनः ।।४५
दारुयन्त्रेण संपिष्टा इक्षुखण्डा इव स्थिताः। तदा ते विस्मिताः[६८] सन्तो नापश्यन् क्लेशकारिणम् ।।४६
चतुर्थं तत्र संविष्टं ज्ञानदृष्ट्या समीक्ष्य तु[६९]। भगवानिति तं ज्ञात्वा सरोयोगी हरिप्रियः ।।४७
स्थालीं[७०] कृत्वा तदा भूमिं[७१]-माज्यमधिजलं मुदा। अंशुमन्तं[७२] ज्वलद्दीपमेवं नीराजनं हरेः ।।४८
कृतवान् योगिनामिन्द्रः संतुष्टोऽभूज्जनार्दनः। भूतयोगी तथा प्रेमस्थालीं[७३] कृत्वा कृताञ्जलिः ।।४९
भक्तिमाज्यं सुहृत्कोशं[७४] वर्त्ति कृत्वा समाधिना। सुज्ञानदीपं सङ्कल्प्य[७५] मुनिस्तस्मै समर्पयत् ।।५०
तेन दीपप्रदानेन सर्वं नष्टमभूत्तमः। ततो हरिर्देवदेवः प्रादुरासीन्महात्मनः ।।५१
पुरतो महदाख्यस्य श्रिया भूम्या सह प्रभुः। तमपश्यन्महायोगी शङ्खचक्रगदाधरम् ।।५२
आजानुबाहुं सुमुखं तप्तजाम्बूनदप्रभम्। दिव्यपीताम्बरधरं दिव्यचन्दनलेपितम् ।।५३
दिव्यस्रङ्मालिनं[७६] पूर्णं[७७] पीनवक्षोविराजितम्। पीनवृत्तायतभुजं पुण्डरीकायतेक्षणम् ।।५४
कोटिसूर्यप्रतीकाशं कोटिमन्मथसुन्दरम्। किरीटहारकेयूरकुण्डलाङ्गदधारिणम् ।।५५
स दृष्ट्वा परमात्मानं महायोगी प्रणम्य तम्।। विनयावनतो भूत्वा संप्रहृष्ट[७८]-तनूरुहः ।।५६
आनन्दोदीर्णबाष्पाम्बुलोचनः सत्कृताञ्जलिः। पुनः पुनः प्रणम्याह हर्षगद्गदया गिरा ।।५७
भजे हिरण्[७९]मयीं लक्ष्मीं महिषीं ते जगत्प्रसूम्[८०]। भजामि विमलां मूर्तिं कोटिसूर्यसमप्रभाम् ।।५८
करतला[८१]म्बुजाकारां रत्ननूपुरशोभिताम्। शङ्खचक्रध्वजाम्भोजवज्रच्छत्राङ्कुशाङ्कितम् ।।५९
भजामि चरणद्वन्द्वं जगतां शरणं वरम्। बालसूर्यांशुसङ्काशां भजामि कनकाम्बराम् ।।६०
दिव्यरत्नोज्ज्वल[८२] त्काञ्चीं भजे किङ्किणिनिस्वनाम्। वात्सल्यतत्त्वं श्रीवत्सं भजामि तव वक्षसि ।।६१
शङ्खचक्रगदापद्मधरान् करिकरो[८३]-त्तमान्। बाहून्[८४] भजामि देवेश! क्वणत्कङ्कणशोभितान्[८५] ।।६२
शरच्चन्द्रसमं वक्त्रं भजामि स्मित[८६]-शोभितम्। विशदाम्भोजविस्तीर्णे भजे तव विलोचने ।।६३

६१-एकस्यावासमात्रायाम् -क, ग
६२-निरुत्थासा-क
६३-निश्चलना-ग
६४-भृशंकर्षिता-क, ख, घ
६५-भूता -क
६६-सुनिष्ठिताः- क
६७-देवोप्रसन्नः- ग
६८-विस्मितास्सान्तो-ग
६९-तम् -क
७०-स्थालिं-क
७१-भूमि आज्यमधि-घ
७२-अंसुपंतम् -क
७३-स्थालिं-क
७४-शुकोशं -क
७५-सङ्कल्प्य -क
७६-दिव्यस्रग्मालिनं-क, ग
७७-पूर्णम् -क
७८-संपृष्टतनुरुहः- क
७९-हिरन्मयीं -क
८०-जगत्प्रभुः- क
८१-करदलाम्बुजा -ग, स्फुट इवाम्बुजाकारं-घ, करदलाम्बुजाकार -क
८२-रत्नज्वलत् -क
८३-करकरोत्तमान् -क
८४-बहून -क
८५-शोभितम् -क
८६-स्मितशोभितम् -क

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

वंचद्[८७]–गण्डस्थले विद्युच्चलत्कुण्डलमण्डिते। माणिक्यमुकुटं दिव्यं भजामि महदुज्ज्वलम् ।।६४।।
दिगन्तलग्नकोटीरमणिकान्तिविराजितम् । भजामि मे पूर्वजन्मकृताशेषतपः – फलम् ।।६५।।
लक्ष्मीशं सर्वलोकानां प्रभुं मज्जनकं हरिम् । भवाब्धिलङ्घनोपायमचिन्त्यं गुरुमव्ययम् ।।६६।।
धन्योऽस्मि कृतकृत्योऽस्मि चरणौ शरणं भजे। मुकुन्ददर्शनाह्लादवारिपूर्णरसात्मकौ[८८] ।।६७।।
आनन्दगद्गदग्रीवौ[८९] वाक्यमेवमुदीरतौ[९०]। कासारो भूतयोगी च तौ दृष्ट्वा जगदीश्वरम् ।।६८।।
तद्दर्शनाग्रितानन्दसंभृताङ्गरुहाञ्चितौ[९१]। प्रियमेतद्[९२] हि संस्मृत्य[९३] पारवश्यं[९४] गतौ मुनी[९५] ।।६९।।

तथा पूर्णधियां तेषां त्रयाणां सर्वगो हरिः। अचिन्त्यमप्रमेयं तद्विश्वरूपमदर्शयत् ।।७०।।
त्रयः[९६] सर्वमयं रूपं दृष्ट्वाऽऽनन्दमयं शुभम् । प्रणम्यानन्दमग्नास्ते तुष्टुवुः[९७]–योगिशेखराः ।।७१।।
जय द्विसप्तलोकस्य श्रीसाम्राज्य[९८] – धुरन्धर । जय सर्वसुरस्तोम सार्वभौमाखिलेश्वर ।।७२।।
जय भक्तजनालोकसाफल्यमय – विग्रह। जय नीलघनश्याम जय रुक्माम्बराञ्चितम् ।।७३।।
जय पद्मा[९९]–पदन्यासचारुवक्षःस्थल प्रभो[१००]। जय सर्वाघहरणनामसङ्कीर्तनाच्युत ।।७४।।
जय योगि[१०१] –हृदम्भोजकर्णिकामध्यसंस्थित ! जयामलसिताम्भोजपत्रविस्तीर्णलोचन ।।७५।।
जय खण्डितसंदुष्टक्षपाचरपराक्रम। जय सर्वजगद् – व्यापिन् जय वेदान्तगोचर ।।७६।।
जय पद्मासहाय त्वं जय कृष्ण जनार्दन। वयं त्वदङ्घ्रिकमलं[१०२] व्रजामः शरणं परम् ।।७७।।
एवं स्तुत्वा हृषी[१०३]केशं महायोगीश्वरेश्वराः। त्रीन्[१०४] प्रबन्धान् तथा[१०५] चक्रुर्वेदसारार्थसङ्ग्रहान् ।।७८।।
मुक्तिमण्डपसोपानान्मुक्तिचिन्तामणीन् शुभान् । ततो विश्वमयो देवो वेदवेद्यो दयापरः ।।७९।।
तेषां योगीश्वराणां तु हृत्पद्मेषु[१०६] सदावसत्[१०७]।

योगिनाथास्त्रयो[१०८] दिव्या[१०९] योग[११०]–साम्राज्यवैभवम् ।।८०।।

सम्भुज्यमानाः सततं चरन्तो भुवि संस्थिताः ।।८१।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
चतुर्थोऽध्यायः ।।४।।

८७–विधिद्गण्डस्थले–क, वंधतागण्डस्थले –घ
८८–रसात्मके –क,घ
८९–आनन्दगद्गदीगिरौ–क, आनन्दगद्गद्ग्रीव –घ
९०–मंदीरते –क, मुदीरतः– ग
९१–रुहान्वितौ–क
९२–मेतं हि–घ
९३–विसृज्य–क
९४–स्वारवस्यां–क
९५–गतो मुनिः– क,घ
९६–त्रयस्तर्वमयं –क
९७–तुष्टुवुर्योगेश्वरेश्वराः– क
९८–सम्राज्यस्य धुरन्धर–क,ग
९९–पद्मपदन्यास–क
१००–प्रभु –क
१०१–जोगिहृदम्भोज–क, हृदम्भोज –ग
१०२–कमले–क
१०३–हृषिकेशं–ग
१०४–तत् –क
१०५–तदा –क
१०६–हृत्पद्मे –ख
१०७–सदावसन् –क,ख
१०८–योगिनाशा–क
१०९–दिव्य–ग,घ
११०–योगिसाम्राज्य–क,ख

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

पञ्चमोऽध्यायः

श्रीनारायण उवाच

ततस्ते योगिनः सर्वे चरन्तः पुण्यभूमिषु। एतदाश्रममागत्य मम[1]-न्तिकमुपागताः ।।१।।
नत्वा मां संस्तवैर्दिव्यैश्चक्रिरे[2] स्तोत्रमुत्तमम् । स्थित्वात्र कञ्चित्[3] कालं ते मम पूजापरायणाः ।।२।।
अत्र स्थितानां मर्त्यानां तत्त्वत्रयमनुत्तमम् । विज्ञानमुपदिश्याथ योगार्थं चक्रिरे[4] मनः[5] ।।३।।
मनोहरविशालासु गुहासु तिसृषु स्थिताः। सम्यक् पद्मासनासीनाश्चैला[6] - जिनकुशोत्तरे ।।४।।
आसने प्राङ्मुखाः[7] सन्तः प्राणायामपरायणाः। अष्टाक्षरेण मन्त्रेण रेचकं पूरकं ततः ।।५।।
कुम्भकञ्च तथा चक्रुर्मन्दं मन्दं मनुक्रमात् । हृत्पद्ममुन्मुखीकृत्य कुम्भकोद्भववायुना ।।६।।
सम्फुल्लयन्त[8] स्तत्पद्मं विज्ञानरविणा[10] हृदि। तत्कर्णिकोपरितले तप्तजाम्बूनदाभे ।।७।।
वामाङ्गार्द्धे[11] श्रिया सार्धं विश्वच्छृङ्गार[12]- शोभया । भूमिनीला[13]- समायुक्तं तरुणार्क[14]- समप्रभम् ।।८।।
किरीटिनं दिव्यहिरण्मयाकृतिं[15] पीताम्बरं चन्दनदामभूषितम् ।

सुपीन[16]वृत्तायतबाहुभिः शुभैः केयूरचित्राङ्गद[17] कङ्कणाञ्चितैः ।।९।।
अब्जासि[18]-खेटैः[19]- सगदेषुशार्ङ्ग -[20] युतैर्भुजैरष्टभि[21]- रूर्जिताङ्गम् ।

बालार्कमण्युज्ज्वल[22]-वत्प्रभाभि-र्हारैश्च विद्योत[23]- विशाल[24]-वक्षसम् ।।१०।।
वज्रेन्द्रनीलादिमणिप्रभाभं[25] काञ्ची[26] - गुणोज्ज्वल्यकटिप्रदेशम् ।

करीन्द्रहस्तप्रतिमोरुयुग्मम् आदर्शरम्याकृतिजानुयुग्मम् ।।११।।
रक्ता[27]रविन्दाञ्चितपादपद्मं विद्युच्चलत्कुण्डलकर्णयुग्मम् ।

भ्रूयुग्मसौन्दर्यतिरस्कृताभ[28]- प्रसूनचापं शुकपोलयुग्मम् ।।१२।।
सद्वीक्षणोल्लोलविनीतशुभ्र[29]- ताराविशालायतकञ्जनेत्रम् ।

सुनासिकं सुन्दरदन्तस्फुरत्[30]-प्रवालशोभारुणबिम्बमोष्ठम्[31] ।।१३।।

१-मान्तिकं-ख
२-चक्रुस्ते-घ
३-कश्चित्-क
४-चक्रिरे-क
५-मुनेः-क, मुने-ख
६-चेलाजिन-ख
७-प्राङ्मुखास्सन्तः-क
८-स्फुल्लयन्मनुक्रमात्-क, ग, घ
९-स्तैस्तत्र-क
१०-रविना-क, ख
११-वामाङ्गार्द्धश्रिया सार्द्धं-क, वामाङ्गया श्रिया सार्द्धं-ख, वामाङ्गार्द्धश्रिया सार्द्धं-ग
१२-विश्वच्छृङ्गारशोभया-क, विभृतशृङ्गारशोभया-ख, विभृतशृङ्गारशोभया-ग, विभृतशृङ्गारशोभया-घ
१३-लीला-ग घ
१४-तरुणं कुरु रम्यम्-क
१५-हिरन्मयाकृतिं-ग
१६-सपीनवृत्त - क, सपीनवृत्तायत-ख
१७-हारविचित्रांगदभूषणान्वितैः- घ
१८-अब्जारी-ग, घ
१९-खेट-क, ख, ग
२०-शाङ्गिणकैर्युतै-क, शाङ्गिणकैर्युतै-ख, ग
२१-रष्टभिर्भुजे-ग
२२-मण्युज्ज्वलेवत्-क, मण्वञ्चित-ख, मण्युज्ज्वलमणि-ग, मालागुणोज्ज्वल्यमणिप्रभाभि-घ
२३-विद्योति-घ
२४-विलास-ग
२५-प्रभाभं-क, प्रकाशं-ख
२६-कांचिगोज्ज्वल्य-ख
२७-रक्तारविन्दा-क, घ
२८-तिरस्कृतश्री-ख, ग, तिरस्कृतप्रसूनेक्षुचापम्-क
२९-शुभ्रू-ग, शुभ्र-घ, सुप्रभा-ख
३०-विस्फुरत्-क, ख, ग, घ
३१-बिम्ब ओष्ठम्-ख, बिम्बोष्ठम्-ग, घ

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

चञ्चच्छरच्चन्द्रलसन्मुखाम्बुजं शुचिस्मितं सान्द्रकृपावलोकनम् ।।१४।।
एवं ध्यात्वा हृषीकेशं[३२] तस्य देवस्य वक्षसि। प्रत्यगात्मानमत्यन्तज्वलत्कौस्तुभरूपिणम् ।।१५।।
कृत्वाऽनन्तस्य[३३] तद्वक्षःस्थलानन्दाब्धिसंप्लुताः। पादारविन्दमाधुर्यमकरन्दरसामृतम् ।।१६।।
अपिबन्ना[३४]दिदम्पत्योः सदा परवश[३५]-ङ्गताः। तत्तत्वैरस्त्रस्वरूपैस्तत्करपद्मेषु संस्थिताः[३६] ।।१७।।
मकरन्दानन्दरस[३७] मास्वाद्यानन्दनिर्भराः। एवं समाधिना युक्ताः कृत्वैतद्योगमुत्तमम्[३८] ।।१८।।
बाह्यप्रपञ्चं विस्मृत्य चिरकालं[३९] समं[४०] स्थिताः। आश्रितानां सदा तेषां समीप्सित[४१]-प्रदानदाः ।।१९।।
मद्विश्लेषा[४२]-सहास्ते वै मद्भक्ता एव मे प्रियाः। कदाचिद् विश्वसृग्ब्रह्मारुद्रेन्द्र[४३]-प्रमुखैर्वृताः ।।२०।।
सनकाद्यैर्मुनिवरैर्ममाश्रममुपागमत् । त्वया मया च रहितं दृष्ट्वाश्रममिदं मुनीन् ।।२१।।
अपृष्ट्वा[४४] तैः समाख्यातो ममान्तिकमुपागमत् । नत्वा मां स्तुतिभिः स्तुत्वा विनयेन समन्वितः ।।२२।।
उवाच प्राञ्जलिर्ब्रह्मा वाक्यं वाक्यविशारदः[४५]।

ब्रह्मोवाच

अत्र स्थितः किमर्थं त्वमुत्सृज्य स्वपदं हि तत् ।।२३।।

श्रीनारायण[४६] उवाच

अत्रैते मद्भक्तवर्या धृत्वा योगमनुत्तमम् । वसन्ति[४७] मत्प्राण[४८] - भूतास्तस्मादत्र वसाम्यहम् ।।२४।।
एतेषां दर्शनं ब्रह्मन्! योग[४९]-विद्यानुकाङ्क्षिणाम् [५०]। आवश्यकं मया प्रार्थ्य[५१] कर्त्तव्यः सत्समागमः ।।२५।।
तस्मादहं वसाम्यत्र क्षणार्द्धं[५२] वा सुरोत्तम। पावनं[५३] मम भक्तानां सङ्गमं मोक्षसाधनम् ।।२६।।

ब्रह्मोवाच

कथमेते योगसिद्धा[५४]- स्त्वद्भक्ताः पुरुषोत्तम। मां चैते नावलोकेयुस्त्वाम[५५] - प्यद्य वदस्व किम् ।।२७।।

श्रीनारायण[५६] उवाच

ब्रह्मानन्दानुभाविनां[५७] महायोगधृतात्मनाम् । प्रपञ्चातीतदृष्टीनां किमर्थं वो[५८]ऽवलोकनम् ।।२८।।

ब्रह्मोवाच

परीक्षे[५९] विविधोपायैरेतेषां योगनिश्चलम्[६०]। अनुज्ञां देहि मे देव प्रत्यक्षं भवतु प्रभो ।।२९।।
एतेषां[६१] चैव माहात्म्यं[६२] प्रकटीकरवाण्यहो[६३]। प्रहृष्टो धर्षणे[६४] तेषामनुज्ञां समदामहम्[६५] ।।३०।।

३२-हृषिकेशं -ग
३३-कृत्वानन्तास्य-क, कृत्वा विन्यस्य-ख, कृत्वानन्यास्य -घ
३४-अपिपंप्राधिदम्पत्यौ -क, अवपश्चादि दम्पत्योः- ख
३५-वशंगता -क ३६-संस्थितं -ग
३७-रसमास्वाद्यानन्द -क, रसमास्वादानन्द -ग
३८-योगमनुत्तमम् -क ३९-चिरकालैव -क
४०-संस्थिताः- क, हिसंस्थिताः- ख
४१-समीप्सिततदानदा-क, समीशित-ख, समीपेस्थितवानहम्-घ
४२-मत विश्लेषा सह -क, मद् विश्लेषा सहाते वै-ख, मतविश्लेषसहन् -घ ४३-महेन्द्रमुखै -ख
४४-अपृष्ट्वा तोन् -क, तैस्समाख्यातो -ख
४५-विसारदः- क ४६-नारायण -क,ख
४७-वसंति -ग ४८-प्राणभूता -क, प्राणभूतस् -घ
४९-योगि -क
५०-युक्तांक्षिणिः-ग, -भिकांक्षिणिः- घ
५१-प्रार्थि -क, चार्थि-ग,घ
५२-क्षणार्ध -ग,घ ५३-पावनं -क
५४-योगसिद्धाः- क,ख,ग,घ
५५-कारणं तद् -ख ५६-नारायण उवाच -क,ख
५७-नुभविनां -क,घ, भवीनां -ख
५८-नो -ख ५९-परीक्ष्ये -क,ख,ग
६०-निश्चलाम् -क ६१-एतेनैषां तु -क
६२-योगमाहात्म्यं -ख, तु माहात्म्यं घ -ग
६३-कुरुवामिति -क, करवामीति -ख, कुरुतामिति -ग
६४-दर्षणे -क,ख, दर्शने -घ
६५-समदाम्यहं -क, समादाम्यहं -ख

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

मयैव[६६] समनुज्ञातः[६७] परमेष्ठी चतुर्मुखः। आहूय पुष्पधन्वानं साप्स[६८] – रोगणमब्रवीत् ।।३१।।
त्वं गत्वा मदनामीषां[६९] योगविघ्ने प्रयत्नवान् । अप्सरोभिः कुरुष्वाद्य तेनैव[७०] सम्प्रचोदितः ।।३२।।
ताभिः परिवृतो गत्वा योगिनस्तान् दृढव्रतान् । नृत्यैर्गेयैः सुसम्पूर्णैरुपायैर्विविधैरपि[७१] ।।३३।।
न शेकु[७२] – रुन्मीलयितुं नेत्राण्येषां महात्मनाम् । पुनर्विश्वसृजं गत्वा यथावृत्तं न्यवेदयन्[७३] ।।३४।।
ततः शार्दूलसिंहादीन्गजांश्च[७४] शरभानपि[७५]। सृष्ट्वा वर्षं ततश्चक्रे विच्छिन्न[७६]– करकैः सह ।।३५।।
वर्षे भयङ्करे तस्मिन् मृगा वर्षेण पीडिताः। तद्गुहां त्वरितं[७७] प्राप्य निविडाः सर्वतोऽभवन् ।।३६।।
गुहासु तासु योगस्थान् शिलीभूतान्[७८] मुनीश्वरान् । मृगास्ते मर्दयामासुः पादक्षेपैः[७९] सुदारुणैः ।।३७।।
तेषां तु केचिच्छरभाः[८०] क्षुधासंपरिपीडिताः। बभक्षु[८१]– र्योगिवर्यास्तान् दन्तपङ्क्तिपीडनैः[८२] ।।३८।।
तत्कुक्षौ संस्थिताः सर्वे ध्यानामृतसुपूरिताः। तेनैव पोषिताः सन्तः सुखेनैवोपतस्थिरे[८३] ।।३९।।
अजीर्णाहार[८४]– दोषेण शरभा[८५] विहता[८६] भृशम् । कृशीभूता निरुच्छ्वासाः[८७] प्राणान्तकमुपागमन्[८८] ।।४०।।
एवं मृगान् हतान् दृष्ट्वा निश्चलांस्तान् मुनीनपि। ब्रह्मा सुविस्मितो भूत्वा प्रशशंस[८९] मुनीश्वरान् ।।४१।।
दिव्यज्योतिर्मयान् देहान् तेषां दृष्ट्वाऽब्जसम्भवः। प्रदक्षिणा[९०]– नमस्कारान् कृत्वा देवैर्महर्षिभिः ।।४२।।
योगप्रभावं तं ज्ञात्वा प्रशशंस[९१] पुनः पुनः। एवं ज्ञात्वा[९२] तत्प्रभावं योगदार्ढ्यमनुत्तमम् ।।४३।।
मामागत्य[९३] नमस्कृत्य[९४] तेषां योगस्य लक्षणम् । पृष्ट्वा[९५] मां प्रार्थयामास स योगो दीयतामिति[९६] ।।४४।।
ततो[९७] ऽहमददां तस्मै शेषशेषित्वलक्षणम् । योगं गुह्यतमं लोके देवानां योगिनामपि ।।४५।।
ततो ब्रह्मा सुसंहृष्टो देवैः सह महर्षिभिः। अनुज्ञातो मया प्रीत्या स्वधाम परमं ययौ ।।४६।।
ततः काले बहुतिथे[९८] त्रयस्ते योगिसत्तमाः। समाप्य योगनिष्ठां तां मत्समीपमुपागताः ।।४७।।
प्रणम्य स्तुतिभिः स्तुत्वा मया सम्प्रेषिताः[९९] प्रियात् । सुपुण्यं नैमिषारण्यं[१००] प्रापुस्ते मुनिपुङ्गवाः ।।४८।।
तत्र स्थितं हरिं देवं संदृष्ट्वा कृतवन्दनाः। तत्रस्थानां[१०१] च सर्वेषां न्यासयोगमुपादिशन्[१०२] ।।४९।।
हरिक्षेत्रं ततो गत्वा शालग्रामं[१०३] हरिं विभुम् । कृतकृत्या वयं स्यामेत्यकुर्वन्त प्रणामकम्[१०४] ।।५०।।

६६–मयैव –घ
६७–समनुज्ञातं –ख
६८–सामरोणम् –क
६९–मदनमीष –क, मदनाद्येषा –घ
७०–तेनैव –क,ख
७१–सुरा:– घ
७२–मशेकुः –क
७३–निवेदयेत् –ख, न्यवेदयत् –क,ग
७४–ज्वन्गजांश्च –क
७५–सरभानपि –क
७६–विपिन –घ
७७–गुहान्तरितं –क,ग
७८–शिलाभूतान् –ग
७९–पादपैस्सुदारुणैः– ख
८०–केचित्सरभाः– क, केचित्छरभाः– ख,ग
८१–बभक्ष –क, भक्षयन् –घ
८२–घटण –क
८३–सुखेनैवापतस्थिरे –क
८४–अजीर्णाहार –ख
८५–सरभा –क
८६–खिदिता –क, तुदिता–ख, वेदिता–ग
८७–निरुद्धास्वासाः–क, निरुस्वासाः–ख
८८–प्राणान्तं समुपागमन् –घ
८९–प्रासंस तं –क, प्रशंसस –ख, प्रशंस तान् –ग
९०–प्रदक्षिणनमस्कारान् –क,ख,ग
९१–प्रशसंस –क, प्रशंस –ख
९२–एवं प्रभावं तत्प्रभा –क
९३–ममागत्य –क,ख
९४–नमस्कृत्वा –क,ख,ग
९५–दृष्ट्वा –ख,घ
९६–दिव्यतामिति –क
९७–ततोऽप्यथ योगमुत्तमं –क, ततोयोगमदात् –ख
९८–बहुतिथौ–क,ख
९९–संप्रेषिताः– ख,ग,घ
१००–प्राप्नुयुः– क,ख,ग
१०१–तत्रस्थितानां –ख
१०२–मुपादिशत् –क
१०३–सालग्राम –ग
१०४–प्रणेमु तं –ख

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

अयोध्यां समनुप्राप्य ते पश्यन्तो[१०५] रघूत्तमम्[१०६]। अभिवन्द्य सुसंहृष्टाः स्तोत्रं चक्रुर्मुनीश्वराः ॥५१॥
तत्रस्थानां पुरुषाणां[१०७] प्रददु[१०८]र्योगिनां वराः। दुर्लभं भर्तृभार्याभि[१०९] सम्बन्धज्ञानमुत्तमम् ॥५२॥
वासं चक्रुश्चिरं[११०] कालं सुरम्ये सरयूतटे। दरिद्राय द्विजायाथ[१११] शीलिने [११२] तत्र[११३] वासिने ॥५३॥
कस्मैचिद् याचमानाय[११४] प्रददुर्बहुसम्पदः। ततस्ते मथुरां प्राप्ता बालकृष्णं हरिं प्रभुम् ॥५४॥
संस्तुत्य प्रणिपत्याथ मायापुरमधि[११५]- ष्ठितम् । मधुसूदनदेवं तं पूजां कृत्वा यथाविधि ॥५५॥
ततो वाराणसीं[११६] गत्वा दृष्ट्वा[११७] तु भुजगेशयम् । उपदिश्य न्यासयोगं नृणां तत्र निवासिनाम् ॥५६॥
अवन्त्यामवनीनाथं दृष्ट्वा सम्पूज्य भक्तितः। द्वारावत्यां स्थितं देवं यादवेन्द्रमपूजयन्[११८] ॥५७॥
ततो नन्दव्रजे नत्वा[११९] गोपीजनसखं हरिम् । पश्चाद् वृन्दावने नन्दसूनुमभ्यर्च्य योगिनः ॥५८॥
प्रणेमुर्भक्तमन्दारं गोविन्दं कालिय[१२०]- ह्रदे। गोवर्द्धनाद्रिशिखरे[१२१] गोपवेशं[१२२] प्रणम्य[१२३] ते ॥५९॥
भवन्ते पञ्च[१२४]- नेत्रस्य सेवां कृत्वा ततः परम् । गोमन्तपर्वते रम्ये शौरिं [१२५] संस्तुत्य यत्नतः[१२६] ॥६०॥
अभ्यर्चयन् हरिद्वारे जगत्पतिमनन्तरम् । प्रयागे देवदेवेश[१२७]- मानर्चुर्माधवं मुदा ॥६१॥
कञ्चित्कालं[१२८] स्थितास्तत्र गयां प्रतिययुस्ततः। तस्यां गदाधरं स्तुत्वा गङ्गासागरसङ्गमे ॥६२॥
विष्णुं प्रणम्य तत्रस्थान् विष्णुभक्तिपरायणान् । कृत्वा स्थित्वा चिरं कालं चित्रकूटमुपागताः[१२९] ॥६३॥
उपास्य राघवं तत्र नन्दिग्रामे मनोहरे। राक्षसघ्नं नमस्कृत्य प्रभासे सर्वपावने[१३०] ॥६४॥
विष्णु[१३१] -रूपिणमभ्यर्च्य श्रीकूर्मे कूर्मरूपिणम्। देवं[१३२] संसेव्य तदनु नीलाद्रिं जग्मुरुत्तमम् ॥६५॥
दूरतः शिखरं दृष्ट्वा प्रणमन्तो[१३३] मुहुर्मुहुः। तत्क्षेत्रं सम्प्रविश्याथ ददृशुः पुरुषोत्तमम् ॥६६॥
इन्द्रनीलमणि[१३४]श्यामं पीतकौशेयवाससम्। किरीटहारकेयूरकङ्कणाङ्गदशोभितम्[१३५] ॥६७॥
ग्रैवेयकाञ्चीकटककुण्डलाद्यैर्विभूषितम् । पुण्डरीकविशालाक्षं पीनायतभुजद्वयम् ॥६८॥
बिम्बोष्ठं विपुलोरस्कं शरच्चन्द्रो[१३६]-ज्वलन्मुखम्[१३७]। रक्तारविन्दसङ्काश[१३८]-पादपद्मोपशोभितम्[१३९] ॥६९॥
दिव्यगन्धविलिप्ताङ्गं वैजयन्त्या विराजितम्। कौस्तुभेन विराजन्तं[१४०] श्रीवत्सकृतलक्षणम् ॥७०॥

१०५-पश्यन्त -घ
१०६-रघुत्तमम् -ग
१०७-पूरुषाणां -घ
१०८-प्रददौ -क
१०९-भर्तृभार्याभिः- ख,घ, भर्तृभर्याया:- ग
११०-चक्रे -क,ख,ग
१११-द्विजाताय -क,ख
११२-शिलिने -घ
११३-तन्निवासिने -घ
११४-कांक्षमाणाय -क,ख
११५-मधिष्ठिताः- क,ख
११६-वारानसीं -क
११७-यत्रास्ते -क,ख
११८-मपूजयत् -ख
११९-गत्वा -क,ख
१२०-कालिका -क
१२१-शिखरे -क
१२२-गोपवेशं -क,ख,घ
१२३-विनम्यते -क,ग,घ
१२४-भक्तनेत्रस्य -क,ग,घ
१२५-सौरिम् -क
१२६-जात्यतः- क
१२७-देदेवेशं आनर्चु -घ
१२८-किंचित्कालं -ख
१२९-मुपागमत् -क,ख
१३०-मर्चयावने -क
१३१-विश्वरूपिण -ग
१३२-देवेशं शेष्य -क, देवेशं सेव्य -ख
१३३-प्रनमन्तौ -क
१३४-मणिः श्यामं -ख
१३५-शोभितां -क
१३६-सरच्चन्द्रो -क
१३७-ज्वलत्मुखम् -क, ज्वलं मुखं -ख
१३८-संकास -ख
१३९-शोभितां -क
१४०-विराजितं -ख

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

बलभद्रसुभद्राभ्यां समुपेतं जनार्दनम् । सर्वेश्वरं जगन्नाथं पुराणं[१४१] पुरुषोत्तमम् ।।७१।।
सम्भृताशेषपतित – पावनव्रतमीश्वरम् । दृष्ट्वा प्रणम्य विधिवत् स्तुत्वा वेदान्तगैः स्तवैः ।।७२।।
तत्सेवासक्तमनसः कञ्चित्कालं समावसन् । तत्र पुण्यकृतां पुंसां श्रीमदष्टाक्षरं मनुम् ।।७३।।
प्रददुर्योगिवर्य्यास्ते ह्यभीष्टा[१४२] – नधिकाङ्क्षितान् ।।७४।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
पञ्चमोऽध्यायः ।।५।।

———

१४१–पुराण –क,ग

१४२–ह्यभीष्टमपि –ख

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

षष्ठोऽध्यायः

श्रीनारायण उवाच

ततस्तस्मान्[1] महत्क्षेत्राद्[2] ययुः सिंहाचलं वरम्[3]। तत्रस्थितं महासिंहं पूजयित्वा जनार्दनम् ।।१।।
ततः संस्तुत्य गदिनं[4] तुलसीवनसंस्थितम् । ततः परं पापहरं कृतशौचे स्थितं हरिम् ।।२।।
सेवित्वाथ महापुण्यं तोताद्रिं[5] परमं ययुः। नृसिंहं[6] – रूपिणं देवं पिबन्तं तं[7] गुडोदकम् ।।३।।
संनम्य स्तुतिभिः[8] स्तुत्वा[9] हर्षनिर्भरमानसाः। दिनानि कति संस्थित्वा मर्त्यानां तत्रवासिनाम् ।।४।।
स्थिरीकृत्य दृढां भक्तिं श्रीपतौ[10] श्रितवत्सले। ततः परं पारमात्म्ये क्षेत्रे गोष्ठीवनान्तरे ।।५।।
स्मरणान्[11] मुक्तिदं देवं साक्षा[12] – न्नारायणं हरिम् । प्रणमन्तः स्तुवन्तस्ते कीर्तयन्तो हरेर्गुणान् ।।६।।
महायोगं धारयन्त–[13] श्चिरकालं समाहिताः। मुक्तिमार्गं दर्शयन्त–[14] स्तत्रत्यानां नृणां सदा ।।७।।
ततः श्रीकाकुला–[15] धीशमान्ध्र–[16] नायकमच्युतम् । प्रणिपत्य स्तवं कृत्वा ततो धर्मपुरीं गताः ।।८।।
योगानन्दं श्रीनृसिंहं तस्यां स्थित्वा प्रणम्य च। अथ विष्णुपथे लक्ष्मीनारायणमजं विभुम् ।।९।।
कृष्णं च नत्वा स्तुतिभिः स्तुत्वा[17] संपूज्य भक्तितः। पश्चादहोबलं गत्वा हिरण्यासुरमर्दनम्[18] ।।१०।।
सेवित्वा[19] पाण्डुरङ्गेशं विट्ठलं परिपूज्यते। अनन्तरं महात्मानो[20] जग्मुः श्रीवेङ्कटाचलम् ।।११।।
दृष्ट्वा वेङ्कटशैलेन्द्रं सुवर्णमयमुज्ज्वलम् । स्पृशन्तं[21] शिखरैः[22] – रग्रं विचित्रैस्सुमनोहरैः ।।१२।।
नानामृगगणाकीर्णं वनराजि[23] – विराजितम् । अष्टोत्तरसहस्रैस्तु[24] पुण्य–[25] तीर्थैर्निषेवितम् ।।१३।।
पञ्चयोजनविस्तीर्णं शतयोजनमायतम् । सर्वपापहरं नृणां भुक्तिमुक्तिप्रदं शुभम् ।।१४।।
सर्वतीर्था–[26] धिपस्वामिपुष्करिण्यां[27] विराजितम् । शेषः– स्वरूपमौज्ज्वल्यफणाभिर–[28] भिशोभितम् ।।१५।।
यथा निवासं[29] वैकुण्ठं तथा भगवतः[30] प्रियम् । प्रणामं विधिवच्चक्रुः कीर्तयन्तः पुनः पुनः ।।१६।।
शेषाचलारोहणार्थं शङ्किता मुनिसत्तमाः। तत्रा[31] – विश्य भक्तितीर्थे चिरकालं समावसन् ।।१७।।

१–तस्मात् –क
२– क्षेत्रात् –प
३–वरे –क, ख
४–गदितम् –क
५–स्वेताद्रिं –क, ग, तोदाद्रिं –प
६–सिंहरूपिणं –क
७–तद्गुडोदकं–ख, सगुडोदकं–प,
८–नुतिभिर् –ग, घ,
९–नत्वा –क, नुत्वा –ग, घ
१०–श्रीपतौ श्रितवत्सले –क, ख,
११–स्मरणा –क,
१२–साक्षि –क, घ, साक्षी –ग,
१३–धारयन्तः –क, ख, ग, घ
१४– दर्शयत ख, दर्शयन्तः –ग,
१५–काकुलाधीश –ग, घ,
१६–धीशं आन्ध्रन यक –क, ख, घ,
१७–स्तु –क,
१८–मर्दनम् –क, ख, घ,
१९–सेविता –क,
२०–महात्मानं –क, ग, घ, महात्मान –ख,
२१–स्पृशंति –क, स्पृशन्त –ग,
२२–शिखरै –क,
२३–शतयोजनमायतम् –क, वनराजी –ग, घ,
२४–तैः– ख,
२५–पुण्यतीर्थे –ख,
२६–सर्वतीर्थाधिपं –ख
२७–पुष्करिण्या –ख
२८–फणाकारोपशोभितम् – क, ख,
२९–निवास –क, विनासं वैकुण्ठः– ख,
३०–भागवतः प्रियां –क, भगवतं प्रियं –ख,
३१–ते च प्राप्ता – ग, घ,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

योगं धृत्वा महात्मानः[३२] समाधौ योगवित्तमाः। श्रियः पतेरनुभवं कुर्वन्तः संस्थिता[३३] मुदा ॥१८॥
श्रीनिवासः स्वयं देवो मुनीनामग्रतस्तदा। कोटिसूर्यप्रतीकाशः कोमलावयवोज्ज्वलः ॥१९॥
इन्द्रनीलनिभः श्यामः[३४] कोटिकन्दर्पसुन्दरः[३५]। स्फुरत्पीताम्बरधरः काञ्चीगुण-[३६] विराजितः ॥२०॥
शङ्खचक्रधरो देवश्[३७] चतुर्हस्तेन[३८] संयुतः। वैकुण्ठमिदमेवेति[३९] सन्दर्शितकराम्बुजः ॥२१॥
हारकेयूरकटककङ्कणाङ्गदशोभितः। किरीटकोटिमणिरुग्[४०] - भ्राजमानदिगन्तरः ॥२२॥
स्फुरद्[४१] दिव्यप्रभापुंजकुण्डलद्वयमण्डितः। दिव्यचन्दनलिप्ताङ्गो वैजयन्त्या विराजितः ॥२३॥
शरच्[४२] - चन्द्राभसंस्मेरमुखपङ्कजशोभितः। मकरध्वजचापाभ-[४३] भ्रूयुग्मेन विराजितः ॥२४॥
कृपावलोक-[४४] नैर्लोलपुण्डरीकायतेक्षणः। तिलप्रसूनसौन्दर्यनिरस्त-[४५] शुभनासिकः ॥२५॥
चलत्कुण्डलविद्योत-[४६] गण्डमण्डलशोभितः। बिम्बविद्रुमसङ्काश-[४७] सुन्दरोष्ठयुगाञ्चितः ॥२६॥
कुन्दप्रसूनसदृशदन्तपङ्क्तिविराजितः। कर्णावतंसमुकुटप्रभासंसक्त-[४८] कुन्तलः[४९] ॥२७॥
दिव्योर्ध्वपुण्ड्र- विलसल्ल-[५०] लाटेन सुशोभितः[५१]। मणिग्रैवेयकासक्त-[५२] कम्बुबन्धुरकन्धरः ॥२८॥
श्रीसच-विपुलोरस्को[५३] बालार्कनिभकौस्तुभः। विपुलांसो[५४] महाबाहुर्नाभिसंस्थितपङ्कजः ॥२९॥
रम्भाञ्चितोरु-[५५] द्वितयः सुजानुद्वयशोभितः। सर्वाधिकारि-[५६] सुलभः शरण्याङ्घ्रियुगाञ्चितः ॥३०॥
सुपर्णपक्ष-[५७] विक्षेपचलत्सक्काञ्चनाम्बरः[५८]। हंसाभचामरमरुच्-[५९] चलच्छत्र-[६०] स्रजमालिकः[६१] ॥३१॥
अनन्तविष्वक्सेनाद्यैर्नित्यमुक्तैः समावृतः। ब्रह्मरुद्रादिभिर्देवैर्मुनिभिः परिसेवितः[६२] ॥३२॥
सर्वेश्वरो जगन्नाथः प्रादुरासी-[६३] च्छ्रियः[६४] पतिः। तथा मुनीनां हृत्पद्मे दृश्यमानो जनार्दनः ॥३३॥
अदृश्योऽभूत्सद्य एवोन्मीलिताक्षा मुनीश्वराः। तं दृष्ट्वा देवदेवेशं प्रणमन्तो मुहुर्मुहुः ॥३४॥
तुष्टुवुर्विविधैः[६५] स्तोत्रैः प्रबन्धैः श्रुति - गोचरैः। श्रीनिवासः संप्रहृष्टः स्वहस्तेनाभिसंस्पृशन् ॥३५॥
विलोक्य कृपया-[६६] पूर्णावलोकनैः प्राह तान्[६७] मुनीन्। भक्ता योगीश्वरा यूयं मत्प्रिया मम मूर्तयः ॥३६॥
भवतां पृष्ठतो यास्ये[६८] वत्सं[६९] गौरिव[७०] धावती[७१]। समस्तजीवलोकानां मुक्त्यर्थं मम काङ्क्षितम् ॥३७॥

३२-महात्मानं - ग, घ
३३-स्थिताः -ख
३४-श्यामः - क,ख,
३५-शोभनः - ख,
३६-गुन - क,
३७-देहः -ग,
३८-कोटिहस्तेन -ग, कटिहस्तेन -घ
३९-मिति मेवेति -ख,
४०-ठक् -घ
४१-स्फरद्दिव्य -ख,
४२-सरच्चन्द्राभ -ख,
४३-चापैक -क, चापाथ -ख, चापवद् -ग,
४४-कृपावलोकन -ख,ग,
४५-सुप, -क,
४६-द्योति -घ,
४७-कास -क,
४८-शक्त -ग,
४९-कुण्डलः -क,
५०-विलसन्निकटेन -क,ख,
विलसन्निकाडेन -ग,
५१-समन्वितः -क,ख,ग,
५२-शक्त -ग, ५३-विपुलोरस्क -क,
५४-विपुलांशो - क,ख,
५५-रम्भायमोरुद्वितयः - क, रम्भारतम्भोरुद्वितयः -ख
५६-सर्वाधिकारी -क,
५७-पक्षि -ख
५८-कांपनीवरः -क
५९-चरच्चल- क, श्वेतश्वेतछत्र -ख,
६०-फुल्लाब्ज -घ
६१-मालिकाः -क
६२-परिसेवितैः -क
६३-राशी -क, प्रादुरसीत् - ग,घ
६४-श्रियः पतिः - ग,घ
६५-बहुधा -क,ख,ग
६६-कृपापूर्णावलोकनैः -क
६७-तम् -क
६८-पश्य -क, गच्छे -ख
६९-वत्स -क
७०-गौरीव -क
७१-धावति -क

C-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academ

उपदिश्य न्यासयोगं मतत्त्वं बोधयिष्यथ। अद्य प्रभृति लोकेषु युष्मान् ये वै समाश्रिताः ।।३८।।
तेषां मुक्तिं प्रदास्यामि[७२] कामांश्चापि न संशयः। एवमाज्ञाप्य[७३] देवेशो वेङ्कटाद्रिं विवेश सः ।।३९।।
त्रयोऽपि योगिवर्यास्ते भक्ततीर्थं समाश्रिताः। तत्रत्यानां चागतानां न्यासयोगमनुत्तमम् ।।४०।।
सर्वं रहस्यमवदन् मुमुक्षूणां विशेषतः। तदा तु तत्त्वजिज्ञासुः कश्चिद् ब्राह्मणपुङ्गवः ।।४१।।
सम्बन्धज्ञानमाकाङ्क्षन् तेषां पादान् समाश्रितः। ऊचुस्तस्मै योगिवर्या जीवात्म-[७४] परमात्मनोः ।।४२।।
सम्बन्धज्ञानममलं देहदेहि-[७५] स्वरूपकम्। शरीरं तस्य जीवात्मा शरीरी[७६] हरिरुच्यते ।।४३।।
शरीरिणः[७७] शरीरस्य[७८] भजनं मोक्षसाधनम्। एतद्विज्ञाय[७९] तज्ज्ञानं[८०] सदा भागवता-[८१]र्चनम् ।।४४।।
कुरुष्व विधिना विप्र। मुक्तिं प्राप्स्यसि[८२] शाश्वतीम्। एवमुक्तः स मुनिभिर्महाभागवतार्चनम् ।।४५।।
करिष्ये ऽर्थविहीनो[८३] ऽहं कथमेतदिति ब्रुवन्। द्रव्यसङ्ग्रहणासक्तः पुनस्तत्पादसेवनम् ।।४६।।
अकरोद् द्रव्यसिद्ध्यर्थं भक्तिश्रद्धासमन्वितः। तस्याशयं तदा ज्ञात्वा योगिनस्तत्त्ववेदिनः ।।४७।।
श्रीनिवासस्य कृपया ददुरक्षयपात्रकम्। रक्षार्थं धनपात्रस्य ददुश्चक्रं सुदर्शनम् ।।४८।।
वंशस्य पारपर्यन्तं तथा तद्धर्मसिद्धये। पुत्रं च प्रददुस्तस्मै सम्पदश्च[८४] सुनिश्चलाः ।।४९।।
अभिवन्द्यैवं योगिभ्यः सम्प्राप्य भुवि भूसुरः। श्रीरङ्गादिषु दिव्येषु सर्वक्षेत्रेषु संस्थितः[८५] ।।५०।।
यत्र यत्र हरेरर्चा संस्थित्वा[८६] तत्र तत्र हि। महाभागवतेभ्यः स[८७] दत्वाऽन्नं विधिपूर्वकम् ।।५१।।
तच्छेषं सर्वजीवेभ्यः प्रादात्तद्रक्षणेच्छया। तद्विधं तव वक्ष्येऽहमसाधारण-[८८] वैभवम् ।।५२।।
धर्मस्य कीर्तनादेव पुरुषो ज्ञानवान् भवेत्। अन्नं चतुर्विधं नित्यं कारयित्वा स वैष्णवः ।।५३।।
वस्त्राणि गन्धपुष्पाणि सुवर्णाभरणानि च। असङ्ख्यमेतत् सम्प्राप्य हरेः कृत्वा समर्पणम् ।।५४।।
तच्छेषं हरिभक्तानामादौ[९०] दत्वा यथाक्रमम्। ब्राह्मणानां क्षत्रियाणां विट्शूद्राणां[९१] तथैव च ।।५५।।
अन्येषां सर्ववर्णानां प्रत्येकं स्थानभेदतः। चतुर्विधान्नं वस्त्रं च गन्धं पुष्पं च भूषणम् ।।५६।।
अर्घ्यपाद्यादिपूर्वेण पूजा[९२] – वन्दनपूर्वकम्। ददौ नित्यं विप्रवर्यः[९३]- सर्वाभीष्टान-[९४] शेषतः ।।५७।।
हरेरर्चाविग्रहेषु सर्वेषु प्रत्यहं द्विजः। नित्योत्सवानि सर्वाणि[९५] तथा पक्षोत्सवानि च ।।५८।।
प्रत्यब्द[९६] – मुत्सवं चैव कारयामास भूसुरः। देवालये विशेषाणि सुविस्तराणि सर्वतः ।।५९।।

७२–प्रदास्यामि –क
७३–माज्ञापि–क
७४–जीवात्मा –क
७५–देहीदेह –ख, देहदेही –क, ग
७६–शरीरि –ख
७७–शरीरिणो– क,ख
७८–शरिरस्य –ग
७९–विज्ञासितं – ग
८०– विज्ञानं –क,ख, तंज्ञानं –ग,घ
८१–भागवतार्चितं –ख,
८२–प्राप्स्यसि–ख, प्राप्स्यसि–क,
८३–करिष्ये ऽथाधनोऽहं वा – घ
८४–संपत्यश्चस्वतात्मकम्–क, सम्पत्सारस्वतात्मकम्–घ,
८५–संस्थितं–क,घ, संस्थितां –ग,
८६–सन्ति वा–घ,
८७–सुः– ख,
८८–वक्ष्ये हं असाधारणवैभवम् – क, ख, ग, घ,
८९–क्षेत्रान् –क,ख,ग
९०–हरिभक्तानां आदौ–घ,
९१–विट्शूद्राणां– क, ग,
९२–पूजावन्दन–ख,
९३–विप्रवर्य –क,
९४–सर्वाभीष्टान्नसेवतः–क,
९५–सर्वानि–क,
९६–प्रत्यष्टमुत्सवं –क, प्रत्यहमुत्सवं–ख

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

स्वर्णात्मकानि सर्वाणि कृतवान् भक्तिभावनात् । एवं कृत्वा चिरं कालं महाभागवतार्चनम् ।।६०।।
सम्बन्धज्ञानसिद्धो हि मोक्षं प्राप सुदुर्लभम्[१७]। हरिदासानुदासस्य[१८] वैष्णवस्याग्रजन्मनः ।।६१।।
चरित्रं शृणुयाद् यस्तु सोऽभ्रदानपरो[१९] भवेत् ।।६२।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
षष्ठोऽध्यायः ।। ६।।

———

१७– सर्वसम्बन्धविनिर्मुक्तो मोक्षं प्राप्य सुदुर्लभम् –क
१८–हरिदासाभिदासास्य –क, हरिदासाभिदासस्य –ख, हरिदासभिधं तस्य –ग
१९–परा भवेत् –क

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

सप्तमोऽध्यायः

श्रीनारायण उवाच

थ त्रयस्ते योगीशाः प्रणम्य श्रीनिकेतनम्[1]। गिरिं प्रदक्षिणी[2]-कृत्य प्रजग्मुर्वादया[3]-चलम् ॥१॥
राथगं नमस्कृत्य पूजयित्वा यथा[4]- विधि। तस्मान्निर्गत्य ददृशुर्घटिकामात्रपूजनात् ॥२॥
प्तर्षीणां च पुरतः प्रादुर्भूतमथा[5]-पहम्। ततः काञ्चीपुरीं गत्वा तं दृष्ट्वा वारणाचलम् ॥३॥
णम्य प्रीतिहृष्टाङ्गा गिरिमारुरुहु[6]-स्त्वरात्। विमाने पुण्यकोट्याख्ये[7] दिव्यमाणिक्यशोभिते ॥४॥
स्मिन् सिंहासने दिव्ये तिष्ठन्तं वरदं गुरुम्। देवराजं विराजन्तं ददृशुर्मुनिपुङ्गवाः ॥५॥
हस्तिशैलेन्द्र[8]-विभुं जगत्पतिं रमापतिं सर्वजगच्छरीरिणम्।

चराच-[9]राणां हृदयाब्जकर्णिका- मध्यस्थमानन्दमयाङ्घ्रिपङ्कजम् ॥६॥

शैशील्य-[10] सौलभ्य-सुवत्सलादि- गुणादिमाद्य-[11] विभूतियुग्मम्।*।

प्रसन्नवक्त्रं सुविशालनेत्रं शुचिस्मितं[12] बिम्बफलाधरोष्ठम् ॥७॥

जानुबाहुं शरदिन्दुमण्डल- स्फुन्मुखाम्भोरुहदीर्घनासिकम्[13]।

सुदीर्घकर्णोज्ज्वलनक्र[14]-कुण्डल- प्रभा[15]- सरिद्द्योतितगण्डमण्डलम् ॥८॥

ज्वललाटाञ्चितनीलकुन्तलं ग्रैवेयकभ्राजितकम्बुकन्धरम्।

विशालवक्षः[16]- स्थलशोभिकौस्तुभम् चराचरापूरितसुन्दरोदरम् ॥९॥

शुद्ध[17] - सद्भ्राजितनाभिपङ्कजं काञ्चीगुणावेष्टितपीतवाससम्।

करीन्द्रहस्तप्रतिमोरुयुग्मकं ककुद्[18]- ज्वलद्दर्पण-जानुयुग्मकम् ॥१०॥

जानु[19] पूरोज्ज्वलचारुजङ्घं शरण्यरक्ताम्बुजपादयुग्मम्।

किरीटहाराङ्गदकुण्डलादि[20]- स्फुरल्लसद्भूषण[21]- भूषिताङ्गम् ॥११॥

-निकेतनं-ख,
-प्रदक्षिणीकृत्य -ख
-जादयाचलं -क
-यथाविधिः- क,ख
-प्रादुर्भूतं अथापहं -क,ख,घ
-गिरिमारुह्य सत्वरात् -क,ख
-पुण्यकोट्याख्या-घ,
-शैलेन्द्र वरं विभुं-क, शैलेशविभुं-ख,
-सदाचरतां -घ,
चराणां श्रितं विभुं-क,
*-शौशील्य-क, शौशील्य-ख,

११-पारुष्य - ख, ग, घ, *-शौशील्यवात्सल्य गुणैर्विभूषितं-ख, प्रकाशयन्तं विभूतियुग्मम् -ख
१२-सुधि -क,ख,ग, सुधिण्मयं -घ
१३-नासिकम् -क
१४-नक्रमण्डल -क, दीप्तकुण्डल -ख, वक्त्रमण्डल -घ
१५-प्रभाभिविद्योतित -ख,ग, प्रभास्वरद्योतित -घ
१६-वक्षस्थल -क
१७-सुचिस्मितं -क,ख
१८-ककुं -क, ककुद् -ख, कम्बु -घ
१९-वृत्तानुपूर्व्योज्ज्वल-घ,
२०-कुण्डलादिना -ख
२१-भूषन -क

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

श्रीभूमिनीला[२२]– पतिमादिपूरुषं[२३] श्रीवैजयन्तीवनमाल[२४]– शोभितम् ।

दृष्ट्वा हरिं सान्द्रपयोदनीलं[२५] प्रणेमुरानन्दजलाकुलेक्षणाः[२६] ।।१२।
पुनः पुनः प्रणम्याथ कृत्वा शिरसि[२७] चाञ्जलिम् । संस्तवैः स्तोत्रयामासुर्वेदवेदान्तगोचरैः ।।१३।
तत्सेवामभिकाङ्क्षन्तस्ते तत्रैवोपतस्थिरे। ततः काञ्चीपुराधीशो राजराजो महाबलः ।।१४।
विष्णुवर्द्धन[२८]– नामाऽसौ हरि–भक्तिपरायणः। तेषामन्तिकमागत्य प्रत्यह मुनिसत्तमान् ।।१५।
स्तुत्वा सर्वोपचारैस्तान् पूजते[२९] भक्तिपूर्वकम् । तदाऽस्य शत्रवोऽसङ्ख्या[३०] – स्तत्पुरं रुरुधुर्भृशम् ।।१६।
तान् दृष्ट्वा द्राविडेशस्तु[३१] पुराद्निर्गत्य कुञ्जरैः। रथैरश्वैर्बलैश्चैव युयुधे शत्रुसेनया ।।१७।
तथा संक्षीय[३२] – माणेषु स्वबलेषु[३३] नरेश्वरः। स्वयमेवाऽकरोद्युद्धं शत्रुभिर्बलवान् नृपः ।।१८।
चतुरङ्गबलं सर्वम[३४]– सङ्ख्यमवधीद् विभुः। ततो राज[३५]– भिराहूतो युयुधे भीमविक्रमैः ।।१९।
चिरं संयुद्ध्य तैः सार्द्धं प्रहारैर्मर्मरो[३६]– कृतः। विरोध[३७]– विमुखो भूत्वा स्वपुरीं प्रविवेश सः[३८] ।।२०।
प्रविश्य योगिवर्याणां कासादिमहात्मनाम् । पादारविन्दशरणं[३९] जगामाऽभिभयान्नृपः[४०] ।।२१।
तस्मै तेऽप्यभयं दत्वा प्रार्थयां[४१] – चक्रिरे हरिं। रक्षैनं च रणाद् भीतमिति तैः प्रार्थितो हरिः[४२] ।।२२।
चक्रं संप्रेषयामास तच्छत्रुवधकाङ्क्षया। तच्चक्रं त्वरितं गत्वा विद्राव्य नृपपुङ्गवान् ।।२३।
तस्मै राज्ञे जयं दत्वा स्वस्थानं पुनरागमत् । पूजयित्वा स तान् राजा मोक्षमार्गं सनातनम् ।।२४।
ज्ञात्वा तैः समनुज्ञातः[४३] स्वराज्यं पर्यपालयत्[४४]। मुनयस्ते ततः सर्वे तस्यां कमललोचनम्[४५] ।।२५।
संसेव्य योगिनः स्तुत्वा भगवद्दर्शनोत्सुकाः। यथोक्तकारिणं पश्चात् संपूज्य विधिवत्ततः ।।२६।
ईशाननगरस्थं तं परमेशं पराश्रयम्[४६]। हरिमभ्यर्च्य विधिवद्भक्तिमस्कृत्वा तु भक्तितः[४७] ।।२७।
ततः परं पाण्डवानां दूतं[४८] प्राप्य विनम्य च। त्रिविक्रममथोपास्य महात्मानं महोन्नतम् ।।२८।
कामाशिक्यां[४९]स्थितं देवं श्रीनृसिंहं कृपानिधिम् । भजित्वा[५०] ते ततोऽन्यत्र नत्वाऽष्टभुजसंज्ञकम्[५१] ।।२९।
मेघाकारं ततो नत्वा शुभाकरं तथैव च। शेषाकारं[५२] ततः[५३] प्राप्य स्तुवन्तः स्तोत्रमुत्तमम् ।।३०।

२२–लीला –ग,घ
२३–रूपं –ख
२४–माल्य –घ
२५–दृष्ट्वा हसाम्बुपयोदधीव नीलां –क,
तं वीक्ष्य नीलाम्बुदकोटिसुन्दरं –ख,ग
२६–प्रणम्यसानन्दजलाकुलेक्षणाम् –क,
प्रणम्य मानन्दजला कुलेक्षणाः– ख
२७–सिरसि –क
२८–विष्णुवर्धन –क,ग
२९–पूज्यते –क,ख,ग
३०–असंख्या –क, संख्या –ख,ग,घ
३१–द्रविडेशः– क,
३२–संक्षिप्यमाणेषु –क, संक्षीयमाणेषु –ख,
संक्षिप्यमाणेषु –ग,घ
३३–बलेषु –ख
३४–शंख्य –ख, सर्व असंख्य –घ
३५–राजाभिराहूतो –ख
३६–मर्मरीकृतैः– क,ग, प्रहारैकरीकृतैः –ख
३७–विरोधो ऽभिमुखो –क,
विरोधाभिमुखो –ख, विरोधभीमुखो –ग
३८–यः –क
३९–सरणं –क
४०–भयात्पुनः– ग,घ
४१–प्रार्थनांचक्रिरे –क,ख
४२–संप्रार्थितो हरिः– क,ख
४३–समनुज्ञाय –क,ख
४४–पर्यपालयन्
४५–कमललोचनां –क,
४६–ईशाननगरस्थं तं हरिमभ्यर्च्य भक्तितः– ग
४७–ग– मातृकायां पङ्क्तिरियं नोपलभ्यते
४८–मानं –ग,घ
४९–कामाशितस्थितं –क
५०–भजीत्वा –ख
५१–संज्ञिकम् –क,ख,ग
५२–शेसाकारं –क
५३–ततो –क,ग,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

प्रवालवर्णमानम्य श्रिया सह विराजितम् । उपासन्त[५४] मुनीन्द्रास्ते दीपाभं तदनन्तरम् ।।३१।।
एवं स्थित्वा चिरं कालं काञ्चीपुर-निवासिनाम् । परतत्त्वं[५५] बोधयन्तो[५६] न्यासयोगमुपादिशन् ।। ३२।।
ततः काञ्च्या[५७] विनिष्क्रम्य[५८] गच्छन्तो मुनिपुङ्गवाः। श्रीगृध्रसरसस्तीरे स्थितं विजयराघवम् ।।३३।।
अभयं[५९] सर्वलोकेशं वीरयारण्यं[६०] ततो ययुः। हृताप१[६१]- नाशनसरस्तटस्थं वीरराघवम् ।।३४।।
आनर्चुस्संस्तवैर्दिव्यैः प्रणम्याङ्घ्रियुगाम्बुजम् । ततस्तोता[६२]- द्रिमारुह्य संश्रितोऽमरभूरुहम् ।।३५।।
आराध्य तुङ्गशयनमथ[६३] गत्वा गजस्थलम् । तत्र दृष्ट्वा[६४] गजार्तिघ्नं ततः प्राप्य[६५] बलेः पुरम् ।।३६।।
महाबलं समर्च्याथ भक्तिसारपुर[६६]- स्थितम् । जगत्पतिं समाराध्य विनम्री[६७]- कृतमस्तकाः ।।३७।।
तत[६८] ऐन्द्रपुरा[६९]- धीशं देवदेवेशमव्ययम् । उपास्य गोपपुर्यां तु गोपतिं परिपूज्य[७०] च[७१] ।।३८।।
श्रीमुष्ण[७२] - मुत्तमं क्षेत्रं प्रविश्याह्लादनिर्भराः। महावराहं संसेव्य दर्शनान्मोक्षदायकम् [७३] ।।३९।।
महताख्ये महापुण्ये भक्तिसम्पूर्णमानसाः। पद्मलोचनमानम्य स्तुत्वा स्तोत्रैरनुत्तमैः ।।४०।।
ततः श्रीरङ्गमासेदुः प्रत्यक्षपरमं पदम् । ज्वलन्तं प्रणवाकारं तं विमानं महोन्नतम् ।।४१।।
आम्नायशिखरं[७४] रङ्गं संज्ञकं[७५] काञ्चनाद्रिवत् । संस्थितं दूरतो दृष्ट्वा प्रणेमुर्भुवि वेत्रवत् [७६] ।।४२।।
प्रविश्य [७७] विनयोपेतास्तद्विमानमनुत्तमम् । श्रीरङ्गनाथं ददृशुः पुरुषं भुजगेशयम् ।।४३।।
इन्दीवरदलश्यामं कोटिसूर्य-समप्रभम् । प्रसन्नसुमुखा[७८]- म्भोजं पुण्डरीकायतेक्षणम् ।।४४।।
किरीटकुण्डलोज्ज्वल्य[७९] - मुक्ताहारविभूषितम् । सुपीनविपुलोरस्कं[८०] कौस्तुभेन विराजितम् ।।४५।।
वक्षः[८१] - स्थलदृश्या भ्राजन्तं सविद्युत्श्रीलमेघवत् । दिव्य[८२]- काञ्चीगुणधरं[८३]-तप्तचामीकराम्बरम् ।।४६।।
प्रपन्नपारिजाताङ्घ्रिं[८४] ब्रह्मसूत्रेण शोभितम् । हस्तोपधानबिम्बोष्ठं प्रस्तुतान्यकराम्बुजम्[८५] ।।४७।।
उदग्रांसं दीर्घतनुं कोमलावयवोज्ज्वलम् । सृष्टिस्थित्यन्तकर्तारमजं[८६]- मव्यक्तमव्ययम् ।।४८।।
प्रणम्य बहुधा भूमौ तुष्टुवुः पुरुषोत्तमम् ।।४९।।

५४-उपासनं -क,ख,ग
५५-परं-क,ग
५६-बोधयित्वा -ख
५७-कांच्याद् -क, कांच्याः- ग
५८-विनिःक्रम्य -ग,घ
५९-अभजन् -घ
६०-विश्वारण्यं -क,
वीरारण्यं -ग,घ
६१-तत्तापनासनीसरससटस्थं -क
६२-तोदाद्रि -घ
६३-अथागत्वा -ग
६४-यष्ट्वा -क
६५-प्राप -ख
६६-पुरः- क,घ
६७-विनम्रीकृतमस्तकाः- घ
६८-ततः- ख
६९-ऐन्द्रपुरीधीशं -क
७०-परिपूज्यतः- क, परिपुज्य -ख
७१-तु -ग,घ
७२-श्रीमुष्ठीमुतमं -ख,
श्रीमुष्ठमुतमं -घ
७३-दायकः- ख
७४-शिखरं -क
७५-संज्ञिकं -क,ख,ग
७६-वेत्रवत् -ख
७७-प्रविश्यापि समोपेतास्तद् -क,
प्रविश्यापि समोपेतास्तद् -ख
७८-सुमुखांभोजं -क
७९-कुण्डलोज्वल्य - ख,ग
८०-विपुलोरस्को -क
८१-वक्षस्थ -क,ख,ग,घ
८२-दिव्या -ख
८३-गुण -क
८४-पारिजाताङ्घ्रि -ख
८५-प्रसारितकराम्बुजम् -क,ख
८६-कर्तारं अजम् -घ

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

योगिन ऊचुः

नमस्ते नमस्ते महारङ्गशायिन्[८७] नमस्ते नमस्ते नमो विश्वदेव।
नमस्ते नमस्ते नमश्चक्रपाणे नमस्ते नमस्ते गुणाब्धे रमेश! ।।५७
नमस्ते नमस्ते चिदाकार[८८] ईश नमस्ते नमस्ते महेशेन्दिरेश[८९]!
नमस्ते नमस्ते भवेश[९०] परेश नमस्ते नमस्ते नमः पद्मपाणे[९१]! ।।५८
नमस्ते नमस्ते नमः पद्मनाथ नमस्ते नमस्ते हृदम्भोज[९२]- वासिन्!
नमस्ते नमस्ते नमः पद्म[९३]- नेत्र प्रसीद प्रसीद प्रभो रङ्गनाथ! ।।५९
प्रसीद प्रसीद प्रपन्नार्तिहारिन् प्रसीद प्रसीद प्रसन्नाननाब्ज!
प्रसीद प्रसीद प्रभो शोभिताङ्ग प्रसीद प्रसीद शतपत्रनेत्र[९४]! ।।६०
एवं स्तुत्वा देवदेवं तत्कृपावृष्टि[९५]- संप्लुतः। तत्रत्यैः पूजिताः सन्तः कञ्चित्कालमवस्थिताः ।।६१
तत्रत्यानां च सर्वेषां न्यासयोगमनुत्तमम् । सरहस्यं सतात्पर्यमधिकारानुरूपतः ।।६२
आर्तप्रपत्तिं चार्तानां[९६] दृप्तानां दृप्तलक्षणम्[९७]। ध्यानं च ध्यानकामानां योगं तं योगकाङ्क्षिणाम् ।।६३
तथा चोपदिशन्तस्ते रङ्गेशानुभवेच्छवः[९८]। कावेरीतटसंफुल्ल[९९]- वनमध्ये निवासिताः[१००] ।।६४
तत्र कश्चित्कुष्ठरोगी क्षत्रियः[१०१] क्षुत्प्रपीडितः। विशीर्यमाण[१०२]- सर्वाङ्गः प्रचार[१०३]- क्षेमवर्जितः ।।६५
तेषां प्रभावं संश्रुत्य तथा जनपरम्परैः[१०४]। तानु[१०५]- वाच वचः शीघ्रं तद्भक्त्या पूर्णमानसः ।।६६
योगीश्वराणां महतामाश्रमस्यान्तिके शुभे। तत्पादलाञ्छितभुवि स्थापयिष्यथ मां जनाः ।।६७
तस्य तद्वचनं श्रुत्वा वस्त्रे निक्षिप्य तं जनाः। योगिनामाश्रमाभ्यासं[१०६] निन्युस्तत्पादलाञ्छिताम्[१०७] ।।६८
सोऽपि तत्पादरजः[१०८] समवेष्टत पुनः पुनः। तेन वेष्टनमात्रेण स योगी[१०९] हेम[११०]- सन्निभः ।।६९
तस्थौ दिव्यवपुर्भूत्वा बभौ[११०] कन्दर्पसन्निभः। गत्वान्तिकं ततस्तेषां पपात भुवि पादयोः ।।७०
पुनः पुनरथोत्थाय कृत्वा शिरसि[१११] चाञ्जलिम् । तुष्टाव योगिवर्यांस्तान् बाष्पपर्या[११२]- कुलेक्षणः ।।७१
उवाच हृष्टमनसा[११३] तत्पादासक्तलोचनः। युष्मत्पादाब्जरजसां[११४] प्रभावो महदद्भुतः[११५] ।।७२

८७-महारङ्गशायी -ख
८८-चिदाकाचिदास -क
८९-महेशादुरेश -ख,ग, महेशादुरेश -क
९०-भवेश -क,ख,ग,घ
९१-पद्मपाणेनमस्ते -क,घ
९२-हृदाम्भोज -ख,ग
९३-पद्मनेत्रे -क
९४-हयं पङ्क्तिः- ख,ग,घ -मातृकासु नोपलभ्यते।
९५-वृष्टि -क
९६-आर्तानां -ख
९७-दृप्तलक्षणम् -क
९८-रङ्गेशानुभवेच्छये - क, रङ्गेशानुभवेन घ-ख, रङ्गेशानुभवेषवः -ग
९९-संपुल्ल -ख
१००-निवासिनः- घ
१०१-क्षत्रीयः- ग
१०२-विशीर्यमानसर्वा -गान् -क
१०३-प्रचारक्षेमवर्जितः- क, ह्याचारक्षेमवर्जितः- घ
१०४-जय परम्परैः- क, जनपदं परैः- ख
१०५-तमुवाच -क
१०६-माश्रमाभ्यासे -क,ख
१०७-लाञ्छिते -क,ख
१०८-रजः स तामवेष्टत -क, रजसामवेष्टत -ग, अवेष्टत -घ
१०९-योगी -क
११०-हय संप्लुतः- क, हेमसंयुतः- ग,घ
११०-बभ -क
१११-शिरसि -क
११२-पुपर्याकुलेक्षणः- क
११३-हृष्टमनसते -क, हृष्टमनसो -ख, हृष्टो मनसा -
११४-रजप्रभावो -क, रजसः प्रभावो -ख
११५-महदद्भुतम् -क

-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Acade

तादृक् कुत्सितदेहे[११६] मे दिव्यत्वमकरोत् क्षणात् । तस्माद् भागवताङ्घ्र्यब्जरजः सर्वार्थसाधनम् ।।६६।।
सर्वाघनाशन[११७]- करं परमं पावनं महत् । तदेव मुक्तिदं लोके तदन्यन्नास्ति साधनम् ।।६७।।
एवं स्तुवन्तं तं दृष्ट्वा संस्थिताः कृपयार्द्रया। अवलोक्य महात्मानः स्पृशन्तः करपङ्कजैः ।।६८।।
महाराज[११८] पदं तस्मै प्रददुस्ते हरिप्रियाः। ततः स पुरुषश्रेष्ठो योगिदासा[११९]- ह्वयः शुचिः ।।६९।।
तेषां शुश्रूषमाणः सन् [१२०] सदा तत्रैव संस्थितः। ततश्चोलाधिपो राजा चतुरङ्गबलैर्युतः ।।७०।।
भार्यया[१२१] सहितः श्रीमान् पुत्रिकाशत[१२२]- संयुक्तः। श्रीरङ्गेशस्य सेवार्थं तत्क्षेत्रं समुपागमत् ।।७१।।
श्रीरङ्गनाथं संसेव्य रत्नानि विविधानि च। विचित्राणि च वासांसि स्वर्णं च रजतं[१२३] महत् ।।७२।।
प्रयत्नोपार्जितं [१२४] वस्तु समर्प्याऽसङ्ख्यमुत्तमम् । तद्भक्तानामपि स्वर्णदिव्यरत्नाम्बरादिकम् ।।७३।।
ततो योगीश-सेवार्थं तेषामाश्रममागतः[१२५]। तान् [१२६] दृष्ट्वा प्रणिपत्याथ स्पृष्ट्वा निःस्पृहयोगिनः[१२७] ।।७४।।
भार्यया पुत्रिकाभिश्च तेषां पूजामकारयत् । तस्य राज्ञस्तथा पुत्र्यो योगिदासं[१२८] मनोरमम् ।।७५।।
कन्दर्पसन्निभं दृष्ट्वा स्मरनिर्भिन्नचेतसः। तस्मिन्नुद्विग्न[१२९] - मनसस्तत्र चैवोप [१३०] - तस्थिरे ।।७६।।
तासां[१३१] ज्ञात्वा मनो राजा तं दृष्ट्वाऽनङ्गसुन्दरम् । योगिनस्तान् नमस्कृत्य विनतः सन् कृताञ्जलिः ।।७७।।
जनेभ्यो[१३२] योगिदासस्य कुलं गोत्रं सविस्तरम् । ज्ञात्वा तस्मै ददौ प्रीत्या कन्याशतमनुत्तमम् ।।७८।।
योगिदासस्ततस्तासां पाणीन् जग्राह पाणिना। अनपत्यस्तदा राजा स्वराज्यमखिलं महत् ।।७९।।
तस्मै दत्त्वाऽभिषिच्याथ [१३३] चतुरङ्गबलैः सह । तं[१३४] पुरीं प्रेषयामास[१३५] स्वयं तत्रैव संस्थितः ।।८०।।
स राजा जात[१३६] - वैराग्यो मुमुक्षुस्तान् हरिप्रियान् । शुश्रूषमाणः सततं देहान्ते मोक्षमलभत् [१३७] ।।८१।।
योगिदासस्ततः स्त्रीभिः पुरीं प्राप्य बलैः सह। राज्यभोगांश्च बुभुजे चिरकालं मनोहरान् ।।८२।।
कदाचिद् योगिसेवार्थं [१३८] योगिदासो[१३९] हरिप्रियः। श्रीरङ्गं प्राप्य योगीशपादपद्मान्तिकं गतः[१४०] ।।८३।।
योगिनः कुशलं पृष्ट्वा[१४१] योगिदासस्य चिन्तितम् [१४२]। अनपत्योद्भवं ज्ञात्वा तस्य पुत्रशतं महत्[१४३] ।।८४।।
विष्णुभक्तिरतं भक्तपादसेवार्चने रतम् । दत्त्वा संप्रेषयामासुः[१४४] स च स्वां नगरीं ययौ ।।८५।।
ततः[१४५] पुत्रशतं जज्ञे योगिदासस्य[१४६] धीमतः। अचिरेणैव [१४७] कालेन यौवनं प्रतिपेदिरे ।।८६।।
वेदवेदाङ्गविदुषो [१४८] धनुर्वेदविशारदाः[१४९]। विष्णुपूजापरा[१५०] नित्यं तदीयाराधनोत्सुकाः[१५१] ।।८७।।

१९६-कुत्सितदेहं -क,ग, कुच्छितः देहं -ख
११७-सर्वाघनाशाकरं -ख, सर्वापप्राशनकरं -घ
११८-महाराज्यपदं -क,ख,घ
११९-योगीदासाह्वयः- क,ख,ग
१२०-स-क, १२१-भर्याया:- ख
१२२-सत -क
१२३-स्वर्णरजतं -क, सुवर्णरजतं -ख
१२४-प्रयत्नोपार्जितं -क
१२५-माश्रममागमत् -ख
१२६-तां - ग १२७-निपदयोगिनः- क
१२८-योगीदासं -ग,
१२९-विलानमनसस्तत्र-ग, घ,
१३०-तत्रैवोपतस्थिरे -क,
१३१-तेषां - ग,
१३२-न तस्य- क, ख, तं तस्य-ग,
१३३-भिषेच्याथ-क,ख,ग,
१३४-तां-ख, ग,
१३५-प्रेषयामास-क,
१३६-जातवैराग्रो -क, ज्ञातवैराग्यो -ख
१३७-मालभन् -ख, मालभेत् -ग,
१३८-योगिसेवार्थे-ग, १३९-योगिदास्ये-क,
१४०-ययौ-ख, १४१-दृष्ट्वा-क,ग,
१४२-चिन्तितम् - ख, १४३-ददौ-ख,
१४४-संप्रेषयामास-क,ख,
१४५-तत्र-क,ख,
१४६-योगीदासस्य -क,ग
१४७-अचिरेणैव-क
१४८-विदुषा -क
१४९-विसारदाः -क
१५०-परो -ख
१५१-धनोत्सुकः -ख

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

राजा पुत्रशतस्याथ प्रीत्या राज्यशतं ददौ। स्वं स्वं[१५२] राज्यमुपागम्य राजपुत्रा[१५३] महाबलाः ।।८८।।
धर्मेण पृथिवीं सर्वां पालयन्तो हरिप्रियाः। विष्णो[१५४] – स्तद्भक्तभक्तानां कुर्वन्तो नित्यपूजनम् ।।८९।।
प्रजाभिः कारयन्तश्च[१५५] संस्थिता[१५६] नृपनन्दनाः। योगिदासस्ततो धीमान् मोक्षार्थी निरपेक्षकः ।।९०।।
योगिनां सन्निधिं गत्वा तेषां रङ्गक्षमातले[१५७]। शुश्रूषमाणः सततं कृपालोकनवीक्षितः ।।९१।।
संप्राप्य[१५८] न्यासयोगार्थं तेभ्यस्तत्पादसेवकः। दुर्गमं परमं स्थानं तत्प्रसादाज्जगाम सः ।।९२।।
य एतद्[१५९] योगिदासस्य चरित्रं शृणुयात्सदा। इह लोके सुखं प्राप्य देहान्ते परमश्नुते ।।९३।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
सप्तमोऽध्यायः ।। ७।।

१५२–स्वस्वराज्यमु –ख, स्वर्गं –क
१५३–राज्यपुत्रः –क
१५४–विष्णु –घ
१५५–ते–घ
१५६–संस्थित्वा –क, ग
१५७–रंगास्वमालये –क, रंगाख्यमालये –ख
१५८–रंगाजन्यासयोगार्थः –घ
१५९–एवम् – ख

-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Acade

अष्टमोऽध्यायः

श्रीनारायण उवाच

एवं स्थित्वा चिरं कालं श्रीरङ्गे योगिसत्तमाः। रङ्गपुर्य्या[1] विनिर्गत्य गच्छन्तो [2] मार्गमुत्तमम् ।।१।।
श्रीरामक्षेत्रमध्यस्थमानर्चुर्जानकीं[3] – प्रियम् । अनन्तरं श्रीनिवासस्थले पूर्णमुपास्य ते ।।२।।
ततः सुवर्णं[4] – भवने सुवर्णमभिपूज्य च । अथ व्याघ्रपुरे पुण्ये महाबाहुमपूजयन् ।।३।।
पश्चादाकाशनगरे हरिमाराध्य भक्तितः । उत्पलावर्तके शौरिमभिवाद्य ततः परम् ।।४।।
मणिकोट्यां स्थितं देवमभिवाद्य महाप्रभुम् [5]। ततः कृष्णपुरीं गत्वा महाकृष्णं प्रपद्य च ।।५।।
विष्णुस्थानमथ [6] प्राप्य पूजयित्वा तु मुक्तिदम् [7]। ततः श्वेत [8] – ह्रदे पुण्ये शान्तमूर्तिं[9] समर्चयन् ।।६।।
अथाग्निपुर्यामाविश्य समाराध्य सुरप्रियम् । भार्गवं भार्गवस्थाने संसेव्य तदनन्तरम् ।।७।।
वैकुण्ठाख्ये माधवस्य निपत्य पदपङ्कजे । पुरुषोत्तमं[10] प्रपद्याथ[11] कृत्वा भक्तसखार्चनम् ।।८।।
सुदर्शनं चक्रतीर्थे प्रपद्य[12] शरणं ततः। कुम्भकोणे महापुण्ये शार्ङ्गपाणिपदाम्बुजे[13] ।।९।।
कृतभिवन्दनास्तस्माद् भूमि[14]– स्थानं समाश्रिताः। शार्ङ्गिणो[15] भजनं कृत्वा कपिस्थलमुपेत्य ते ।।१०।।
गजार्तिघ्नं प्रणम्याथ चित्रकूटे मनोहरे। दृष्ट्वा ध्यात्वाऽथ गोविन्दमुत्तमायामनुत्तमम् ।।११।।
नत्वा ततः परं श्वेतपर्वते पद्मलोचनम् । अर्चयित्वा यथान्याय[16]– मथ पार्श्वस्थलं[17] गताः ।।१२।।
तत्रोपास्य परं ब्रह्म कृष्णकोट्यामनन्तरम् । मधुद्विषं भजित्वाऽथ परिपूर्णमनोरथाः ।।१३।।
महानन्दमनु[18]– ध्यात्वा नन्दपुर्यामवस्थितम् [19]। वृद्धपुर्यां[20] प्रविश्याथ ह्याश्रयन्त[21] वृषाश्रयम् ।।१४।।
ततस्ते सङ्गमग्रामे[22] ह्याश्रयन् [23] सङ्गमाङ्कयम् । शरणाख्यपुरीं गत्वा शरण्यं शरणं ययुः ।।१५।।
सिंहक्षेत्र [24]– मुपागम्य महासिंहमुपाश्रयन् । मल्लारि[25]– मभिवन्द्याथ मणिमण्डपसंस्थितम् ।।१६।।
निविड [26]– क्षेत्रमासाद्य निविडाकारमाश्रिताः। जगदीश्वरमभ्यर्च्य धानुष्के[27] तदनन्तरम् ।।१७।।

१–रङ्गपुर्यां विनिर्गत्य–क,ख,
२–छन्तो–ख,
३–जानकीं प्रियां–क,
४–सुवर्णे–ग,
५–मणिकोट्यां पुण्यवार्यां मणिबन्धं महाप्रभुम् – ग,घ
६–मनुप्राप्य–क,ख
७–भक्तिदम् – क,ख
८–श्वेत–क,
९–शान्ति–ख,
१०–पुरुषोत्तमे–क,ख,
११–प्रत्यार्थ–क, एत्याथ–घ,
१२–प्रपद्य–क
१३–पादाम्बुजे–ख
१४–भूत–क,ख
१५–शार्ङ्गिणे–क,ख
१६–न्यायम् अथ–घ
१७–पार्श्वस्थले–क,ख
१८–मनोध्यात्वा–ग
१९–महाद्रिपं–ग
२०–वृद्धपुर्यां–ख
२१–ह्याश्रयेषु– क, ह्याश्रयेषु–ख,
चाश्रयेषु–ग
२२–सङ्गमग्रामेषु–ख
२३–ह्याश्रत्–क, श्रयित्वा–ग, ह्याश्रयिन्–घ
२४–सिंहस्थले प्रयस्ते थ–घ
२५–मध्वारि–ख
२६–विडिड–ख
२७–धनुष्के–क,ग

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

माहूराख्ये[२८] पुरे रम्ये कालमेघमथार्चयन्[२९]। आसाद्य मथुरापुर्यां[३०] सुन्दरस्य पदाम्बुजम् ।।१
समाश्रित्याथ योगीशाः परमस्वामिसञ्ज्ञकम्[३१] । वृषभाद्रौ समभ्यर्च्य ततो नाथमुपास्य च ।।१
श्रीमद्वरगुरुक्षेत्रे प्रेमार्द्रामलमानसाः । नाथमभ्यर्च्य विधिवदानन्दाश्रुपरिप्लुताः[३२] ।।२
कुरुका[३३] -ख्यमहापुर्यां समाराध्य रमासखम् । गोष्ठे गोष्ठस्थलपतिमभिवाद्य[३४] मुदान्विताः ।।२
दर्भसंस्तरमागत्य[३५] शयानं वन्दनं कृताः। पूजयां[३६]- चक्रिरे शौरिं धन्वि[३७]- मङ्गलकेतने ।।२
बलाद्वयमपि सम्पूज्य तिष्ठन्तं भ्रमरस्थले। कुरङ्गे पूर्णमाराध्य ततो विष्णुं वटस्थले[३८] ।।२
संस्तुत्य संस्तवैर्दिव्यैः प्रणमन्तो मुहुर्मुहुः । क्षुद्रनद्यां समाविष्टं पूजयामासुरच्युतम् ।।२
अनन्तशयने पुण्ये पद्मनाभं जगत्पतिम् । प्रणम्य स्तुतिभिः स्तुत्वा परमानन्दनिर्भराः ।।२
एवमादीनि दिव्यानि क्षेत्राणि गदितानि[३९] वै। विष्णोर्निवासभूतानि मोक्षदानि क्षमातले[४०] ।।२
चरन्तो योगिनो नित्यं संसारध्वान्त[४१]- वर्तिनाम् । तत्र[४२] तत्र निवासिनां[४३] दर्शयन्तः कृपालयाः।। २
न्यासयोगप्रदीपेन[४४] मुक्तिं ब्रह्मादिदुर्लभाम् । तिष्ठन्तास्तत्र तत्राथ कञ्चित्कालं यदृच्छया ।।२
ततः कदाचिद् भूयोऽपि वेङ्कटाद्रिमुपागताः[४५]। भक्त[४६] - तीर्थं पुनः प्राप्य समासीना यथासुखम् ।।२
अशेषक्षेत्रयात्राद्याः कृतास्माभि[४७]- रनुत्तमाः। श्वेतद्वीपादियात्रा तु कृता[४८] नेति विचिन्त्य ते ।।३
महायोगं समास्थाय श्वेतद्वीपमु[४९]- पागताः। तत्र स्थितं परं ब्रह्म दृष्ट्वा तारकसञ्ज्ञकम्[५०] ।।३
प्रणामं दण्डवत्कृत्वा स्तुत्वा स्तोत्रैरनुत्तमैः। ततः क्षीराब्धिमासाद्य पन्नगाधिपशायिनम् ।।३
दिव्यालङ्कारसंयुक्तं श्रिया भूम्या विराजितम् । विलोक्य वन्दनं कृत्वा विनयेन समन्विताः ।।३
कृतपूजाः कृतस्तोत्रास्ततो मार्तण्डमण्डलम् । गत्वा हिरण्मयं देवं पद्माक्षं पद्मिनी[५१]- युतम् ।।३
दिव्यतेजोविराजन्तं[५२] दिव्याभरण[५३]- भूषितम् । सुवर्णपङ्कजासीनं सूर्यं[५४]- मण्डलमण्डितम् ।।३
दृष्ट्वा पूजादिकं कृत्वा हर्षसंफुल्ललोचनाः । निगमार्थैः स्तवैः स्तुत्वा नत्वा[५५] तत्पादपङ्कजम् ।।३
सत्यलोकं ततः प्राप्य विष्णुं विश्वेश्वरं प्रभुम् । सश्रियं ब्रह्मरुद्रादिसेवितं दिव्यसुन्दरम् ।।३
सर्वालङ्कृति[५६]- संयुक्तं संवीक्ष्य प्रणतिं गताः। अभिष्टुत्य[५७]स्तवैर्दिव्यै - र्योगिनस्तदनन्तरम् ।।३
सामोदलोकमासाद्य तेऽनिरुद्धमुषापतिम् । नमस्कृत्य स्तुतिं कृत्वा[५८] सम्प्रहृष्टतनूरुहाः ।।३

२८-मोहुराख्य -क, माहुराख्ये -ख, मोहनाख्य -ग,घ
२९-मथार्चनम् -ख
३०-मथुरापुर्यां -क, मथुरपुर्यां -ग,घ
३१-परम स्वामिसंज्ञिकम् -क
३२- इयं पङ्क्तिः घ माहुकायां न प्राप्यते
३३-कायकाख्यमहापुर्यां -ग,घ
३४-मभिवन्द्य -क,ख, पतिं अभिवाद्य -घ
३५-मागम्य -क,ख
३६-पूजां संचक्रिरे -क,ख
३७-धन्वामङ्गलकेतनं -घ
३८-तटीस्थले -ग तटिस्थले -घ
३९-गणितानि -क,क्षेत्राण्यगणितानि -ग,घ
४०-क्षितीतले -क,ख
४१-संसारध्वान्तमस्थितं -क, ध्वान्तमास्थितां -ख, - ध्वान्तवर्तिनां -ग
४२-तत्रनिवासिनां न्यासं -ग
४३-निवासानां -क, निवासीनां -ख
४४-गदीपेन -ख
४५-मुपागमत् -क,ख
४६-भक्ततीर्थं -क,ख
४७-कृतास्ताभि -क,ग
४८-कृता मेति -क, न गतेति -ख
४९-मुपागमत् -ख, मुपागमन -क,ग
५०-संज्ञिकं -क,ख,ग
५१-पद्मीनि -ख
५२-विराजितं -ख,ग
५३-दिव्यालङ्कार -ख
५४-सूर्य -ग,घ
५५-ध्यात्वा -ग,घ
५६-सर्वालङ्कारसंयुक्तं -ख
५७-स्तुवन्तस्तांस्तवै -क,ख
५८-गत्वा -ग,घ

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

पश्चात्प्रमोद[५९]– लोके तु प्रद्युम्नमभिवन्द्य च। संस्तुस्य दिव्य[६०] – स्तुतिभिः प्रहृष्टा योगिनां[६१] वराः ।।४०।।
तदन्वा[६२]– मोदलोकस्थं सङ्कर्षणमजं विभुम् । विनम्य स्तोत्रयामासुः परिपूर्णमनोरथाः ।।४१।।
ततो वैकुण्ठ[६३] लोकेशमानन्दनिचयं[६४] महत् । दृष्ट्वा सिंहासने दिव्ये वासुदेवं सनातनम् ।।४२।।
कोटिसूर्यप्रतीकाशं[६५] कोटिकन्दर्पसुन्दरम्[६६]। दिव्यपीताम्बरधरं दिव्यस्रक्चन्दनार्चितम् ।।४३।।
श्रीभूनीला[६७]– समायुक्तं छत्रचामरशोभितम् । अनन्तविहगेन्द्राद्यैर्नित्यमुक्तैश्च सेवितम् ।।४४।।
पुनः पुनर्नमस्कृत्य[६८] हर्षेण परिपूरिताः । वेदान्तसङ्ग्रहैः[६९] स्तोत्रैः स्तुत्वा पूजामनिशं[७०] कृताः ।।४५।।
एतेषां चरितं दिव्यं शृण्वन्ति भुवि ये नराः। आयुरारोग्यमैश्वर्यं प्राप्नुवन्ति परं पदम्[७१] ।।४६।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये–
अष्टमोऽध्यायः ।।८।।

५९–प्रसामोद –क, प्रमोदलोकेशं –ख, आमोद –घ
६०–स्तुतिभिर्दिव्यैः– क,ख
६१–योगीनां –ख
६२–तद् ज्ञात्वामोद –क, तद्गत्वामोद –ख
६३–श्रीवैकुण्ठलोकमानन्द –ग,घ
६४–तन्निचयं –क, निलयं –ख
६५–प्रतीकाशं –क
६६–सन्निभम् –क,ख,ग
६७–सीता –ग,घ
६८–नमस्कृत्वा –ग
६९–संज्ञिकैः –ग, संहकैः –घ
७०–पूजाविशत्कृताः –क, पूजानि स कृताः –ख, पूजादि सत्कृताः –ग, पूजाभिस्तत्कृताः –घ
७१–परमाप्नुयुः –ग, प्राप्यते परमं पदम् –क,ख,ग

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

नवमोऽध्यायः

श्रीनारायण उवाच[1]

ततः काञ्चीमहापुर्याः[2] प्राग् भागेऽतिमनोहरे। पूर्वार्द्धे[3] पश्चिमे भागे नानावृक्षोपशोभिते ।।१।
महीसारेति नगरी ख्याता देवपुरोपमा । पुरा स्वयम्भूर्भगवान् विश्वसृक्[4] चतुराननः ।।२।
तत्क्षेत्रमेकतो[5] न्यस्य सर्वक्षेत्राणि चैकतः । सारं विज्ञाय तत्क्षेत्रे[6] महीसारोऽभवदियम् ।।३।
इति नामा[7]ऽकरोद् ब्रह्मा तदा प्रभृति भूतले । तन्नाम[8] – धेयविख्याता पुण्या कैवल्यदायिनी ।।४।
तस्यां वसति देवेशः पावनाय[9] रमाधिपः । भार्गवाद्यैर्महर्षिभि[10] – र्देवैर्ब्रह्मपुरोगमैः ।।५।
सेवितः सततं भक्त्या मोक्षमार्गानुकाङ्क्षिभिः । तत्समीपाश्रमे पुण्ये[11] सर्वमौनीन्द्रसेविते[12] ।।६।
रम्ये मुक्तिप्रदे दिव्ये सर्वभूरुहशोभिते[13]। कश्चिद् भार्गवमौनीन्द्रो ब्रह्मविद्याविशारदः ।।७।
तपश्चकार सुमहद् ग्रीष्मे पञ्चाग्निमध्यगः[14]। हिमागमे जलस्थायी वर्षतौ बहिरास्थितः ।।८।
जपन्नष्टाक्षरं कुर्वन् भक्त्या श्रीहरिपूजनम् । एवं तपस्तप्यमाने दुःसहं घोरमद्भुतम् ।।९।
तेन संतप्यमानः सन् दुःसहेन तपोऽग्निना । वासवस्तस्य[15] तपसो विघ्नं कर्तुं शचीपतिः[16] ।।१०।
आहूयाऽप्सरसां[17]श्रेष्ठां कनकाङ्गीं शुभाननाम् । प्रशंस्योवाच पद्माक्षीं भार्गवो ब्रह्म-वित्तमः ।।११।
तपः करोति सुमहत् तद्विघ्नं कुरु सुन्दरि[18] । एवं सा प्रेषिता तेन शक्रेण[19] सुमहात्मना ।।१२।
भार्गवाश्रममागत्य स्मरेण सह कामिनी। तं दृष्ट्वा भार्गवमुनिं कृत्वा रूपमनुत्तमम् ।।१३।
मुनिवर्यस्य पुरतो वीणाक्वणितनिस्वना[20]। गान्धर्वं[21] गायमाना सा चकार बहुचेष्टितम् ।।१४।
तां दृष्ट्वा मुनिरुद्विग्नः[22] श्रुत्वा गान्धर्वमुत्तमम् । स्मरबाणेन[23] निर्भिन्नस्तस्यामासक्त[24]-मानसः ।।१५।
तया रेमे मुनिवरस्ततः सोऽभूत्सुदुःखितः। पश्चात्तापेन दीनात्मा तपोऽपहरणान्मुनिः ।।१६।
गतं न शोच्य[25] – मित्युक्त्वा निष्कृतौ कृतनिश्चयः। भगवत्पादकमल[26]-शरणागतमानसः ।।१७।
आत्मन्येव विनीतात्मा सर्वभूतदयापरः। तस्माद् वनाद् विनिर्गत्य तीर्थयात्रापरोऽभवत् ।।१८।
तथैव कनकाङ्गी च सङ्कल्पा[27]-च्छार्ङ्गधन्वनः। सद्यो गर्भेण[28] तनयं चक्रांशं योगिपुङ्गवम् ।।१९।

१– श्रीसूत उवाच– क, ख, ग,
२– पुर्यात्–क, पुर्य्या–ख,
३– पूर्वाध्ये –क, ख, पूर्वाध्ये–ग,
४–विश्वसृद् –ग,
५–मेतो–ख,
६– तत्क्षेत्रं –क, ख,
७– नाम–क, ख,
८– ध्येय–क, ग,
९–पावना परमाधिपः– क, ख,
१०–महर्षिभि–ख,
११–पुरोप–ख,
१२– सेवितः– ग,
१३– सोभिते–क, सेविते–ग, घ,
१४–मध्यमे–क, ख, ग,
१५– तप्त –क,
१६– सचीपतिः–क,
१७– प्सरसं–ख,
१८–सुन्दरी–क, ख,
१९– सक्रेन–क,
२०–निश्वणा–क,
२१–गन्धर्व–क,
२२–मुनिराविग्नः–ख,
२३–स्मरबानेन–क,
२४–माशक्त–ग,
२५–शौच्यमि–ख,
२६–कपलं –ख,
२७–सङ्कल्पात् शाङ्र्गं–क, ख,
२८–गर्भेन–क

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

श्रीपतिध्यानपीयूष[२९]-पान-[३०]-संसक्तमानसम् । कलिद्वापरयोः सन्धौ काले परमशोभने ।।२०।।
पौषमासे मघर्क्षे[३१] साऽजनयत्पुत्रमुत्तमम् । लतागृहेऽथ कस्मिंश्चिद् विन्यस्य[३२] सुतमप्सराः ।।२१।।
कार्यसिद्धिमुपागम्य देवलोकमुपागमत् । ततस्तस्मिंल्लतागेहे स रुरोदाऽर्भकोत्तमः ।।२२।।
सामवेदस्वरेणाथ महीसार[३३]-पुरेश्वरः। श्रीभूमिसहितः क्षिप्रं वासुदेवोऽखिलेश्वरः[३४] ।।२३।।
तं निकुंजं समासाद्य सन्तुष्टः प्रियया सह। कटाक्षवीक्षणसुधाधाराभिरनघं शिशुम् ।।२४।।
संतर्प्यान्त[३५]-र्हितो देवः सोऽपि संतृप्तवानभूत्[३६]। ततस्तु हरिदासाख्यो वेणुलाविक[३७] उत्तमः ।।२५।।
अनपत्यो विष्णुभक्तस्तद्वनं प्रविवेश[३८]सः। वेणुसङ्ग्रहणं कुर्वस्तत्र कुञ्जगृहान्तरे ।।२६।।
वेणुको वनशयानं कुमारं कनकप्रभम् *। विद्योतमानं प्रभया दिव्यलक्षण[३९]-लक्षितम् ।।२७।।
दृष्ट्वा सुविस्मितो भूत्वा प्रदध्यौ[४०] सुचिरं[४१] नरः। त्यक्त्वा च तद्वेत्रवनं दिव्यमङ्गलविग्रहम्[४२] ।।२८।।
माता कस्य पिता को वा कथमत्र स्थितः शिशुः। केन जीवत्ययं बालश्चिन्तयन्निति तद्वने ।।२९।।
चिन्तयंश्चापि[४३]पित्रादि न दृष्ट्वा[४४] सन् प्रहर्षितः। अनपत्यस्य मे दैवम[४५]-पत्यं ददौ। ।।३०।।
इति निश्चित्य मनसा गृहीत्वा[४६] शिशुमुत्तमम् । वक्षस्याधाय[४७] मूर्धानमाघ्रायाह्लादमानसः ।।३१।।
वेत्रकुञ्जाद् विनिष्क्रम्य हर्षाश्रुव्याकुलेक्षणः। गृहमागत्य भार्यायै प्रददौ वेणुलाविकः[४८] ।।३२।।
सा सद्यो[४९] देवं संदृष्ट्वा पूर्णचन्द्रमिवोदितम् । पुत्रं गृहीत्वा वक्षोजमध्ये[५०]निक्षिप्य हर्षिता ।।३३।।
सुगन्धैरमलैरद्भिरभिषेकं मुदाकरोत् । सोऽप्यग्रे संस्थित[५१] देवं श्रीधरं जगतां पतिम् ।।३४।।
दृष्ट्वा तत्पादकमलध्यानामृतनिषेवणात् । स संनिरस्त[५२]-क्षुत्तृष्णो दीप्य -[५३]मानस्तथा[५४]श्रिया[५५] ।। ३५।।
नाऽपिबत् स्तनजं क्षीरं[५६]-महन्यहनि वर्द्धितः[५७]। एवं[५८]गतेषु बहुषु दिनेषु निखिला जनाः ।।३६।।
तं दृष्ट्वा हृष्टपुष्टाङ्गं वर्द्धमानं[५९] दिने दिने। विस्मयं परमं गत्वा तं[६०] देवमिव[६१] मेनिरे ।।३७।।
ततः कश्चिद् द्विजो[६२] वृद्धस्तत्रस्थः प्रियया सह। सुतार्थं[६३] तप्यमानस्सन् बालार्क[६४]-सदृशं शिशुम् ।।३८।।

२९-पीयूषः- क,
३०-पौत्र-ग,
३१-मघर्क्षे-क, मघार्क्षे-ख,
३२-विनिश्या-क, विनश्य-ख, निरीक्ष्य-ग
३३- महिसार-ग,
३४-वासुदेवोऽखिलेश्वरः-ख,
३५-स तर्प्या-ख,
३६-भवेत् -ख,
३७-वेणुगावीक-क,
३८-प्रविवेस-क,
*-वेणुको वनशयानं गत्वा चार्भकं च हि मुदा-क,
बालकं त्वैनमारण्यं गतो केऽचार्भकं मुदा-घ
३९-लक्षन-क,
४०-प्रबभौ-क, ख, ग,
४१-स्वचिरं -क, सुचरं-ख,
४२-विग्रहः-क, ख,
४३-चिन्तयतस्यापि-क,
४४-दृष्टः -क,ख,ग
४५-दैवम् -क, दैव -ख
४६-ग्रहीत्वा -ख
४७-वक्षस्यास्थान -क,ख, वक्षसि स्थाप्य-घ,
४८-लावकः -ग,
४९-सार्थं सस्वाप -क, सार्थतं-ख,
५०-वक्षोन्तरे -ग
५१-स्थितं-ख
५२-स निरस्तक्षुत्तृष्णादि -क,ख,
सम्यगस्तक्षुत्तृष्णेऽसौ -घ,
५३-दीप्यमानं-क, ख, दीपमानं-ग, घ,
५४-तया -क,ख,
५५-श्रियात् -क, प्रियात् -ग, घ,
५६- क्षीरं अहन्यहनि-क, ख, ग, घ,
५७-वर्धितः- घ,
५८-ततो -क,ख,
५९-वर्द्धिमानं-ख, वर्धमानं -ग,
६०-तद् -क,
६१-दैवमिव -क,ग,
६२-द्विजवरो वृद्धस्तत्रस्थः- ख,
६३-सुतीर्थ-क, ग,
६४-नीलार्क -ग,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

वटपत्रशयानं[६५] तं जनार्दनमिव द्विजः। प्रभावं तस्य संश्रुत्य[६६] कदाचिद् ब्राह्मणोत्तमः ।।३९।।
तं देवं मन्यमानः सन् गृहीत्वाऽऽज्यं गवां पयः। वेणुलाविकगेहं तं प्रियया भार्यया[६७] सह ।।४०।।
तद्गृहे रम्यदोलायां[६८] बालार्कसदृशं शिशुम् । वटपत्र[६९]-शयानं तं जनार्दनमिव द्विजः ।।४१।।
दृष्ट्वा स्तुवन्तं[७०] योगीन्द्रं योगनिद्रापरायणम् । प्रणम्य पादयोस्तस्य निधायाऽऽज्यं पयः पुरः ।।४२।।

इदं गृहाण योगीन्द्र भक्तवाञ्छा[७१]-फलप्रद। कुचैलदत्तपृथुक[७२]-प्रसृतिं श्रीधरो यथा ।।४३।।
एवमुक्ते[७३] द्विजवरे[७४] योगीशः[७५] करुणा[७६]-निधिः। सम्यक् पद्मासनासीनः पद्म[७७]-वाज्यं पयः पिबम् ।।४४।।
एवं प्रतिदिनं ताभ्यामर्चितः[७८] प्रीतिपूर्वकम् । पिबन् कदाचिद् योगीशो भुक्तशेषं तयोर्ददौ ।।४५।।
तद्गृहीत्वाशु[७९] तद्[८०] भक्त्या भुक्तशेषं महात्मनः। सम्प्राप्य[८१] दम्पती सद्यो नैवयौवनमापतुः[८२] ।।४६।।
ततो वरप्रभावेण चक्रस्य परिचारकः। पुत्रोऽभवत्तयोः प्रीत्या खनिकृष्ण[८३] इति श्रुतः[८४] ।।४७।।
शर्मा[८५] -द्विगुणसंयुक्तो वासुदेवाङ्घ्रिनम्रकः। तदीयपूजानिरतो बभौ विद्याविशारदः ।।४८।।
ततो भार्गव[८६] - योगीन्द्रः सप्तवर्षाणि तद्गृहे। स्थित्वा तस्माद् विनिर्गत्य योगं[८७] संशीलयन्मुनिः ।।४९।।
महदाह्वयमाश्रित्य न्यासयोगार्थमुत्तमम् । तस्माद्विज्ञाय योगार्थं विवेशाऽद्रिगुहान्तरम् ।।५०।।
तत्र पद्मासनासीनो यमाद्यष्टाङ्गसंयुतः। कपोलनेति[८८]-दत्तस्यादिषट्कर्मपरिशीलितः[८९] ।।५१।।
जालन्धरादि[९०]-मुद्रास्ता दश कृत्वा यथा-विधि। ईषदाद्यन्त[९१]-सुमतिश्चतुर्दश विलोकयन् ।।५२।।
शीतला[९२]भ्रामरी चैव भस्त्रिका मूर्छ[९३]-केवले। आतता चरती चैव[९४] प्रभेदेत्यष्टधा[९५] स्मृताः ।।५३।।
एताः कुम्भकभेदाः स्युस्ताः[९६] कृत्वा[९७] स यथाक्रमम्[९८]। केवलं कुम्भकं कृत्वा तेन संरुद्ध्य वायुना ।।५४।।
आसन[१] लिङ्ग[२]- संस्थान[३] हुर्य[४]-भ्रोस्तालुमूलके। ललाटमध्ये[१]-संस्था[२]-नान्याधाराद्यास्यन्ति च ।।५५।।
चतुष्षड्द्वादशदलै षोडशद्विदलानि च। षट्-पद्मान्युद्बोध[४]-यित्वा योगिराट् सुसमाहितः ।।५६।।

६५-शयानं-क,
६६-सुश्रुत्वा-क, ख, ग, घ
६७-भार्जया-क,
६८-डोलायां-ग,
६९-पट-ख,
७०-स्तुवनतं-क, स्तुवन्-ख,
७१-वांछाफलप्रदा-क
७२-पृथकप्रसृती-क, पृथकप्रसृतिं -ख,
७३-एवमुक्त्वा-ग, घ,
७४-द्विजवरो-ग, घ,
७५-योगीशं-क, ग, घ,
७६-करुणानिधि-क, घ,
७७-पयोवाज्यं-क,
७८-पूर्वितं-क, ख,
७९-गृहीत्वाशु-क, ख,
८०-सद् भक्त्या-ग,
८१-सम्प्राप्य-ख,
८२-मयतुः क,
८३-विनिकृष्ण-ग,
८४-श्रुतिः- ख,
८५-सगादि-क ख, ग,
८६-भार्व्याय योगीन्द्र-क,
८७-योगीशंशीलयन् -ग, घ,
८८-भाति-ग, घ,
८९-परिशीलिता-ख, ग,
९०-जंघरादि-क, जंधारादि च -ख,
९१-ईषदाद्यं पदमति-क, ईषदाद्यं पदमति-ख,
ईषदाद्यन्तरामनी-ग,
९२-शीतला-क,
९३-रामूर्छि-ख,
९४-चेति-क, ख,
९५-भेदेत्यष्टाधिका-क, ख,
९६-तान् -ख,
९७-कृत्वा-क,
९८-यथाविधि-ख,
९९-त्रिससंस्थाने-ख,
१००-द्वाभ्यास्थलमूलके-क, ख,
द्वाभ्यास्तालुमूलके-ग,
१-ललाटमध्ये-क, ख, ग,
२-संस्थान्या-क, ग,
३-दल-घ,
४-बुधयित्वा-क,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

तो नाभ्यां[1]-विन्दस्य [2]कर्णोभाष्ठेषि [3]कुण्डले। निर्यासं[4]नासिका [5]नन्दे कोणविस्तरसंयुते ॥५७॥
पूरयित्वा ऽथ तेनैव वायुनाऽधःस्थितस्थले। आधारं[6]-पद्मे तन्मध्ये[7]-त्रिकोणान्तरमध्यमे ॥५८॥
कपाटं[8]-रान्तनियमं [9]भस्मि प्रज्वाल्य पावनम्[10]। वायुना मेलनं[11] कृत्वा तस्याऽधोभागसंस्थितम् (*) ॥५९॥
सुषुम्णानाड्या[12] संवेष्ट्य तत्र कुण्डल्यधाक्[13]-शिराः। स्वकीयैरष्टकीश्च गाढमाच्छाद्य तन्मुखम् ॥६०॥
स्थितस्तस्यानल[14]-गुप्तं लक्ष्यीकृत्य च लाघवात्। सुवेष्टयित्वा[15] नैपुण्यात्सुषुम्णां[16]-धमनीं पुरीम् ॥६१॥
ग्रन्थित्रयमतिभेद्य [17]ब्रह्म[18]-विष्णुशिवाह्वयम्। एकविंशान्महारत्नमिलितं वज्रवद् [19]ध्रुवम् ॥६२॥
निर्भिद्य तत्सहस्रोपरि संस्थित[20]-मुत्तमम्। दिव्यमूर्द्धमुखा[21]-म्भोजं कृत्वाऽधोमुखमीरितम् ॥६३॥
तदम्भोरुहमध्यस्थं सुधारसमनुत्तमम्। स्रावयित्वा[22] स्वहस्तेन पूरयित्वा यथा मुनिः ॥६४॥
योगसाम्राज्यसौभाग्यमुपयोतम-भूषितः। इत्यवस्थहरिध्यानसद्भाव[23]-परवशं गतः ॥६५॥
तत् पादपद्म[24]-संलग्न[25]-चित्तः [26]-मन्दामृतं पिबन्। बाह्यमप्यज्ञं [27] विस्मृत्य ब्रह्मानन्दपरायणः ॥६६॥
एवं सप्तकुलाद्रीन्[28]-गुहासु च पृथक्[29] [30]पृथक्। शतं शतं तु वर्षाणि स योगी योगमाश्रित[31] ॥६७॥
अवस्था क्षेत्राणि गोविन्दनिलयान्य[32]-निशं चरन्। त्रिलोक्य सर्वसिद्धान्तान् शास्त्राणि विविधानि च ॥६८॥
कलौ दुर्गतान्[33] छित्त्वा शुद्धान्त-करणो मुनिः। विष्णुसिद्धान्तराज्यं परिपालितवान्[34]-भुवि ॥६९॥
एवं स्थिते मुनिवरे कदाचित् भगवान् हरिः। तस्य भक्त्या सुसंदृष्टो विश्वरूपमदर्शयत्[35] ॥७०॥
दृष्ट्वा तद्रूपमैश्वर्यमानन्दपरिपूरितः। स्तोत्रयामास योगीन्द्रः स्तवैर्वेदान्तगोचरैः ॥७१॥
स भक्तिरसावेशात्सदा[36]-तद्भावनात्। भक्तसार इति ख्यातो[37] बभूव धरणीतले ॥७२॥
स कदाचित्कस्मिंश्चिद् वनमध्ये महामुनी[38]। हरि[39]-पादाब्जपीयूषपानसन्तुष्टमानसे ॥७३॥
स्थिते तस्मिन् महाकाशे[40]-शतचण्डीश्वरो हरः। वृषभेश्वरमाहूय[41] पार्वत्या त्रिशया सह ॥७४॥

-कर्ण्यां-क,
-भाष्ठे-त्रिकुण्डले-ख, भाष्ठे-त्रिकुण्डलौ-ग,
-निर्विश्य-क, ख,
-वाशिकानादे-क, ख,
-आधाय-क, ख,
-तन्मध्ये-क, ख,
-कपाटान्त-ग,
-विलयम-क,
-पावनः- क, ग,
-मेलनं -क,
(*)-श्लोकोऽयं -ख, मातृकायां नोपलभ्यते।
-सुषुम्नानाडि-क, ख, सुषुम्नानाडि-ग,
-वाशिरा- क, ग, घ,
-तद्दानव-ग, घ,
-सुवेष्ट्य-क,
-सुषुम्न-क, सुषुम्ना-ख, ग,
-मनिर्भेद-ग,
-ब्रह्म-ग,
-सहस्रमद्भुतम -ख,
-संस्थान-ख,
-पुण्यमोद-क,
*-मातृकायां पङ्क्तिरियं न प्राप्यते।
**-ख- मातृकायां पङ्क्तिरियं नोपलभ्यते।
२५-आवयित्वा-क, ख,
२६-मेघपुर-क, संगमात् -ख, भवा - घ,
२७-पदे-ग,
२८-संलग्ने चेतो-क, संलग्न चित्त-ख, संलग्न चित्तो-ग
२९-रसभूत-क, ख, ग,
३०-प्रत्यय-क, ख,
३१-कुलाद्रासु स -ख,
३२-पृथक्-प्रथक् -क
३३-योगसाधित- ख,
३४-न्यविसं -क, ग, न्यविसंधरत -घ,
३५- दुर्गतान् -ग,
३६- परिपालनवाञ्छा -ग, घ,
३७-यदर्शयन् -क
३८-तदा-क,
३९-ख्यात -क, ख,
४०-महामुनिः -क,
४१-हरेः -क, ख, ग,
४२-महाकालगत -क, ग,
४३-भवूत्य-ख,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

अपश्यद् दीप्यमानं तं तदोमोवाच शूलिनम्[४४]। अस्मिन् वने योगधरो मीलिताक्षः[४५] सुनिर्भयः ।
एकाकी तरुणा[४६]-र्काभस्त्यक्त्वा बाह्यभयं मुनिः। तिष्ठत्यस्य प्रभावं च चरित्रं चाधुना प्रिय[४७] ।
ज्ञात्वा ततः प्रयास्यामः कुरुष्वेतन्मम प्रियम् । इत्युक्तवत्यां[४८] पार्वत्यां सन्तुष्टः स महेश्वरः ।
वनं प्रविश्य योगीन्द्रप्रभावं ज्ञातुम[४९] - ब्रवीत् । शिवोऽहं त्वं[५०] महाभाग वृणीष्व वरमुत्तमम् ।
शिवं मद् [५१]-दर्शनं लोके[५२] न वृथा स्यान्मुनीश्वर ! तद्वाक्यं मुनिराकर्ण्य विलोक्यो[५३]न्मील्य चक्षुषी ।
पुरः[५४] स्थितं महादेवमिदमाह वचोऽर्थवित् । निःसङ्गोऽहं सुरश्रेष्ठ ! निरपेक्षो मम त्वया ।
वक्तव्यं[५५] नास्ति यत्किंचित्[५६]स्वस्थानं गम्यतां हर!तच्छ्रुत्वाह[५७] शिवो वाक्यं पुनस्तं[५८]निरपेक्षकम् ।
निःस्पृहा योगिनो ह्येवं न कुर्युर्देवहेलनम् [५९]। यदृच्छया[६०] गतं ग्राह्यं तद् याचस्व मुनीश्वर ।
इत्युक्तः[६१]शम्भुना[६२]तेन सञ्चिन्त्य स्वप्रयोजनम् । कन्थोपरिस्थितां सूचिं[६३]गृहीत्वाऽस्या[६४]विले स्वयं ।
तिष्ठत्वेतत्सूत्रमेवेत्येवं वरमयाचत। तदाकर्ण्य विरूपाक्षः क्रोधसंरक्तलोचनः ।
काला[६५]-निरिव जज्वाल जगाद च महद्वचः।

किं त्वया[६६]परिहास्यो [६७]ऽहं माहात्म्यं[६८] मेमहदद्भुतम्[६९] ।
न विजानासि किं मौने ! प्रभावं पश्य मेऽधुना। समर्थो यदि[७०]रक्षस्व त्वमात्मानमितीर[७१]-यन् ।
तृतीयचक्षुषा पश्य[७२]त्कोऽग्नि[७३]-समतेजसा। तत्रेत्रज्वलनज्वालापरिपूर्णमभूज्जगत् ।
भक्तिसारस्तु योगीन्द्रो निश्चलो निर्भयात्मकः। भयङ्करोद्यत्कीलाल[७४]स्वपादं सम्प्रासारयत् [७५] ।
तत्पादाब्जे[७६]महाचक्षुर्गणं जज्ञे महात्मनः। अनेककोटिसूर्याग्नितुल्यवर्चसमद्भुतम् ।
तत्पादलोचनोद्भूतवह्नि [७७]-कीलाः सहस्रशः। अजाण्ड[७८] सर्वतो व्याप्ताः सर्वे देवाश्चकम्पिरे ।
शिवनेत्रोद्भवो [७९]वह्निस्तेन [८०]शान्तिमगच्छत् [८१] शर्वोऽपि [८२]विस्मयं गत्वा शर्वाणी[८३]मब्रवीद् वच :

४४-शूलिने वाचमाभिरी-क,
४५-मीलिताक्षो -क,
४६-तरुणार्काभ-ख, तरुणार्काभ- घ,
४७-प्रियः -ख, प्रयं -घ
४८-इत्युक्तवत्यां तु -क,ख,ग
४९-ज्ञातुर-क,
५०-तं-क, त्वां-घ,
५१-संदर्शनं-घ,
५२-पुण्यं-ग
५३-विलोन्मील्य-ख,
५४-पुरस्थितं ख, ग, पुरतस्थितं-क,
५५-दाक्ष्यं-घ,
५६-यत्किंचत् -ख,
५७-तत् श्रुत्वा-घ,
५८-त्वं-क,
५९-लेहनं-क,
६०-यदृच्छयागतं-क,
६१-इत्युक्तं-क,
६२-सम्भुना-क, ख,
६३-शूचिं-क,
६४-गृहीत्वा स्य-क, ख, ग, घ,
६५-कलाग्निरिव-ख,
६६-मया-ग,
६७-परिहासो ऽयं-क, ग, घ,
६८-महात्म्यं-ग,
६९-महाद्भुतम् -क, ख, ग, घ,
७०-परिरक्षस्व-ख,
७१-मितीरयत् -घ,
७२-पश्य-क, पश्यत् -ख,
७३-कोपाग्नि-ग, घ,
७४-कीलाग्रा-क, ख, ग,
७५-संप्रसारयन् -क, ग, संप्रसारयत् -ख, घ,
७६-तत्पादाब्ज-ख,
७७-वह्नीकीला-ख,
७८-अजांडु-ख,
७९-भुवो-ख,
८०-वह्नीः-ख,
८१-मगच्छतु-क,
८२-सर्वो-क, शिवो-ख,
८३-सर्वाणी-क, ख, ग,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

पश्य त्वं देवि माहात्म्यं[८४] वैष्णवानां महात्मनाम् । अस्य प्रभावो ह्यतुलो मत्प्रभावा[८५]धिको महान् ।।९२।।
हरिदासा महात्मानो गताहङ्कारमत्सराः । विशुद्धसात्त्विकगुणाः पूजनीयाः प्रयत्नतः[८६] ।।९३।।
प्रशान्त[८७]चित्तात्मानः सर्वलोकैकपावनाः । तेषां न सन्ति[८८] सदृशः स्वकृत्या यदि भूतले (?) ।।९४।।
दैवैरप्यनिशा[८९]-यास्ते सर्वलोकोत्तमोत्तमाः । एवमुक्त्वा[९०] त्रियमीशो भक्तिसारं प्रशस्य[९१]च[९२] ।।९५।।
जगाम वैष्णवकथाः कथयन्निजमा[९३]-लयम् । तदाप्रभृति लोकेऽस्मिन् भक्तिसारो महामुनिः ।।९६।।
अधिगम्जनना[९४]त्पादे ह्यक्षपाद इति श्रुतः[९५] ।।९७।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
नवमोऽध्यायः ।।९।।

८४- महात्म्यं -ख,
८५- प्रभावाधिको-क,
८६-प्रयत्नतः- क,
८७-प्रशान्त-ग, घ,
८८-शते-क,
८९-निशा ।-ख,
९०-एवमु ख-क
९१-प्रशस्य-क, ख, प्रशस्य-ग,
९२-सः -क, ख,
९३-कथयन्निजाश्रमम् -ग,
कथयन्निजाश्रमम् -क, घ,
९४-अधि तं जनयत्पादे-क,
९५-श्रुतिः - क, ख,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

दशमोऽध्यायः

श्रीनारायण उवाच

ततः कदाचिद् योगीन्द्रो भगवत्[1] – पादपङ्कजे। विनि[2]क्षिप्तमनाः सम्यक् सन्मन्त्रोच्चारणे रतः ।। १
छिद्रकन्थां[3] दृढीकुर्वन् संस्थितस्तद्वनान्तरे। तदा कश्चित् सिद्धवर्यो[4] महाशार्दूलवाहनः ।।२
उत्तरां दिशमागच्छन्[5] सत्वरं सुर[6]वर्त्मनि। भक्तिसारो[7] परितले[8] स्तम्भित[9] – स्तस्य तेजसा ।।३
व्याघ्रोऽ – प्यभोषगमनस्तेजस्तन्महदद्भुतम् । उल्लङ्घितु[10] – मशक्तः सन् पुनः पश्चाद्गतिं गतः ।।४
सोऽप्यमोघगतिं व्याघ्रं कशाघातैः[11] प्रपीडयन् । तिर्यक् चोर्ध्वमधौ वीक्ष्य भूमिस्थं योगिपुङ्गवम् ।।५
दृष्ट्वाऽवतीर्य तत्[12] मौनेः[13] पाद[14] – पद्मे प्रणम्य च। संस्तुत्य दिव्य–स्तुतिभिर्वाक्यमेतदुवाच सः ।।६
योगिराट् ! त्वं महाभाग! प्रभावस्तेऽतुलो महान् । क्षमस्व कृतमज्ञानाद् गमनं मे तवोपरि ।।७
महात्मन्[15] –स्त्वादृशस्य छिद्रकन्थादिधारणम् । न योग्यं स्यान्महायोगिन् ! मया सम्पादितामिमाम् ।।८
अमूल्यरत्नखचितां कन्थां कौशेयतान्तवीम् । गुटिकां[16] च रसोद्भूतां[17] प्रगृहाण[18] मयार्पिताम् ।।९
इत्युक्त्वा[19] पुरतस्तस्य निदधे सुसमाहितः। दृष्ट्वा ते गुटिकां[20] कन्थां चैताभ्यां[21] किं फलं भवेत् ।।१०
इत्युक्तो[22] योगिना सिद्धस्तत्सर्वं वक्तुमारभत्[23]। एतां कन्थां महाभाग! यो मर्त्यो[24] बिभृयाद् भुवि।। ११
तस्य मृत्यु[25] – भयं नास्ति सोऽमरत्वमवाप्नुयात् । गुटिकायाः[26] पारदस्य सङ्ग्रहो योगिसत्तम ! ।।१२
बह्वा[27] – यासः पुरा दृष्टो रसज्ञैस्तं शृणु प्रभो ! पारदं प्रथमं गृह्य युक्तौ[28] – षधिरसैः पृथक् ।।१३
शोध[29] –यित्वा ततस्तस्य रसपञ्च[30] – कमेव च। तथाष्टरसवर्गं च धृतिवीर्यम[31]– नुत्तमम् ।।१४
पक्वरत्नान्युज्ज्वलानि[32] रसं[33] दत्वाऽथ साङ्गतः। अष्टादशसुसंस्कारैस्तपोभिश्च दृढ[34] – व्रतैः ।।१५

१–भगवान् –क,
२–विनिक्षिप्य–ग,
३–कन्थाछिद्र–घ
४–छिद्रवर्यो–क, सिद्धवर्यो–ख,
५–आगच्छत–ख ६–सुख–ख,
७–भक्तिसारे–क, ख
८–क्षितितले–क, ख
९–तंभित– क, ख,
१०–उल्लङ्घितुमशक्यः –ख,
उल्लंघितवपशक्यः –क,
११–कसाघातैः –क, ख
१२–तं–ख,
१३–मौनि–घ,
१४–पादपद्मं –ग
१५–महात्मनस्त्वीदृशस्य–क,
महानस्त्वीदृशस्य–ग,
१६–गुटिकां–घ,
१७–रसोद्भूतां–क,
१८–गृहाण–क,
१९–इत्युक्त्वा–क,
२०–गुटिकाकन्थे–ख, गुटिकां कन्थां –घ,
२१–एतयोः–ख, एताभ्यां–ग,घ,*–दृष्ट्वा ते गुटिकां कन्थां महाभाग यो मर्त्यो बिभृयाद् भुवि– क
२२–इत्युक्त्वा–ख,
२३–मारभेत् –क, ग,
२४–योगी–ग, घ,
२५–मृत्यो भयं–क, मृत्युर्भयं–ग,
२६–गुटिकायाः –घ,
२७–बहुपासः –ख, बह्वायाससः –क,
२८–मुक्तौषधि–ग
२९–सोधयित्वा– क, ख,
३०–सपंचकमेव– क, ख,
३१–बीजम – क, ख,
३२–युन्वलानि –घ,
३३–ग्रासं–क
३४–दृढैर्व्रतैः–क,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

रसस्य गुटिका[३५] – मेतां प्राप्तोऽहं भुवि[३६] दुर्लभाम् । एतस्याः स्पर्शनात्सद्यः कोटिलोह[३७] – मनुत्तमम् ।।१६।।
जाम्बू[३८] – नदं भवेत्क्षिप्रमित्युक्त्वा विरराम सः। तच्छ्रुत्वा स्मयमानः सन् योगी[३९] बालार्कसन्निभः ।।१७।।
कौतुकं[४०] दर्शयित्वाऽथ प्रहसन्निदमब्रवीत् । महान् कालः प्रयातस्ते कष्टेन रससाधने ।।१८।।
हा कष्टमिति चोक्त्वाऽथ भक्तिसारो मुनीश्वरः। स्वपादरेणुमुद्धृत्य गुटिकीकृत्य[४१] सादरम् ।।१९।।
तस्मै दत्त्वा प्रभावं च प्रचक्षे[४२] योगिपुङ्गवः। अचलोऽप्यस्य संस्पर्शाद् भवेत्[४३] सद्यो हिरण्[४४] – मयः ।।२०।।
एतस्य धारणान्मर्त्यो नवयौवनमक्षयम् । विचित्रं सुन्दरत्वं च वश्य[४५] – मारोग्यमेव च ।।२१।।
विद्या च सर्वकामांश्च निर्जरत्वमनुत्तमम् । भवाब्ध्[४६] – युत्तरणं चैव प्राप्नुयाद्[४७] धरणीतले[४८] ।।२२।।
तच्छ्रुत्वा सिद्धवर्योऽपि गृहीत्वा पादमृत्तिकाम् । प्रणामं दण्डवत्कृत्वा प्रशंस्य[४९] च पुनः पुनः ।।२३।।
ततः प्रदक्षिणी[५०] – कृत्य व्याघ्रमारुह्य सत्वरम्[५१]। चित्रकूटं समास्थाय तत्परीक्षेच्छया[५२] धिया ।।२४।।
योगीशपादाब्जमृदा[५३] चित्रकूटं मुदाऽस्पृशत्[५४]। तेनैव चित्रकूटोऽपि दिव्य-जाम्बूनदोऽभवत् ।।२५।।
सुमेरुसम्मितं[५५] देवा दृष्ट्वा विस्मय[५६] – मागताः। तथा सम्यक्[५७] परीक्ष्या[५८]ऽथ सिद्धोऽप्याश्चर्यमानसः ।।२६।।
नृणां विनाशं विज्ञाय काञ्चनापेक्षया भुवि। तं गिरिं[५९] योग-[६०] माहात्म्याद्[६१] भूतले स्थापय दृढम् ।।२७।।
ततः पुन[६२] – र्भक्तिसारं प्राप्य तत्पादपङ्कजे । निपत्य पुनरुत्थाय कृत्वा शिरसि चाञ्जलिम्[६३] ।।२८।।
स्तोत्रयामास योगीन्द्रं भक्तिप्रवण[६४] मानसः।

सिद्ध[६५] उवाच

त्वत्पादपद्मरजसो माहात्म्य[६६] – मतुलं भुवि ।।२९।।
स्पर्शात् पर्वतशृङ्गाणि सौवर्णान्यभव[६७] – न्क्षणात् । विष्णुर्वै सर्वलोकेशस्तद्[६८] भक्ता एव पावनाः।। ३०।।
तेषां पादरजः पुण्य[६९] भोगमोक्षैकसाधनम् । सर्वसिद्धिकरं पुंसां सर्वपातकनाशनम्[७०] ।।३१।।
अहल्या शापमुक्ताऽभूद् रामाङ्घ्रिस्पर्शनात्किल। त्वत्पादरजसः स्पर्शाच्छैलो[७१] जाम्बूनदः कृतः[७२] ।।३२।।
तस्माद् भगवतो लोके भक्ता एवाधिकाः स्मृताः। इति स्तुत्वा प्रणम्याऽथ स कृत्वा त्रिः[७३] प्रदक्षिणम् ।।३३।।

३५–गुटिका–क, घ,
३६–भूमिदुर्लभं– क, ग, घ,
३७–लोह– क, ख, ग, घ,
३८–जांबुनद– ख
३९–स्वाङ्गे बालार्कसन्निभं–ग,
४०–कंचुकं –ग,
४१–गुटिकाकृत्य–क,कुटिकीकृत्य–ख,पुटिकीकृत्य–घ
४२–प्रावोचद् –घ,
४३–भवत् –क,
४४–हिरन्मयः –क,
४५–वश्यमा–ग,
४६–भवाब्ध्युत्तरणं–घ,
४७–प्राप्नुयुर–क, ग, घ,
४८–धरिणी–क,
४९–प्रसंस्य–क, ख,
५०–प्रदक्षिणं–ख,
५१–सत्वरः –घ,
५२–तत्परीक्षेच्छया–क
५३–मृदां–क,
५४–स्पृशन् –क, ख,
५५–संमतं–क,
५६–विस्मय–क,
५७–समाक् –क,सपान–ख
५८–निरीक्ष्याथ–क, ख, प्रतीक्ष्याथ–ग,
५९–गिरिं–ख,
६०–योगि–क,
६१–महात्म्याद् –ख, ग,
६२–गत्वा– क, ख
६३–चांजलिः – क, ग
६४–प्रणव– ग,
६५–सिद्धोवाच–ग,
६६–महात्म्यम– ग,
६७–न्यभवत् –क,
६८–त्वद्भक्त्या–क, तं भक्त–ग,
६९–पुण्यां–क,
७०–नासनं–क,
७१–स्पर्शात् शैलो–ख, ग, घ,
७२–जाम्बुनदोऽभवत् –ख,
७३–त्रिप्रदक्षिणं–ख,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

अनुज्ञां तेन सम्प्राप्य जगाम स्वनिकेतनम् । ततो योगीन्द्राग्र्य[७४] – गण्यो भक्तिसारो महाद्युतिः ।।३४।।
योगं धृत्वा गुहामध्ये चिरकालं समास्थितः। तदा कासारयोगी च भूताख्यो महदाह्वयः ।।३५।।
तद्गुहाप्रान्तमार्गेण गच्छन्तो[७५] योगिपुङ्गवाः। गुहाया निर्गतं[७६] तेजो दृष्ट्वा बालारुणप्रभम् ।।३६।।
अत्र कश्चिन्महायोगी योगमास्थाय संस्थितः। इत्य[७७]मन्यन्त तेषां द्वौ भूताख्यमहदाह्वयौ ।।३७।।
गुहां प्रदक्षिणीकृत्य जग्मतुस्तौ यथेच्छतः। एक एव सरोयोगी गुहास्थं योगिसत्तमम् ।।३८।।
द्रष्टुकामो गुहां प्राप्य ननाम भुवि दूरतः। योगदृष्ट्या तमालोक्य चक्षुरुन्मील्य भार्गवः ।।३९।।
पपात दण्डवद् भूमा[७८] – वुत्थाय च पुनः पुनः। कासारो[७९] ऽपि नमस्तस्मै तथैव[८०] च पुनः पुनः ।।४०।।
अन्योऽन्यं सम्परिष्वज्य रोमाञ्चितशरीरिणौ। निश्चलौ प्रणतौ प्रह्लादानन्दाश्रु[८१]विलोचनौ ।।४१।।
प्रेमसम्पूर्णहृदयौ सुखासीनौ च तौ मुनी। संपृष्ट्वा कुशलं पूर्वं वर्तनं च यथाक्रमम् ।।४२।।
सौहार्दद्राविहृदयाव[८२] – न्योऽन्यमनपायिनौ। श्रीमन्नारायणाङ्घ्रियब्जपूजाध्यान-परायणौ ।।४३।।
तद्गुणानुभवास्वादमत्तौ तत्कीर्तने रतौ। कञ्चि[८३]त्कालं समास्थाय मयूराख्य[८४] – पुरीं शुभाम् ।।४४।।
पूर्वसागरतीरस्थां[८५] प्राप्य योगविदां वरौ। कैरवा[८५] – ख्यसरस्तीरे मूले केशर[८६] – शाखिनः[८७] ।।४५।।
योगानन्दाब्धिमग्नौ तौ कञ्चि[८८] – त्कालं समूषतुः[८९]। ततः कासारयोगीन्द्रस्तीर्थाचरण[९०] – मानसः ।।४६।।
प्रार्थयन् भार्गवमुनिं कृताञ्जलिरुवाच ह। हरेरर्चानिवासानि क्षेत्राणि मुनिपुङ्गव ।।४७।।
गमिष्ये ऽहं भगवताऽप्येवमाज्ञापितः पुरा। दर्शनादेवं महतां स्वक्षेत्रस्य[९१] निवासतः[९२] ।।४८।।
शताधिक[९३] –फलं प्राहुस्तथाप्याज्ञा रमापतेः। कर्तव्या सर्वलोकैश्च केनचिन्नावमानिता ।।४९।।
तस्मात्त्वमपि योगीन्द्र मामनुज्ञातुमर्हसि। सम्प्रार्थ[९४] – यन्तमेवं तं[९५] स तद्-विश्लेषकातरः[९६] ।।५०।।
कृच्छ्रात् प्रेषया[९७] – मास प्रेम्णा विह्वलतां गतः। अतिदूरमनु[९८] – व्रज्य तत्राऽन्योऽन्यं प्रणम्य च ।।५१।।
यावदालक्ष्यते तावदालोक्य पुनरागतः। योगनिष्ठामुपास्थाय पुनस्तत्रैव[९९] भार्गवः ।।५२।।
चिरकालं समवसद्[१००] भगवद्ध्यानमानसः। ततः कदाचिद् दिवसे मुक्तिदा श्वेत[१]मृत्तिका ।।५३।।
नासीत्[२] तस्योर्ध्वपुण्ड्रार्थं भक्तिसारस्य योगिनः। ऊर्ध्वपुण्ड्र[३]-विहीनश्च न कुर्याद् वै जपादिकम्[४] ।।५४।।

७४–योगीग्रगण्यो–क, योगाग्रगण्यो–ख,
७५–चरन्तो–घ,
७६–निर्गतो–ख,
७७–इति मन्यन्त– क, ख
७८–भूमौ उत्थाय–क, भूमौ उत्थाय–ख, घ,
७९–कासारोप्य–क, ख,
८०–तदैव–ग, चकार–घ,
८१–प्रह्लादानन्द–क, ख,
८२–हृदयौऽन्योन्यम्–क,ख,ग,घ,
८३–किंचित् –ख,
८४–मयुराख्यां–घ,
८५–तारस्थां–क,
८५–कैरवाख्या–क,
८६–केसर–ग,
८७–साखिनः –क,
८८–किंचित् –ख,
८९–समस्थितौ–क,
समास्थितौ–ख,
९०–तीर्थचरण–क
९१–सर्वक्षेत्र–ख, स्वास्यक्षेत्राणि–क,
९२–वासनात् –क, निवासनात–ग,
९३–सखाधिक–क,
९४–तं प्रार्थयन्त–क,
९५–तं–क, ति–ख,
९६–कारकतः –क, कारतः –ख,
९७–प्रेसयाणास–क,
९८–अतिदूरं अनुव्रज्य–घ,
९९–तत्रैक–क
१००–समवसन् –क,ख,
१–स्वेत–क, ग,
२–नास्ति–क, ख, घ,
३–पुण्ड्रविहीनेन–क, ख, घ,
४–देवजपादिकम् –क, घ,
देवपूजादिकम् –ख,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academ

सर्वेषां कृष्णभूरेव यत्र कुत्रापि नास्ति सा। ध्येयौ ब्रह्मादिभिर्नित्यं सर्वाभीष्टप्रदौ[५] नृणाम् ।।५५।।
आक्रान्त[६] लोकत्रितयौ गङ्गाम्भः – प्रभवौ परौ। सकृत्प्रपन्न[७] – जनताभीष्टदामरभूरुहौ ।।५६।।
भक्तकामदुहौ नम्रजन[८] – चिन्तामणी वरौ[९] ।।५७।।

प्रपद्ये प्रपद्ये शरण्यौ जनन्यौ[१०]

प्रपद्ये प्रपद्ये परार्द्धौ प्रपद्ये*

प्रपद्ये प्रपद्ये पदौ ते वदान्यौ[X]

शरण्यं प्रपद्ये सदा रङ्गनाथ** ।।५८।।

इत्येवं संस्तुतस्तेन हरिः कारुण्य[११] – सागरः। सर्वशास्त्राण्यनन्ताश्च वेदा वै[१२] तस्य मौनिनः ।।५९।।
यथाऽवर्तन्त[१३] जिह्वायां द्राविडाकृतिना तथा। कृपावलोकनैर्वीक्ष्य परमव्योम[१४] सोऽगमत्*** ।।६०।।
तत्कटाक्षवशा[१५] – तद्वत्सर्वविद्यामयी शुभा[S] भारती तस्य जिह्वायां तस्यौ तद्वशवर्तिनी ।।६१।।
ततो वेदमयीं दिव्यां हरिभक्तिविजृम्भिताम् । निरवद्यां योग[१६] – विद्यां परतत्त्वपुरस्कृताम् ।।६२।।
इति संचिन्तयन् योगी योगनिद्रामुपागतः[१७]। निद्रामुपगते[१८] तस्मिन् प्रादुरासीन्महाद्युतिः ।।६३।।
इन्द्रनीलमणिश्यामः[१९] कोटिकन्दर्पसुन्दरः। रक्तारविन्दसदृशपादयुग्मविराजितः ।।६४।।
स्फुरत्प्रपाद[२०] –विद्योतनूपुरक्वणशोभितः[२१]। लसद्बालातपश्लक्ष्ण[२२] – पीतकौशेयवेष्टितः ।।६५।।
नानामणिविचित्रत्वज्वलत्कांचीगुणावृतः[२३]। मुक्तागुच्छाग्रललितकटकै[२४]- र्विलसत्करः[२५] ।।६६।।
सौन्दर्यविलसद्वामकटिस्थकरशोभितः। स्वपादपद्मशरण[२६] – संदर्शितकराम्बुजः ।।६७।।
उद्बाहुयुग्मविलसच्छङ्ख[२७] – चक्रविराजितः। विशालोन्नतपीनोरः[२८] – स्थलश्रीवत्सलांछितः[२९] ।।६८।।
स्फुरत्कौस्तुभकण्ठः श्रीमुक्ताहारोपशोभितः[!!]। मणिग्रैवेयललितकम्बुग्रीवविराजितः ।।६९।।
पूर्णचन्द्रप्रतीकाशमुखपङ्कजशोभितः। बिम्बोष्ठदन्तविलसच्छुभ्र[३०]मन्दस्मिताञ्चितः ।।७०।।
उदारनासिकागण्डभूललाटविराजितः। स्फुरत्किरीट[३१]मुकुटकुण्डलद्योतिताननः ।।७१।।

५–अक्रान्त–क,
६–प्रजपतापीष्ट–क, प्रपदनादेव–ख,
७–जनि–ख,
८–तात्रजलित–क,
९–वकौ–क,ख,
१०–शरणौ जन्यन्यौ–क, शरण्ये जनन्यौ–ग
*–जनन्यौ प्रपद्ये परार्द्धौ–क, प्रपद्ये प्रपद्ये प्रपद्यौ परार्द्धौ–ख, प्रपद्ये प्रपद्ये स्वराज्यौ प्रपद्ये–ग, जनन्यौप्रपद्ये परार्द्धौ प्रपद्ये–घ–
X–प्रपद्ये प्रपद्योप्रपद्ये पदे ते वदान्यौ–क, ख, प्रपद्ये पदौ ते वदान्यौ–ग, प्रपद्ये प्रपद्ये मनाभीष्टदायौ–घ,
**–शरण्यं प्रपेदे सदा रङ्गनाथ –क, प्रपद्ये प्रपद्ये वदाने वदान्यौ–घ,
११–कारुण–क, कार्पण्य–ग,
१२–श्च–क, ख,
१३–वर्ती–ख,
१४–व्योमतोगमत् –क,
***– इयं पङ्क्तिः –ख, मातृकायां नास्ति,
१५ –वसात् –क,
१६–योगि–ग, भोगि–क
१७–मुपागमत् – क, ख,
१८–मुपगतो–क,
१९–स्यामः क, ग,
२०–प्रपद–ग, घ,
२१–सोभितः –क,
२२–श्लक्षण –ख
२३–गुणवृतः –ग,
२४–कटको–क, कठोर–ग,
२५–करौ–ख,
२६–सरण्यं–क, शरणं–,ख,
२७–विलसत् शङ्ख–ग,घ
२८–पीनोरस्थलवक्षस्थलक्षितः–क,
पीनोरः– स्थलवक्षस्थलक्षितः–ख,ग,
२९–लक्षितः –ख, ग, घ, लक्षितः –क –
!! स्फुरत्कौस्तुभविलसन्मुक्ताहारोपशोभितः –क,ख,ग
३०–विलसच्छुभ–क, विलसत् शुभ–ख, ग, घ,
३१–कीरीट–ख,
S– इयं पङ्क्तिः –ख, मातृकायां नास्ति,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

कृपाकटाक्षविलसत्पुण्डरीकायतेक्षणः। वक्षःसिंहासनासीनश्रिया सह विराजितः ।।७२।।
श्रीवेङ्कटाचलाधीशः स्वहस्तेनाभिसंस्पृशन् । उवाच मधुरं वाक्यं कृपया ह्युपलालयन् ।।७३।।
ममाज्ञयाऽस्मिन् सरसि सुधा[३२] – धवलमृत्तिका। देवानामप्यलभ्या या स्थिता गृह्णीष्व तां मुने।।७४।।
धारणादणु[३३] – मात्रस्य लभते मामकं पदम् । इत्युक्तवति देवेशे प्रबुद्ध्य[३४] मुनिपुङ्गवः ।।७५।।
स्तुतिभिर्दिव्यरूपाभिस्तुष्टाव श्रीनिकेतनम् । ततोऽवतीर्य सरसि मृदमादाय सम्भ्रमात् ।।७६।।
अत्यन्तमृदुलां शुभ्रां[३५] नृणां परमपावनीम्[३६]। सरस्[३७] – तीरमुपागम्य पुण्यं वृक्षमुपाश्रितः।।७७।।
पुनः पद्मासनासीनो द्वादशाङ्गेषु शास्त्रतः। केशवादिद्वादशभिर्नामभिर्योगिसत्तमः ।।७८।।
सम्यग् धृत्वो[३८] –र्ध्वपुण्ड्राणि जपन्नष्टाक्षरं मनुम् । स्थित्वाऽत्र कतिचिन्मासान् ततः काञ्चीमुपागमत् ।।७९।।
तस्यां भोगीन्द्र[३९] –पर्यङ्कशायिनं पुरुषोत्तमम्। दृष्ट्वा प्रणम्य संस्तुत्य तद्भक्त्या योगिसत्तमः ।।८०।।
योगानन्दपरो भूत्वा चकार वसतिं[४०] मुनिः।।८१।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
दशमोऽध्यायः ।।१०।।

३२–शुद्धां धवलमृत्तिकां–ख,
३३–दणुमात्रस्य–ख, दण्यमात्रस्य–क,
३४–प्रबुध्य–घ,
३५–सुभ्रां–क,
३६–पावनाम्–क, ग,
३७–पुनस्तीरम्–क, ख,
३८–धृतोर्ध्वपुण्ड्राणि –क,
३९–भोगीन्द्रपर्यङ्के– क, ख, ग,
४०– वास तं –क ख,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

एकादशोऽध्यायः

श्रीनारायण उवाच[1]

ततस्तु खनिकृष्णाख्यो विप्रो वेदान्तपारगः। नारायणपदाम्भोजमकरन्दा[2]स्वादषट्पदः ॥१॥
पर्यटन् तीर्थयात्रायां भक्तिसारस्य योगिनः। अद्भुतानि चरित्राणि श्रुत्वा जनपरम्परैः ॥२॥
तत्सेवासक्तहृदयो मृगयन् तत्र तत्र तम्[3]। काञ्चीपुरमनुप्राप्य तत्रस्थं भार्गवात्मजम् ॥३॥
दृष्ट्वा तद्[4] दर्शनौत्सुक्यनिर्भरानन्दपूरितः। भक्तिसारमुपागम्य प्रणाम[5] – मकरोन्मुदा ॥४॥
पुनः पुनः स प्रणम्य हर्षबाष्पाकुलेक्षणः। औत्कण्ठ्यगद्गदगलः संप्रहृष्टतनूरुहः ॥५॥
मूर्द्धिन कृताञ्जलिपुटो[6] वाक्यमेतदुवाच ह। भक्तिसार गुरुश्रेष्ठ महायोगीश्वरेश्वर[7] ॥६॥
दृढव्रतस्य विप्रस्य जातस्त्वद्वरदानतः। खनिकृष्णाख्यदासोऽहं धन्योऽस्मि तव दर्शनात् ॥७॥
अद्य मज्जन्म[8] सफलं मद्भाग्यमतुलं क्षितौ। त्वत्पादपद्मदास्यं[10] मे देहि त्वं कृपयाऽनघ ॥८॥
स्तुवन्तमेवं विप्रं तं कटाक्षैर्वीक्ष्य योगिराट्। एतेन[11] सकला जीवास्तरेयुरिति चिन्तयन् ॥९॥
हेमारविन्दसरसि स्नानं कृत्वा द्विजोत्तमम्[12]। सम्यक् पद्मासनासीन[13] – मकरोत्पुरतो मुनिः ॥१०॥
स्वस्य[14] हृत्कर्णिका[15] – मध्ये रमासहितमच्युतम्। आत्मनः परमाचार्यं ध्यात्वा विप्रस्य मस्तके ॥११॥
स्वहस्तपङ्कजं न्यस्य मन्त्रराजमनुत्तमम्। श्रवणे दक्षिणे तस्य स्वर[16] – वर्णादिसंयुतम् ॥१२॥
श्रीमदष्टाक्षरमनो[17] – रुपदेशं चकार सः। योगमप्युपदिश्याथ शिष्य[18] – मात्मसमं गुरुः ॥१३॥
अकरोद् विष्णुभक्तानां वात्सल्यं परमाद्भुतम्। सद्यः सुफलिते विष्णोर्वात्सल्ये न तु तादृशम्[19] ॥१४॥
कृतकृत्यस्ततः शिष्यस्तत्पादाब्जं प्रणम्य सः[20]। शुश्रूषमाणः[21] सततं तत्सान्निध्ये[22] सदाऽवसत् ॥१५॥
अथ भार्गवयोगीशस्तत्समीपगुहान्तरे। योगनिष्ठामुपास्थाय स्थितवानचलेन्द्रियः[23] ॥१६॥
ततः कदाचिद् वृद्धैका[24] नारी श्रुत्वा[25] परम्परैः। भक्तिसारस्य माहात्म्यं गुहा[26] – प्रान्तमुपागता ॥१७॥
प्रत्यहं तद्गुहामध्ये[27] गोमयेनोपलिप्य च। रङ्गवल्यास्वलङ्कृत्य गन्धपुष्पाक्षतादिभिः ॥१८॥

१– श्रीसूत उवाच–क, ष,
२–मकरन्दस्वाद– क,
३–रा– क, सः– ख, घ–ग,
४–दर्शनोत्सुक्य –ख, ५– प्रणाम्यकरोन्मुदा–क,
६–कृतांजलिपुट–क, कृतांजलिपुटं –ख, ष,
७–महायोगीश्वरेश्वरः –ख,
८–मे जन्म सफलं–क, मे सफलं जन्म–ख,
९–तत् –ष,
१०–दास्यं–ग,
११–सातेन–क, न्यासेन–ख,
१२–द्विजोत्तमः –ख,
१३–सनासीनं अकरोत् –ष,
१४–स्वस्थे–ष,
१५–कर्णिकामध्ये–क,
१६–स्वर्णवर्णार्थ–क, ख,
१७–मनुं उपदेशं–क, ख, मनौ उपदेशं–ष,
१८–शिष्यमात्म–क, शिष्यायात्म–ष,
१९–तादृशी–क,
२०–ष–ख,
२१–शुश्रुषमाणा–क,
२२–सानिध्यै–क, सान्निध्य–ख,
२३–चलीकृतः –ग, ष,
२४–वृद्धा सा – क, ख, ग,
२५–जनपरम्परैः –क, ख, ग,
२६–श्रुत्वागुहामुपा–ख, ग,
२७–पश्चं –ष

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

धूपदीपफलैः सम्यगर्चयित्वा यथा[२८] – विधि। नीराजनाद्यैः स्तुतिभिः[२९] प्रणामैर्भक्तिपूर्वकम् ।।१९।।
दिनानि कतिचिद् वृद्धा तमुपास्ते फला[३०] – विनी। भक्तिसारो विमृज्याथ तं समाधिं यदृच्छया ।।२०।।
चक्षुरुन्मील्य तां दृष्ट्वा जगाद कृपयान्विताः। त्वत्सेवयाऽहं सन्तुष्टो[३१] वृणीष्व वरमुत्तमम् ।।२१।।
यद्[३२]दुर्लभं त्रिलोकेषु तच्च दास्ये न संशयः[३३]। एवमुक्ता प्रणम्याऽऽह वृद्धा पलितमूर्द्धजा ।।२२।।
निकृष्टा हेयसंयुक्ता जरामेता व्यपोहय[३४]। सौन्दर्यमतुलं देहि यौवनं चाक्षयं मम ।।२३।।
तच्छ्रुत्वाभक्तिसाराख्यस्तथा ऽभिलषितं यथा। तथैना[३५] ऽस्त्विति राम[३६]–प्राह महात्मा भक्तवत्सलः ।।२४।।
तथैव वरदानेन नवयौवनमागता। दिव्यसौन्दर्यसम्पन्ना तत्पादाब्जं मुहुर्मुहुः ।।२५।।
प्रणम्य दृष्टा[३७] संस्तुत्य कृताञ्जलिपुटाऽभवत् । स पुनः परमैश्वर्यं राजपत्नीत्वमेव च ।।२६।।
ददौ तस्यै मुनिः प्रीत्या[३८] सर्वा राऽपि गृहं प्रति। तदा काञ्चीपुराधीशो मृगयासक्तमानसः ।।२७।।
गच्छन्मार्गे समायान्तीं[३९] स तदा[४०] दैवचोदनात् । दृष्ट्वैव स्मरनिर्भिन्नहृदयस्तामकामयत् ।।२८।।
शिबिकायामथारोप्य प्रापयित्वा स्वमन्दिरम् । तया सह चिरं कालं रराम ह्यनिशं[४१] नृपः ।।२९।।
जरा प्राप्य[४२] ततो[४३] राजा नवयौवनशालिनीम् । विस्मितः पर्य[४४]पृच्छत्तां सुन्दरीं लोकमोहिनीम्[४५] ।।३०।।
आवां[४६] च तुल्यवयसौ पाणि तु[४७] ग्रहणे पुरा। स्वस्य[४८]–क्षयं वयो देवि[४९] ! मेऽभवद् यौवनं क्षयम्[५०] ।।३१।।
एतस्मिन् कारणं ब्रूहि निस्सत्यं भवतीह मे। एवं पृष्टा[५१] ऽनवद्याङ्गी भक्तिसारस्य सेवया ।।३२।।
अक्षयं यौवनं प्राप्तमिति सर्वं न्यवेदयत्[५२]। विष्णुभक्तश्रितानां तु किमलभ्यं नरेश्वर ! ।।३३।।
ऐहिकं पारलौकिकं[५३] वा न किञ्चिदपि दुर्लभम् । तस्मात्त्वमपि राजेन्द्र भक्तिसारं मुनीश्वरम् ।।३४।।
खनिकृष्णेन शिष्येण सहितं योगिसत्तमम्[५४]। आराधय महाराज[५५]। श्रेयः परमवाप्स्यसि ।।३५।।
इत्येवं वाक्यमाकर्ण्य सभां गत्वा नरेश्वरः। दूतानाज्ञापयामास दुरहङ्कारसंयुतः ।।३६।।
आलयं शेषपर्यङ्क[५६]–शायिनो ब्राह्मणं[५७] स्थितम् । अद्यैव खनिकृष्णाख्यमानयध्वं[५८] मदन्तिकम् ।।३७।।
ते दूतास्त्वरितं[५९] गत्वा निशम्य नृपतेर्वचः। खनिकृष्णं महात्मानं निन्युस्तद्राजसंसदि[६०] ।।३८।।
तं दृष्ट्वा विधिवत्पूजां कृत्वा प्राह स भूपतिः। त्वद्गुरुं द्रष्टुकामोऽहं महात्मानं महाशयम्[६१] ।।३९।।

२८–यथाविधिः –क, ख,
२९–विधिः –ग,घ,
३०–फलार्थिनि–क,
३१–क्र. श्रो.ह–ख,
३२–यं–ख,
३३–सं.यः–ख
३४–व्यपोहनि–क,
३५–तथैवा– 1, घ,
३६–ग–ग,
३७–दृष्ट–ख, ख,
३८–प्रीतो–ग घ,
३९–समायाति–क, ख,
४०–मत्पद–क, ख, ग,
४१–त्वनिश–क, ख,अनिशं–ग,
४२–प्राप्त–घ
४३–तु ता – घ,
४४–त्वर्यपृच्छ–ग, नाम्नरिपाप्त –ख,
४५–लोकनाथिकां–घ, लोकनायकीं–ख,ग,
४६–आवाम –ख,
४७–पाणिग्रहणः –कख, पाणिगृहत. –ख,३
४८–स्वतक्षयं–क, तवाक्षयं–ख, स्वयाक्षयं–घ,
४९–देवी–क,
५०–क्षयः–घ
५१–पृष्टवा–क, ग, घ, दृष्टवा–ख,
५२–न्यवेदयत–क, न निवेदयत–ख, मवेदयत्–क,
५३–वापवर्ग–क, ग,
५४–योगिमुत्तमम् –ख,
५५–महाराजन् –ख,
५६–शेषपर्यङ्कशायिनं–क, शेषपर्यङ्कशायिनो–ख,
५७–ब्रह्मणो–क,
५८–मानीयध्वं–ग, मानीयध्वं–घ,
५९–तं दृष्ट्वा–क,
६०–संसदं –ग,घ,
६१–महाशयं–क, तु अशनयं–ख

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

महाकवीनां प्रवरं त्वामाहुः[६२] कवयो भुवि। ममैकान्तिकमाचक्ष्व गम्भीरार्थपदैर्युतम्[६३] ।।४०।।
ददाम्यसङ्ख्यवस्तूनि वस्त्राण्या[६४] – भरणानि च। इत्युक्तवन्तं राजानं कृष्णयोगी महातपाः ।।४१।।
कोपसंरक्तनयनस्तृणीकृत्य वचोऽब्रवीत् । गुरुर्मे[६५] भगवत्पादपद्म-ध्यानैकमानसः ।।४२।।
तृणीकृताब्जयोन्या[६६]दिवश्चि[६७]प्रमुखनिर्जरः[६८]। तादृशो भक्तिसाराढ्यो महायोगीश्वरेश्वरः ।।४३।।
कथमायाति दुर्बुद्धे[६९] – नृकीटस्य तवान्तिकम् । विभूतिद्वयनाथस्य कीर्तयन्ती[७०] गुणान् बहून् ।।४४।।
मद्वाणी[७१] दुर्मदान्धं[७२] त्वां दुरात्मानं कथं वदेत् । त्वया दातव्यवस्तूनि शिलालौह[७३] – मयानि हि ।।४५।।
भगवानेव[७४] मूढात्मन् विभूतिद्वयमुत्तमम् । दास्यति[७५] खलु दासाय[७६] किं च दास्यं तवाधु[७७] – ना ।।४६।।
तच्छ्रुत्वा नृपतेर्वाक्यं भ्रकुटीं[७८] –कुटिलाननः। परुषाणि[७९]। बहून्युक्त्वा[८०] न तिष्ठेतां युवां मम ।।४७।।
शिती[८१] च क्षणमित्युक्त्वा विवेशान्तःपुरं नृपः।। ४८।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
एकादशोऽध्यायः ।।११।।

६२–तमाहुः–ख,
६३–पदैर्युतः–क,
६४–वस्त्रान्याभरणानि–ग,
६५–गुरुमे –क, ख
६६–योनिरादि–क, कृताब्जभव–घ,
६७–प्रमुख–क, विभूतिर् –ख, ब्रह्म–ग,
६८–निर्जरः सदा–ख,
६९–दुर्बुद्धे –क, ख, दुर्बुद्धे–ग,
७०–कीर्तयन्ति– क, ख, ग,
७१–मद्वाक्यं –क, ख,
७२–दुर्मदान्ध त्वा–क, दुर्मदान्धत्वां–ख,
७३–स्तोह–क, ख, ग, घ,
७४–भगवानिव–क,
७५–सदास्यते–क, घ, दास्यते–ग,
७६–दसाय–घ,
७७–तवाधम–ग
७८–भृकटि–ख,
७९–पुरुषानि–क, पश्यानि–ख,
८०–बहून्युक्त्व–क, ख,
८१–न शिती–क, ख, ग,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

द्वादशोऽध्यायः

श्रीनारायण[1] उवाच

तस्य तद्वचनं श्रुत्वा कृष्णयोगी महातपाः । कोपसन्दीप्तवदनो गुरुं प्राप्येदमब्रवीत् ॥१॥
एष राजाऽधमो ब्रह्मन्[2] भगवद्भक्तदूषणम् । कृतवानस्य मेदिन्यां न[3] स्थातव्यं कदाचन ॥२॥
मुखावलोकनं तस्य महापातकहेतुकम् । देशान्तरं गमिष्येऽहमाज्ञां देहि मुने प्रभो ॥३॥
भक्तिसारो[4]ऽपि तद्दृष्ट्वा त्वां विना नोत्सहे क्षणम् । स्थातुमज्ञानुयास्ये[5]ऽहमपि ते पृष्ठतो द्विज ॥४॥
भुजगेन्द्रशयानेनाऽनुज्ञां प्राप्याऽनुयान्यहम् । इत्युक्त्वा शेषपर्यङ्कशायिनः सन्निधिं गतः ॥५॥
प्रणम्य विधिवत् स्तुत्वा प्राह देवं कृताञ्जलिः । श्रीपते सर्वलोकेश[6] सन्ततार्तिशमत्सल[7] ॥६॥
गोविन्द कृपयाभक्तपरतन्त्र सुरोत्तम[8] । भुक्तिमुक्तिप्रद जगन्मोहनाकार केशव ॥७॥
भुजङ्गभोगशयन[9] पुराण पुरुषोत्तम । त्वद्दासदासो[10] देवेश कृष्णयोगी[11] महामनाः ॥८॥
राज्ञा परुषमुक्तो[12]ऽसौ देशं प्रति[13] गतोऽधुना । तमहं[14] चानुगच्छामि[15] हातुं त्वां[16] न सहे क्षणम् ॥९॥
निमिषं निमिषार्द्धं वा[17] त्वद्वियोगं च नोत्सहे । तस्मात् त्वमपि सर्वेश भोगीन्द्रशयनेन च ॥१०॥
श्रिया भूम्या च सहितो मामनुव्रज सत्वरम् । इत्युक्तो वचनं श्रुत्वा तथेत्या[18]ऽह[19] कुतूहलात् ॥११॥
भक्तनिष्ठा[20]ऽनपायित्वाद् भगवान् भक्तवत्सलः । भुजङ्गाधीशतल्पेन श्रिया सह परिच्छदैः ॥१२॥
गच्छन्तौ गुरुं शिष्यौ तावनुगच्छंश्च[21] निर्वृतौ[22] । तत्रस्था[23] देवताः सर्वास्तत्सेवासक्तमानसाः ॥१३॥
स्वस्थानानि परित्यज्याऽनुजग्मुः कमलापतिम् । तदाऽस्मिन्निरुपम्यार्थं पुरी देवविवर्जिता ॥१४॥
तदा चकम्पे पृथिवी सरागसरसागरा । आदित्यो निष्प्रभश्चासीत्समसा चाधुना[24] दिशः ॥१५॥
एतानौत्पातिकान्[25] दृष्ट्वा भाविनाशनशंसकान्[26] । राजा भयाकुलमना भगवद्भक्तदूषणात्[27] ॥१६॥
अस्य हेतुरिति ज्ञात्वा सन्निधिर्नागरैर्जनैः । अक्षपादान्तिकं गत्वा निपत्य चरणाम्बुजे ॥१७॥
भक्तिसारमहायोगिन् शरणागतवत्सल । त्वत्प्रभावमविज्ञाय महदागः कृतं[28] मया ॥१८॥

१-श्रीसूत-क, ख, ग,
२-ब्रह्मण-क,
३-पुण्यस्थानस्थितिः -क,
पुन्यस्थानस्थितिः -ख, पुण्यानव स्थितस्य-घ
४-भक्तियोगश्च-घ,
५-यास्येऽहमपि-क,
६-सर्वलोकेश-क,
७-वरमले-क,
८-गत-क,
९-सुरोत्तमा-क,
१०-शयन-ग,
११-त्वद्दासदास-क, ख, ग,
१२-कृष्णयोगी-क,
१३-पुरः स-ग, पुरोस्य-घ,
१४-प्रतिगच्छतो -ख, पुरस्त्वागतो-घ,
१५-छदो-ख,
१६-गच्छामो-क, ख,
१७-र्धं -क,
१८-थ-क, ख, ग,
१९-थ-क, ख,
२०-नित्यानपायी थ-क, ख, नित्यानुपायत्वाद्
२१-तावन्वगच्छत-क, ख, तावन्व गच्छत-ग
२२-निरवधी-क, ख, ग,
२३-तत्रस्था-क, तत्रस्थाः-ख,
२४-चाधुना-क,
२५-एतानुत्पातकान्-क, ख,
२६-संसकान्-क, ग, संतकान्-ख,
२७-भक्तिहेतत. -क,
२८-कृतो-क, ग,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

तामसो दुरहङ्कारो राज्यश्रीमदगर्वितः। अहं दुरात्मा दुर्बुद्धिः कृपाब्धे शान्तविग्रह[२९] ।।१९।।
क्षमित्वा मत्कृतमिदं पुनरागच्छ मत्पुरीम् । इत्युक्तः स पुनः प्राह[३०] मत्प्रियं[३१] कृष्णयोगिनम् [३२] ।।२०।।
पोषयित्वानयस्व त्वं क्रोधो नास्ति मम त्वयि। तच्छ्रुत्वा त्वरितं गत्वा पादयोः कृष्णयोगिनः ।।२१।।
निपत्य दोर्भ्यां सङ्गृह्य दृढं तत्पादपङ्कजम् । दीनः[३३] प्रमुञ्चन्न[३४] – श्रूणि प्राह गद्गदया गिरा ।।२२।।
अपराधसहस्राणि क्षमन्ते[३५] शरणागते[३६]। महान्तस्त्वादृशा [३७] लोके शरणागतवत्सलाः[३८] ।।२३।।
क्षमस्वाऽद्याऽपराधं त्वं शरणं त्वां गतस्य मे। निवर्तस्व[३९] पुनः[४०] काञ्चीं पुरीं मां परिपालय ।।२४।।
इत्युक्तस्तेन संतुष्टः कृष्णयोगी क्षमानिधिः। निवर्त्य गुरुमागम्य प्रार्थयामास भक्तितः ।।२५।।
सन्तुष्टो भक्तिसारश्च शिष्येण सह धर्मवित् । राज्ञा तु[४१] दासदासेन पुनरायात्पुरोत्तमम् ।।२६।।
शेषपर्यङ्कशायी[४२] च निवर्त्य[४३] रमया सह। स्वकीयं स्थानमागम्य वत्सं प्रति यथैव गौः ।।२७।।
निवर्त्य देवताश्चापि स्वं स्वं स्थानमुपागमन् [४४]। नारायणान्तिकं गत्वा भक्तिसारो महामुनिः ।।२८।।
बहुधा स्तु[४५]– तिभिः स्तुत्वा प्राह वाक्यमनुत्तमम् । असङ्ख्याजाण्डसङ्घानि [४६] त्वद्भ्रूसञ्ज्ञांश[४७]– लीलया ।।२९।।
भ्रमन्ति तादृक् [४८] त्वं देव भ्रमसे भाषितेन[४९] मे[५०]। स्तोष्यामि[५१] त्वां कथं देव मनोवागतिगोचरम् ।।३०।।
शेषपर्यङ्कशयन[५२] वरदाश्रितवत्सल। मा[५३] ऽभीष्टं मा च लोके[५४] ऽस्मिन्नकार्षीर्बहु [५५] – गौरवम् ।।३१।।
भक्त्या वाक्यानुरूपेण सततं वर्तन[५६] तव। नास्त्येव सदृशं लोके देवमन्य[५७] – ज्जगत्पतेः[५८] ।।३२।।
शेषभोगीन्द्रपर्यङ्के यथा[५९] पूर्वं श्रिया सह। शयित्वा[६०] पालयन् [६१] भक्तान् [६२] वसाऽत्र[६३] गरुडध्व ।।३३।।
तपसा[६४]–ज्ञाप्य देवेशं राजानं राज्यपालने। नियम्य हरि–सान्निध्ये निवासमकरोन्मुनिः ।।३४।।
अनेन हेतुना लोके शेषशायी जनार्दनः । यथोक्तकारीति[६५] नाम्ना प्रख्यातो[६६] भगवान् प्रभुः ।।३५।।
ततस्तत्सन्निधौ स्तुत्वा भक्तिसारो महामुनिः । वेदान्तसारतत्त्वार्थप्रतिपादकमुत्तमम् [६७] ।।३६।।
प्रबन्धं कृतवांल्लोके सर्वांस्तारयितुं जनान् ! कृत्वैवं हायनान् [६८] सप्तशतं योग[६९] – विभूतिना ।।३७।।

२९–विग्रहः –क,
३०–पुनश्चाह–ग,घ,
३१–मे–घ,
३२–योगिनां–क,
३३–दीनं– क, पुनः–ख,
३४–पुनः प्रणम्याथ–ख,
३५–क्षमते–ख
३६–शरणं गते–घ, शरणागतेः –ग,
३७–त्वादृशो– क, ख,
३८–शरणागतवत्सल–क, शरणागतवत्सलः– ख,
३९–निवर्त्य–क, निवर्तय–ग, घ,
४०–स पुनः –क,
४१–राज्ञानु दासदासेन–क,ग,
४२–शायिश्च–क शायि च–ख,
४३–निवृत्य–क,
४४–भूपागमत् –क,
४५–संस्तुति– ग,घ,
४६–संख्यानि–घ,
४७–त्वद्भ्रूसंज्ञामलालया–क, भवन्ति तवलीलया–ख,
४८–तावकं –क,
४९–भाषतेन स–क,
५०–देवेऽस्मिन् त्वयि शिवोभास्वते नमः –ख,
५१–स्तोष्यामि –क, ख,
५२–शायेन–क,
५३–माभीर्ष्टं–घ,
५४–लोकेमिन्न–क,
५५–बर्द्धगौरवम्–क,
५६–वर्तते–क,घ,
५७–मन्यं –क,ख,ग,
५८–जगत्पति–क,
५९–यथापूर्वा–क,
६०–सयित्वा–ख,
६१–पालायन–क,
६२–भक्तया–घ,
६३–वशाऽत्र–क,
६४–भक्त्याज्ञाप्य–घ,
६५–यथोक्तकारि नाम्नावै–ग,
६६–प्रथितो–घ,
६७–सतामः–ख,
६८–हायना–क,ख,ग,
६९–योगि–क

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

शिष्येण सहितस्तस्थौ खेचरा[७०] – चाष्टसिद्धिभिः । ततो दक्षिणदिक्पुण्ययात्रासंसक्तमानसः ।।३८।।
शेष –पर्यङ्कशयनं तत्पुरः[७१] – स्थितचक्रिणम् । तत्समीपे शयानं[७२] च गोविन्दमघहारिणम् ।।३९।।
तदन्तिकस्थं लक्ष्मीशं नारायणमनामयम् । प्रणम्य हृदये स्थाप्य शिष्येण सह योगिराट् ।।४०।।
काञ्च्या निर्गत्य स ययौ दक्षिणां दिशं[७३] – मुत्तमाम् । स वनानि नदीस्तीर्त्वा[७४] सम्प्राप्य[७५] कनकां[७६] –पगाम् ।।४१।।
हंससारससंयुक्तां प्रफुल्लकमलो[७७] – त्पलाम् । भुक्तिमुक्तिप्रदां नृणां सर्वपापविनाशि[७८] –नीम् ।।४२।।
नित्योदितक्रियाः[७९] कृत्वा कुम्भकोण[८०] –मगाततः । तस्मिन्नमर्घ्यरत्ना[८१]– ञ्चित–गोपुरावरणैर्युते ।।४३।।
माणिक्यमण्डपे दिव्ये भोगिराट्कल्पशायिनम् । कोटि[८२] – प्रसारिताजानुं दीर्घवृत्तमहाभुजम् ।।४४।।
उपधानीकृतौज्ज्वल्यकङ्कणा[८३] –न्वितकराम्बुजम् । धृतारिशङ्ख[८४] – संशोभिहस्तयुग्मपयोरुहम् ।।४५।।
श्रीवत्सकुचकु[८५] – म्भाग्रप्रसारितपदद्वयम् । दिव्यपीताम्बरधरं दिव्यभूषणभूषितम् ।।४६।।
दिव्यस्रक्चन्दनोपेतं दिव्यतेजोविराजितम् । सुप्रसन्नमुखाम्भोजं पुण्डरीकायतेक्षणम् ।।४७।।
विशालवक्षःकासारं शार्ङ्गपाणिं जनार्दनम् * । ब्रह्मादिदेवताभिश्च[८६] सदा सेव्यं निरन्तरम्[(*)] ।।४८।।
दृष्ट्वा प्रणम्य हर्षाश्रुपरिपूरितलोचनः । कृताञ्जलिपुटः प्रह्वः[८७] स्तोत्रयामास भार्गवः[(**)] ।।४९।।
नमो नमस्ते श्रीशाय पूर्णषाड्[८८] – गुण्यमूर्तये । आम्नायचौरहरण[८९] – मत्स्यरूपाय ते नमः ।।५०।।
नमः कमठरूपाय मन्दराचलधारिणे । हिरण्याक्षविनाशाय नमस्ते शिष्ट[९०] – मूर्तये ।।५१।।
नमो नृसिंहरूपाय प्रह्लादभयहारिणे । स्वपादा[९१] – क्रान्तविश्वाय वामनाय नमो नमः ।।५२।।
जामदग्न्याय रामाय क्षत्रियाद्रिभिदे नमः । नमस्ते रामचन्द्राय दशकण्ठशिरश्छिदे ।।५३।।
सीता[९२]ग्राकृष्टनदये बलरामाय ते नमः । नमस्ते यादवेन्द्राय[९३] गोपकन्या[९४] – विहारिणे ।।५४।।
अश्वारोहणहेलाय[९५] कल्कि[९६] – रूपाय ते नमः । एतैः कृत्यैः श्रमं[९७] गत्वा[९८] शेषे कश्चिद्वदस्व मे ।।५५।।
एवं स्तुवन्तं तं दृष्ट्वा शार्ङ्गपाणिः[९९] कृपाम्बुधिः । मूर्ध्नि[१००] किंचिदुपाघ्राय[१] संलापैः[२] समतोषयत् ।।५६।।

७०–खचराष्ट–क,ख,ग,
७१–तत्पुरीस्थत–क,ख,ग,
७२–सयानं–क,
७३–दिशि–क,ख,
७४–तीर्थानि–घ,तित्वा–क
७५–सम्प्रास्य–क,
७६–कनापगाम्–क, कांचनापगाम्–,।,
७७–कनकोत्पलाम–घ,
७८–विनाशनीम्–ग,घ,
७९–क्रिया–ख
८०–कुम्भकोण–क,ख,
८१–रत्नेष–ग, रत्नां च–घ,
८२–कटि–ख,
८३–कङ्कणान्य–ग,घ,
८४–संख–क
८५–श्रीकुंकुमाग्रकस्तूरी–ग,
*–विशालवक्षसं शार्ङ्गपाणिं ब्रह्मादि वन्दितम् –ग,
८६–देवता चैव–क,
(*)–श्लोकोऽयं–ख, मातृकायामुत्तरार्द्धं चाऽस्य–ग,घ मातृकयोर्नोपलभ्यते।
८७–पुटो भूत्वा–क,
(**)–ख–मातृकायां श्लोकोऽयं नास्ति।
८८–षाड्गुण–ग,
८९–चोरहरणे–क,ख
९०–क्रोड–घ
९१–स्वपादाक्रान्त–क,
९२–सिताग्राकृष्णदये–क,
सिताग्राकृष्टनदये–ख,
९३–जादवेन्द्राय–क,ग
९४–गोपकान्त–क, गोपीकान्त–ख,
९५–हेलायाः–क,
९६–कल्किरूपाय–ख,
९७–श्रम संगत्वा–ख,
९८–शेष–क
९९–शार्ङ्गपाणे–ख,
१००–मर्द्धनि–ग,घ,
१–किंचिदुपम्य–ग,घ,
२–सल्लापैः–ग,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

भक्तिसारमुनीन्द्रस्तु चकार कृति[3] – मुत्तमाम् । सर्ववेदान्ततत्वार्थरहस्यकथनाञ्चिताम् ।।५७।।
तत्रैव योगमास्थाय सहस्रं च चतुःशतम् । समाः[4] स्थित्वाऽथ योगीन्द्रः शार्ङ्गपाणिं हृदम्बुजे[5] ।।५८।।
निधाय तस्मान्निर्गत्य शार्दूलपुरमागमत् । स्वतेजः संक्षिप्य जडत्वमधिगच्छति ।।५९।।
योगीश्वरे भक्तिसारे कश्चिद्ब्राह्मणपुङ्गवः। शिष्यान्वेदमधीयानस्तं दृष्ट्वा भार्गवात्मजम् ।।६०।।
तूष्णीमास्ते तस्य[6] भावं[7] – मविज्ञाय स भूसुरः। तस्मिन्नतीते च पुनर्[8] – ह्युक्ते वक्तुमा[9]गमम् ।।६१।।
विनष्टा ऽभूच्छ्रुति[10]– स्तस्मिन् भगवद्भक्त[11] हेलनात् । पृच्छतां[12] न तेषां तु वेदो नष्टोऽभवत्तदा ।।६२।।
उपाध्यायस्तत्र शिष्यैर्विचिन्त्याकुलमानसः। ऊर्ध्वपुण्ड्रधरः कश्चिदिदानीं पुरुषो गतः ।।६३।।
तत्प्रभावमविज्ञाय कृतावज्ञा मया द्विजाः[13]। मह्यि[14] – म्मैवऽधुना तस्य श्रुतिर्नष्टाऽभवन्मम[15] ।।६४।।
विष्णुपादाब्जभक्तानां यत्कञ्चिद् द्रोहमाचरेत् । किं नष्टं न भवेत्तस्य शाश्वतं[16] स्थानमप्युत[17] ।।६५।।
इत्युक्त्वाऽध्यापकैः शिष्यैर्वृतस्तस्यान्तिकं गतः । निपत्य पादयोस्तस्य संस्तुत्याह द्विजैः सह* ।।६६।।
क्षमस्व[18]–चाद्याऽपराधं मे ब्रह्मयोगिन्[19] कृपानिधे[20]। अस्माकं निगमान्[21] देहि शरणागतवत्सल ।।६७।।
एवं सम्प्रार्थ्यमानः सन् भगवद्ध्यानतत्परः। मौनव्रतत्वान्मौनीशः स्थानमुक्त्वा[22] (?) वसाऽनघ[23](?) ।।६८।।
कृष्ण[24]–व्रीहीन्[25] नखैर्मित्वा चिक्षेप ब्राह्मणे पुनः। तत्प्रभावाद् द्विजाः सर्वे स्वां स्वां श्रुतिमुपागताः ।।६९।।
तं प्रणम्य परिक्रम्य गतास्ते स्वनिकेतनम्[26] ।।७०।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
द्वादशोऽध्यायः ।।१२।।

३–स्तुतिमुत्तमाम्–क,ख,ग
४–समा–क,ख, समां–ग,घ,
५–हृदम्बुजे–क,
६–तत्र–क,घ, तत्–ग,
७–भावं विज्ञाय–क, प्रभावम्–विज्ञाय–ग,
८–पुनरुक्ते–क,ख,
९–वक्तुमागतम्–क–वक्तुमारभत्–ख,
१०–भूतस्मृतिः–क,ख,
११–भक्ति–क,
१२–पप्रच्छतां–क,ख, प्रपच्छते–ग,
१३–द्विज–घ,
१४–माहमैवा–क,घ,
१५–भवन्मुखं–क,
१६–सारवतं–ख
१७–मप्युतः–ख
*–श्लोकोऽयं–ख, मातृकायां नोपलभ्यते।
१८–क्षमस्वापराधं–क, क्षमस्व अपराधं–ख,
१९–ब्रह्मन् योगि–क,
२०–कृपानिधेः–क–ख,
२१–निर्गमान्–क,
२२–स्थान–ख,
२३–वशानघ–क, वशानघः–ख,
२४–कृष्ण–ख,
२५–वृहि–क, व्रीही–ख, वृहिं–घ,
२६–निवेशनम्–क,ख,ग,घ

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

त्रयोदशोऽध्यायः

श्रीनारायण उवाच

गतेषु तेषु विप्रेषु भक्तिसारो महामुनिः। ततस्तन्नगराधीशस्येन्दिरा[1]-पतिमन्दिरम् ॥१॥
कुर्वन् प्रदक्षिणं योगी यां यां दिशं[2] - मुपागमत् । लक्ष्मीश्वरोऽपि तं द्रष्टुं[3] परिवर्तितकन्धरः ॥२॥
स्मितावलोकनैः स्निग्धैः[4] - स्तां तां दिशमवैक्षत। तदा देवस्य पुरतः कश्चिद् ब्राह्मणपुङ्गवः ॥३॥
हरिपाद इति ख्यातो याग[5]-रम्भकृतोद्यमः। स्थित्वा पूजां प्रकुर्वाणो भ्राम्यमाणं मुखं हरेः ॥४॥
दृष्ट्वा स विस्मयं[6] गत्वा बहिःस्थं भक्तिसत्तमम् । कमीक्षते[7] महात्मानं[8] - मिति संचिन्तयन् द्विजः ॥५॥
निनाय[9] याग[10] - शालां तं[11] योगीन्द्रं प्रीतिमानसः। तस्यां भद्रासनासीनं कृत्वा तत्पादपङ्कजम् ॥६॥
सुवर्णपात्रे निक्षिप्य सुगन्धैर्विमलैर्जलैः। प्रक्षाल्य गन्धपुष्पाद्यैरर्चयित्वा यथा[13]विधि ॥७॥
प्रणम्य प्राह योगीन्द्र हर्षपर्या[14]- कुलेक्षणः। योगीश्वर महाभाग भगवत्प्रिय सुव्रत ॥८॥
अद्य मे सफलो यज्ञस्त्वद्य मे जन्म पावनम्[15]। पुण्यक्षेत्रे गतश्चा[16]ऽस्मि तवागमनतो मुने ॥९॥
कृतार्था यज्ञशालायां ये तिष्ठन्ति द्विजातयः। एवं ब्रुवन्तं तं दृष्ट्वा सदस्या[17] ऋत्विजश्च ते ॥१०॥
असहन्त[18] - स्तस्य पूजां क्रोधेनाविष्टचेतसः[19]। ऊचुरच्युतपादं[20] तमालोक्य क्रोधचक्षुषा ॥ ११॥
वेदवेदाङ्गविदुषः[21] सर्वशास्त्रविशारदान् । एतान्व्याससमान् हित्वा विष्णुचिह्नाभिमानिनम् ॥१२॥
कञ्चिन्नरं सभामध्ये कुर्युः पूजाऽधिकं कथम्[22]। महताम[23]- वमानेन दुरात्मन् ब्राह्मणाधम ॥१३॥
बहिष्कृतस्त्व[24] - मेतेनेत्युक्त्वा सर्वे[25] विनिर्गताः। तदा विवर्णवदनो दीनो भग्न[26] - मनोरथः॥ १४॥
अक्षपादमुखं पश्यन् तूष्णीमास्ते[27] द्विजोत्तमः । अक्षपादस्तु तं विप्रं सान्त्वयन्[28] भक्तवत्सलः ॥१५॥
हृत्पद्म[29] - संस्थितं देवं दृष्ट्वानम्याऽब्रवीत् स्तुवन् । षड्गुणैश्वर्यसम्पन्न क्षीराब्धितनयापते ॥१६॥
त्वद्भक्त[30] - दूषकान् विप्रान् विद्याश्रीमदगर्वितान् । एतान् निरासय[31] देव त्वं बहिः सम्प्रकाशय ॥१७॥

१-नगराधीशइन्दिरापति-क, नगराधीश इन्दिरापति-ख,
२-दिशिमुपागमत-क, दिशिमुपागमत -ख,
३-दृष्ट्वा-क
४-स्वाग्रैस्-ख,
५-योगारम्भ-क, यागारम्भकृतोद्यमः-ख
६-सविस्मयो-ग,घ, सविस्मया-क,
७-कमिक्षते-ख,
८-महात्मानं इति-ग,
९-तं नीत्वा-ख,
१०-यागशालायां-ख,
११-तां-ग,घ,
१२-सुगन्धपत्रे-घ
१३-यथाविधिः-क,ख,
१४-हर्षपर्याकुलेक्षणः-क, हर्षपर्याकुलेक्षणम्-घ,
१५-पवित्रम्-घ,
१६-गतश्चाऽ-घ,
१७-सदस्या-क, सदृश-ख,
१८-अहसंतस्तस्य-क,
१९-चेतसाः-क,
२०-पादांतमालोक्य-क
२१-विदुषा-क,
२२-कथा-क,
२३-महातमवमानेन-ख,
२४-त्वमेव मे तेने-ख,
२५-सर्वो-क,
२६-भक्त-घ
२७-तूष्णीमास-क,
२८-शांत्वयन्-ख,
२९-हृत्पद्मे-ख,
३०-भक्ति-ख,
३१-निराशय-ख,निरासयन्-क,ग,घ,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

इत्येवं प्रार्थितस्तेन पुरतस्तस्य योगिनः। बकोदर[32] – कुलाशीशपर्यङ्कशयनो हरिः ॥१८॥
श्रीभूकराम्बोधिद्रदीप्यदङ्घ्रिद्वयाम्बुजः। स्फुरत्स्फटिकटाकाद्रिदिव्यहारम्बुदाम्बरः[33] ॥१९॥
धृतारि[34] –चन्दकेय्यासगदायुक्त[35] – कराम्बुजः। श्रीवत्समणिहारस्रक्चन्दनाञ्चिद्वरः –[36] स्थलः ॥२०॥
गण्डमण्डलसंसर्गो– [37] ज्वलत्कुण्डलमण्डितः।* उदारतुलसीदाम[38] – धाम्येगनिधनाश्रिकः** ॥२१॥
आकर्णैरस्तृतोत्फुल्लविशदा [39] – म्बुजलोचनः। मुग्धमन्दस्मितज्योत्स्नापूर[40] – बिम्बाधरो ज्वलः[41] ॥२२॥
शरत्सुधांशुसङ्काश[42]– मुखराजि[43] – विराजितः। सुभ्रू[44]– लसन्नितान्तकुञ्चितालकाराजिकपालकः[45] ॥२३॥
किरीटाङ्गदकाञ्चीरकङ्कणादिविभूषितः। अहीन्द्रशेषेन्द्र – प्रमुखैर्नित्यसूरिभिः[46] ॥२४॥
पद्मा[47]सनमखेन्द्रादिविदशैरप्सरोगणैः। वसिष्ठ[48] – व्यासकाल्मीकिमुख्यै[49] – र्भागवतोत्तमैः ॥२५॥
सनकाद्यैः[50] तैर्योगिभिश्च सेवितो[51] जगदीश्वरः। कोटिसूर्यप्रभ[52] – सङ्काशश्चाप्रमेयश्रीभिताः ॥२६॥
प्रादुरासीत्[53] सभामध्ये सर्वेषामेव पश्यताम्। तदा द्विजोत्तमाः सर्वे विस्मयाविष्टमानसाः ॥२७॥
प्रकम्पिता भीतभीताः[54] संप्रणेमु[55]– र्मुहुर्मुहुः। भक्तिसारं च सद्भीश तद्भुतस्तान्[56] देवसागणान् ॥२८॥
संस्तुत्य शरणं गत्वा कृताञ्जलयो[57] द्विजाः। अस्माकमपराधानि[58] क्षमस्वेति[59] पाऽब्रुवन्[60] ॥२९॥
इति विज्ञाप्य[61] ते विप्रास्तत्रो भार्गवनन्दनम्। ब्रह्मनिष्ठावरिष्ठ[62] त प्रणिपत्य पुनः पुनः ॥३०॥
चरणौ शरणं प्राप्य ऋषु[63] – र्ब्राह्मण[64] –पुङ्गवाः। धर्मज्ञानिनो हीन[65] –धियो दुरभिमानिनः ॥३१॥
रामसारा दुर्मदान्धा अपराधैकभाजनाः। महिमानमविज्ञाय तव योगीश्वरेश्वर ॥३२॥
दीनस्याच्युतपादस्य[66] ते प्रभावा[67]३ –विदो मुने। अपराधः कृतोऽस्माभिः क्षमस्वाश्रित[68]– वत्सल ॥३३॥
घोरदुःखाग्निसंतप्तभवाम्बुधिनिमज्जताम्। पारं गन्तुमशक्तानामस्माकमधुना मुने[69] ॥३४॥
स्वपादतरणिं[70] लब्ध्वा तरिष्यामः सुखेन[71] वै। एवं सम्प्रार्थितो[72] विप्रैः कृपापूर्णावलोकनैः ॥३५॥

३२–काकोदर–क
३३–प्रावृडम्बुज– –क,
३४–धरारि–ग, घ,
३५–धृत–क, धृत–ख,
३६–चन्दनाम्बुदः स्थलः –ग, विदुरस्थलः –घ
३७– सरसीरुहलता–ख,
*–धीरादर्शकलङ्कगण्ड मण्डलोद्दीप्तकुण्डलः –क,
आदर्शकोऽवतारगण्डमण्डलोद्दीप्तकुण्डलः –घ,
३८–विशोति–ग,
**–धारोदीर्णकलङ्कगण्डमण्डलोद्दीप्तकुण्डलः –ग
३९–विशदम्बुज–ग
४०–पूर्णार–क, पूर्ण–ख,
४१–धारोचितः –ख
४२–सुधासुरांशाभ–क, शंकाश–ख,
४३–राजी–ख, ग, घ
४४–सुभ्रु–क, सुभ्रु–ख,
४५–लसन्नितान्तः –क, कुनितालसतकन्धरा–ख,
४६–शूरिभिः –क,
४७–पद्मोनि–क,
४८–वसिष्ठ–क, ख,
४९–प्रमुखैः –ख,
५०–सनकादौ –क,
५१–सेवितः –क,
५२–कोटीष्ट–क, ख,
५३–प्रादुरासीत् –क,
५४–भीतिभीताः–ग,
५५–संप्रणम्य–क, ख,
५६–तद्भक्तान्–ख,
५७–हत प्राञ्जलयो–ग
५८–मरापाधि–ख,
५९–क्षमाकर्मिति–क, ख, क्षमाय इति–ग,
६०–तमब्रुवन्–घ
६१–विज्ञापयन्–क, ख,
६२–ब्रह्मनिष्ठावरिष्ठ–ख,
६३–ऋषु–क, ख,
६४–ब्राह्मणपुङ्गवः –क, ब्राह्मणपुङ्गव–ख,
६५–हीनधियो–ख,
६६–पादस्य–क,
६७–प्रभावविदो–क,
६८–शरणागत–ग, घ
६९–मुने–ख, मधुनाधुना–ग, पुनः–घ,
७०–स्वपादाब्धितरिंलब्ध्वा–क,
तरणी लब्ध्वा–ख, तरणिलब्ध्वा–घ
७१–सुखेन–क,
७२–प्रार्थितो–ख

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

तान् वीक्ष्य सर्वदेवानां पश्यतां योगिसत्तमः। परिवारयुतं[७३] देवं हृदयाम्भोजमन्दिरे ।।३६।।
निक्षिप्य संप्रहृष्टोऽभूत्ततो ब्रह्मादिदेवताः। कथयन्तस्तत्प्रभावं स्वं स्वं स्थानमुपागमन् ।।३७।।
हरिपादं नमस्कृत्य स्तुत्वा ब्राह्मण – पुङ्गवाः। क्षमस्वाऽस्मत्कृतागांसीत्युक्त्वा सम्प्रार्थ्य भूसुराः ।।३८।।
हरिपादं निर्वर्तयामासुः सम्प्रहृष्टा यथाक्रतुम् ।। हरिपादस्ततो विप्रैरध्वरान्ते हरिप्रियः ।।३९।।
कृत्वा ह्यवभृथस्नानं भक्तिसारान्तिकं गतः। तत्पादतीर्थं परमं पीत्वा द्विजवरैः सह ।।४०।।
तत्प्रसादा[७४]न्मुनेस्तस्य पूर्ववृत्तान्तमद्भुतम् । सर्वं विज्ञाय संस्तुत्य प्रणाममकरोन्मुदा ।।४१।।
तं परिष्वज्य योगीन्द्रस्तस्याभीष्टवरं[७५] परम् । दत्वा तत्रैव तं विप्रमनुज्ञाप्य [७६] मुनीश्वरः[७७] –।।४२।।
खनिकृष्णेन सहितो योगिभिर्बहुभिर्वृतः। श्रीरङ्गादिषु दिव्येषु क्षेत्रेषु सततं चरन् ।।४३।।
भक्तिसारो महायोगी स्थितो योगसमाधिना। एवं तद्भक्तिसारस्य चरित्रं कल्मषा[७८] –पहम् ।।४४।।
शृणुयात् कथयेद् भक्त्या पठते श्रूयतेऽपि वा । स[७९] पुत्रपौत्रसम्पद्भिः सम्प्राप्या[८०]–युरनुत्तमम् ।।४५।।
देहान्ते प्राप्नुयान्मुक्तिं योगिनामपि दुर्लभाम् ।।४६।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
त्रयोदशोऽध्यायः ।।१३।।

७३–परिवारयितुं–क, ख,
७४–तत्प्रदान्मुनै–ख,
७५–तस्याभीष्टं–घ,
७६–मनुज्ञाः–ख,
७७–मुनीश्वरम् –घ,
७८–कल्मषापहम् –ख,
७९–सुपुत्रपौत्र–ग, घ,
८०–संप्राप्नुयुरमुत्तमम् –क,
सम्प्राप्य परमत्तमम् –ख, संप्राप्यपरमुत्तमम् –ग,
संभुञ्जयायुर–घ

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

चतुर्दशोऽध्यायः

श्रीनर उवाच

नारायण मुनिश्रेष्ठ नमस्ते विश्वपावन ! भक्तिसारस्य माहात्म्यमद्भुतं कथितं त्वया ।।१।।
पवित्रं परमं श्रेयः-कारणं मुक्तिदायकम् । शृण्वतो योगि[1]-चरितं तृप्तिर्मम न विद्यते ।।२।।
भूयः[2] कथय देवेश भगवद्भक्त[3]-वैभवम् । इति पृष्टोऽथवीतन नरेण भगवान् विभुः ।।३।।

श्रीनारायण[4] उवाच

साधु पृष्टोऽसि योगीश ! चरित्रं परमं त्वया। भगवद्भक्तचारित्रश्रवणा[5] - दन्यसाधनम् ।।४।।
सम्भवेन्न[6]ऽपवर्गस्य सत्यमेतद् ब्रवीमि ते। श्रीशाङ्गिभक्तचारित्रं कथयिष्यामि ते नर ।।५।।
ताम्रपर्णी[7]-नदी - तीरे पाण्ड्यदेशे मनोरमे। पुण्डरीकेति नगरी सर्व - सम्पत्समृद्धिनी ।।६।।
द्वापरे कुरुणा राज्ञा[8]-कारिता कुरुवेत्यभूत् । तस्यामास्ते पुमानाद्यः पयः - पाथोधि[9] - जामखः ।।७।।
सर्वामरौघमुकुटमणिराजत्पदाम्बुजः। तत्रत्या मानवाः सर्वे भगवद्भक्ति[10] -तत्पराः ।।८।।
तेषां कश्चिन्महाभागो महाभागवतात्मजः । इन्दिरानाथसद्भक्तो योगीन्द्रो योगपूजितः ।।९।।
बल[11] - धारीति विख्यातः परतत्त्वविभागवित् । तस्माद्धर्मो[12] -ऽपरो जज्ञे[13] -चक्रपाणिसमोऽभवत्[14] ।।१०।।
चक्रपाणेस्तु[15] - सञ्जातो[16] रक्तधामाह्वयः सुतः। तस्मादजायत श्रीमान् पुत्रः पाटललोचनः ।।११।।
तस्मात्प्रजज्ञे सत्कारी[17] तस्य पुत्रो महामनाः। प्रजज्ञे भगवत्कार्यकारी[18] कारीति[19] नामतः ।।१२।।
प्रत्यहं वर्द्धमानो[20] ऽभूद् गुणानां[21]माकरो महान् । पिता पुत्रं समालोक्य नवतारुण्यसंयुतम्[22] ।।१३।।
कर्तुं दारक्रियां[23] तस्य चिन्तयामास धार्मिकः। ततः स[24] भक्तवर्यस्य समीपग्रामवासिनः ।।१४।।
कन्यादां[25] - वसतः पुत्रीं श्रीभक्तां नाथनामकीम् । विवाहमकरोत्प्रीत्या पुत्रस्य[26] गुणशालिनः ।।१५।।
स कारी[27] भगवद्भक्तो भार्यया विष्णुभक्तया। रराम सुचिरं कालं हृष्टात्मा भक्तवत्सलः[28] ।।१६।।

१-योगिना स्तुति-क, योगिनं वृत्त-ख,
२-भूय-ख,
३-भक्ति -क
४-नारायण-क, ख,
५-श्रवणाद्यान्य-ख,
६-न संभवत्यपवर्गस्य-क, संभवत्यपवर्गस्य-ख, ग,
७-ताम्रपर्णी-ख,
८-पुमानाद्यः-ग, पुमानाद्यः-घ,
९-पयः पाथोधिजामखः-क,
श्रीसाधिनाथवासतः -ख, पयः पाथोधिजामखः -ग,
१०-भगवद्भक्ते-ख,
११-बलपीतिजिरेयातः-क,
बलपीतिति विख्यातः-ख,
१२-धर्मपरो-ख,
१३-जज्ञे-क
१४-ततो भवेत् -क,
१५-चक्रपाणिस्तु-क,
१६-संज्ञाती-घ,
१७-सत्कारी-क,
१८-कार्यकारि-क, ख, ग,
१९-कीर्तिनामतः-क,
२०-प्रवर्धमानो-क,
२१-गुणाधामा-ख,
२२-संयुत-क,
२३-दारक्रियां-क, ख,
२४-ततस्तद्-क, ततस्य-ख,
२५-कन्यादां वसतः पुत्रीं-ख,
२६-पुत्र सगुणशालिन-क,
२७-वरारि-क, करारि-ग,
२८-धर्मवत्सल-ग,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

अनपत्यस्तदा[२९] कारी[३०] सुतार्थं चिन्तयंस्तथा[३१]। आराधयिष्ये[३२] तपसा पुत्रार्थं कमला[३३] -सखम् ।।१७।।
इति निश्चित्य मनसा सभार्यः प्रययौ गृहात् । पुण्यां जगति विख्यातां ताम्रपर्णीं तरङ्गिणीम् ।।१८।।
दर्शनाच्छ्रवणाच्चैव मुक्तिदामघनाशिनीम्[३४]। गत्वा स्नात्वा यथान्यायं सम्पूज्य विधिवद् हरिम् ।।१९।।
हृत्पद्मे श्रीपतिं ध्यायन् मन्त्रराजमनुत्तमम्। जपन्समाधिना नित्यं तताप परमं तपः ।।२०।।
एवं संतप्यमाने तु भगवान् भक्तवत्सलः। सरमः कुरुकाधीशः प्रत्यक्षमगमत्पुरः ।।२१।।
तं दृष्ट्वा सहसोत्थाय सम्प्रणम्य पुनः पुनः। प्राञ्जलिः प्रणतः प्रह्वस्तुष्टाव जगदीश्वरम् ।।२२।।
नमस्ते कमलाधीश वात्सल्यादिगुणाब्धये। नमः सहस्रशिरसे[३५] सहस्राक्षाय ते नमः ।।२३।।
नमस्ते विश्वपतये नम आत्मेश्वराय च। जगच्छरीरिणे तुभ्यं नमस्ते विश्वसम्भव[३६] ।।२४।।
अक्षराय[३७] परेशाय शाश्वताय नमो नमः। प्रपन्न[३८] - पारिजाताय भक्ताभीष्टप्रदायिने ।।२५।।
नित्यमुक्तैकभोग्याय भूनीला[३९] -धीश ते नमः। भगवच्छ[४०] -ब्दवाच्याय ह्यात्मदाय[४१] नमो नमः ।।२६।।
एवं स्तुवन्तं तं दृष्ट्वा भगवान् भूत[४२] -भावनः। कृपावलोकनैर्वीक्ष्य सान्त्व[४३] - यन्निदमब्रवीत् ।।२७।।
परितुष्टोऽस्म्यहं वत्स तपसाऽनेन सुव्रत। काङ्क्षितं तव जानामि तथा दास्ये सुतं वरम् ।।२८।।
इत्युक्त्वाऽन्तर्हिते देवे कारी[४४] संहृष्ट[४५] -मानसः। सभार्यः कुरुकां[४६] प्राप्य गत्वा श्रीशस्य[४७] मन्दिरम् ।।२९।।
रमासखं प्रणम्याऽथ जगाम स्वगृहं पुनः। ततो भगवता[४८] -दिष्टः सेनेशो[४९] भगवत्प्रियः ।।३०।।
उदरं नाथनायक्याः प्रविवेश महाद्युतिः[५०]। ततः संवत्सरे पूर्णे सादरा[५१] नाथनायकी ।।३१।।
कलेरादौ द्विनवति[५२] -वासरेषु गतेषु च। वैशाखे[५३] मासि सुभगे[५४] विशाखायां[५५] कवे[५६]-र्दिने ।।३२।।
लग्ने[५७] कर्कटके[५८] श्रेष्ठे सुषुवे पुत्रमुत्तमम् । तदा नारायणो देवो भूव[५९] - राहो रमा[६०] - ध्वः ।।३३।।
सूतिका[६१] गृहमासाद्य शिशो[६२] - स्तस्य महात्मनः। विज्ञानमुपदिश्याथ जगाम भगवान् हरिः ।।३४।।
तथैव[६३] भुजगाधीशः सिन्धुकन्याथ वाङ्मयी । हरिगृहान्तरे[६४] चिञ्चाभूरुहाकृतिनाऽवसत् [६५] ।।३५।।

२९-तथा-क,ग,
३०-कारि-क,ग, कारिः घ,
३१-तथा-क,घ, तदा-ख,
३२-आराधयिष्ये-क, अराधयिष्ये-ख,
३३-कमलाशखम् -क
३४-नाशनीं-ग,
३५-शिरसे-क,
३६-विश्वसंभवे-क,ख,घ,
३७-अक्षराय-ग,
३८-प्रपन्नपारिजाताय-क,
३९-भूनीला-पतये-ख, भूनीलाधीश-ग,घ,
४०-भगवत्श्रेष्ठनाम्नाय-क, भगवत्श्रेष्ठनामाय-ख,
४१-आत्मदाय-ख,
४२-भूतभावनः- क,
४३-सांतयन्निदं-क, शांतयन्निदं-ख,
४४-कारि-क, ख, ग कारिः -घ,
४५-संतुष्टमानसः -ख,
४६-कुरुकं प्राप्य-क, ग, कुरुकांप्य-ख,
४७-श्रीश्रीशस्य-ख,
४८-भगवदादिष्टः-क,
४९-सेनको-क,
५०-महामुनिः-ख,
५१-उदरे-क,ख,
५२-विनिवर्ति-क,
५३-वैसाखे-ऊ, वैसाखे-ख,
५४-शुभगे-ग
५५-विशाखायां -क,ग
५६-रवेर्दिने -क
५७-सुलग्ने -ख
५८-कर्कटे -क,ख
५९-भूवराहो -क
६०-रमाद्युतिः- क, रमापतिः, ख
६१-सूतिकागृहमासाद्य -ख,
सूतीगृहे समासाद्य -घ
६२-शिशोस्तस्य -क
६३-ते देव - ख
६४-हरेर्गृहान्तरे -घ
६५-कृतिवाऽवसत्-क,ख

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

स बालो हरिकारुण्यलब्धज्ञानामृतं पिबन् । न पिबन्[६६] जननीस्तन्यं न रुदन्[६७] ऽवलोकयन्[६८] ।।३६।।
अकुर्वन् हस्तपादाब्जप्रसाराकुचने सदा । संहृष्ट[६९]-पुष्टसर्वाङ्गो निर्विण्मूत्रो गतश्रमः ।।३७।।
अम्लान[७०]-कोमलतनुर्नित्यं क्षुत्तृट्[७१]-विवर्जितः। शङ्खचक्राङ्कितभुजो परिपादार्पिताशयः ।।३८।।
स्थितमेवं[७२] महाभागम[७३]-लौकिकगुणैर्युतम्[७४]। तं दृष्ट्वा पितरौ पुत्रं विस्मयाविष्टमानसौ ।।३९।।
कारयित्वाह्व[७५]-यं तस्य चक्रतुः सूत[७६]-कात्परम् । ततस्तौ कतिचिन्मासान् नीत्वा[७७] तं पूर्ववत्स्थितम् ।।४०।।
विलोक्य बहुधा हेतुं चिन्तयन्तौ सुदुःखितौ। बालं पर्यङ्कमारोप्य देवदेवस्य मन्दिरम्[७८] ।।४१।।
गत्वा देवस्य पुरतश्चिच्चा[७९]-मूले मनोरमे। निधाय स्वर्णपर्यङ्क[८०] प्रणम्योचतुरच्युतम् ।।४२।।
त्वया दत्तमिमं[८१] बालमलौकिकमनु[८२]-पमम् । त्वमेव प्रतिगृह्णीष्व[८३] किमर्थं नौ[८४] सुतो[८५]ऽजनि ।।४३।।

इत्युक्त्वाऽश्रुपरिक्लिन्नौ विलपन्तौ सुतं प्रति। उवाच भगवान् वाक्यं दम्पतीं परिसान्त्वयन्[८६] ।।४४।।
पुत्रोऽयं[८७] वां महायोगी[८८] जातः सेनेश्वरो[८९] मम। लोकसंरक्षणार्थाय नैष[९०] मानुषमात्रकः ।।४५।।
तस्माद् युवां मनः शोके कुरुतं मैन[९१]-मात्मजम् । इत्युक्तौ[९२] तेन[९३] हरिणा सम्प्रहृष्टौ ररक्षतुः ।।४६।।
पुत्रमप्राकृततनुं तत्रैव हरिमन्दिरे। विन्यस्य[९४] पालयामास दम्पती पुत्रवत्सला[९५] ।।४७।।
सोऽपि बालार्कसङ्काशो बालपर्यङ्कमध्यमे। शयानश्चक्रिपादाब्जध्यानसंलग्नमानसः ।।४८।।
कालेन च क्रमन्[९६] देवमन्दिरं परितो[९७]ऽर्भकः। चिञ्चाक्षोणिरुहः[९८] साधु कोटरे[९९] प्रविवेश ह ।।४९।।

बद्धपद्मासनासीनो निमील्य नयनद्वयम् । हृत्पद्मे पद्मपत्राक्षपादपद्मं विलोकयन् ।।५०।।
स ह्य[१००]-नालोकयन् बाह्यं तस्थौ योगसमाधिना । एवमाषोडशं[१] वर्षं कालं कारिसुतो वहन् ।।५१।।
हरेरालोकनाह्लादनिर्भरः[२]संस्थितो ऽ[३]भवत् ।।५२।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
चतुर्दशोऽध्यायः।। १४।।

६६-नापिबज्जननी -क, नापिबज्जननी -ख
६७-नारुदन् -क,ख ६८-नावलोकयत् -घ
६९-स हृष्टपुष्ट -क,ख ७०-आम्लान -क,ख
७१-तृट्क्षुत्तृष्णाविवर्जितः- क,ख,
निखुतृष्णाविवर्जितः- घ ७२-स्थितमेवं -क
७३-महाभागं अलौकिक -घ
७४-युतः- ख
७५-मारयित्वाह्वयं -क, सारद्वत्वाह्वयं -घ
७६-हतकात्परम् -ख ७७-भीत्वा ५-क
७८-मन्दिरे -क,ख
७९-पुरतो चिचामूले -क,ग, पुरतो चिचमूले -ख
८०-स्वर्णपर्यङ्के -घ
८१-दत्तमिमं -क, दत्तमिदं -ग
८२-अनूपमम् -ग,घ ८३-परिगृह्णीष्व -ख,ग,घ
८४-किमर्थासौ -क,ख, किमर्थं सौ -ग
८५-सुतौजसः- क,ख, सुतौजसः- ग
८६-परिशान्तपन् -क, परिशान्तयन् -ख
८७-पुत्रोयं त्वां च -क, पुत्रो युवां -ख
८८-योजोगी -क ८९-स्वेनेश्वरो -क
९०-नैषा-क ९१-नैवमात्मजम् -घ
९२-इत्युक्त्वा -क, इत्युक्त्वा -ग
९३-तौ च-घ ९४-विन्यस्या -ख
९५-पुत्रवत्सलः- ख
*-इयं पङ्क्तिः- क,ग,घ - मातृकासु नोपलभ्यते
९६-च क्रमा -क ९७-पतितोऽर्भकः- घ
९८-क्षोणिरुहास्साधु -क,
क्षोणिरुहा साधु -ख, क्षोणिरुहे - घ
९९-कोटरे -क,ख १००-सो ह्यनालोकयन् -
क,ख,ग,घ १-एवमाषोडशं -क
२-निर्भिः- क ३-संस्थितोभवत् -ख

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

पञ्चदशोऽध्यायः

श्रीनारायण उवाच

ततोऽस्य मौनं संभेत्तु[1] – मुन्मीलयितुमक्षिणी। भगवान् गरुडारूढः सूर्याग्निसुलभ[2] – द्युतिः ।।१।।
अशेष[3] – जगतां मात्रा श्रिया भूम्या च संयुतः। शङ्खचक्रगदापद्मधरः स्वर्णाम्बरोज्ज्वलः ।।२।।
किरीटहारकेयूरकुण्डलाङ्गदशोभितः। कौस्तुभोद्भासितोरस्को वनमालाविराजितः ।।३।।
मञ्जीरसिंजितलसत्पादपङ्कजशोभितः। आगत्य परमव्योम्नो[4] नित्यमुक्तैर्महात्मभिः ।।४।।
आविरासीत्पुरस्तस्य संश्रितामरभूरुहः। तदैव[5] नेत्रयुगलमुन्मील्यानन्दसंभृतः ।।५।।
समुत्थाय[6]ऽऽशु तत्पादौ सम्प्रणम्य पुनः पुनः। मौनं विहाय वचसा[7] वमार्ग प्रकृताञ्जलिः[9] ।।६।।
प्रपद्ये श्रीश सर्वेश चरणौ शरणं तव। कमलाहस्तकमललालितौ[10] नूपुरोज्ज्वलौ ।।७।।
रक्तारविन्दसदृशौ पद्मरागमणिप्रभौ । ध्वजवज्राङ्कुशाब्जारिकल्पच्छत्रादिलाञ्छितौ[11] ।।८।।
चन्द्रमण्डलखण्डाभनखराजि[12] – विराजितौ। सुवृत[13] – सुन्दराकाररुचिराङ्गुलिशोभितौ ।।९।।
सुपार्ष्णिपार्श्व[14] –ललितौ प्रवालाङ्कुर[15]– कोमलौ। संरक्तनीलवर्णाभ[16]–परितः परिशोभितौ ।।१०।।
ब्रह्मरुद्रेन्द्रमुकुटमणिनीराजनोज्ज्वलौ । सर्वामरा[17]ऽर्चितलसत्करपुष्पो[18] – रुशोभितौ(*) ।।११।।
तुलसीकोमलदलप्रभावा[19]ऽखिलराजितौ । श्रीवक्षोजस्थकाश्मीर[20]– चन्दनालङ्कृतौ शुभौ[21] ।।१२।।
प्रत्यहं भक्तिविनतशङ्करौ[22] लोकशङ्करौ[23]। प्रपन्नार्तिहरौ सर्वशरण्यौ[24] लोकवन्दितौ[25] ।।१३।।
लक्ष्मीकपोलनेत्रा[26] – ब्जाधरवक्षो[27]ऽभिमर्शितौ। महायोगीशहृत्पद्मे स्थापितौ सुसमाधिना ।।१४।।
ध्येयौ ब्रह्मादिभिर्नित्यं सर्वाभीष्ट[28] – प्रदौ नृणाम् । आक्रान्तलोकत्रितयौ गङ्गाम्भः – प्रभवौ सकृत् ।।१५।।
सकृत्प्रपन्नजनताभीष्ट[29] – दामरभूरुहौ । भक्तकामदुहौ नम्रजनचिन्तामणी वरौ ।।१६।।

१–संभेतं उन्मीलयितु –ख,
संभेतुमुन्मीलयतु –क
२–सूर्याग्निसमवर्चसः –ख,
सूर्याग्निसमसद्युतिः –घ
३–अशेष –ख
४–परमव्योम्नि –क, व्योम्नः– घ
५–तदेव –क
६–समुत्थाय स्तुतिं स्तुत्वा –क,
समुत्थाय स्तुतिं कृत्वा –ख
७–शिरसि –क, शिरसि –घ
८–पद्माण –क, वक्राण –ख, पाणिभ्यां –घ
९–कृतांजलिः– ख,
१०–ललितौ –क,लालितौ-ख,
११–लांछितौ –ख,ग, लक्षितौ –घ
१२–नखराजी –ग,घ
१३–सुव्रत –क
१४–पार्ष्ण –क
१५–प्रवालांकुर –ख
१६–वर्णाभ्यो –घ, वर्णाभरौ –क
१७–सर्वामराश्रित–क
१८–प्रपोह –क
(*)–श्लोकोऽयं –क मातृकायां नोपलभ्यते
१९–प्रभावति विराजितौ –घ
२०–काश्मीर –क,ग
२१–सुभौ –ख
२२–शंकरो–ख,
२३–संकरौ–क,
२४–सर्वशरणौ–ख,
२५–लोकवन्दिते–क,
२६–नेत्राब्जाधर–क,
२७–वक्षोजमर्दितौ–ख,
२८–सर्वाभिष्ट–ख,
२९–जनताभिष्टदा–ख, जनताभीष्टदोऽमर–क,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

प्रपद्ये प्रपद्ये शरण्यौ[३०] प्रपद्ये,
प्रपद्ये प्रपद्ये भजन्त्यौ[३१] जनन्यौ।
प्रपद्ये प्रपद्ये परार्थौ प्रपद्ये,
जनार्त्तौ[३२] प्रपद्ये पदौ[३३] ते वदान्यौ ।।१७।।

इत्येवं संस्तुतस्तेन हरिः कारुण्यसागरः । सर्वशास्त्राण्यनन्ताश्च[३४] वेदा[३५] वै तस्य मौनिनः ।।१८।।
यथावद्[३६] वाक् च जिह्वायां द्राविडाकृतिना तथा । कृपावलोकनैर्वीक्ष्य परमव्योम सो[३७]ऽगमत् ।।१९।।
तत्कटाक्षवशात्सद्यः[३८] सर्वविद्या-[३९]-मयी शुभा। भारती तस्य जिह्वायां तस्थौ तद्वशवर्तिनी ।।२०।।
ततो वेदमयान् दिव्यान् हरि[४०]-भक्तिविजृम्भितान् । निरवद्यान् योग[४१]-विद्यापरतत्त्वप्रकाशकान्(*) ।।२१।।
श्रीधरानन्दकल्याणगुणरत्नाकराम्बु[४२] -धीन् । अच्युताङ्घ्रिजगङ्गायाः प्रवाह इव पावनान् ।।२२।।
प्रबन्धान् मुक्तिदांश्चक्रे सर्वचेतनपावनान् । तत्कारि[४३] -नन्दनकृतां कृति[४४]- माकाङ्क्ष्य भूतले ।।२३।।
अर्चावताररूपेण संस्थिता हरिमूर्त्तयः । सर्वास्तास्तं[४५] समागम्य चिञ्चिणीकोटराश्रितम् ।।२४।।
तेन संस्तूयमानास्ताः प्रबन्धैश्च पृथक्[४६] पृथक् । स्वं स्वं धाम पुनर्जग्मुर्भक्तदर्शनहर्षिताः ।।२५।।
तेषां शेषाचलाधीशं श्रीनिवासं जगद्गुरुम् । प्रबन्धैर्बहुभिः स्तुत्वा हर्षसम्पूर्णमानसः ।।२६।।
तदङ्घ्रिकञ्जनिष्यन्दमकरन्दरसामृतम् । पिबन् तस्य गुणास्वादमत्तस्तस्थौ स[४७] कारिजः ।।२७।।
तस्मिन् काले ताम्रपर्णीनदीतीरे शुभावहे। कालग्रामे द्विज-[४८] श्रेष्ठः सामाम्नायपरायणः ।।२८।।
परतत्त्वार्थवित्प्राज्ञो वादिकेशरि[४९] - नामवान् । अक्षपादपदाम्भोजध्यानोर्ध्वशिख उत्तमः ।।२९।।
संस्थितः सर्वविप्राणामाचार्यो विजितेन्द्रियः। तस्य त्वेवं प्रभावस्य सत्यां परमयोषिति ।।३०।।
सेनेशस्य गणाध्यक्षः[५०] कुमुदाख्यो[५१] हरिप्रियः। चैत्रे मनोरमे चित्रानक्षत्रेऽजीजन[५२] -च्छुभे ।।३१।।
स[५३] जन्मप्रभृतिप्राप्तभगवद्दास्य[५४] - वैभवः। योगिप्रभावविज्ञातपरतत्त्वविनिर्णयः ।।३२।।
अष्टाक्षरमनुश्रेष्ठजपासक्तमनाः सदा। कृष्ण[५५] -पादाब्जनिष्यन्दमकरन्दा[५६] - स्वादषट्पदः ।।३३।।
रमारमणमाधुर्यकलितारचनोत्सुकः[५७] । भूमौ मधुरकव्याख्यः कवीन्द्रः करुणानिधिः ।।३४।।

३०-शरण्ये-क, ३१-जनन्यौ-ग,
३२-जनार्त्तौ-ख,
३३- पदौ-क
३४-यनन्ता च-क, यनन्ताश्च-घ,
३५-वेदा ये - क, वेदाश्च-ख, वेदान् वै -घ,
३६-यथा वर्तन्ति-ख,ग,
३७-सागमत् - क,ग,
३८-यसात्-क,ग,
३९-सर्वधामयी-घ,
४०-वारिभिः-क,
४१-योगविद्या-क, योग-विधान्-ख,
(*)-ततो वेदमयीं दिव्यां हरिभक्तिविजृम्भिताम् ।
निरवद्यां योगविद्यां परतत्त्वप्रकाशकाम् ।।-घ
४२-कराम्बुधिः-क, कराम्बुधान-ख,
कराम्बुधिम्-घ,
४३-सत्कारि-क,ख
४४-कृतिमास्थाय-ख,
४५-स्तां-क,
४६-प्रथक् प्रथक् -क,
४७-मकारिजः-क,
४८-द्विजः श्रेष्ठः -क
४९-वादीकेशरि-क, वादिकेसरि-ग,
५०-गुणाध्यक्षः-क, गणाध्यक्ष्यः -ग
५१-कुमादाख्यो-क,
५२-च जन्कुभे-क, अजनत्सुभे-क,
५३-क-मातृकायां नोपलभ्यते,
५४-दीव्यवैभवः-क,
५५-श्रीकृष्णपादाब्ज-घ
५६-मरन्दास्वाद-घ
५७-रचनाद्विजः-क,घ,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

सर्वाम्नायव्रत[५८] – स्नातः सर्ववेदार्थतत्त्ववित् । विरक्तः सर्वभोगेषु गुर्वङ्घ्रि[५९] – कमलेक्षणः ।।३५।।
तत्रस्थं शेषशयनं ध्यायन् हृत्कमलान्तरे । भगवद्[६०] – दिव्यगेहानि तीर्थानि निखिलानि[६१] च ।।३६।।
सेवयन् वसुधामब्धिमेखलां स परि[६२] – क्रमन् । कालिन्दीमथ सम्प्राप्य सर्वपातकनाशिनीम् [६३] ।।३७।।
कृष्ण[६४]–पादाब्जविन्यासलक्षितां [६५] प्रान्तशोभिताम् । अविद्याखण्डिनीं [६६] विद्यामदां पुंसां शुभावहाम्[६७] ।।३८।।
स्नात्वा तस्यां यथान्यायं[६८] ततीरे सुसमाहितः । ध्यायन् श्रीशाङ्घ्रि[६९]– कमलं तस्थौ योगसमाधिना ।।३९।।
अथ काले गते तस्मिन् कदाचिद् यम[७०] – राड् दिशि। अनेकचण्ड[७१]– किरणशीतांशु[७२]– सदृशोज्ज्वलम् ।।४०।।
तेजोऽवेक्ष्यऽद्भुतं दिव्यं शठकोपस्य योगिनः। विस्मयाविष्टहृदयः कस्ये[७३]– दमिति चिन्तयन् ।।४१।।
हरिं विना न कस्यास्ति तेजः परममीदृशम् । अथवा तस्य सदृश[७४]–स्तिष्ठेद् वा योगिशेखरः[७५] ।।४२।।
तत्र गत्वा तमालोक्याश्रये तत्पादपङ्कजम् । इति निश्चित्य मनसा दृष्टिं निक्षिप्य तेजसि ।।४३।।
ययौ वेगेन महता दिशं तां कविचन्द्रमाः। अनन्यमनसस्तस्य गच्छतः पथि संस्थिताः ।।४४।।
गिरयः सरित[७६] – श्चैव वनानि विविधानि च । पन्थानं प्रददुस्तस्य तेज[७७] – सैकाग्रचेतसः ।।४५।।
सहायं के न कुर्वन्ति भगवद्भक्तिसंश्रितान् । स माधुर्यकविः श्रेष्ठः कुरुकापुरमागमत् ।।४६।।
तत्र चिञ्चा[७८] – महीजस्य कोटरस्थं महाप्रभुम् । पद्मासनसमासीनं पद्मपत्रायतेक्षणम् ।।४७।।
प्रसन्नसुमुखा[७९] –म्भोजं दीर्घबाहुद्वयान्वितम् । विशालभाल[८०] – फलकं दीर्घभ्रूयुग्मशोभितम् ।।४८।।
गम्भीरनासाललितं बिम्बौष्ठद्वयशोभितम् । ज्वलन्मुकुरसङ्काशगण्डमण्डलशोभितम् ।।४९।।
कुन्दपुष्पतिरस्कारि [८१] – दन्तावलिविराजितम् । महाहनु[८२] गूढजत्रु[८३] कम्बुबन्धुरकन्धरम् ।।५०।।
सुस्मेरचन्द्रिकाभास्वद्–वक्त्रशुभ्रांशुमण्डलम् । समानो[८४] –दग्ररूपेण विशालो[८५] –न्नतवक्षसम् ।।५१।।
किंचिदुन्नतकुक्षि [८६] – स्थनाभिगाम्भी[८७] – र्यशोभितम् । समस्थिरोरुयुग्मं[८८] तु बृहच्छ्रोणिकटिस्थलम् ।।५२।।
सुजानुजङ्घयुगलं[८९] रक्तपाणि[९०] – तलाञ्चितम् । कवणद्रक्तारविन्दाभ[९१] – पादपद्मविराजितम् ।।५३।।
ज्ञान[९२] – मुद्राधरं सम्यग् जटामण्डलमण्डितम् । कृपा[९३]– लवालवपुषा बालार्कसदृशप्रभम् ।।५४।।
समाधिना समायुक्तं दृष्ट्वाऽऽनन्दाकुलेक्षणः। प्रणम्य तत्पादयुग्मं स्वनेत्राभ्याम[९४] –भिस्पृशन् ।।५५।।

५८–सर्वाम्नायव्रतः स्नातः–क,
५९–गुर्वङ्घ्रि–क,
६०–भगदिव्य–क, ६१–निखिलानि–क,
६२–सपरिक्रमान्–क, संपरिक्रमन्–घ,
६३–नाशनीम्–ग, ६४–कृपापादाब्ज–क
६५–लक्षितं–क,
६६–छण्डनी–क,
६७–सुभावहाम्–क
६८–यथान्याय–घ,
६९–श्रीशाङ्घ्रियुगलं–क,
७०–दक्षिणां दिशि–क,
७१–चन्द्रकिरण–क,
७२–सीतांशु–ग,
७३–कस्येदम्–क,
७४–सदृशो–क,
७५–शेखरः–क,
७६–शरितश्चैव–क,
७७–तेजस्यैकाग्रचेतसः–क ग
७८–चिञ्चामहीयस्य–क,
७९–प्रसन्नसुमुखंभोजं–क
८०–फालफलकं–क, ग
८१–तिरस्कार–क, ग,
८२–महाहनु–क,
८३–गूढजित्रु–क,
८४–समानुदग्ररूपाभां–क, समुद्गग्रसुपीनांसं– घ
८५–संविशालोन्नत–क, घ,
८६–किंचिदुन्नितकुक्षिस्थ–क,
८७–गंभीर–क, ग,
८८–समस्थिरोरुयुग्मं–क,
८९–जुगलं–क,
९०–रक्तप्रादतलांचितां– क
९१–रक्तारविन्दाभ–ग,
९२–ज्ञानमुद्राधरं–क
९३–कपाल वपुषा सम्यक् बालार्क–क,
९४–मभिसंस्पृशन्–क, शिरांस्पृशन्–घ,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

स्तुत्वा बहुविधैः स्तोत्रैः कृताञ्जलिपुटः[९५] स्थितः। तेनैव संस्थितो मौनी[९६] तं[९७] कृपार्द्रविलोकनैः ।।५६।।
अपश्यत्[९८] तत्प्रभावेन सोऽपि सुज्ञा[९९] –नवानभूत् । तस्य प्रभावं विज्ञाय जगादैवं वचः परम् ।।५७।।
नमो गुणाब्धिनिलय दुःशास्त्रध्वान्त[१००]–हारिणे । धृताभिधानद्वितय शठकोपपराङ्कुश ।।५८।।
महायोगिन्[१] महागुरो त्रयीसाराननुत्तमान् । त्वया कृतान् प्रबन्धां[२]–स्तान् शठकोप । वदस्व मे ।।५९।।
तवास्पदपदार्थांश्च ज्ञापय त्वं दयानिधे ! एवं सम्प्रार्थितस्तेन तं दृष्ट्वाऽऽह पराङ्कुशः ।।६०।।
गुह्याद्गुह्यतमं चैव त्वयोक्तं शिष्यसत्तम[३] ! यथाक्रममहं वक्ष्ये त्वमेकाग्रमनाः शृणु ।।६१।।
परतत्त्वं चतुर्व्यूहं[४] विभवाश्च सनातनाः। अन्तर्यामिशुभार्चाश्च हरेः पर्यायविग्रहाः ।।६२।।
एते[५] श्रुतिपुराणेतिहासस्मृत्यागमादयः। सर्वत्र प्रति[६] – पाद्यन्ते मत्प्रबन्धास्तथैव च ।।६३।।
उपदिश्यैवमखिलं सरहस्यं सविस्तरम् । शिष्यं सम्मान[७]–यामास शठकोपमुनीश्वरः ।।६४।।
ततो मधुरकव्याख्यः प्रणम्य पादप[८]–ङ्कजम् । तस्मात्सम्प्राप्य सर्वार्थान् तमेवैकान्तमानसः ।।६५।।
सततं कीर्त्तयन्भक्त्या तस्मिन्नायतने[९] स्थितः। तिष्ठन् गुरोर्मते नित्यं क्षिपन् कालं निषेवयन् ।।६६।।
स्वकर्मज्ञानभक्त्यादीन्विहायैकान्तमानसः। आचार्यः परमं दैवं स एव परमा गतिः ।।६७।।
स एव परमं ज्ञानं स एव परमं धनम् । स एव परमा विद्या स एव च परायणम् ।।६८।।
स एव सर्वमित्यर्थं[१०] विश्वास[११] – मनुसन्धयन् । तस्मिन्नात्मभरं न्यस्य तत्रैवाऽहर्निशं स्थितः ।।६९।।
तेन शुश्रूषमाणः सन् महायोगी पराङ्कुशः। सन्तुष्टभगवद्भक्तवकुलस्रग्विभूषितः ।।७०।।
तदा प्रभृति लोकेषु[१२] वकुलाभरणाह्वयः। चिञ्चामही[१३]–जच्छायायां दृढयोगसमाधिना ।।७१।।
श्रीशाङ्घ्रिकमलध्यानसुधामनुभवन्सदा। तस्थौ पराङ्कुशमुनिस्तारयन्नखिलान्[१४] जनान् ।।७२।।
प्रबन्धां[१५]–स्तत्कृतान् दिव्यान् ये पठन्ति नरा भुवि। ते प्राप्नुवन्ति परमं पदं सद्यः सुदुर्लभम् ।।७३।।
य इदं शठकोपस्य चरित्रमघनाशनम् । शृणुते पठते भक्त्या श्रावयेल्लिखते यदि ।।७४।।
आयुरनामयं[१६] प्राप्य पुत्रपौत्रांश्च सम्पदः। अन्ते परमवाप्नोति दिव्यं तद्वैष्णवं पदम् ।।७५।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
पञ्चदशोऽध्यायः ।। १५।।

९५–पुटं –ग,
९६–मौनि–क
९७–तत्–क,
९८–अवश्यं–क,घ,
९९–विज्ञानवान–क
१००–ध्वान्तसारणे–क, ध्वान्तसारणे–घ,
१–महागुरो महायोगिन् –घ,
२–त्वया कृतार्थ सर्वांस्तान् –घ
३–विप्रसत्तम् –क,
४–चतुर्व्यूहं–क,ग,
५–एतान् श्रुति–क, ग, घ,
६–प्रतिपाद्यन्ति–घ,
७–शिष्यमाज्ञापयामास–क, समानयामास–ग,
८–पद्मङ्कजम् –ग, घ,
९–तस्मिन्नायतसंस्थितः–क,
तस्मिन्नियतसंस्थितः–ग,
१०–सर्वमित्यर्थे–ग,
११–विश्वासावनुसन्धयन्– क, विश्वासादनु– घ
१२–लोके स्मिन् –ग,
१३–चिंचामणिच–छायायां–क,
१४–निखिलां जनान्–क,
१५–प्रबन्धान् तत्कृतान् –क, ग, घ,
१६–आयुरारोग्यतो–क, आयुस्त्वनामयं –घ

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

षोडशोऽध्यायः

श्रीनर[1] उवाच

नारायण मुनिश्रेष्ठ सर्वलोकैकपूजित । योगीशशठवोपस्य[2] चरितं हि श्रुतं[3] मया ॥१॥
मधुरं मधुरं दिव्यं[4] विष्णुभक्तकथासुखम् । त्वद्वक्त्रद्रुमधाम्भोजात् श्रोत्राञ्जलिपुटैः सदा ॥२॥
पिबतो मे न तृप्तिः स्यात्कौतुकं परमं मम । भूयः कथय मौनीश भगवद्भक्तसत्कथाः[5] ॥३॥
नरस्यै-[6] तद् वचः श्रुत्वा नारायणमहामुनिः । पुनः पुनस्तं[7] प्रहसन्[8] मधुरं वाक्यमब्रवीत् ॥४॥

श्रीनारायण[9] उवाच

तुष्टोऽस्म्यहं[10] तेन वाक्येन सत्यमुक्तं त्वया मया । श्रोतॄणां श्रोत्रवेतोऽभिरामैः संसारभेषजैः ॥५॥
श्रोतव्यैर्मोक्षमार्गानुकाङ्क्षिभिः पावनैः शुभैः । चरितैः[11] विष्णुभक्तानां ब्रह्मानन्दपरैर्परैः ॥६॥
कस्तृप्यति पुमान् भूमौ विना श्रवणमिष्टभक्षणात् । योगनिष्ठाः[12] परा ह्येते कामारादिपुरीश्वराः ॥७॥
सेवया विष्णुभक्तानां राजाऽपि कुलशेखरः[13] । अगमत् परमं स्थानं वक्ष्यामि शृणु तां कथाम् ॥८॥
चारुकेरल[14] – देशेषु सर्वसम्पत्समृद्धिषु । राजधानी चोलपुरी[15] त्रिषु[16] लोकेषु विश्रुता ॥९॥
तां पालयति दुर्धर्षः सत्कुलीनो[17] महाबलः । धर्मात्मा वेदवित्प्राज्ञः सत्यसन्धो महायशाः ॥१०॥
नृपस्य तस्य राज्ञः कौस्तुभस्य[18] -वंशसम्भवः । माघे पुनर्वसौ[19] जातो विख्यातः[20] कुलशेखरः ॥ ११॥
जन्मप्रभृति रामाङ्घ्रिराजीवध्यानतत्परः । वेदवित्सर्वशास्त्रज्ञो धनुर्वेदविशारदः ॥१२॥
रामस्तगुणसम्पन्नो[21] नीतिशास्त्रविशेषवित् । तेजस्वी बलवान्शूरो[22] धर्मज्ञो धर्मवत्सलः ॥१३॥
मूर्धाभिषिक्तः सर्वेषां राज्ञां चूडामणिर्महान्* । इष्टापूर्तादिके[23] नित्यं वदान्यः सत्यसङ्गरः ॥१४॥
विष्णुः कृपालय[24] – निगिर्देवताद्विजपोषकः । एकपत्नीव्रतधरः[25] शरणागतवत्सलः ॥१५॥
धर्मेण पालयन्सर्वां[26] पृथिवीमब्धिमेखलाम् । अवतारान् हरेर्दिव्यान् भजन्नित्यमतन्द्रितः ॥१६॥
सीतारमणपादाब्जसंलग्नस्वान्तपङ्कजः । सर्वेष्वर्चावतारेषु राम्यस्तो विशेषतः[27] ॥१७॥
अञ्जनाद्रीशरङ्गेशचरणाब्जानि पूजयन् । विष्णोस्तदवतारेभ्यस्तदर्चाभ्यो[28] विशेषतः (*) ॥१८॥

१–नरोवाच–क,
२–शठकोपस्य–क,
३–श्रुते–क, ग,
४–दिव्यं–क,
५–तत्कथाम् –घ,
६–न स्य तद् वचः –क,
७–पुनश्च तं–क,
८–प्रहस्य –क,
९–नारायण –क,
१०–तुष्टोऽस्म तेन–क,
११–चरित्रैः क,
१२–योगनि उपरा–ग,
१३–कुलशेखरः –क,
१४–चारुकेरलके देशे–क,
१५–कोलपुरी–क,
१६–त्रु–ग,
१७–स कुलीनो– घ
१८–कौस्तुभस्यांशसम्भवः –क,
१९–पुनर्वसौ–क, पुनर्वसु–घ,
२०–कुलशेखरः –क,
२१–सम्पन्न– क,
२२–बलवन्शूरो–क, बलवान् शूरो–ग, व,
*–धर्मेण पालयन्सर्वान् भूमीभिषिक्तः ।
सर्वे राज्ञां चूडामणिर्महान्–क
२३–विष्टापूर्तादिके–क
२४–कृपालयणुधीर्देवता–क,
२५–प्रतपरः–क,
२६–पालयन्सर्वान् –क,
२७–विशेषितः–क,
२८–तदार्चाभ्यो–ग,
(*)–श्लोकोऽयं क– पुस्तकाया न प्राप्यते।

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

तद्भक्तान्[२९] पूजयन्नित्यं तच्चित्तस्तत्परायणः । वित्तं शरीरं प्राणांश्च[३०] सर्वं तेभ्यः समर्पयन् ।।१९।।
तेषामधीनः सततं राज्यं चक्रे स भूपतिः। एवं भागवताधीनकृतराज्ये महीपतौ ।।२०।।
कदाचिद् भगवद्भक्ता महान्तः[३१] करुणालयाः। शान्ताः[३२] क्षमापराः सम्यग्वीतरागाऽमलाशयाः ।।२१।।
ललाटमध्यविलसत्सितच्छत्रो [३३]र्ध्वपुण्ड्रकाः। तन्मध्यरुक्मरेखाभहरिद्राचूर्णसंयुताः[३४] ।।२२।।
तुलसीनलिनाक्षाणां मालिकालग्नकन्धराः। दोर्मूलाङ्कितवैकुण्ठशङ्खचक्राः शुभासनाः ।।२३।।
द्वयमन्त्रानुसन्धानविलसल्ललिता [३५]-धराः। तदर्थानुभवानन्दसञ्जातपुलकोद्गमाः ।।२४।।
वर्श[३६] - वदीकृतस्वान्तकरुणादिचतुष्टयाः। जितेन्द्रिया जितक्रोधाः पवित्रीकृतभूजनाः ।।२५।।
भगवद्दास्यभोगैक[३७] - भोगिनो गुरुसेविनः[३८]। स्वपादकमलन्यासैः पावयन्तोऽखिलां भुवम् [३९] ।।२६।।
भगवद्दासदासस्य राज्ञस्तस्य महात्मनः। स्नेहप्रसन्नमनसः पूर्ववद् विविशु[४०] - गृहम् ।।२७।।
तदा दौवारिका[४१] मन्त्रिप्रेरितास्तान् स्वहस्तकैः । रुध्वा वेत्रैरिदं वाक्यमूचुरज्ञानिनो नराः ।।२८।।
अद्य[४२] ऽवरोधे भूमीशः प्रियया सह वर्तते। यावन्न[४३] - गच्छति बहिस्तावतिष्ठत[४४] वैष्णवाः ।।२९।।
इत्युक्तं वचनं तेषां श्रुत्वा भागवतोत्तमाः। तथा भवत्वित्युक्त्वा तान् वैष्णवानां[४५] गृहाङ्गणे ।।३०।।
क्षणमात्रनिवासो वा कीटानामपि मुक्तिदः। इति ब्रुवन्तस्त्वन्योऽन्यं निषेदुर्वेदिकोपरि ।।३१।।
सात्विकानां कुतः क्रोधो भगवद्दास्यसेविनाम् । ततः[४६] स राजा तच्छ्रुत्वा[४७] वैष्णवानां निरोधनम् ।।३२।।
परिचारमुखात् क्षिप्रमुत्थाय शयनाच्छुभात् [४८]। वैष्णवानामहो[४९] नास्ति कुत्राप्येवं निरोधता[५०] ।।३३।।
सर्वत्रैवा[५१]-निरुद्धास्ते निरुद्धाङ्घ्रिब्जचिन्तकाः। महदागो[५२] मया प्राप्तं चिन्तयन्निति भूमिपः ।।३४।।
तेषामन्तिकमागत्य साध्वसादतिकम्पितः। पपात पादपद्मेषु दण्डवत् कुलशेखरः[५३] ।।३५।।
उत्थाय निभृतः[५४] प्रह्वः[५५] प्रगृह्य करपङ्कजे। राज्यश्रीमदमत्तस्याविज्ञातस्याऽऽग[५६] ईदृशम् ।।३६।।
क्षमध्वं मे[५७] क्षमाशीला दासस्य[५८] शरणार्थिनः। एवं सम्प्रार्थयन्तं तं दृष्ट्वोन्निद्रमुखाम्बुजाः[५९] ।।३७।।
रक्षतु श्रीनिवासस्त्वामित्यूचुस्ते कृपालयाः[६०]। दौवारिकांस्ततो दृष्ट्वा राजा संरक्तलोचनः ।।३८।।
अनिर्दिष्टं मया पूर्वं श्रीवैष्णवनिरोधनम् । युष्माभिस्तु[६१] कृतं मूढा दण्डार्हाः पापकारिणः ।।३९।।

२९-तद्भक्त्या-ग,
३०-प्राणांश्च-क,
३१-मच्चित्तः-क,
३२-क्षान्ताः-क,
३३-सितछिद्रोर्ध्वपुण्ड्रकाः-क, ग,
३४-संयुतः -क,
३५-विलसत्छच्चसिताधराः-क,
३६-वर्श-क,
३७-योगैक-ग,
३८-गुरुशेवकाः-क,
३९-खिलाभुवि-क,
४०-विविशत्-क,
४१-द्वौवारिक-ग,
४२-अन्यारोधे-क
४३-यावदागच्छति-घ,
४४-तिष्ठथ-क, घ,
४५-वैष्णवान् -क, वैष्णवात्त् -ग,
४६-तत्स-क,
४७-तत् श्रुत्वा-घ,
४८-सयनात् शुभात् -क,
४९-वैष्णवानां महे-क,
५०-निरुद्धता-घ,
५१-सर्वत्रे या-क,
५२-महदाग-क,
५३-कुलशेखरः-क,
५४-निभृतिः-क,
५५-प्राह-क,
५६-विज्ञातस्य ग-क,
५७-मा-क, मां-ग,
५८-दासस्य-क,
५९-मुखाम्बुजः-क,
६०-कृपालवः -घ
६१-युष्माभिरकृतं -क,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

इत्युक्त्वा ज्ञापयामास तीक्ष्णं दण्डं दुरात्मनाम् । तच्छ्रुत्वा[६२] वैष्णवाः सर्वे सर्वभूतदयापराः ॥४०॥
राजानं प्रार्थयामासुर्दौरात्मकविमोचनम् । प्रगृह्य प्रार्थनां तेषां शिरसा[६३] नृपपुङ्गवः[६४] ॥४१॥
विनिवर्तितदण्डोऽभूद् विवेशान्तःपुरं महत् । तत्र सिंहासनासीनान् कृत्वा भागवतोत्तमान् ॥४२॥
हिरण्मयेषु पात्रेषु निक्षिप्य पदपल्लवान् । प्रक्षाल्य चोदकैः[६५] - भार्गवकरस्थ[६६] -कलशस्थुतैः[६७] ॥४३॥
पीत्वा तद्वारि[६८] परमं पवित्रं कल्मषापहम् । प्रियया बन्धुवर्गैश्च पुत्रैर्भृत्यजनैः सह ॥४४॥
अग्राह मूर्ध्ना तच्छेषं राजा परम-हर्षितः । गन्धपुष्पैः समभ्यर्च्य वस्त्रैराभरणैर्धनैः ॥४५॥
सन्तोषयित्वा तान् सर्वान्[६९] सार्धं[७०] कुलशेखरः[७१] । अन्तःपुराद्विनिर्गत्य सभां देवसभोपमाम् ॥४६॥
प्रविश्य निषसादाथ भद्रपीठे स्वलङ्कृते । उपविष्टेषु सर्वेषु वैष्णवेषु महात्मसु ॥४७॥
तेषु मानसनिष्यन्दगोविन्दचरितामृतम् । पिबन्नानन्दपरितस्तथा[७२]ऽयं कुलशेखरः[७२] ॥४८॥

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिपाहान्ध्ये
षोडशोऽध्यायः ॥ १६ ॥

६२-६२ श्रुत्वा-घ,
६३-शिरसा-क,
६४-नृपनाथा- क,
६५-सुरद्रुमैः -क,
६६-भार्गवकरस्थ-क, भार्गवकरस्थ-ग,
६७-कलशीटटी-क, कलशस्थुतै - ग,
६८-तदंघ्रिजलं -क,
६९-सार्द्ध-क, ग, घ,
७०-गोत्र -क,
७१-तस्मी गं-क,
७२-कुलशेखरः -क,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

सप्तदशोऽध्यायः

श्रीनारायण उवाच

एवं राज्ञि स्थिते[1] तस्य मन्त्रिणो मन्त्र[2] -कोविदाः अर्थं निवेदितुं प्राप्ताः काङ्क्षन्तः समयं स्थिताः ।।१।।
स तेषामिङ्गितं ज्ञात्वा कार्यं ब्रूता[3]ऽस्ति चोदिति[4]। जगाद जगतीनाथस्तमूचुर्मन्त्रिणः पुनः[5] ।।२।।
सर्वज्ञस्त्वं महाराज भवानेवा[6]ऽपरो हरिः । अहर्निशं तु त्वत्सत्यं महाभागवतार्चनम् ।।३।।
तदेव खलु कर्तव्यं मुमुक्षूणां[7] महात्मनाम् । उपायरहितः धर्मः स एव खलु मुक्तये ।।४।।
तथापि राजा सन्तिष्ठन् प्रजापालनकर्मणि । स[8]ती च सङ्ग्रहं कुर्वन्न[9] -सतां निग्रहं तथा ।।५।।
प्रजानामुभयं कर्म ज्ञात्वा शिक्षन्[10] यथाविधि। काले चक्षु[11]-रूपो यज्ञः शक्तिभिस्तिसृभिर्युतः ।।६।।
पञ्चाङ्गनयवित्प्राज्ञः षड्गुणाश्रयशीलवान् । सप्ता[12] - ङ्गराज्यचतुरो दशदिक्षु यशः किरन् ।।७।।
भोगाननुभवन्नष्टान्[13] पोषयन्ना[14]-श्रितान् जनान् । सततं चतुरो वर्णांस्ततद्[15] धर्मेण पालयन् ।।८।।
कुर्वन्नवधिर्भक्तिं भगवत्यम्बुजेक्षणे। गुरून् वृद्धान् द्विजान् पूर्वान् वेदशास्त्रविशारदान् ।।९।।
तत्त्वज्ञान् पूजयन्काले संशृण्वं[16] स्तत्कथाः शुभाः। मानयन्मन्त्रिणो मन्त्र[17] -कोविदान् सूक्ष्मधीमतः[18] ।।१०।।
विज्ञाय तीक्ष्णदण्डः सन् मनुजस्य बलाबलम् । बलानां सङ्ग्रहं कुर्वन् न्यायतो धनम्[19] -र्जयन् ।।११।।
काले धर्मार्थकामानां भजन्[20] कोशं[21] प्रपूरयन् । परेष्वष्टा[22] -दशस्वस्य पक्षे सप्ताष्टसंविदन् ।।१२।।
तीर्थानि चारैरन्योऽन्यैरविज्ञात[23]-स्त्रिभिस्त्रिभिः। वर्जयन्[24] राजदोषांश्च नास्तिक्या[25] -दींश्चतुर्दश ।।१३।।
नवपञ्चतुःसप्ताष्टत्रिवर्गांश्च तत्परः। तदा[26] विंशतिवर्गं च कृत्यं प्रकृतिमण्डलम् ।।१४।।
दैवं च मानुषं त्रिस्रो विद्याः संबुध्य वर्तयन् । धर्मेण पालयन् पृथ्वीं जितशत्रु[27]र्जितेन्द्रियः ।।१५।।
एवं तिष्ठति यो राजा स चतुःसागरावधिम् । धरित्रीमखिलां भुङ्क्ते दिव[28] -माखण्डलो यथा ।।१६।।
एतद्विज्ञाय विज्ञाप्यमस्माकं हितकाङ्क्षिणाम् । राजधर्मेषु वर्तस्व मा भूस्तत्त्वपरः सदा ।।१७।।
एते भागवता राजन् राज-धर्ममनुत्तमम् । न बोधयन्ति ते नित्यं प्रत्यक्षं सर्वसौख्यदम् ।।१८।।
तच्छ्रुत्वा मन्त्रिणां वाक्यं मन्दहासमुखो नृपः। श्रीवैष्णवेभ्यो[29] लोकेऽस्मिन्मुक्तिदा भुक्तिदाः[30] पराः ।।१९।।

१-स्थितस्तस्य-क,
२-मन्त्रकोविदाः-क,
३-भूता ति[illegible]-क,
४-चेदि-क,
५-पुरः-क,
६-भगवानीश्वरो[illegible],
७-मुमुक्षूणां-क,
*-तिष्ठस्तथापि तेशासन् प्रजापालनकर्मणि-क
८-सती च-क,
९-कुर्वन् असताप्-घ,
१०-शिक्षणम् -क,
११-चक्षुरूपा-क, ग, घ,
१२-स्वसाङ्गसां राज्य-क,
१३-गवन्नष्ट-क, भवन् इष्टान् -घ,
१४-पोषयन् आश्रितान् -ग,
१५-ततो-क,
१६-शृण्वत्तत्कथाः -क,
१७-मन्त्रकोविदा -क,
१८-धीमताः- क,
१९-धनमार्यन् -क,
२०-भज-क,
२१-काश-क,
२२-परेस्वष्टादशेस्वस्य-क,
२३-रविज्ञातैस्त्रिभि-क
२४-र्वयत्-क,
२५-नास्तिक्यादिचतुर्दश-क, ग,
२६-तदविंशतिवर्गकृत्यं-क
२७-धितसन्वर्जितेन्द्रियः-क,
२८-दिवामा-क, द्वीपमा-क
२९-श्रीवैष्णवान्यः- क,
३०-मुक्तिदाः -ग, घ,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

हितोपदेष्टारः[३१] के स्युस्त एव हितबोधकाः। इत्युक्त्वा तान् समादिश्य करणीयेषु[३२] भूमिपः ।।२०।।
वैष्णवैः सह तत्त्वार्थलग्नचित्तः सदाऽभवत् । मन्त्रिणोऽपि सदा राज्ञो[३३] वैष्णवानां च भेदने ।।२१।।
अभवन् पापमतयश्छिद्रा[३४]-न्वेषणतत्पराः। ततः कदाचिद् भूमीशो महाभागवताग्रणीः ।।२२।।
राजराजो महातेजास्तप्तजाम्बूनदप्रभः। विशालवक्षा रक्ताब्जपाणिपादतलाञ्चितः ।।२३।।
पूर्णचन्द्राननः सुभ्रू[३५]र्बिम्बोष्ठः शुभनासिकः। विशालभालफलको नील-कुन्तलशोभितः ।।२४।।
सुदीर्घायत[३६] -ताम्राक्षः सुकपोलः शुचि[३७] -स्मितः। महाहनुर्गूढजत्रुः कम्बुग्रीवो महाभुजः ।।२५।।
गम्भीरनाभिः सत्कुक्षिर्वृहच्छ्रोणिकटिस्थलः। सुजानुजङ्घायुगलः पादपद्मविराजितः ।।२६।।
दिव्यस्रग्[३८] - वस्त्रललितो दिव्यचन्दनलेपितः। किरीटहारकेयूरकुण्डलाङ्गदशोभितः ।।२७।।
मणिग्रैवेयमञ्जीरकङ्कणाद्यैर्विराजितः। जाम्बूनदमणिस्तम्भविचित्रमणिमण्डपे ।।२८।।
भद्रसिंहासनासीनो मण्डलाधीश[३९] - सेवितः। मन्त्रिभिर्मन्त्रतत्त्वज्ञैर्हितकृद्भिः पुरोहितैः ।।२९।।
पौराणिकैः सत्कविभिः परिषद्भिः सहस्रशः। सभायां शुशुभे राजा नक्षत्रैरिव चन्द्रमाः ।।३०।।
तथा भागवताः[४०] श्रेष्ठा महाकारुण्यसिन्धवः। अनन्यदेवताभक्ता विशिष्टजनसम्मताः[४१] ।।३१।।
जगत्पवित्राः सर्वेशकैङ्कर्यनिरताशयाः। श्रीमदष्टाक्षरीमन्त्रजपशक्तिसमन्विताः* ।।३२।।
दमादिगुणसम्पन्ना द्राविडश्रुतिबोधकाः। शेषशेषित्वतत्त्वज्ञा जीवात्मपरमात्मनोः ।।३३।।
तत्त्वत्रयं[४२] परिज्ञात्वा स्थिर[४३]-चित्ता दृढव्रताः। आजग्मुर्वैष्णवाः केचित्तान् दृष्ट्वा कुलशेखरः[४४] ।।३४।।
प्रत्युत्थाय प्रणम्याथ संस्तुत्य विनयान्वितः। पूजयित्वा यथान्यायं तत्त्वगोष्ठ्यां[४५] मनो[४६] दधौ ।।३५।।
पृष्ट्वा[४७] तत्त्व[४८] - रहस्यानि ज्ञातस्तेभ्यो हरेर्गुणान्[४९]। श्रुत्वा यामद्वयं राजा परमाह्लादनिर्भरः ।।३६।।
स्नातुकामस्ततः स्वाङ्गभूषणानि विमुच्य सः। सिंहासने विनिक्षिप्य कथासक्तमनाः पुनः[५०] ।।३७।।
तेभ्यो महद्भ्यो गोविन्दचरितामृतमुत्तमम् । पिबंस्तस्थौ महाराजः[५१] सत्संलाप[५२] - कुतूहलः ।।३८।।
ततः प्रणम्य विधिवदनुव्रज्य[५३] च वैष्णवान् । विसर्जयित्वा शुद्धान्तः[५४] प्रविवेश महायशाः[५५] ।।३९।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
सप्तदशोऽध्यायः ।।१७।।

३१-हितोपदेष्टाः के स्युमे त- क, ग,
३२-राजकर्णेषु-क,
३३-राज्ञे-ग,
३४-दुपाबन्वेषणतत्पराः -क,
३५-शुभ्रु-क, सुभ्रु-ग,
३६-सुदीर्घायताम्राक्षः-क,
सुदीर्घायतताम्राक्षः-ग,
३७-सुचि-क,३८- स्रग्-क, ग, घ,
३९-मण्डलाधीस-क,
४०-भागवतश्रेष्ठा-ग, घ,
४१-जनसंयुतः-क,
*-श्रीमदष्टाक्षरमन्त्रजपासक्त सपनोयाः-क,
श्रीमदष्टाक्षरीमंत्रजापसक्तसमन्वितः-ग,
४२-तत्त्वत्रयपरिज्ञाताः- क, ग,
४३-स्थिरः-क,
४४-कुलशेखरः- क,
४५-तत्त्वगोष्ठ्यां -क
४६-मनोदयः- क, महोदयेः-ग
४७-दृष्ट्वा -घ
४८-सत्वरहस्यानि -क
४९-गुणात् -क
५०-पुणः- क
५१-महाराज्य -क
५२-सत्सल्लाप -घ
५३-दनुपज्य -घ
५४-सुद्धान्तः- ग, शुद्धान्तं- घ
५५-[illegible] -क

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

अष्टादशोऽध्यायः

नारायण उवाच

ततोऽमात्यगणाः सर्वे समागत्य सभातले। भूषणान्यासनस्थानि ददृशुर्वसुधापतेः ॥१॥
इमानि भूषणान्यद्य विनिक्षिप्य गुहान्तरे। जनयामो वयं[1] द्वेधं[2] वैष्णवेषु महीपतेः ॥२॥
इत्यामन्त्र्य ततोऽन्योऽन्यं मन्त्रिणः कुटिलाशयाः। तानि कोशे स्थापयित्वा जग्मुः स्वं स्वं निवेशनम् ॥३॥
ततो नराधिपः स्नात्वा जप्त्वा तु परमं मनुम् । ब्रह्मादिसेवितं रामं ससीतं सहलक्ष्मणम् ॥४॥
अर्चयित्वा यथान्यायमर्घ्यं[3] – पाद्यादिपूर्वकम् । प्रणम्य स्तोत्रयामास स्तवैर्वेदान्तसंहितैः ॥५॥
ततोऽन्नं षड्रसोपेतं स भुक्त्वा[4] तन्नि[5]वेदितम् । सभां गन्तुं समुद्युक्तो जगाद परिचारकान् ॥६॥
भूषणानि सभायां वै स्थापितानि मयाऽऽसने। तान्यानयध्वमित्युक्ते राज्ञि[6] ते परिचारकाः ॥७॥
सभां तूर्णमुपागम्य विचिन्त्य[7] पुनरागताः। भूषणानि न सन्तीति तत्र[8] राज्ञे [9] न्यवेदयन् ॥८॥
तेषां तद्वचनं श्रुत्वा कुपितः पुरुषर्षभः। आहूय मन्त्रिणश्चैव सर्वान् नगररक्षकान् ॥९॥
भूषणानि ममाऽद्यैव स्थापितानि मयाऽऽसने। तस्कराः के समागत्य मुष्णन्त्यत्राऽधुनाऽहनि ॥१०॥
सदा युष्मासु तिष्ठत्सु रक्षां कुर्वत्सु सर्वतः। स्तेयमेतादृशं लोके यत्र कुत्रापि नास्ति हि ॥११॥
अधुनैवाऽऽनयध्वं मे भूषणान्य[11] – विलम्बितम् । नोचेत्प्राणान्तिकं दण्डं[12] करिष्यामि[13] न संशयः ॥१२॥

एवमुक्ते तु नृपतौ[14] सर्वे साध्वसकम्पिताः। बभूवुर्दीनवदना न शेकु[15] – श्चाभिभाषितुम् ॥१३॥
अथाऽमात्याः पुरः[16] स्थित्वा प्रणम्य नृपपुङ्गवम् । कृताञ्जलिपुटाः सर्वे वाक्यमूचुः शनैः शनैः ॥१४॥
राजन् [17] त्वदाज्ञया चौर[18] – नामापि श्रूयते नहि। एतावत्कालपर्यन्तं कदाचित् सर्वभूतले ॥१५॥
ते भयं गताः सर्वे भवन्ति व्यथिता[19] भृशम् । कथमन्वेषणं कुर्वश् [20] – चौरगामीति चात्र हि ॥१६॥
लोके राजगृहाः सन्ति राजानः सन्त्यनेकशः[21]। सदा निवारितद्वारा न खल्वेवं भवादृशाः ॥१७॥
चन्मन्दिरस्य द्वारे तु यादृशाः पुरुषा अपि । सर्वे निवारिता[22] न स्युः श्वेतभृण्मात्र[23] – धारणात् ॥१८॥
यथावतिष्ठति [24] स्वान्तं तव सर्वज्ञ भूपते[25]। चिते[26] ऽस्माकं तु सन्देहो वैष्णवेष्वेव[27] जायते ॥१९॥

१–ख– घ
२–वैमुख्यम् –घ, द्वेषं –ग
३–वर्घ –ग,घ
४–ततां –क
५–संभुक्त –क
६–वम् –क,
७–राज्ञस्ते –घ
८–विचिन्त्य –ग
९–तत्र –घ
१०–राज्ञो –क,
११–भूष गानविलम्बितम् –क,
णानि विलम्बितम –ग
१४–नृपतिना –घ
१५–शन्कुश्चाबाधिता –ग
१६–पुर –क
१७–राजन्न चतदाज्ञाया –क
१८–चौरनामा –क,ग,घ
१९–व्यथिता –क, बाधिता– ग
२०–कुर्वन् चौरगामीति– क, ग, घ
२१–संत्यनेकसः– क
२२–निवतवाता– क
२३–श्वेतभृण्मात्रधारकान्– क, श्वेतभृण्मात्रधारणात्– घ
२४–यथा वा तिष्ठति –ग,घ
२५–श्रूयते –क

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

तान् विना[२८] भूषणान्यन्ये न गृह्णन्ति नृपोत्तम ! त्वमेव शोधयित्वा तान् गृह्णीष्वाभरणानि ते ।।२०।।
तच्छ्रुत्वा दुष्कृतं[२९] वाक्यं मन्त्रिणां दुष्टचेतसाम् । पिधाय कर्णौ संरब्धौ[३०] भगवन्नाम संस्मरन् ।।२१।।
मुखानि[३१] न निरीक्षेऽहं[३२] युष्माकमघचेतसाम् । अवगच्छथ यूयं मे सन्निकृष्टा[३३] नराधमाः ।।२२।।
नहि सम्भाषितुं योग्या भगवद्भक्त[३४]-निन्दकाः। दर्शनात्पातकं[३५] तेषामित्युक्त्वाऽभूत् पराङ्[३६]-मुखः ।।२३।।
सङ्क्रुद्धं[३७] नृपमालोक्य मन्त्रिणः पतिता भुवि। दण्डं कुरु यथोक्तं नो दण्डार्हाः पापशालिनः[३८] ।।२४।।
इति ब्रुवाणेषु तदामात्येषु कुलशेखरः[३९]। श्रीवैष्णवानां निन्दां तां परिहार्य ततः परम् ।।२५।।
मन्त्रिणो दण्डयिष्येऽहं तीक्ष्णदण्डेन दुर्मतीन् । स्याच्चेत्तदा वैष्णवेषु भक्त्या निरपराधिनः ।।२६।।
मन्त्रिणोऽदण्डयद् राजा जनो निन्दति[४०] मामिति। एवं निश्चित्य मनसा सचिवानब्रवीन्नृपः ।।२७।।
लोके तिष्ठति यत्पापं तद् हरिस्मरणाद्[४१] हृतम् । हरिनिन्दाकृतं पापं वैष्णवस्तुतिनाहृतम् ।।२८।।
निन्दया वैष्णवानां तु यत्पापं प्रतिपद्यते। तत्र[४२] नश्यति केनाऽपि वदन्ति हि महर्षयः ।।२९।।

तस्माद् युष्मत्कृता[४३] ह्येतद्[४४] विष्णुभक्ता[४५]-पवादता।

महेन्द्रोऽपि हि[४६] युष्मान् वै क्षन्तुं[४७] जातु[४८] न शक्नुयात् ।।३०।।

तथाप्यप्रकटीकृत्य स्तेयत्वं वैष्णवेष्वहम् । दण्डं करोमि[४९] चेद् युष्माकं[५०] तिष्ठेल्लोके यशः स्थिरम्[५१] ।।३१।।
तस्माद्दण्डा[५२]-त्रिवृतोऽहं युष्मास्वद्य समुद्यतात्[५३]। भगवद्भक्तियुक्तेषु वैष्णवेषु महात्मसु ।।३२।।
सद्धर्मसम्पन्न[५४] - मूलेषु परस्त्रीपरवस्तुषु[५५]। विमुखेषु त्रिभुवने पवित्रचरितेषु च ।।३३।।
अर्थकामानपेक्षेषु सर्वलोकसुहृत्सु च। क्रोधलोभातिजैत्रेषु ज्ञानवैराग्य[५६] - शालिषु ।।३४।।
एवं प्रभावेष्वेतेषु भवद्भिर्दुष्टमानसैः। स्तेयमारोपितमहं परिमार्ष्टुं[५७] समुद्यतः ।।३५।।
प्रमाणं तु करिष्यामि निःशङ्केना[५८]ऽन्तरात्मना। स्वामिकार्यं[५९] हि भृत्यस्य कर्त्तव्यं खलु सर्वदा ।।३६।।
इत्युक्त्वाऽऽशीविषं[६०] घोरं स्थापयित्वा घटान्तरे। सौवर्णीं घटिकां चैव राजा सम्पूर्णमानसः ।।३७।।
पुरोहितान् बन्धुवर्गान् राजा सुहृद एव च। तथा पौरजनान् सर्वान् समानी[६१] - येदमब्रवीत् ।।३८।।
जनाः सर्वे शृणुध्वं मे वाक्यं सत्यं वदाम्यहम् । कदाचिदपि लोकेषु न मुष्णन्ति हरिप्रियाः ।।३९।।

२८-विणा -क
२९-दुष्कर -क
३०-संरब्धौ -क
३१-मुखानि -क
३२-निरीक्षे हं -क, ग
३३-सन्निकृष्टाप्रा ऽधमाः-, सन्निकृष्टनराधमाः- क
३४-भगवद्भक्तिनिन्दकाः- क
३५-पावनात्-क
३६-पराम्मुखः- क
३७-संक्रुद्धः- क
३८-पापशीलिनः- ग,घ
३९-कुलशेखरः- क
४०-निन्दैत -घ
४१-हरिस्मरणर्द्धतम् -क
४२-तत्र तस्यपि -क
४३-युष्मा -क
४४-मेतां -क
४५-भक्तापवादना -क, भक्तापराधना -घ
४६-घ -क,घ
४७-क्षांति -क, क्षाधि -घ
४८-जन्तुमिशक्नुयात् -क, जेतुं नाभिशङ्कयात् -घ
४९-करोति- क, ग
५०-युष्माव् -क,ग
५१-यश स्थिरे -क
५२-दण्डनिवृतो ऽहम् -क
५३-समुद्यतान् -क, समुद्यत -ग
५४-सर्द्धासम्पन्न -क
५५-परवादवापु -क
५६-वैराज्ञ -क
५७-परिमातु -क
५८-न सहेनाऽन्तरात्मना -क
५९-स्वामिकार्ये -ग
६०-विषं रां घोरं -क,ग
६१-सपानिष्येद -क, सपानन्येद -ग

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

सत्यं सत्यमिदं सत्यं सत्यमेव न संशयः। इत्युक्त्वा पश्यतां तेषां सर्वेषां कुलशेखरः[६२] ।।४०।।
कुम्भीनस[६३] –फणाव्याप्तं कुम्भान्तर्गतसंस्थितम् । गृहीत्वा स्वर्णघटिकां करेणोद्धृतवानभूत् ।।४१।।
कुर्वत्येवं महाराजे[६४] प्रत्ययं सर्वनिर्जराः। नभोगताः प्रशंसन्तो दृष्ट्वा तन्महदद्भुतम् ।।४२।।
विस्मयं परमं गत्वा पुष्पवर्षाण्य[६५] – मोचयन् । अनादयन्[६६] दुन्दुभींश्च[६७] ननृतुश्चाप्सरोगणाः[६८] ।।४३।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
अष्टादशोऽध्यायः ।।१८।।

६२–कुलशेखरः– क
६३–कुम्भे न सफलाव्याप्तं –क,
कुम्भे न सफणव्याप्तं –ग
६४–महाराजे –क
६५–पुष्पवर्षान्यमोचयन –क
६६–ननादयन् –क
६७–दुंदुभिश्च –क, ग
६८–श्चाप्सरोगणैः– क

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

एकोनविंशो ऽध्यायः

श्रीनारायण उवाच

ततः समस्तामरसङ्घसेवितः
सर्वेश्वरः श्रीपतिरादिपूरुषः[1]।
श्रीरङ्गनाथः श्रितवत्सलः सदा
कारुण्यसिन्धुः कमलासनार्चितः ।।१।।

श्रीरामचन्द्राकृतिनाविरासीन्
नृपाग्रतः कोटिरविप्रकाशः।
तं जानकीनाथमनन्तवीर्यं
ददर्श राजा परमप्रहृष्टः ।।२।।

हरिन्म[2]–णिश्यामलकोमलाकृतिं
कृपासुधाबाधिमचिन्त्यवैभवम् ।
स्फुरत्कटिप्राजितपीतवाससं
हस्तीन्द्रहस्तायतहस्तपङ्कजम् ।।३।।

राकाशरच्छुभ्रमयूख[3] – मण्डलं
प्रफुल्लराजीवविराजिताननम् ।
सम्फुल्लपत्राम्बुजपत्रविस्तृत[4]–
–श्रोत्रान्दीर्घाञ्चितलोललोचनम् ।।४।।

महार्हमाणिक्यकिरीटरोचिषा[5]
संसक्तनीलाञ्चितवक्रकुन्तलम् ।
पुष्पेषु वाणासनविभ्रमद्भुवं
चन्द्रार्कबिम्बाकृतिभालशोभितम् ।।५।।

बालेन्दुलेखा[6] – लसदूर्ध्वपुण्ड्रकं[7]–
चाम्पेयपुष्पोन्नतचारुनासिकम्[8]।

१–पुरुषः –क
२–हरिण्मणि –घ,
३–मयूख –क,ग
४–विस्तृतम् –क,घ
५–शोचिषा –ग
६–रेखा –क,ग
७–पुण्ड्रम –ग,घ
८–नाशिकम् –क

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

महाहनुं निःश्वसनाब्जगन्ध-
सम्मोदसंसेवितवञ्चरीकम् ।। ६ ।।
प्रवालबिम्बाधरमन्दसुन्दरं
स्मितस्फुरत्कुन्दसमद्विजावलिम् ।
सुदीर्घकर्णोज्ज्वलनक्रकुण्डल-
प्रभापरिद्योतितगण्डमण्डलम् ।।७।।
ह्रस्वत्रिरेखायुतकम्बुकन्धरं
पीनोन्नतांसं विनिगूढजत्रुकम् ।
श्रीमल्लसत्कौस्तुभहाररुग्[९]-लसद्-
विशालपीनोन्नतचारुवक्षसम् ।। ८ ।।
अनर्घ्यनानाविधरत्नसुप्रभा[१०] -
विद्योतबद्धोदर[११] - बन्धनाञ्चितम् ।
असङ्ख्यहेमाण्डनिकेतनोदर-
स्थिताब्जयोन्युद्भवनाभिपङ्कजम् ।। ९ ।।
सन्ध्याम्बुमुक्तसन्निभकाञ्चनाम्बर-
प्रलम्बकाञ्चीविलसत्कटिस्थलम् ।
सुरापगा[१२] नैकतटापितापृथु -(?)
श्रोणिद्वयं सूक्ष्मसुमध्यशोभितम् ।।१०।।
पुष्पेषुलीलावनमध्यरम्भा-
स्तम्भद्वयो[१३] - दञ्चितसुन्दरोरुम् ।
रमाकराम्भोरुहरक्तकान्त्या-
रुगीकृतप्राजितजानुजङ्घम् ।।११।।
मुक्तिप्रदाशेषजगच्छरण्यं
शरत्प्रफुल्लाम्बुजपादयुग्मम् ।
स्फुरन्मणिद्योतिकिरीटदीप्त्या
विराजिताशेषदिगन्तरालम् ।।१२।।

९-हारक-क
१०-रुप्र-क
११-बुद्धोरुबुद्धनाधितम्-क, बुद्धोरुबंधनाधितम्-क
१२-सुरापगानैकतराजितपृथु-क
१३-स्तम्भद्विरोहंधितु-क, स्तम्भद्विरोहंधित-ग.

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

कोदण्डदण्डाग्रविलम्बबाम-

दोर्दण्डमन्येन गृहीतकाण्डम् ।

नानामणिश्रेष्ठलसत्[१४] -सुवर्ण-

तूणीर[१५]- युग्माञ्चितपृष्ठभागम् ।।१३।।

मणिज्वलत्कङ्कणनूपुरं[१६] च

चञ्चत्सुवर्णाङ्गदकङ्कणादिभिः ।

विभूषणैर्भूषितमप्रमेयं

श्रीवैजयन्त्या वनमालयोज्ज्वलम् ।।१४।।

कस्तूरिकाकुङ्कुमगन्धलेपितं

कन्दर्पकोट्या सुसमानसुन्दरम् ।

विद्युल्लताद्योतितगात्रसंयुतं[१७]

जगज्जनन्याखिलभूतसञ्चया[१८] ।१५।।

संरक्षयन्त्या करुणावलोकनैर्

विदेहपुत्र्या ऽखिलविश्वरूपया[१९] ।

समाहितेनाग्रजदास्यभोगिना

सौमित्रिणा[२०] सेवितमन्वहं विभुम् ।।१६।।

दुग्धाब्धिफेन[२१]- च्छविरत्नदण्ड-

लसन्महा[२२] - च्चामरवीज्यमानम् ।।

पूर्णेन्दुसङ्काशसिता ऽऽ[२३] तपत्रं

ब्रह्मेन्द्ररुद्रैरनुसेव्यमानम् ।।१७।।

परात्परं सर्वजगच्छरीरिणम्

परेशमव्यक्तमनन्तमक्षरम्[२४] ।

विश्वस्य जन्मस्थितिसङ्क्षयादिकृद्-

भर्तारमाद्यं पुरुषोत्तमं परम् ।। १८।।

१४-ससन्सुवर्ण -क
१५-तूनीरयुग्मंधित -क
१६-नूपुरस्य -क,ग
१७-पावुतम् -क,ख,ग,घ
१८-संचयन् -क, संचयान् -घ
१९-[illegible] -क
२०-सौमित्रीणा -क
२१-फेनछवि -क
२२-महाचामर -ग,घ
२३-शंकाशशितातपत्र -क
२४-मक्षयम् -क

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

एवंविधं राघवमप्रमेयम्

दृष्ट्वा स राजा प्रणनाम मूर्ध्ना।

प्रहर्षबाष्पाकुललोचनः[२५] सन्

ददर्श[२६] चानन्दभरोर्ध्वरोमा।। १९ ।।

तं दृष्ट्वा रामचन्द्रोऽपि महाभागवतोत्तमम् । उत्थाप्य सम्परिष्वज्य प्राह वाक्यं कृपान्वितम् [२७] ।।२०।।
कल्याणगुणसम्पन्न वैष्णवोत्तम[२८] भूपते । मत्तोऽधिकान् [२९] महाभाग मद्भक्तान् [३०] मन्यसे तथा[३१] ।।२१।।
सन्तुष्टोऽहमनेनाद्य वृणीष्व[३२] वरमुत्तमम् । इति ब्रुवाणे श्रीरामे वाक्यमुत्तरमब्रवीत् ।।२२।।
नृपतिः प्राञ्जलिर्भूत्वा विनयेन समन्वितः। राम राजेन्द्र लोकाभिराम राजीवलोचन ।।२३।।
योगीन्द्रचित्तकमलप्रमणे कमलासख[३३] । दिगन्त[३४] – विश्रुतौदार्य यशःस्तोम[३५]– निकेतन ।।२४।।
सर्वपापौघसंहारि [३६] – नामधेय[३७] कृपानिधे! ब्रह्मेशेन्द्रादिविनुत प्रणता [३८] – मरभूरुह ।।२५।।
नमो दाशरथे[३९] राम कौशल्यागर्भसम्भव! ताडकाचलदम्भोले[४०] कौशिकाध्वरपालक ।।२६।।
नमश्च[४१]ण्डीशकोदण्डखण्डशौण्ड महाभुज! धरित्री[४२]–पुत्रिकापाणि–ग्रहणोल्लासभासुर ।।२७।।
नमस्ते भार्गवा[४३]–नर्गलभङ्गमदसंहर (?)! मार्तण्डान्वय[४४] राजीव दिनराज जितासुर ।।२८।।
दिगन्तविश्रुत त्यक्तगुरुराज्याभिषेचन* ! निषादपोषकाधीश वन्दिता[४५]–मरवन्दित ।।२९।।
नमस्तुभ्यं भरद्वाजमुनिसम्पूजिताजित! चित्रकूटविहारार्त्रि[४६]–मुनिसत्कारसत्कृत ।।३०।।
पदपङ्कजसञ्चारमण्डिताऽखिलदण्डक! नमः खरादिक्रव्याद[४७] – शुष्कारण्यदवानल ।।३१।।
नमस्ते वरनाराच भिन्नमायाकुरङ्गक! तिर्यग्योनिजपक्षीन्द्रमोक्षदानविचक्षण ।।३२।।
शबरीसम्भृतफलभोक्ताऽमृतफलप्रद! नमस्ते बालिनिर्मूलबाणलीलाविलोकन ।।३३।।
बन्धुरग्रीवसुग्रीवराज्यानुग्रहविग्रह! नमो मुद्रार्चितकपिमुद्रिकाभद्रदायक ।।३४।।
शरणागतपौलस्त्यभरणा[४८]– भरणव्रत! पारावारपयोमध्य [४९]– सेतुकृते नमोनमः ।।३५।।
लङ्कालङ्कारहरण ! सङ्गरारङ्ग[५०]– क्षोभण ! सर्वराक्षससन्दाहदावाग्निशमनाम्बुद ।।३६।।
कुम्भकर्णमदोद्ग्र[५२]–दोर्दण्ड[५३]– च्छेदकेसरिन्! भजना[५४]– खण्डलभुजप्रचण्ड[५५] –प्रभभञ्जन(?) ।।३७।।
दशकन्धरपंचास्यसंहार[५६]– केशरि प्रभो! नमो ब्रह्मरुद्रेन्द्रप्रमुखामरसन्नुत[५७] ।।३८।।

२५–लोचन स –क
२६–सदर्श–क
२७–कृपानिधिम्–क
२८–वैष्णवोत्तम –क
२९–धिकं –क
३०–मद्भुतसदमनोरथा–क,
३१–यथा –घ
३२–वृणिष्व– क
३३–कमलाशख:–क
३४–दिगन्तविश्रुतौदार्य–क,
दिगन्ताविश्रुतौदार्य– ग
३५–यशस्सोमनिकेतन–क,ग
३६–संहार –क,ग
३७–नाधयेय–क, ग,
३८–प्रणनामरभूरुह– क
३९–दासरथे –क
४०–ताटकाचलविध्वंस –क
४१–नमस्ते चण्डकोदण्ड –ग
४२– धरित्रि–ग, घ,
४३–भार्गवानार्गला –क
४४–मार्तण्डान्वयराज–रासुर –क
*–गुरुराज्याभिषेचेन
केकमीत्यक्तराजक–ग
४५–विदितामरवन्दित–क,
४६–विहारार्त्रि–ग, घ
४७–खरादिदैत्याडि–क,
४८–सरणाभरणव्रत –क,
भरणाभरणाव्रत –ग
४९–मयोमध्य –क, पयोमध्ये –ग
५०–लाक्षोभन –क, लङ्कुम्भण –घ
५१–समनांबुद –क
५२–मदोद्दण्ड –ग
५३–बदवछेद –क
५४–मंजिताखण्डल –घ
५५–प्रचंदप्रभुभंजनः– क,
प्रचण्डप्रभुभंजन –घ
५६–संहारकरणेप्रभो –क,
संहारशरभप्रभो –ग
५७–संनुत–क

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

विभीषणाभिषेकश्रीसम्भृतानन्दगुम्फित! वामाङ्कविलसत्सीतारमणारूढपुष्पक ।।३९।।
साकेतस्थजनस्याञ्जतरुणार्क नमो नमः । दिव्यसिंहासनारूढ सर्वलोकेश्वरेश्वर ।।४०।।
सहोदरधृतच्छत्रचामरादिपरिच्छद । सर्वराजन्य[५८]- सञ्जुष्टमहासाम्राज्यवैभव ।।४१।।
नमस्ते जानकीनाथ नमस्ते भक्त[५९]-वत्सल! नमस्ते करुणासिन्धो रामचन्द्र नमोऽस्तु ते ।।४२।।
वेदानां देवतानां च मृग्यस्त्वं[६०] रघुनन्दन! क्षुद्रस्य नरमात्रस्य प्रत्यक्षोऽभून्ममाधुना ।।४३।।
कृतार्थोऽस्मि रघुश्रेष्ठ पाहि मां भरताग्रज! इत्युक्त्वा वसुधा[६१]-धीशस्तत्प्रसादवशात् [६२] तदा ।।४४।।
प्रबन्धमकरोद् दिव्यं वेदमूर्धार्थ[६३]-सङ्ग्रहम् । तं समर्प्य[६४] स रामाय तमुवाच कृताञ्जलिः ।।४५।।
वृणीष्वेति वरं देवो ब्रवीषि करुणाकरः[६५]। किं प्रार्थयेऽहं देवेश सर्वमेवाददाः[६६] पुरा ।।४६।।
त्वद्भक्तेषु च सद्भक्तिं त्वयि भक्तिं च देहि मे। नान्यं वृणोमि सर्वेश एतदेव[६७] हि मे वरम् [६८] ।।४७।।
एवमुक्ते नृपवरे सन्तुष्टहृदयो हरिः। वरं तथैव दत्वाऽथ पुनः प्रोवाच विस्मितः ।।४८।।
नीलां[६९] -शजातां त्वत्पुत्रीं देहि मे नरनायक! भवानि[७०] तेऽहं जामाता श्वसुरस्त्वं भवस्व मे ।।४९।।
तच्छ्रुत्वा रङ्गनाथस्य वाक्यं नृपशिखामणिः[७१]। धन्योऽस्म्यहं कुलं जन्म पवित्रं च मम प्रभो ।।५०।।
इत्युक्त्वा स पुरीं रम्यां कृत्वाऽलङ्कारसंयुताम् । भूषणैर्भूषयित्वाऽथ कन्यां परमशोभनाम् [७२] ।।५१।।
वेदीं[७३] कृत्वा सभामध्ये हुत्वाऽग्निं स यथा-विधि। श्रीरङ्गपुरनाथाय विधी[७४] - शेन्द्रमुखामरैः ।।५२।।
सेविताय ददौ राजा कन्यां तां विधिपूर्वकम् । सोऽपि प्रगृह्य तां कन्यां राजपुत्रीं मनोहराम् ।।५३।।
राज्ञा सम्पूजितः सर्वैरन[७५]-र्यैर्वस्तुभिः शुभैः। देवैः सह पुनः प्राप[७६] स्वधाम परमं हरिः[७७] ।।५४।।
ततो नृपस्य सचिवा विस्मयाविष्टचेतसः। प्रभावं तस्य विज्ञाय गृहीत्वा भूषणान्यपि ।।५५।।
निक्षिप्य पुरतस्तस्य भूषणानि भयान्विताः। राजानं प्रणिपत्याऽथ[७८] स्वापराधं निवेद्य च ।।५६।।
ययाचिरेऽभयं तेभ्यः स राजाऽप्यभयं ददौ। ततः स्वपुत्रमनघं गुणवन्तं महाबलम् ।।५७।।
राज्ये निक्षिप्य सततं तस्थौ वैष्णवसेवया। ततो नराधिपः श्रीमद्रामायणपरायणः ।।५८।।
तथा रामकथाः शृण्वन् राघवस्य महात्मनः। सुख[७९]- चर्यासु हृष्टः सन् दुःखचर्यासु[८०] दुःखितः ।।५९।।
रामे प्रेमाभिवृद्ध्याऽसौ भूत्वा परवशं[८१] स्थितः। एवंविधं तं राजानं दृष्ट्वा पौराणिकः सदा ।।६०।।
एवं[८२]सीतापहरणं सहते नेति चिन्तयन् । मायासीता जहारेति कथयन्नास्ते[८३] वैष्णवः ।।६१।।
तत कदाचित् तद्विप्रे[८४] ग्रामान्तरमुपागते। तत्पुत्रः कथयामास रामायणमनुत्तमम् ।।६२।।

५८-सर्वराज्यस्य-क,
५९-नतवत्सल-ग,घ,
६०-मृग्यस्तं-क,
६१-इत्युक्त्वायोध्यायाधीशः-क,
६२-वसात्-ग,
६३-वेदवेदार्थसंग्रहम्-ग,
६४-समर्थ-क,
६५-करुणाकर-घ,
६६-सर्वमेवाददः-क,
६७-एव एव -घ
६८-वरः-घ,
६९-नीलांशजलां-क, लीलांशजाताम्-क,घ,
७०-भवामि-ग,घ,
७१-शिरोमणिः-क,
७२-शोभनीम्-क,
७३-देवीं-क,
७४-विधिसेन्द्रमुखामरैः-क,
विदिशेन्द्रमुखामरैः-घ,
७५-रत्नैः-क,
७६-प्राप-क, प्राप्य-घ,
७७-हरेः-क,
७८-प्रतिपत्याथ-क,
७९-सुखचर्यासुहृष्टस्तं-क, सुखचर्यासुहृष्टः-ग,घ
८०-सुहृद्भुवि-क,
८१-परवशीस्थितः-क, परवशःस्थितः-घ
८२-एवम्-ग,
८३-कथयामास-क, कथयन्नास-ग,
८४-तद्विप्र-क,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

अनुक्तत्वात्सदा तेन न जानन्नृपतेर्मनः। सीतापहरणं तस्मै यथावृत्तं शशंस[८५] सः ।।६३।।
राजवर्योऽपि तच्छ्रुत्वा भक्तिसम्पूर्णमानसः। प्रत्यक्षमिव विज्ञाय दुःख[८६]- क्रोधसमाकुलः ।।६४।।
कथं हरति दुष्टात्मा जननीं जानकीं मम। शिरांसि[८७] पातयिष्यामि खड्गेनाद्यैव रक्षसः[८८] ।।६६।।
इत्युक्त्वा खड्गमादाय रवे[८९] - स्तुरगसन्निभम् । तुरङ्गं[९०]-श्रेष्ठमारुह्य लङ्कामभिमुखो[९१] ययौ ।।६७।।
तं दृष्ट्वा देवताः सर्वा[९२] विस्मयाविष्टमानसाः। मुमुचुः पुष्पवर्षाणि तुष्टुवुः[९३] कुलशेखरम्[९४] ।।६८।।
सीताहरणदुःखेन क्रोधेन कलुषीकृते[९५] । वायुवेगेन महता लङ्कां गच्छति राजनि ।।६८।।
तदा रघूणां प्रवरो रामो राजीवलोचनः। सीतालक्ष्मणसंयुक्तः पुष्प[९६] -केण विराजितः ।।६९।।
तस्य भक्त्या सुसंहृष्टस्तं समागम्य सादरम् । भुजाभ्यां पीनवृत्ताभ्यां परिष्वज्येदमब्रवीत् ।।७०।।
कुलशेखर योगीन्द्र मम प्रिय महायशाः[९७]। हत्वा राक्षस[९८] -राजेन्द्रमादाय जनकात्मजाम् ।।७१।।
अधुना ह्यागतो[९९] राजन् त्वं तु स्वस्थमना भव* ।इत्युक्त्वा रामचन्द्रोऽपि भक्तियन्त्रितमानसः** ।।७२।।
अप्राकृतजनाकीर्णं[१००] योगिनामपि दुर्लभम्[१] । कुलशेखर[२] -मादाय जगाम परमं पदम् ।।७३।।

चरित्रमेतत्कुलशेखरस्य महानुभावस्य[३] हरिप्रियस्य ।
शृणोति नित्यं पठते लिखेद्[४] यो लभेत्[५] सुखं सोऽत्र[६] परत्र चैव।।७४।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
एकोनविंशोऽध्यायः ।।१९।।

८५-सशंस-क,
८६-दुःक्रोधस-क,
८७-शिरांशि-ग,
८८-राक्षसाम्-क,
८९-तेजस्तुरगसन्निभम्-क,
९०-तुरगश्रेष्ठं-क,
९१-लङ्कामभिमुखम्-क
९२-सर्वे-ग,घ,
९३-तुष्टाव-क,
९४-कुलशेखरः-क,
९५-कलुषीकृते-क,
९६-पुष्पकेन-क,ग,
९७-महायशः-घ
९८-राक्षराजेन्द्र-क,
९९-आगतो-ग,
*-इयं पङ्क्तिः-क मातृकायां नोपलभ्यते।
अस्याः स्थाने- घ मातृकायां लिखितमिदमुपलभ्यते-
समागतो मा शुचस्तपिति रामेण सान्त्वितः-घ
**-पङ्क्तिरियं क - मातृकायां न प्राप्यते। घ-
मातृकायामस्याः स्थाने लिखितमिदमुपलभ्यते-
सीतारामपदाम्भोजासक्तस्तत्पदमन्वगात्-घ
१००-जनाकीर्णं-क,
१-दुर्लभे- क,
२-कुलशेखर-क,
३-नुभावस्य-क,
४-लिखेद्-क,
५-लभते-क,
६-सोत्रमतत्वविद्-क,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

विंशोऽध्यायः

श्रीनारायण उवाच

नर शृणुष्व वक्ष्येऽहं रक्षार्थं सर्वदेहिनाम् । धरायामवतीर्णायां लक्ष्मीचरितमुत्तमम् ।।१।
लक्ष्मीः सर्वेश्वरी पद्मा कल्याणगुणशालिनी। कृपामयी[1] जगन्माता विष्णुवक्षःस्थलालया ।।२।
संसाराम्बुधिनिमग्नान् जीवानालोक्य दुःखितान् । उद्धर्तुकामा तान् सर्वान् कृपया[2] परया[3] शुभा[4] ।।३।
हेमापगातटे रम्ये सुधाम्बुपरिपूरिते। पद्माकरे प्रफुल्लाब्जवनराजि[5] -विराजिते ।।४।
हंससारससङ्कीर्णे चक्रवाकोपशोभिते। पुष्परेणुपरिच्छन्ने[6] मृगराजनिनादिते* ।।५।
कस्मिंश्चित्काञ्चनाम्भोजे फाल्गुने[7] मासि शोभिते[8]** । उत्तरर्क्षे समुत्पन्ना सर्वलोकैकसेविता ।।६।
चतुर्भुजा सुन्दराङ्गी पूर्णेन्दुसदृशानना।पद्मपत्रविशालाक्षी पीतकौशेयशोभिता ।।७।
करयुग्मधृतोत्फुल्लरक्तपद्मयुगाञ्चिता। हिरण्यवर्णा हरिणी विद्युत्सङ्घसमप्रभा ।।८।
तनुमध्या[9] पृथुश्रोणिः[10] पद्मपादतलाञ्चिता । सुभ्रूः सुनासा बिम्बोष्ठी नीलकुञ्चित[11] - मूर्द्धजा ।।९।
कम्बुकण्ठी निम्ननाभिः पीनोन्नतकुचद्वया। पद्मासने समासीना पद्ममालाविराजिता ।।१०।
किरीट[12] -हारकेयूरकङ्कणाङ्गदभासुरा। तरुणार्कप्रकाशाभ्यां[13] कुण्डलाभ्यां विराजिता ।।११।
दिव्यचन्दनलिप्ताङ्गी दिव्यस्रग्गन्धशोभिता। तदा ब्रह्मादयो देवा ऋषयश्च तपोधनाः ।।१२।
गन्धर्वाश्चाप्सरःसङ्घाः समागत्य मुदान्विताः। पुष्पवर्षं ववर्षुश्च प्रणेदुर्दुन्दुभींस्तदा[14] ।।१३।
प्रणेमु[14] -र्दण्डवद्भूमौ स्तुवन्तो विविधैः स्तवैः। ततो ब्रह्मा जगद्धात्रीं[15] लक्ष्मीं तां लोकमातरम् ।।१४।
स्तोत्रयामास सद्भक्त्या धृत्वा[16] करपुटाञ्जलिम् । नमो नमस्ते श्रीदेवी सर्वलोकेश्वरेश्वरी ।।१५।
लोकमात्रे नमस्तुभ्यं सर्वलोकनियन्त्रिणि[17] । नमो विश्वशरीरिण्यै विश्वरक्षणकारिणि[18] ।।१६।
नमस्ते विश्वनयने नमस्ते विश्वतो मुखि । विश्वपादे नमस्तुभ्यं नमस्ते शतबाहवे ।।१७।
सहस्र[19] -शीर्षे देवेशि[20] सहस्राक्षि[21] नमो नमः। सहस्राङ्घ्रि नमस्तुभ्यं सहस्रकरपल्लवे ।।१८।
हिरण्य[22] -वर्णे हरिणि[23] सुवर्णरजतस्रजे । चन्द्रे हिरण्मये लक्ष्मि[24] सर्वसम्पत्प्रदे शुभे ।।१९।

१-कृपासया-क,
२-दयया-क,
३-वरया- क,
४-सुधा-क,
५-वनराजी-क, ग, घ,
६-परिच्छन्न- क
*-ग,घ मातृकयोरियं पङ्क्तिर्न प्राप्यते।
७-फाल्गुने-क,
८-सोभिते-क,
**-ग, घ मातृकयोरियं पङ्क्तिर् न प्राप्यते।
९-तनुमध्य-ग,
१०-पृथुश्रोणि- क,
पृथु श्रोणी-ग,घ,
११-कुन्तल-ग, घ,
१२-किरीटि-क,
१३-प्रकाशाभ्यां-क,।
-पुष्पवर्षाणि वर्षन्तो दुंदुभिस्ताडितैस्तदा-क,
पुष्पवर्षं ततो वर्षु प्रणेदुर्दुन्दुभिस्तदा-ग
१४-प्रणम्य-क,
१५-जगद्धाता-क
१६-धृता-क,
१७-नियन्त्रिणी-क नियन्त्रणे-घ,
१८-कारिणे-क,
१९-सहस्रीर्षे-क,
२०-देवीश-क,
२१-सहस्राक्षी-ग,घ
२२-हिरण्यवर्णा-ग,
२३-हरिणी-क,ग,
२४-लक्ष्मीः- ग, क,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

कटाक्षवीक्षणैर्देवि [२५] जगन्त्यैतान्यनेकशः। उत्पद्यन्ते प्रवर्त्तन्ते प्राप्नुवन्ति परं सुखम् ।।२०।।
विष्णुवक्षःस्थला [२६]-वासे त्वद्विलासार्थमच्युतः। जनयत्यखिलांल्लोकान् पाति [२७] सम्प्रेरितस्त्वया ।।२१।।
त्वन्नेत्रोदञ्चि [२८]-दन्यञ्चिताभ्यां लोकाधिपाः स्वयम् । अथवाप्यपरे [२९] केचिदासन् तिर्यङ्नरादयः [३०] ।।२२।।
गन्धद्वारां दुराधर्षां नित्यपुष्टाङ्[३१] करीषिणीम् । ईश्वरीं सर्वभूतानां विष्णोर्नित्याऽनपायिनीम् ।।२३।।
त्वामेवोपास्य सततं सर्वलोकनिवासिनः[३२]। धनमश्वांश्च गाश्चैव मातङ्गांश्च मदोत्कटान् ।।२४।।
कौशेयानि च वस्त्राणि रत्नानि विविधानि च। भूमिं च पुत्रपौत्रांश्च शास्त्राणि निगमानि च ।।२५।।
ज्ञानं च परमं लोके विष्णोःस्थानं च शाश्वतम् [३३]। सम्प्राप्नुवन्ति जननि कल्याणगुणसागरे ।।२६।।
सर्वलोकशरण्ये[३४] त्वां ये जनाः शरणागताः। ते प्राप्नुवन्ति परमं पदं शाश्वतमव्ययम् ।।२७।।
त्वमेव वाणी शर्वाणी[३५] शची[३६] स्वाहा स्वधा तथा। संहारिणी समुदया भार्गवी च सरस्वती[३७] ।।२८।।
रुद्राणी सर्वसम्पत्तिस्त्वमेव कमलेक्षणे । रोहिणी च तथा सञ्ज्ञा प्रभा[३८] च शशिसूर्ययोः ।।२९।।
त्वमेव सर्वलोकेऽस्मिन् त्वदन्यन्नास्ति[३९] किञ्चन। त्वमेव चिदचिद्वस्तु दृश्यते श्रूयते हि यत् [४०] ।।३०।।
तत्सर्वं सर्वतो वृत्वा ह्यत्यतिष्ठद्दशाङ्गुलम् । यानि यानीह रूपाणि बिभर्ति जगतां पतिः ।।३१।।
तेषां सदृशरूपाणि धृत्वा[४१] त्वं कमलेक्षणे । आनन्दयसि[४२] गोविन्दं तुल्य [४३]-शीलवयोगुणैः ।।३२।।
प्रभा पञ्च[४४] -स्वरूपेषु त्वं[४५] हि पञ्चस्वरूपिणी। भूत्वा रमयसे देवं तत्कार्यसहकारिणी ।।३३।।
सर्वचेतनरक्षार्थमवतीर्णा[४६]ऽसि भूतले। रङ्गेशस्य प्रिये देवि[४७] रक्षार्थं[४८] सर्वदेहिनाम् ।।३४।।
अवतीर्णाऽसि जननि ![४९] वात्सल्यगुणसागरे ! एतदारभ्य लोकेऽस्मिन् त्वत्कृपासागरोद्भवैः ।।३५।।
तरङ्गैः प्लाविता जीवा जगतामादिदम्पती। उपासन्तो युवां शेषभावेनाऽखिलशेषिणौ [५०] ।।३६।।
भवबन्धविनिर्मुक्ताः प्राप्स्यन्ते परमं पदम्। करुणावीक्षणैरेव[५१] भक्तं मामवलोकय[५२] ।।३७।।
त्वं[५३] पद्मिनी त्रिदशवन्दित[५४]-पादपद्मा

पद्मासना भगवती धृतहस्तपद्मा।

श्रीविष्णुपत्नि ! जगतां[५५] जननीं सुरश्रीः[५६]

त्वां मातरं शरणमब्जमुखीं प्रपद्ये।। ३८।।

२५-देवी-क, ग,
२६-वक्षःस्थले वासे-क,
२७-पति-घ
२८-त्वन्नेत्रोद्दं-क,
२९-अथवा मापरे-क, अथवा अपरे-ग,
३०-तिर्यङ्नरादयः -क,
३१-पुष्टीं-ग,
३२-निवासिनी-क
३३-शोभितम् -क,
३४-शरण्ये-क,
३५-सर्वाणी-क, ग,
३६-सखी-क,
३७-शिवा मता-ग, घ,
३८-प्रभाव-क
३९-त्वदन्यं-क, ग,
४०-यतः-ग,
४१-धृता-क,
४२-अनादयसि-क,
४३-तुल्यशीलवयोगुणाः-घ,
४४-प्रभावं च स्वरूपेषु-क,
४५-त्वया-क, पंच-घ,
४६-मवतीर्ण स-क,
४७-देवी-क,
४८-रक्षार्थे-क,
४९-जननी-क, ग, घ
५०-शोषिणैः-क,
५१-दृष्टि-क,
५२-मामवलोकयन् -क,
५३-त्वम् -ग,
५४-विदित-क,
५५-जगतां स्वरी-क, जगतामधीश्वरी-ग,
५६-तामन्वहं श्रीशरणमुपागमत् -क,
श्रीस्त्वामहं शरणमब्जमुखीं प्रपद्ये-ग

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

एवं स्तुत्वा श्रियं देवीं प्रणम्य प्रीतमानसः। अनुज्ञां स तया प्राप्य रङ्गक्षेत्रमुपागमत् [*] ।।३९।।
श्रीरङ्गशायिनं दृष्ट्वा स्वकीयतपसः फलम् । प्रणम्य स्तुतिभिः स्तुत्वा पूजयित्वा यथाविधि ।।४०।।
विज्ञापयामास तदा श्रियो जन्म पितामहः। तत्वज्ञे पाण्ड्यधरणीनाथो राजर्षिसत्तमः[५७] ।।४१।।
रङ्गनाथस्य सेवार्थं गच्छन् पद्माकरं महत् । दृष्ट्वा सविस्मयो राजा रूपलावण्यकान्तिभिः ।।४२।।
श्रियं बुद्ध्या[५८] प्रणम्याथ स्तुत्वा स्तोत्रैरनुत्तमैः। सर्वोपचारैस्तां देवीं पूजयित्वा यथाविधि ।।४३।।
काञ्चनं यानमारोप्य गृहं निन्ये नराधिपः। स तस्याः पद्मिनी नाम कृत्वा पद्मनिभेक्षणाम्[५९] ।।४४।।
प्रहृष्टः प्रणयात्[६०] प्रीत्या पुपोष सह भार्यया। ततः कालेन सा तन्वी यौवनं समुपस्थिता ।।४५।।
श्रीरङ्गनाथं रमणं कामयामास पद्मिनी। तमेव नित्यं ध्यायन्ती कीर्तयन्ती च तद्गुणान् ।।४६।।
वदन्ती[६१] तत्कथाः पुण्याः स्वसखिभ्यो निरन्तरम् । तमेव पूजयन्ती सा तच्चित्ता तत्परायणा ।।४७।।
स्थातव्यमेवं जीवेन दर्शयन्तीति भूतले। तस्थौ च तस्य[६२] भावेन तन्मयी[६३] कृतमानसा ।।४८।।
तदा श्रीरङ्गनाथोऽपि समारुह्य खगेश्वरम् । ब्रह्मणा सह देवेशो देवैश्च मुनिभिः सह ।।४९।।
अनन्तविष्वक्सेनाद्यैः कासाराद्यैश्च योगिभिः। लक्ष्मीं वरयितुं क्षिप्रं जगाम निचुलां पुरीम् ।।५०।।
तदा[६४] पाण्ड्यधराधीशः प्रत्युद्गम्य[६५] जगत्पतिम् । वेद्या[६६]-मग्निं समाधाय हुत्वा होमं यथाविधि ।।५१।।
पद्मिनीं पद्मपत्राक्षीं सर्वाभरणभूषिताम् । तस्मै[६७] श्रीरङ्गनाथाय प्रददावग्नि[६८]-सन्निधौ ।।५२।।
ततः श्रीरङ्गपृथ्वीशः श्रियमादाय पूजितः। तमनुज्ञाप्य राजानं देवैर्ब्रह्मपुरोगमैः ।।५३।।
श्रीरङ्गं समनुप्राप्य[६९] सौधे वेदमये शुभे। रराम स तया सार्धं[७०]-मीश्वर्या जगदीश्वरः ।।५४।।
सा लक्ष्मीर्जगतां माता सर्वजीव-दयापरा। रङ्गेशं प्राप्य भर्तारं चेतनान्भुवि संस्थितान् ।।५५।।
सान्द्रै[७१]-रालोकयामास कटाक्षैरमृतप्रदैः। तदा प्रभृति लोकेऽस्मिन् जीवाः सर्वे समाहिताः ।।५६।।
श्रित्वा[७२] कासारभूता[७३]-दीनुपासन्तः श्रियः पतिम् । महता न्यासयोगेन प्रयान्ति परमं पदम् ।।५७।।
महिष्या रङ्गनाथस्य पद्मिन्याः सत्कथामिमाम् । पठेद् यः शृणुयाद् भक्त्या लिखेद् वा तस्य सद्मनि ।।५८।।
कुलत्रयं[७४] भगवती[७५] श्री[७६] स्तिष्ठत्यनपायिनी ।। ५९ ।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
विंशोऽध्यायः ।। २० ।।

(*)-अयं श्लोकः -क मातृकायां नोपलभ्यते।
५७-सत्तमम् -क,
५८-बुध्या-ग,
५९-पद्मनिभेक्षणी-क, पद्मनिभेक्षणम् -ग,
६०-प्रणयप्रीत्या-ग, घ,
६१-वदन्ति-क
६२-तस्यापनस्य भावेन-क, तस्यानुभावेन-ग,
६३-तन्मया-क, तन्मया-ग,
६४-तथा-क,
६५-प्रत्युत्थाय-क
६६-वेद्यमग्नि-क,
६७-कृत्वा-क,
६८-प्रददावग्नि-क,
६९-सौधे-ग,
७०-साद्धमीश्वर्या-ग, घ,
७१-सांद्रास-क
७२-श्रुत्वा-क,
७३-भूतादिनुपासन्तः- क,
७४-कुलवर्य-ग,
७५-भवेद्वावद् -घ,
७६-हीस्तिष्ठ-क, श्रीस्तिष्ठेदनपायिनी-घ,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

एकविंशोऽध्यायः

श्रीनर उवाच

नारायण नमस्तुभ्यं जगत्तारणकारण । त्वत्तो मया श्रुता[1] पुण्या कुलशेखर[2] -सत्कथा ।।१।।
पवित्र्याश्च कथा दिव्या[3] सर्वपापहरा शुभा। ये ये भुव्यवतीर्णास्तान् नारायणपरायणान् ।।२।।
योगिनः कथयस्व त्वं भगवत्पाददायकान् ।

श्रीनारायण उवाच

मरुद्वृध्यास्तटे[4] रम्ये दक्षिणे निचुलापुरी।।।३।।
सर्वसम्पत्समापन्ना रम्योद्यानशतै[5]-र्वृता। तस्याः[6] समीपे कावेरीतटे परमपावने ।।४।।
अजायत[7]ऽमृतश्रीशः श्रीवत्साशः शुभे दिने। रोहिण्यां[8] कार्त्तिके मासे[9] वैष्णवाम्भोधिचन्द्रमाः ।।५।।
जन्मप्रभृति रङ्गेशपदध्यानामृतं पिबन् । अन्वहं वर्द्धमानाङ्गो रोधनो[10] धनवर्जितः[11] ।।६।।
देहात्मनो[12]र्विभिन्नत्वं शेषत्वं शेषशायिनः। पश्यन्नध्यात्मधिषणो वैकुण्ठकृत[13] -लक्षणः।।७।।
रङ्गक्षेत्रं हरेर्मूर्तिरिति विज्ञाय चेतसा। तत्क्षेत्रमभि[14]विश्याऽथ कावेर्यामवगाहयन् ।।८।।
तद्दक्षिणतटे रम्ये श्रीरङ्गाभिमुखः[15] स्थितः। भगवच्चरणाम्भोजं हृदयाम्बुजमध्यमे[16] ।।९।।
ध्यायन् सङ्कीर्तयन् नित्यं प्रणमन्[17] प्रेमसंयुतः। हरेरनन्तकल्याणगुणानानन्दान् सुधीः[18] ।।१०।।
अहोरात्रं गायमानो वीणामादाय पाणिना। दिव्यगान्धर्व[19]-गानेन चिरं तस्थौ स गायकः* ।।११।।
तद्गानं[20] मधुरं श्रुत्वा कावेरी[21] स्तम्भितोदका[22]। द्रवीकृताः[23] शिलाश्चासन् पादपाश्च मधुस्रवाः[24] ।।१२।।
पशवः पक्षिणश्चैव निराहारा[25] -स्तदुन्मुखाः। ययुस्तन्मयतां सर्वे भगवद्गानवैभवात् ।।१३।।
कृतत्रेताद्यपरेषु ध्यानयज्ञार्चनादिभिः। यत्फलं लभते मर्त्यस्तल्लभेत्कीर्तनात्कलौ ।।१४।।
अनुस्मरन्ने[26]-तदर्थं सदाऽभूत्कीर्तने रतः। तद्गीतं मधुरं दिव्यं सर्वसम्पन्नमद्भुतम् ।।१५।।

१-श्रुतो-क,
२-कौशलेश्वर-क,
३-दिव्या-क,
४-मरुद्वृधास्ते-क, मरुद्वृधा रमातीर्थे-घ,
५-सतै-क,
६-तस्यां-क, ग,
७-आजयत भृतः-क,
८-रोहिणी-क,
९-मासि-क,
१०-रोटनो-ग
११-टनवर्जितः-ग,
१२-देहात्मनो सविभिन्नत्वं-क,
१३-वैकुण्ठाङ्कितलक्षणः -क,
१४-तत्क्षेत्रं प्रविश्याथ-क, तत्क्षेत्रमपिविश्याथ-ग,
१५-श्रीरङ्गाभिमुखे-क,
१६-मध्यग-घ,
१७-प्रणमेत् -क, ग,
१८-सुधीः-क
१९-गन्धर्व-क,
*-एतदनन्तरं -क मातृकायां पङ्क्तिरियमुपलभ्यते - "हरेरनन्तकल्याणगुणानां गणनं कृतः" -क
२०-तद्गुणम् -क,
२१-कावेरि -क,
२२-स्थम्भितोदका-ग,
२३-द्रवीकृतशिलाश्चासन् -क, ग,
२४-मधुस्रताः-क, मधुस्रवाः- ग, घ
२५-निराहारस्य दुन्दुभाः -क,
२६-अनुसन्ने तदर्थं-क

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

श्रुत्वा श्रीरङ्गपृथ्वीशो हर्षाश्रुव्याकुलेक्षणः। रमामुखमवेक्ष्याऽऽह वाक्यमाश्रितवत्सलः[(*)] ॥१६॥
शृणु प्रिये मत्प्रियस्य गानं श्रोत्रमनोहरम् । सुधारसोत्सुकं भद्रे करोति मम सुन्दरि[(**)] ॥१७॥
तस्मिन् काले महापुण्ये रङ्गराजस्य सेवकाः। तत्रैवा[२७] -गताः शान्ता[२८] जलाहरणकारणात्[२९+] ॥१८॥
तं दृष्ट्वा तन्मयं प्राप्ता गायन्तं[३०] गायकोत्तमम् । क्वासि[३१] त्वमिति वाक्येन प्राहुस्तत्र[३२] मुहुर्मुहुः[(+)] ॥१९॥

सोऽपि श्रीश[३३]- गुणास्वादलग्नचित्तः सदा स्थितः।

तान्[३४] पृच्छतो[३५] न जानाति पृच्छन्तं वा न वा यदि[00] ॥२०॥

क्रोधेनाविष्टहृदया[३६] -स्ताडयन्तो मुहुर्मुहुः। वाक्यैः[३७] कङ्कजलै[३८] -श्चैव पङ्कैश्चैव[३९] पुनः पुनः[(!)] ॥२१॥
एते[४०] भागवताः शुद्धा भगवत्पादसेवकाः। एतेषामवमानं[४१] हि कृतं मे पापकर्मणा[४२] [(!!)] ॥२२॥
इति स्मृत्वा[४३] पलायन्त[४४] रुदन्तश्च[४५] मुहुर्मुहुः। पापोऽहं पापकर्माऽहं भगवद्भक्तहेलनात्[(!!!)] ॥२३॥

नास्ति मत्तो[४६]ऽधिको लोके पापकर्मेति चिन्तयन् ।

पादपस्यै[४७] - कच्छायायां स्थितवान्[४८] पापतो[४९]भितः[0] ॥२४॥

तस्मिन्नेव हि काले च रङ्गदेहमुपागताः। तस्य पङ्कादयः सर्वे श्रीश[५०] आह श्रियं प्रति[(ळ)] ॥२५॥
कोपेनारक्तनयनो शोकाविष्ट[५१]-मना हरिः*। एतादृशस्य[५२] भक्तस्य[५३] मत्प्रियस्य मम[५४] प्रिये ॥२६॥
दत्वा[५५] चात्यन्तिकं दुःखं तद्दुःखं[५६] मां हि बाधते[५७]। तदाकर्ण्य हरेर्वाक्यं कमला कमलेक्षणम्[५८] ॥२७॥
भक्तेषु पुत्रवात्सल्याज्जगादैवं कृताञ्जलिः। देव तावक[५९] - पादाब्जभक्तं त्वत्प्रियगायकम् ॥२८॥
कथं बहिः स्थापयसि निकटस्थं कुरु प्रभो । इत्युक्तवत्यां पद्मायां पद्मनाभः प्रहर्षितः ॥२९॥
लोकसारङ्गविख्यातं तीर्थाहरणकारकम्[६०]। आहूय[६१] ज्ञापयामास कावेरीतटसंस्थितम् ॥३०॥
स्कन्धाधिरूढं[६२] तं कृत्वा मद्भक्तगायकोत्तमम्। मत्प्राणभूतं योगीन्द्रं स्वयमेवाऽऽनयस्व ह ॥३१॥

(*)-क मातृकायां श्लोकोऽयं नोपलभ्यते।
(**)-क-मातृकायां श्लोकोऽयं नोपलभ्यते।
२७-तथैव आगताः-ग,
२८-संता-क, २९-कारणम् -क,
+-प-मातृकायां श्लोकोऽयं न प्राप्यते।
३०-गायन्तो-ग, ३१-क्वासी -क,
३२-प्रश्नन्तस्ते-क
(+)-श्लोकोऽयं -प-मातृकायां न प्राप्यते।
३३-श्रीस-क, ३४-तम् -क,
३५-प्रश्नन्त न जानन्त-क, पृच्छताप्र जानाति-ग,
00-श्लोकोऽयं ५-प-मातृकायां न प्राप्यते।
३६-हृदयास्ते ताडयन्ता-क,
३७-वाक्य-ग,
३८-कंकरजलै-क,
३९-कम्पैश्चैव-क,(!)-श्लोकोऽयं प मातृकायां नोपलभ्यते।
४०-महाभागवता-क,
४१-तेषामवमानात्पतकृतोऽहं-क
४२-पापकर्मणः-क,
(!!)-अयं श्लोकः प मातृकायां नास्ति,
४३-स्मृत-क, ४४-पलायन्ते-क,
४५-रुदंसंश्च-ग,
(!!!)-श्लोकोऽयं प मातृकायां न प्राप्यते,
४६-मत्तःधिको-क, ४७-पादपसेकछायायां-क,
४८-स्थित-क, ४९-व्याकुलेक्षणाः-क,
0-अयं श्लोकः प मातृकायां नोपलभ्यते,
५०-श्रीसमाह-क,(ळ)-प मातृकायां श्लोकोऽयं न प्राप्यते।
५१-शोकाविष्टमनो-क,ग,
*-इयं पङ्क्तिः प मातृकायां नोपलभ्यते। क - मातृकायामेतदनन्तरं पूर्वसम्पादिता इमे श्लोकाः प्राप्यन्ते "स्वस्य भक्तस्य गुणं दिव्यमिदं शृणु मे प्रिये। श्रुत्वा सीरोपृथ्वीशो शोकाश्रुव्याकुलेक्षणः।। रमामुखमवेक्ष्याह वाक्यमाश्रितवत्सलः। शृणु प्रिये मत्प्रियस्य गानं श्रोत्रमनोहरम् ।। सुधारसोत्सुकं भद्रे करोति मम सुन्दरी।।"
५२-ऐतादृसस्य-क,
५३-भक्तस्य-क,
५४-मये प्रिये-क,
५५-दत्वात्यन्तिकं-ग, दत्वा अत्यंतिकं-क
५६-तद्दु खमपि-प,
५७-तु माहात्म्य -क, मप्यहो-प,
५८-कमलेक्षणी-क,
५९-देव तांतकपादाब्ज-क,
६०-कारिणम् -प,
६१-मोऽज्ञाना-क,
६२-स्कन्धादिरूढं -क,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

एवं भगवतादिष्टः संप्रहृष्टतनूरुहः। अहो भाग्यमहो भाग्यं महतस्तस्य योगिनः ।।३२।।
ब्रह्मादीनां हरेर्यद्[६३] –वभ्रास्त्यनुग्रहमीदृशम् । इति ब्रुवन् द्रुतं गत्वा समीपं तस्य योगिनः ।।३३।।
सम्भ्यर्च्य यथान्यायं विज्ञाप्य च हरेर्वचः। स्वभुजा[६४] –रोहणाद्भीतं मा मामिति[६५] संवा[६६] –दिनम् ।।३४।।
बलात्कारेण सङ्गृह्य स्कन्धमारोप्य गायकम् । निनाय रङ्गनाथस्य सन्निधिं मुनि–सत्तमः ।।३५।।
स गायकस्तदारभ्य मुनिवाहन[६७] ईरितः। ततो रङ्गेश्वरं दृष्ट्वा प्रणम्य पुलकाञ्चितः ।।३६।।
बद्धाञ्जलिपुटो भूत्वा परमानन्दनिर्भरः। आस्वाद्य चरणाम्भोजमकरन्द[६८] मनोहरम् ।।३७।।
नानासद्रत्न[६९] –खचितं विलोक्य कटकद्वयम् । संस्पृश्य जङ्घायुगलमानु[७०]–पूर्व्यमनुज्ज्वलम् ।।३८।।
पीनोरुद्वितये[७१] स्थाप्य मनस्[७२] तास्यांशु[७३] – भूषणे।
तप्तचामीकराभास[७४] दृष्टिं नीत्वा[७५] पराम्बरम्[७६] ।। ३९।।
प्रविश्य काञ्चीविलसद्[७७] – बृहत्कटितटीह्रदा[७८]। नाभिह्रदे[७९]विनिर्मज्य विधिसद्माम्बुजार्चिते ।।४०।।
चिरं विश्रम्य[८०] विवेश[८१]विशालपृथुवक्षसि। प्रयुज्य कौस्तुभोद्भूषकम्बुकण्ठे च[८२] मानसम् ।।४१।।
पीनवृत्तायतभुजकल्पोद्याने विहार्य च। पीत्वा प्रसन्ने वदने चन्द्रपीयूषवाहिनीम् [८३]।।४२।।
दशदिक्षु [८४] प्रविद्योत[८५] –कान्तिमन्मणिशोभिते। मनः किरीटे निक्षिप्य चिरं परवशं[८६] गतः ।।४३।।
एवमा[८७]–पादचूडान्तं[८८] कुर्वन्नुभवं सदा। रङ्गभर्तरि सर्वेशे परब्रह्मणि सर्वगे ।।४४।।
लयं जगाम लक्ष्मीशे योगिराण्मुनिवाहनः ।। ४५।।

एतां कथां ये मुनिवाहनस्य

महात्मनः श्रीधरगायकस्य।

पठन्ति[८९] शृण्वन्ति लिखन्ति[९०] ते वै

प्राप्नुवन्त्यक्षरमच्युतं पदम् ।। ४६।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
एकविंशो ऽध्यायः ।।२१।।

६३–हरेर्न्यैर् –घ
६४–स्वभुजारोहणं कृत्वा–क, ग, स्वभुजारोहणे–घ,
६५–मा इति–ग, मेति–घ,
६६–वादिनम् –क, ग,
६७–मुनिवाहनतीरित–क, मुनिवाह इतीरितः–ग, घ,
६८–मकरन्दमनोहरम् –क,
६९–रत्नैसखचित–क,
७०–मानुपूर्वम–क, नुपूरान्तम–ग,
७१–पानोरुद्वितये–क, जानूरुद्वितये–ग,
७२–मवस–क,
७३–तास्यं शुभूषणे–क, तास्यं शुभूषणे–ग
७४–कराभासे–ग,
७५–नीला–क,
७६–परांबरे–क, परेंबरे–ग, परांवराम् –घ,
७७–विलस्तसत्–क, ७८–तटा–क,
७९ –नाभिह्रदे–क, नाभीह्रदे–ख,
८०–चिरं कालं–क, चिरं विलंब्य–ग,
८१–विभावास–क, आविश्य–ग मावास–घ,
८२–कंठनमाननम् –क, तु चक्षुषी–ग,
८३–पीयूषवाहिनि–ग,
८४–दशदिश–क,
८५–प्रविद्योति–घ
८६–परवसं–क, ग, घ,
८७–सर्वमा–घ,
८८–चूडन्तं–क, घ,
८९–पठं–क, ९०–लिखयन्ति–क

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

द्वाविंशोऽध्यायः

श्रीनारायण उवाच

कथयिष्यामि ते भूयो विचित्रामपरां कथाम् । महाभाग नर श्रीमन् समाहितमनाः शृणु ॥१॥
हेमापगानदीतीरे मण्डिते[1] चोल[2]-मण्डले। मण्डनाख्यो[3] वरग्रामस्तत्रास्ते मण्डनं[4] भुवः ॥२॥
तस्मिन् ग्रामवरे सन्ति ब्राह्मणा[5] वेदपारगाः । नारायणपराः सर्वे सर्वशास्त्रविशारदाः[6] ॥३॥
स्वधर्म[7]-निरता नित्यं भगवच्चिह्न[8] - चिह्नितः। तत्रस्थमिन्दिराधीशं कलिकल्मषनाशनम् ॥४॥
भजन्तः सततं[9] भक्त्या महान्तो[10] विजितेन्द्रियाः। तेषां धर्मैकनिष्ठानां कस्यचित् सुमहात्मनः ॥५॥
वेदान्तविदुषो ज्ञानशीलस्य[11] विमलात्मनः। द्विजवर्यस्य धर्मपत्नी सा[12] सर्वगुणान्विता[13] ॥६॥
मार्गशीर्षे महेन्द्रर्क्षे शुभलग्ने शुभेऽहनि । असूत वनमालांशं पुत्रं भव्यगुणैर्युतम् ॥७॥
सूतकान्तेऽकरोत्तस्य पिता नारायणाह्वयम् । अथोपनयनं चैव चक्रे पञ्चमवत्सरे ॥८॥
नारायणाभिधानोऽसौ केशवस्याऽखिलात्मनः। निर्हेतुककटाक्षेण स तु[14] भक्तिपरोऽभवत्[15] ॥९॥
पश्यन्नसारे[16] संसारे दुस्तरेऽतिजुगुप्सिते। एषणा[17] निखिलास्त्यक्त्वा वीतरागो जितेन्द्रियः ॥१०॥
श्रीरङ्ग[18]-क्षेत्रमागम्य ज्ञानवान् सद्द्विजोत्तमः[19]। रङ्गभूवल्लभं पश्यन्[20] सेवयन्[21] तमहः[22]-निशम् ॥११॥
भक्तानाराधयंस्तस्य तत्कैङ्कर्यरतः सदा । वृत्तिं माधुकरीं कुर्वन् भगवद्भक्तसद्मसु ॥१२॥
भक्ताङ्घ्रिरेणुरित्याख्यं ख्यापयन्न[23]-वसद्द्विजः। ततो गोविन्दभक्ताङ्घ्रिरेणुः श्रीरङ्गशायिनः ॥१३॥
कैङ्कर्याणा[24]-मशेषाणां किमिष्टं किं[25] वरं[26] त्विति। विचार्य मालाकरणमिष्टं श्रेष्ठमिति प्रभोः ॥१४॥

इति निश्चित्य मनसा तस्य प्रतीचीभागसंस्थितम्[27]।
जगाम त्वरितं[28] हृष्टो द्वीपं[29] श्रीमुकुटं[30] त्विति ॥१५॥

तत्रोद्यानं वरं रम्यं नानावृक्षसमन्वितम् । आरोप्य वर्द्धयामास[31] जलसेकादि[32]-कर्मभिः ॥१६॥
तस्मिन्नेवोटजं कृत्वा तत्रैवोवास सर्वदा। उषःकाले समुत्थाय कृत्वा स्नानादिकं यथा[33] ॥१७॥

१-मण्डले- ग, घ,
२-चोरमंडले, क,
३-मण्डनाख्य-क, ग,
४-मण्डलं-घ,
५-ब्रह्मणाः- क,
६-विसारदाः -क,
७-सर्वा च धर्मनिरता-क, सद्धर्मनिरता-ग,
८-भगवच्चिह्नचिह्नितो-क,९-शततम् -क,
१०-योगिनो-क,
११-शीलस्य-क,
१२-साध्वी-घ,
१३-सा द्विगुणान्विता-क,
१४-कृष्ण-क,१५- भवेत् -क,
१६-पश्यन्नसारसंसारे-घ,
१७-ईषणानखिलांस्त्यक्त्वा- क, ग,
१८-रङ्गक्षेत्रमा-क,
१९-सद्द्विजोत्तमम् -क,
२०- पश्य- क,
२१-संस्तुवन् -क,
२२-समहर्निशम्-क,
२३-ख्यापयन्निवसद् -ग, ख्यापयन् इव सद् -घ,
२४-कैंकर्यानाम-क,
२५-हि-घ,
२६-वरं त्विदम्- क, भवेदिति-घ,
२७-संस्थितः- क
२८-त्वरितम्-ग
२९-द्विपं-क,
३०-श्रीमुकुट-क
३१-वर्धयामास-क,
३२-जलकेसादि-क,
३३-तथा-घ,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

मन्त्ररत्नं ततो जप्त्वा[३४] जगाम तुलसीवनम् । प्रणम्य[३५] स्तुतिभिः स्तुत्वा तुलसीं हरिवल्लभाम् ।।१८।।
तां तत्र जातां बहुलां कोमलां दिव्यसौरभाम्* । सङ्गृह्य वेदिकामध्ये निक्षिप्यानन्तरं मुनिः ।।१९।।
चम्पकाशोकबकुलमल्लिका[३६] –पाटलादिकान् । केतकीनागपुन्नागजातीकुन्दा[३७] –दिकान् बहून् ।।२०।।
पुष्पाणां निवहं लूत्वा[३८] मन्त्रराजमनुस्मरन् । चकार मालिकां[३९] रम्यास्[४०] तुलसीपुष्प[४१] –संयुताः ।।२१।।
ताः[४२] पेटिकायां निक्षिप्य रङ्गेशस्यान्तिकं गतः[४३]। परिक्रम्य प्रणम्याथ संस्तुत्योत्तमसंस्तवैः ।।२२।।
नानावर्णविचित्रा[४४] –ढ्या मालिकाः सुसमाहिताः[४५]। तस्मै समर्पयामास सर्वाङ्गपरिशोभितः ।।२३।।
दामोदरं पुनर्नत्वा परमानन्दपूरितः। निर्जगाम हरेस्तस्मान्मन्दिराद् द्विज[४६] – पुङ्गवः ।।२४।।
माधुकर्या महावृत्त्या श्रीवैष्णवगृहेषु च। अन्नं सङ्गृह्य नियतः प्रविवेश स्वमाश्रमम् ।।२५।।
तदन्नं हरये भक्त्या निवेद्य परमात्मने। भक्ताङ्घ्रिरेणुर्बुभुजे विष्णौ[४७] संन्यस्तमानसः ।।२६।।
दिनशेषं च तुलसीसेवनादिषु कर्मसु[४८]। नीत्वा सायन्तनीं सन्ध्या[४९] –मुपास्याथोटजं गतः ।।२७।।
हरिपादाम्बुजध्यानात्सर्वां[५०] रात्रिं व्यपानयत्[५१]। एवं प्रतिदिनं विष्णो[५२] –र्वर्तयन् योगिशेखरः[५३] ।।२८।।
कर्मणा मनसा वाचा तत्कैङ्कर्यरतः[५४] सदा। विधीश[५५] –गोत्रभिद्भोगान्निराकुर्वन् मधुद्विषः ।।२९।।
कैङ्कर्यभोगानुभवं कुर्वंस्तस्थौ समाहितः। कुर्वत्येवं मुनौ नित्यं परिचर्यां महात्मनि ।।३०।।
श्रीरङ्गशायी[५६] भगवान्सन्तुष्टश्चास्य सेवया । प्रियायै[५७] कथयामास वैराग्या[५८] –दिगुणान् मुनेः ।।३१।।
गुणांस्तान् कमला श्रुत्वा विस्मयं परमं गता । ईदृशस्यापि[५९] भोगेषु मतिर्वर्तेत वा न किम्[६०] ।।३२।।
इति पप्रच्छ भर्तारं तामाह जगतां पतिः। एतादृशस्य भक्तस्य मत्प्रियस्य महामुनेः ।।३३।।
लेशमात्रोऽपि नास्यैव विषयेषु मनोरथः। अहं करोमि यदि चेद् विषयाभिरतं त्वमुम् ।।३४।।
भवेदेव[६१] न सन्देहो माया मम दुरत्यया। तद् वाक्यमिन्दिराकर्ण्य सस्मिता[६२] –ननपङ्कजा ।।३५।।
तमुवाच विनोदार्थं[६३] प्रियं भक्तं[६४] प्रियं सदा। निष्कामोऽयं मुनिश्रेष्ठस्तव[६५] मायाऽतिगो महान् ।।३६।।
न त्वन्माया[६६] –वशं याति न ते भक्तो हि नश्यति। इत्युक्तः प्रियया देवः प्रहसन् तां विलोकयन् ।।३७।।
देवि ! पश्यस्व[६७] मे मायाप्रभावमतिदुस्तरम् । इत्युक्त्वा तद्विलासार्थं काञ्चिद्[६८] प्सरसं शुभाम् ।।३८।।

३४–गत्वा–क,
३५–प्रणत–क
*– तां पत्रजातं बहुलं कोमलं दिव्यसौरभम् –घ
३६–मल्लका–क,
३७–कुन्दकान् –क,
३८–कृत्वा–क,
३९–मालिकां –क, ग,
४०–रम्याम् –क, ग,
४१–पुष्पसंयुताम् –क, ग,
४२–ताम् –ग,
४३–गताः –क,
४४–विचित्राढ्या–क, ग,
४५–सुसम्पाहिताः –ग,
४६–विप्रपुङ्गवः– क,
४७–विष्णो–क
४८–कर्म च–क, कर्मसु–ग,
४९–सन्ध्याम् उपास्याथो–ग,
५०–सर्वशर्त्र –क, सर्वरात्रं–ग,
५१–व्युपानयत् –घ
५२–विष्णो–क, ग
५३–शेखरः –क,
५४–तत्कैंकर्यरतिः– क, घ,
५५–विद्वान् स गोत्रभिद् –ग,
५६–श्रीरंगसायि–ग
५७–कथयामास सकलान् –ग, घ,
५८–वैराग्यादिगुणान् –क, ५९–ईदृसस्यास्य–क,
६०–हि –घ,
६१–भवेदेव –ग
६२–सोपितानन्पङ्कजा–घ
६३–विनोदार्थो–क, विनोदार्था –ग,
६४–प्रियभक्तं प्रियं –घ,
६५–मुनिश्रेष्ठः तव –क, ग, मुनिश्रेष्ठः तपसां पारगो–घ,
६६–न तत्माया–क,
६७–पश्यस्व–क, ६८–कांचीट–क,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

आहूय नर्तकीवंशे जाता भव सुमध्यमे । इति तां सन्दिदेशाऽथ सापि जज्ञे[६९] तथा भुवि ।।३९।।
देवदेवीति विख्याता सखीजनसुसंवृता। भगिन्या सह गच्छन्ती[७०] सेवितुं रङ्गशायिनम् ।।४०।।
तत्र स्थितं वनं रम्यं प्रविश्य मुनिपुङ्गवम् । कीर्तयन्तं गिरा नाम ध्यायन्तं मनसा हरिम् ।।४१।।
कुर्वन्तं वनकर्माणि कायेन वनसंस्थितम् । दृष्ट्वाऽब्रवीदिदं वाक्यं भगिनी सा विलासिनी[७१] ।।४२।।
मुनिमेनं स्थिरस्वान्तं जितकामं जितेन्द्रियम् । कन्दर्पवशगं कर्तुं त्वं वाऽहं वा ब्रवीषि[७२] मे ।।४३।।
इत्युक्त्वा भगिनी ज्येष्ठा स्थैर्यं ज्ञात्वा महात्मनः। न मोहयति[७३] रम्भाऽपि मुनिमेनं दृढव्रतम् ।।४४।।
अहं तु किं पुनस्त्वं वा किं करोषि शिलाकृतिम् । यदि त्वं मोहयस्येनं तव दास्यं करोम्यहम्[७४] ।।४५।।
ततोऽब्रवीद् देवदेवी भगिनीं देव[७५]-चोदिता। अहमेनं मोहयिष्ये नो चेद् दासी भवामि ते ।।४६।।
अन्योऽन्यमेवं शपथं[७६] कृत्वा त्यक्त्वा सखीजनान् । उपायं संविचिन्त्येमं विसृज्या[७७]-भरणादिकम् ।।४७।।
धृत्वा[७८] श्वेतोर्ध्वपुण्ड्रं च तुलसीपद्म[७९] -मालिके। काषायवासिनी विष्णुनामसङ्कीर्तने रता ।।४८।।
मुनेरन्तिकमागम्य पपात पद[८०] -पद्मयोः। तां दृष्ट्वा दुःखितां दीनां कुलं गोत्रं च जन्म च ।।४९।।
पृष्ट्वा[८१] निवेदितं[८२] सर्वं तया कपटवेषया। आश्वास्य कृपया नारीं[८३] तुलसीवनसेचने ।।५०।।
करणे चालवालानां[८४] सन्दिदेश[८५] महामुनिः। शुश्रूषमाणा सा नित्यं शीताम्बु[८६] -हरणादिभिः ।।५१।।
भुञ्जाना भुक्तशेषान्नं[८७] सेवयामास वत्सरम् । ततोऽतिदुःखिता भूत्वा मोघाशा[८८] मुनिपुङ्गवे ।।५२।।
पुनर्गन्तुं[८९] स्वकं गेहमियेष[९०] -ऽतीव लज्जिता। ततो रङ्गेश्वरो देवः स्वप्ने तामब्रवीत्पुनः[९१] ।।५३।।
तव प्रतिज्ञा सफला भविष्यति न संशयः[९२]। अथोत्थाय निशायां सा सन्तुष्टा[९३] भूषणादिकम् ।।५४।।
निकुञ्जमध्यादाहृत्य स्वलङ्कृत्य स्वकां तनुम् । तदा वर्षति पर्जन्ये पर्णशालां गणवधूः[९४] ।।५५।।
अश्वत्थमूले संतस्थौ तत्[९५] समागमकाङ्क्षिणी। ततो विप्रोत्तमो दैवादुत्थाय द्वारसंस्थितः ।।५६।।

दिशोऽवेक्ष्या[९६] -ऽम्बुदैस्सार्द्रास्तिमिरेण सुसंवृताः[९७]।
ददर्शाऽश्वत्थ[९८] -मूलस्थां स्त्रियं वर्षेण पीडिताम् ।।५७।।

निनाय कृपया पर्णशालां[९९] तां मुनिपुङ्गवः[१००]। ततः सा तस्य पादाब्जौ लालयन्ती[१] कराम्बुजैः ।।५८।।
रराम तेन मुनिना देवाच्चलितमानसा[२] ।।५९।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
द्वाविंशोऽध्यायः ।।२२।।

६९-भङ्गे-क
७०-गच्छन्ति -क
७१-विनीतवत्-ग, घ
७२-ब्रवीहि-घ,
७३-न मोहयितुमिच्छामि-घ,
७४-गता द्वाहम् -ग, घ,
७५-दैवनोदिता-ग,७६-सपथम् -क,
७७-विसर्ज्याभरणा- क, ग, घ, ७८-धृतो-क,
७९-तुलसीपत्र-मालिका-क, तुलसीपत्रमालिका-ग,
८०-पादपद्मयोः-क,
८१-पृष्टा-ग,
८२-निवेदितः-क,
८३-नारिम्-क,
८४-करणेष्वालवालानां -घ,
८५-संविवेश-क, स विवेश-ग,
८६-शीतामबुहरणादिभिः क, ग,
८७-भुक्तशेषान्नम् -क
८८-मोघाशा-क,
८९-पुनागतम् -क, पुनर्गत्वा-ग,
९०-विवेशातीव -क, विवेशातीवे-ग,
९१-तामब्रवीदिति- क
९२-संशयः- क,
९३-सन्तुष्ट-क,
९४-गणेवधू-क, ग, घ,
९५-तस्यभागमकांक्षिणी-क,
९६-वीक्ष्य-घ,
९७-सुसंहताः- क, सुसंहता-घ,
९८-ददर्शास्वत्थ-ग,
९९-पर्णशालाम् -क,
१००-मुनिसत्तमः-क,
१-लालयान्ती -क
२-चलिततेजसा-ग, चलितचेतसा-घ

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

त्रयोविंशो ऽध्यायः

श्रीनारायण उवाच

अथ तं मुनिमादाय गृहं गत्वाऽसितेक्षणा[1]। भगिन्यै कथयामास तत्सर्वं हर्षिता सती[2] ॥१॥
तन्मातासहमानाऽऽह[3] धनं मे देहि भूसुर ! नोचेद्निर्गच्छ भवनादद्यैव[4] त्वरितं मम ॥२॥
एवमुक्तस्तया विप्रो निर्गत्य बहुनिःश्वसन् । स बहिर्वेदिकामध्ये तस्थौ दीनमना निशि[5] ॥३॥
तस्मिन्काले जगन्नाथो रङ्गेशो भक्तवत्सलः। जहास सुन्दरीं वीक्ष्य जगतां जननी[6] प्रियाम् ॥४॥
सा दृष्ट्वा हसितं तस्य[7] पप्रच्छ कमलालया। किमर्थं कुरुषे हास्यं पृच्छन्तीमिति[8] सोऽवदत् ॥५॥
भक्ताङ्घ्रिरेणुर्मद्भक्तो वीतरागो जितेन्द्रियः। इदानीं गणिका[9] -सक्तो मम मायावशं गतः ॥६॥
वेश्यागारबहिर्वेदिमध्ये[10] तिष्ठत्यसौ[11] मुनिः। तं दृष्ट्वा हसितोऽस्म्यद्य पश्य त्वमपि मत्प्रियम्[12] ॥७॥

इत्युक्ता[13] तेन भर्त्रा[14] सा दृष्ट्वा तं विरहातुरम् । कृपालया जगन्माता प्राञ्जलिः प्राह केशवम् ॥८॥
नित्यं त्वत्कर्म कुर्वन्तमीदृशं[15] विजितेन्द्रियम् । एकान्तिनं वीतरागं भक्तं दास्यैकभोगिनम् (*) ॥९॥
ईदृशं[16] करुणाब्धे त्वमकरोत्कामुकं कथम् । पुरोक्तवत्या लीलार्थं मम वाक्येन सुन्दर ॥१०॥
ईदृशं कामुकं कर्तुं नार्हसि श्रितवत्सल ! दुस्तरं तव मायाऽब्धिं तर्तुं ब्रह्माण्डपेटिषु[17] ॥११॥
समर्था योगिनः के स्युर्जितकामादयोऽपि वा। त्वदङ्घ्रिनावमारुह्य तरन्त्येव त्वदाश्रिताः॥१२॥
एनं[18] त्वदाश्रितं देव रक्षस्वाऽखिलरक्षक ! इति ब्रुवन्त्यां पद्मायामवो[19] -चज्जगदीश्वरः॥१३॥
मया[20] कृत[21]-मिदं सर्वं लीलार्थमसितेक्षणे[22] । मदेक[23] - भोग्यं मद्भक्तमेनं[24] पापं न गच्छति ॥१४॥

अस्माद् दुःखान्मोचयामि मुनिमद्यैव मत्प्रियम् । एवमुक्त्वाथ रङ्गेशो विभीषणसमर्पितम् ॥१५॥
सुवर्णचषकं श्रेष्ठमादाय बटुरूपधृक्[25]। गणिकाया गृहं प्राप्य ददौ तस्यै बटुस्तथा ॥१६॥
मुनिमभ्यन्तरं[26] तस्याः प्रस्थाप्याऽन्तर्दधौ[27] ततः। स्वधामपरमं हृष्टो जगाम भगवान् हरिः ॥१७॥
अथ रात्र्यां व्यतीतायां प्रातराराधका[28] हरेः। रङ्गेश्वरमुपागम्य जाम्बूनदमयं वरम् ॥१८॥

१-सितेक्षण-क,
२- शती-क,
३-सा-क, ग,
४-भवनात् अद्यैव-ष,
५-निशि-क,
६-जननि-क, ग
७-देवी-क,
८-पृच्छन्तीमिव-क, ग
९-गणिकासक्तो-क
१०-वेदी-ष,
११-तिष्ठति सो-क, ग
१२- तं प्रियम्-क
१३-इत्युक्त्वा-क, ग,
१४-भक्त-ष,
१५- कुर्वन्तं ईदृशं-ग, तादृशं-ष,
(*)-श्लोकोऽयं 'क'-भाटकादां नोपलभ्यते।
१६-तादृशम् -ष,
१७-पेटिषु-ग
१८-एवं-ग,
१९-पद्मायाम् अवोचज् -क, ग,
२०-माया-क,
२१-कृतमिदम् -क,
२२- मसितेक्षणो -क,
२३-मदैक - भोग्यं-क, ग,
२४-मद्भक्तएनं-क, ग,
२५-धृत् -क,
२६- मुनिमभ्यन्तरम् -ग, मुनिमश्येत्यतं-ष,
२७-न्तः पुरं ततः- ग, ष,
२८- माताराधका-क,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

पात्रं त्वपहृतं ज्ञात्वा राज्ञे सर्वं न्यवेदयन्[२९]। राजाऽप्युपायैर्बहुभिर्लब्ध्वा सौवर्णपात्रकम् ॥१९॥
स्तेय[३०]-मारोपयामास श्रीभक्ताङ्घ्रिरजोऽम्बुधिः[३१]। अथ राज्ञि[३२] यथा[३३]-न्यायं तं दण्ड[३४]-यितुमुद्यते ॥२०॥
रङ्गेश्वरो वासुदेवः पुरुषः पुरुषोत्तमः। नीलाभ्रश्रीस्तिरस्कार[३५]-कोमलश्यामविग्रहः ॥२१॥
निरस्तधवलाम्भोजपत्रा[३६]-यतसुलोचनः। कोट्यर्कद्योतविमल[३७]-दिव्यतेजो-विराजितः ॥२२॥
चम्पा[३८]-प्रभापरिभवचारुजाम्बूनदप्रभः। विकचद्[३९]-रक्तपाथोजशोभा[४०]-मुद्चरणाम्बुजः ॥२३॥
श्रीवत्सकौस्तुभोरस्क[४१]-श्चन्दनस्रग्विराजितः। किरीटहारकटककङ्कणाद्यैर्विराजितः[४२] ॥२४॥
शङ्खचक्रगदाखड्ग[४३]-प्रमुखायुधशोभितः। पद्मालयासमायुक्तः पन्नग[४४]-धौशवाहनः ॥२५॥
जलेश[४५]-भवपाकारिप्रमुखामरशोभितः। प्रादुर्भूतोऽथ[४६] राजानमुवाच जगतां पतिः ॥२६॥
मद्भक्तोऽयं महाभाग सम्पूज्योऽहं यथा द्विजः। एतस्यार्थे[४७] मया दत्तं पात्रं वारस्त्रियै निशि ॥२७॥
तस्मात्तस्यै[४८] पुनर्दत्वा[४९] स्वर्णपात्रमनुत्तमम्। सम्पूजया[५०] ऽमुं विप्रं त्वं[५१] मत्प्रियं मामिवानिशम् ॥२८॥
इत्युक्त्वा तमुपस्पृश्य[५२] कराम्भोजेन योगिनम्[५३]। विवेश हृदयं तस्य सलक्ष्मीः सायुधः प्रभुः ॥२९॥
ततः स राजा योगीन्द्रमारोप्य शिबिकान्तरे। स्वयं भुजाभ्यां सन्धार्य तूर्यघोषपुरस्कृतम् ॥३०॥
पुरीं परिययौ पश्चाद् भक्त्या[५४] नत्वा च योगिनम्। ततः स योगी हृष्टात्मा रङ्गेशं शेषशायिनम् ॥३१॥
प्रणम्य स्तुतिभिः स्तुत्वा (त्वो) वाच जगतां पतिम्। मया निकृष्टं कर्मेदं कारयित्वा कृपाम्बुधे ॥३२॥
लीलाभुवनकर्तस्त्वं[५५] किं लीलामनुभूयसे। इत्युक्ते[५६] भक्त[५७]-वर्याग्रे स रङ्गेशो[५८] धराधरः ॥३३॥
करुणावलोकनैः सान्द्रैर्वक्ष्योवाच स्मयन्निदम्। योगिन् महास्यभागित्वचरित्रमिदमुत्तमम् ॥३४॥
कृष्णरूपस्य मे यद्वद् गोपीविहरणा[५९]-दिकम्। तद्वत्पवित्रं परमं शृण्वतां पठतामपि ॥३५॥
कल्मषहरणं[६०] मुक्तिदायकं स्यान्न संशयः[६१]। मन्मना भव हे ब्रह्मन् त्वत्कृतेन दिने दिने ॥३६॥
तुलसीवनमालानां कैङ्कर्येणाऽस्मि तोषितः। यदभीष्टं तवास्तेऽद्य[६२] तद् वृणीष्व[६३] ददामि ते ॥३७॥
तद्वाक्यं रङ्गनाथस्य श्रुत्वा हर्षसमन्वितः। भक्ताङ्घ्रिरेणुरित्याख्यं सत्यं कुरु रमेश मे ॥३८॥
अस्मान्नास्ति वरं[६४] स्वामिन्निदमेव परं वरम्[६५]। तथेत्याह स देवोऽपि ततो योगिवरा[६६]-ग्रणीः ॥३९॥

२९-न्यवेदयेत-क, न्यवेदयत्-ग
३०-स्तैन्य-घ
३१-रजोभिदे-क
३२-राजा-क
३३-जथा-क
३४-दण्डयतुमुद्यते-क
३५-निरस्तरे-क
३६-कर्णायत- क
३७-कोट्यर्कद्योतयाभाः दिव्य-क
३८-शंपा-घ
३९-विकसद्रक्त-ग, विकचारक्त-घ
४०-शोभाच्य-क, शोभावच्चरणाम्बुजः-ग
४१-रस्कः चन्दनस्रग् -क, ग, घ
४२-विराजितैः-क
४३-पद्म -ग, घ
४४-पतगाधीश-ग, घ
४५-अजनशिवपाकारि-क
४६-प्रादुर्भूताथ-क
४७-एतस्यार्थे-घ
४८-तस्मै-क
४९-नत्वा-घ
५०-सपूजयोर्म-क
५१-त-क
५२-तं परिस्पृश्य-क
५३-योगिनाम-क
५४-भक्तांघ्रेरथ योगिनः-घ
५५-भवनकर्तृत्व-क, भुवनकर्तृत्व -ग
५६-इत्युक्तो -घ
५७-भर्तृवर्याग्रे -क
५८-रंगे -क
५९-विहरणादिकम् -क
६०-कलीपहरण -क, ग
६१-संशयः- क
६२-तवास्तीत्य-क, तवास्तेन -ग
६३-वृणिष्व-क
६४-परम् -क घ
६५-परपरम् -क, वर परम् -घ
६६-योगीवराग्रणीः- क

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

भक्ताङ्घ्रिरेणुरित्यादि[६७] – श्रुत्यर्थप्रतिपादकौ। प्राबोधकश्रीगारेति प्रबन्धाम्बुतप्रदौ। ।।४०।।
कृत्वा रङ्गेशयानाय समर्प्याथ स पूर्ववत्। तुलसीपुष्पमालाभिः कुर्वन् वैकुण्ठमन्वहम् ।।४१।।
तस्थौ तत्र महाभागस्[६८] – तद्ध्यानानन्दमानसः ।।४२।।

श्रीभक्तपादसरसीरुहरेणुनाम्नः

श्रीरङ्गनाथपदपद्मनिकेतनस्य।

श्रीमत्कथां पठति यः शृणुते परत्र

श्रीवल्लभस्य निलयं स[६९] लभेच्छ्रियं च ।।४३।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
त्रयोविंशो ऽध्यायः ।।२३।।

६७–रित्याद्य–घ
६८–महाभागो महानन्दमानसः– क
६९–लभतेश्रिय च–क

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

चतुर्विंशोऽध्यायः

श्रीनर[1]उवाच

सम्यक्[2] श्रुता महाभाग मया पुण्यकथा शुभा। विष्णुभक्ताङ्घ्रिरेणोश्च महापापौघनाशनी ।।१।।
भूयः कथय देवेश परमव्योमवासिनाम् । अवतारकथा दिव्याः श्रवणादेव मोक्षदाः ।।२।।
अभीष्ट[3] – दाश्च सर्वेषां समस्तकलुषापहाः ।

श्रीनारायण[4]उवाच

विष्णुचित्त इति ख्यातो रथांश[5]प्रभवो द्विजः ।।३।।
सर्वागमांश्च शास्त्राणि प्राहष्टभ्यासं विना हरेः। कृपयाऽतुल[6] – मैश्वर्यमिह चान्ते परं पदम् ।।४।।
श्रीलाभं तत्रवक्ष्यामि शृणुष्वैकमना नर! धन्वीपुरीति विख्याता पाण्ड्यदेशे मनोहरे ।।५।।
दिव्या स्वर्[7] –र्गोपमा रम्या पुण्या परमपावनी। तस्यां वसति लक्ष्मीशः[8] सर्वदेवर्षिसेवितः ।।६।।
न्यग्रोधपत्रशायीति मुक्तिदः सर्वदेहिनाम् । भूसुराः सन्ति तद्भक्ताः शतशोऽथ सहस्रशः[10] ।।७।।
वेदवेदाङ्गविदुषः सर्वशास्त्रविशारदाः। दिव्यज्ञानोपपन्नाश्च यज्वानो विमलाशयाः ।।८।।
तेषामग्रेसरः क्वचिद् योगविद्या[11] – विशारदः। सर्वागमज्ञः शान्तात्मा विष्णुभक्तो जितेन्द्रियः* ।।९।।
मुनिनाथ इति ख्यातो हरौ संन्यस्तमानसः। तस्य पत्न्यां समभवत्सुपर्णा[12] –शस्त्रयीमयः ।।१०।।
ज्येष्ठमासे स्वातिनक्षत्रे[13] मिथुने[14] शुभे दिने** । विष्णुचित्तो महायोगी भट्टनाथ इतीरितः ।।११।।
स तमाराधयन् विष्णुं सदष्टनन्यप्रयोजनः[15]। धूपदीपैश्च नैवेद्यैर्नित्यगेयैः प्रदक्षिणैः ।।१२।।
चन्दनैः[16] सच सम्मार्ज्य[17] विशोधनविलेपनैः। बहुभिर्दीपिकाभिश्च कलशैस्तीर्थपूरितैः ।।१३।।
स्वहस्तेनाहृतसुमह[18] – तुलसीमालिकादिभिः । चतुर्विधै[19]– रलङ्कारैस्तद्भक्त्योपार्जितैर्वरैः ।।१४।।
सर्वर्तुकुसुमै[20] – र्वृक्षैः[21] परितस्तुलसीद्रुमैः। संयुक्तं चित्रमारामं कृत्वा तद्वृक्षसेचनैः ।।१५।।
विचित्रमालाकरणैर्दीर्घिकाकरणैस्तथा। श्रीवैष्णवानां पूजाभिः सर्वकालं समाहितः ।।१६।।
निग्रहात्करणानां च सेवैव[22] श्रीपतेः परम् । इति मत्वा भट्टनाथः करणैर्बहुचेष्टितैः ।।१७।।

१–श्रीनर–ग,घ
२–संश्रूयते – क, ग
३–अभिष्टदा च– क, अभीष्टदा च–घ
४–नारायण –क
५–रथांस –क, विष्णोरंशभवो– घ
६–दुस्थमैश्वर्य –क
७–लतामं –क, ग
८–दिव्यसर्गोपमा –क
९–लक्ष्मीशो –क,ग
१०–सहस्रशः– क
११–विद्यो –क
*–क –मातृकायां पङ्क्तिरियं न दृश्यते।
१२–पुत्रश्रीमान् –क, गरुत्मांशे –ग
१३–स्वाति ऋक्षे–क
१४–मिथुने च शुभे–क, ग, घ
**–शुभदे शुभे च पवपावने –घ
१५–प्रयोजकः क, ग,
१६–चन्दनैः– क, ग,
१७–संमार्ग–क, संमार्ज–ग, घ,
१८–सुमनः–ग,
१९–चतुर्विधाद्यालङ्कारैः–घ
२०–कुसुमै–क,
२१–वीक्ष्यैः– घ,
२२–सेवेत–क

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

कैङ्कर्यमनिशं कुर्वंस्त्यक्त[२३]-त्रैवर्गिको महान् । शेषशेषित्वविज्ञानभगवद्दास्यजीवनः[२४] ।।१८।।
उपायोपेयरूपेण समाश्रित्य श्रियः[२५] पतिम् । तस्मिन्न्यस्तभरः श्रीशे तत्पादन्यस्तमानसः ।।१९।।
निर्भयो[२६] निर्भरो[२७] ह्यात्मभरणे दृढनिश्चयः। कालमेवं क्षिपन् [२८] विष्णोः[२९] परिचर्यापरायणः ।।२०।।
यदृच्छा[३०]-लाभसन्तुष्टस्तस्थौ[३१] योगिवराग्रणीः[३२]। तस्मिन् काले पाण्ड्यराजा[३३] मधुरां परिपालयन् ।।२१।।
धर्मज्ञस्तत्त्वजिज्ञासुस्तत्त्वज्ञान् सेवयन् स्थितः । तदा कश्चिद् विप्रवर्यस् [३४]तीर्थयात्रापरो महान् ।।२२।।
तत्पुरीं प्राप्य राजानं ददर्शाऽतिथिपूर्वकम् । राजाऽपि तं नमस्कृत्य सम्पूज्य यथाविधि ।।२३।
विशेषार्थो ऽस्ति चेद् ब्रूहि तत्त्वज्ञैः[३५] समुदाहृतः । तद्वाक्यं नृपतेः श्रुत्वा सचिन्त्याथ स भूसुरः ।।२४।।
निश्चितार्थं समालोक्य विद्वद्भिः प्राह भूपतिम् । प्रयतेताऽष्टभिर्मासैर्वर्षा [३६] -कालार्थमात्मवित् [३७]।।२५।।
निशार्थं [३८] प्रयतेताऽह्ना यतेत वयसा[३९] नरः । वार्धक्यार्थं[४०] च विज्ञाताज्जन्मनेहैव मुक्तये ।।२६।।
य एतद् [४१] बुद्धिमाल्लोक[४२] उवाच द्विजसत्तमः। तच्छ्रुत्वा वचनं राजा पूजयित्वा विसर्ज्य[४३] तम् ।।२७।।
पुरोहितं समाहूय शशंस द्विजभाषणम् । यतेऽहं परलोकार्थमयं लोकस्त्वशाश्वतः[४४] ।।२८।।
शाश्वतं साधयिष्यामि पदं ब्रह्मादिदुर्लभम् । गुरुर्मे हितकामस्त्वमत्राऽमुत्र पुरोहितः ।।२९।।
तमुपायं[४५] विनिश्चित्य ब्रूहि मे द्विजपुङ्गव । एवमुक्तस्तदा राज्ञा[४६] प्रत्युवाच पुरोहितः।।३०।।
राजन्नियं मनीषा ते कालेऽस्मिन्नुचिता खलु। इह जन्मवतां पुंसा[४७]-मुचिता हीदृशी[४८] मतिः।।३१।।
वेदान्तविज्ञानविद्वद्भिरुपास्यं परमं विभुम् । दैवतं समुपाश्रित्य मुक्तिं व्रज सुदुर्लभाम् ।।३२।।
तं राजा पुनरप्याह नमस्कृत्य कृताञ्जलिः। वेदान्तविद्भिर्ध्येयः[४९] कः को वेद्यो वेदमूर्द्धभिः [५०]।।३३।।
परापरेशः को देवः पुराणः पुरुषोत्तमः। कस्य भ्रूवोर्विलासेन ब्रह्माण्डानि[५१] विभ्रमन्ति, [५२]हि ।।३४।।
विधिरुद्रार्कचन्द्रेन्द्रवह्निकालानिलादयः। समस्तनिर्जरगणाः कस्याज्ञावशवर्तिनः ।।३५।।
परतत्त्वार्थवान् कोऽस्ति को महाविप्र ईश्वरः। कमाश्रित्य[५३] न सीदन्ति तं विनिश्चित्य मे वद[५४]।।३६।।
तच्छ्रुत्वोवाच भूदेवः समालोच्य[५५] पुनः पुनः। एतत्प्रभावसंयुक्तो विष्णुरेव न संशयः [५६]।।३७।।
स एव परमं तत्त्वमात्मा[५७] यो जगतां पतिः। केचिद् वदन्ति तत्पुत्रपौत्रयोः सात्त्विकं परम् (?) ।।३८।।

२३-त्यक्त्वा-क, घ, त्यक्त्वा-ग,
२४-जीविनः- क,
२५-जगत्पतिम् -क, २६-निर्भरो-क, ग,
२७-निर्भयो-क, ग,
२८-क्षिपम् -क,
२९-विष्णुपरिचर्या -ग, घ,
३०-यदृक्षा-क,
३१-स्त-क,
३२-योगी-क, ग,
३३-राजा-क, ग,
३४-विप्रवर्यो-क, ग,
३५-तत्त्वज्ञै-क, ग, तत्त्वज्ञ-घ,
३६-वृथाकालार्थ-क,
३७-मात्मनि-क,
३८-विलपन् निशार्थे-क
३९-यसा-क,
४०-वार्धकार्थ-क [illegible] -ग [illegible]-ग
४१-येन-क, यस्तु तत् -ग,
४२-लोकेत्युवाच क, ग, लोके इत्युवाच-ग,
४३-विसर्ज-क,
४४-सास्वतः- क,
४५-त्वमुपायम् -क,
४६-राजा-क,
४७-पुंसाम् उचिता-क, ग, पुंसा मुक्ता -क,
४८-सा कीदृशी-क, ईदृशी-ग, घ,
४९-धेयं-क,
५०-वेदमूर्धभिः -क, वेदमूर्धभि-ग,
५१-ब्रह्माण्डम् -क,
५२-विभ्रमन्ति-क,
५३-कामाश्रित्य-क, यमाश्रित्य -ग, घ,
५४-मेव च-क,
५५-समालोक्य-क,
५६-संशयः-क
५७-[illegible]-ग [illegible]-क

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

तस्मात्तद्भूतमध्यस्थान् वेदवेदान्तवेदिनः[५८]। समानीयाथ[५९] तैः सर्वैर्यत्सत्यं निश्चितं भवेत् ।।३९।।
तत्तत्वं समुपाश्रित्य साधयस्व परं पदम् । तच्छ्रुत्वा बुद्धिमान् राजा पुरोहितवचः शुभम् ।।४०।।
असङ्ख्यशुल्कं सौवर्णं निक्षिप्योन्नततोरणे। परतत्वं विनिश्चित्य निगमार्थविदां वराः ।।४१।।
एतद्गृह्णन्तु सुमहच्छुल्कं प्रत्ययपूर्वकम् । इति सर्वेषु देशेषु घोषयामास पार्थिवः ।।४२।।
तच्छ्रुत्वा भूसुराः सर्वे वेदवेदान्तवेदिनः। आगच्छन् मथुरां[६०] शीघ्रं शतशोऽथ [६१] सहस्रशः।।४३।।
तत्र राजसभां प्राप्य राज्ञा ते प्रतिपूजिताः। वादांश्चक्रुस्तदाऽन्योऽन्यं सिद्धान्तैस्तैः स्वकैः स्वकैः ।।४४।।
एवं बहुविधं वादं कुर्वद्भिर्ब्राह्मणोत्तमैः । इदमेव परं तत्वमित्य[६२]-भून्न च निश्चितम्[६३] ।।४५।।
राजा संशयसंयुक्तस्तस्थौ व्याकुलमानसः।।४६।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
चतुर्विंशोऽध्यायः ।।२४ ।।

———

५८-वेदिनान् -क,
५९-समानिन्याथ-क, ग,
६०-मथुराम-घ,
६१-सतसोत्थरसहस्रः-क
६२-मित्यभू च -क, इत्यूचुर्न -ग,
६३-निर्णितम्-ग, निर्णितम्-घ

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

पञ्चविंशोऽध्यायः

श्रीनारायण उवाच

तथा धन्वीपुराधीशो वटपत्रशयो हरिः । विष्णुचित्तं योगिवर्यं सदाराधनतत्परम् ।।१।।
समीक्ष्योवाच कृपया विलासार्थं जगत्पतिः[१]। पाण्ड्यराजसभां गत्वा जित्वा ब्राह्मणपुङ्गवान् ।।२।।
शुल्कं गृह्णीष्व सुमहत्परतत्त्वं प्रकाशय। एवमुक्ते रमानाथे प्रणिपत्य कृताञ्जलिः।।३।।
तस्मै विज्ञापयामास स्वमनोऽभीप्सितं द्विजः। त्वत्सद्मार्जनं वा किं जलाहरणमेव[२] च ।।४।।
मालिकाहरणं किं वा शिबिकावाहनं हि वा । ध्वजातपत्रव्यजनधारणं वा किमीश्वर ।।५।।
दीपिकावहनं[३] वा मे किमिदं दिशसि[४] प्रभो ! न गच्छेत्संसदं प्राज्ञो राज्ञां दुरभिमानिनाम् ।।६।।
त्वन्मण्डपं विहायाऽहं कथं गच्छे[५] नृपालयम्[६]। त्वत्कैङ्कर्यं विना तत्र निमेषं वा कथं वसे[७] ।।७।।
त्वन्नामकीर्त्तनं त्यक्त्वा विवदिष्ये[८] कथं वद। त्वत्कैङ्कर्यं विना नान्यं जानामि श्रीधर प्रभो ।।८।।

श्रीभगवानुवाच*

आगमांश्चापि शास्त्राणि दास्यामि तव भूसुर ! जयं च दास्ये संस्थित्वा तव हृत्पङ्कजान्तरे ।।९।।
अद्यैव गच्छ त्वरितं पाण्ड्यराजसभां प्रति । अहमप्यनुयास्यामि[१०] वत्सं प्रति यथैव[११] गौः ।।१०।।

श्रीनारायण उवाच

एवमुक्ते तु देवेशे सन्तुष्टहृदयो द्विजः । ओमित्यानम्य देवेशं प्रययौ मधुरां[१२] पुरीम् ।।११।।
मध्ये वेगवतीं तीर्त्वा प्रविश्य मधुरां पुरीम् । पाण्ड्यराजसभां विद्वज्जनकोलाहलाञ्चिताम्[१३] ।।१२।।
प्रविवेश महायोगी निःशङ्केनान्तरात्मना। तं ददर्श महाराजो[१४] दिव्यतेजोविराजितम् ।।१३।।
अत्युन्नतलसत्कायं हृष्टपुष्टाङ्गशोभितम् । पृथुवक्षो[१५] विशालाक्षं दीर्घबाहुं लसत्पदम् ।।१४।।
पूर्णचन्द्राननं चारुश्वेतमृत्पुण्ड्रशोभितम् । शङ्खचक्राङ्कितभुजं सुकपोलं शुचिस्मितम् ।।१५।।
तुलसीनलिनाक्षाणां मालिकालग्नकन्धरम् । जिताक्षं सजितक्रोधं यमादिगुणसंयुतम् ।।१६।।
हृत्पङ्कजस्थभगवत्पादपद्मार्पिताशयम्[१६]। दृष्ट्वैवं[१७] सहसोत्थाय सपुरोधाः[१८] सुसमाहितः ।।१७।।
प्रत्युद्गम्य प्रणम्याथ सन्निवेश्यासने[१९] शुभे। पूजयामास विधिवद् राजा परमहर्षितः ।।१८।।
तं दृष्ट्वाऽसहमानास्ते[२०] वेदशास्त्रविचक्षणाः[२१]। तत्रस्था भूसुराः सर्वे तदसूयापराः[२२] स्थिताः ।।१९।।

१–जगत्पतिः– क, २–येव वा –घ,
३–वाहनम् –क,
४–दिसिसि–क,
५–गच्छे–क, ग,
६–नृपालये–क,
७–वसेत् –क, ग,
८–वादविष्ये–क, ग,
९–नारायण उवाच–क,
*– घ– मातृकायामेतत्पूर्वं पङ्क्तिर्लिख्यमुपलभ्यते "श्रुत्वेति वाक्यं भगवानुवाच च ततोमुनिम्" । अत्र भगवानुवाच इति न प्राप्यते।
१०–नुयास्ये त्वां –ग, घ,
११–यथा च–क,
१२–मधुरां –ग,
१३–कोलाहलोचिताम् –क,
१४–महीराजा–क, ग,
१५–पृथुवक्षं–क, ग, पृथुवक्षसं –घ,
१६–शयाम् –क,
१७–दृष्टैव–घ,
१८–सानुयास–क, सायंघः–घ,
१९–निवेश्या धासने–क, निवेश्याधासने –ग
२०–हसमानास्ते–ग, घ, सुसमासीनम्–घ,
२१–विचक्षणान् –क, विचक्षणम् –घ,
२२–तदसूयपराः– क, ग,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

ततः प्रणम्य तं राजा कृताञ्जलि[२३] -पुटो मुदा। प्रोवाच तत्त्वजिज्ञासुस्तत्त्वज्ञं सपुरोहितः ।।२०।।
भक्तवत्सल योगीश निगमार्थविदां वर ! त्रिषु देवेषु को देवः परतत्त्वं वदस्व मे ।।२१।।
तच्छ्रुत्वा[२४] विष्णुचित्तोऽपि श्रीधरं जगतां पतिम् । हृत्पङ्कजस्थं सम्प्रार्थ्य [२५] प्राह तत्कृपया वचः ।।२२।।
नारायणः परं ब्रह्म तत्त्वं नारायणः परम् [२६]। नारायणः परो ध्याता ध्यानं नारायणः परम् [२७] ।।२३।।
सर्वशेषी सर्ववपुः सर्वज्ञः सर्वगोऽव्ययः। लक्ष्मीपतिरनाद्यन्तः शाश्वतः[२८] पुरुषोत्तमः ।।२४।।
स एव परमं तत्त्वं सत्यं सत्यं न संशयः। नारायणात्परं दैवं[२९] नास्ति नास्ति नृप [३०] द्विजाः ।।२५।।
इदं सत्यमिदं सत्यं सत्यमेव[३१] वदाम्यहम् । एवमुक्ते विष्णुचित्ते हेमशुल्कं महत्तरम् ।।२६।।
पपात शिरस[३२] -स्तस्य पुष्पवृष्टिः पपात च। नेदुर्दुन्दुभयश्चापि ननृतुश्चाप्सरः स्त्रियः ।।२७।।
तदा[३३] प्रहृष्टो राजेन्द्रः परमाह्लादनिर्भरः[३४]। तत्पादपद्मयोराशु दण्डवन्निपपात सः ।।२८।।
संस्तुत्य स्तुतिभिर्दिव्यै[३५]-रलङ्कृत्य महोज्ज्वलैः। भूषणैर्वस्त्रगन्ध[३६]-स्रङ्मालिका[३७]-भिर्मुनीश्वरम् ।।२९।।
औपवाह्यमहानागमारोप्याऽनर्घ्यभूषणैः[३८] । पुरीं प्रस्था [३९] -पयामास चतुरङ्गबलैः सह ।।३०।।
तदा सर्वेश्वरो विष्णुः कोटिकन्दर्पसुन्दरः। श्रिया सह समारूढः पतगेन्द्रं त्रयीतनुम् ।।३१।।
पद्मसूतिभवेन्द्रादिप्रमुखैर्ऋषि [४०]-भिर्युतः। जगाम मधुरां[४१] दिव्यां सर्वमङ्गलशोभिताम् ।।३२।।
तं द्रष्टु[४२]- कामः सहसा गजस्कन्धगतं मुनिम् [४३]। सौन्दर्यस्याऽस्य वेषस्य वैभवस्य[४४] रमापतेः[४५] ।।३३।।
दृष्टिदोषो भवेन्नेति[४६] चिन्तयन् [४७] तन्निरासितुम् [४८]। मङ्गलाशासनं तस्य कर्तुमुद्युक्तवान् मुनिः ।।३४।।
गजघण्टे समागृह्य तालान् कृत्वा मुदान्वितः । साम[४९] -गानस्वरेणेदमुवाचाऽऽ[५०]नन्दसंप्लुतः[५१] ।।३५।।
सुमङ्गलं मङ्गल[५२] -मीश्वराय ते सुमङ्गलं मङ्गलमच्युताय ते।

सुमङ्गलं मङ्गलमन्तरात्मने सुमङ्गलं मङ्गलमब्जनाभ ते।।३६।।
सुमङ्गलं श्रीनिलयो[५३] -रुवक्षसे सुमङ्गलं पद्मभवादिसेविने[५४]।

सुमङ्गलं सर्व[५५]-जगन्निवासिने सुमङ्गलं चाश्रितमुक्तिदायिने ।।३७।।

२३-पुटम् -क, ग,
२४-तत् श्रुत्वा-घ,
२५-संप्राप्य-क,
२६-परः- घ,
२७-परः- क, घ,
२८-शास्वतः -क, ग,
२९-देवम् -क,
३०-नृपा -क,
३१-सत्येनैव-क, घ,
३२-शिरसस्तस्य-क,
३३-ददौ-घ,
३४-निर्भराः- क,
३५-भव्यैः-ग, घ,
३६-गन्धैः -क,
३७-स्रक् आलेपैश्च-घ,
३८-तोप्य भूषणैः-क, मारोप्यातेप्य भूषणैः- ग,
३९-पर्यापदामास-क, ग,
४०-ऋषिभिर् -क, ग, घ,
४१-मथुराम् -ग
*- इयं षड्.क्तिः- क, घ, मातृकयोर्नोपलभ्यते
४२-द्रष्टुं कामः- क,
४३-गतो मुनिः-क,
४४-सहजस्य -घ
४५-जगत्पतेः-ग,
४६-भवेदेति-क, ग,
४७-चिन्तयन्तम् -ग, घ,
४८-न निरासितुम् -क, निरासितुप्-ग,घ,
४९-समागान -क,
५०-णेद उवाचा-क,
५१-नन्दसप्लुतः -क,
५२-मगलामी-क
५३-श्रीनिलयो सुवक्षसे-क,
५४-सेविते-क, घ,
५५-पद्म-ग, घ,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

चाणूर[५६]-दर्पघ्नसुबाहुदण्डयोः सुमङ्गलं मङ्गलमादिपूरुषे।

बालार्ककोटिप्रतिमाय ते विभो चक्राय दैत्येन्द्रविनाशहेतवे ।।३८।।

शङ्खाय कोटीन्दुसमानतेजसे शार्ङ्गाय रत्नोज्ज्वलदिव्यरूपिणे।

खड्गाय विद्यामयविग्रहाय ते सुमङ्गलं मङ्गलमाश्रिताय ते[५७*] ।।३९।।

सुमङ्गलं श्रीधरवक्षशायिने[५८] पादारविन्दाय च मङ्गलं च ते।

सुमङ्गलं माधव ते महिष्यै सुमङ्गलं मङ्गलमस्तु ते विभो[*)] ।।४०।।

तदावयोस्तत्त्वविशिष्टशेष-शेषित्वसम्बन्धनिबोधनाय।

यन्मङ्गलानां च सुमङ्गलस्त्वम्[५९] पुनः पुनर्मङ्गलमस्तु सन्ततम् ।।४१।।

एवं कृत्वा हरेर्मौनी[६०] मङ्गलाशासनं मुदा। दिव्यप्रबन्धान् देवाय कृतवान् संयमीश्वरः ।।४२।।

तेन तुष्टो रमानाथः कृपयाऽवेक्ष्य तं मुनिम् । तस्य हृत्कर्णिकामध्ये विवेशाश्रितवत्सलः ।।४३।।

ततः सम्पूजितो राज्ञा वस्तुभिर्बहुभिर्मुनिः। तमनुज्ञाप्य राजानं स्वां पुरीं प्रययौ द्रुतम् ।।४४।।

श्रुत्वा पौरजनाः सर्वं भट्टनाथस्य वैभवम् । पुरीं सुमङ्गलाङ्कृत्य[६१] सेवितुं[६२] तु विनिर्ययुः[६३] ।।४५।।

प्रत्युद्गतैः[६४] पौरजनैः[६५] पूजितः स यथाविधि। प्रविवेश पुरीं श्रीमान् गजयानेन[६६] योगिराट् ।।४६।।

वटपत्रशयानस्य[६७] देवदेवस्य शार्ङ्गिणः[६८]। मन्दिरं प्राप्य मौनीशः प्रणम्य हरिमव्ययम् [६९] ।।४७।।

तद्धनं तं च हस्तीन्द्रं समर्प्य स्वामिने तथा। तत्कैङ्कर्यरतो भूत्वा तमेवाराधयन् स्थितः ।।४८।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
पञ्चविंशो ऽध्यायः ।।२५ ।।

५६-चानूर-क,
५७-नः -क,
*-इयं पङ्क्तिः ग-मातृकायां नोपलभ्यते।
५८-शायि-क
(*)-अस्य श्लोकस्य प्रथमद्वितीय - तृतीयपादाः-ग मातृकायां नोपलभ्यन्ते।
५९-सुमङ्गलं त्वत्-ग,घ,
६०-मौनि-क
**-दिव्य-प्रबन्धान् गायमानः देवाय संयमीश्वरः -घ
६१-पुरीं मङ्गलं कृत्य तत्पाद-क, पुरीमलंकृत्य तदा-घ,
६२-शेवितुः- क,
६३-ययौ-क,ग,
६४-स्तुतैः प्रत्युद्गतैः-क,
६५-पौरैः -क,
६६-जानेन-क,
६७-सयानस्य-क,
६८-साङ्गिणः- क,
६९-हरिमन्दिरम् -क

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

षड्विंशोऽध्यायः

श्रीनारायण उवाच

एवं कैङ्कर्य-निरतो विष्णुचित्तो हरिप्रियः। कृतकृत्योऽपि सततमिन्द्रियाणां कृतार्थताम् ।।१।
सञ्चिन्त्य कमलाभर्तुः कर्मणाऽनन्य[1] -गामिना। कृतार्थयितु[2] -मारब्धः करणानि रथकानि[3] सः ।।२।
तुलसीनन्दनवनं गत्वा पूर्वं[4] यथा मुनिः। दृढमावरणं कुर्वन् कुल्याश्चैव[5] तथैव सः ।।३।
आलवालानि मूलेषु कुर्वाणः[6] पुष्प[7]-शाखिनाम् । वनं संरक्षयंस्तस्थौ स्वपुत्रमिव सन्ततम् ।।४।
ततः खनित्रमादाय तुलसीमूलभूतलम् । खनति[8] क्षिति विप्रेन्द्रे विष्णुचित्ते महात्मनि ।।५।
आषाढे पूर्वफाल्गुन्यां शुभलग्ने शुभे दिने। तुलसीमूलमेदिन्यामदृश्यत शुभावहा[9] ।।६।
बाला भूम्यंशजा पूर्णचन्द्ररेखेव शारदी[10]। दृष्ट्वा मरकतश्यामां दिव्यलक्षणलक्षिताम् ।।७।
गृहीत्वा सम्परिष्वज्य केयमस्याः कथं भवः[11]। इति चिन्तापरश्चासीत्तदा प्राह[12] ऽशरीरिणी ।।८।
अस्याः समुद्भवं वक्ष्ये शृणु योगीश्वरेश्वर। सृष्ट्यादौ जलसम्मग्नां भुवं वीक्ष्य जनार्दनः ।।९।
उद्धर्तुकामस्तां भूमिं वाराहं वपुरास्थितः[13]। महार्णवं प्रविश्याऽथ धरामुद्धृत्य भूधरः[14] ।।१०।
रराम स तया देव्या तदा तं प्राह भूः सती। त्वेष्टाः के नरा लोके पूजा का कतमा प्रिया[15] ।।११।
वदस्व देवदेवेश गुह्याद्गुह्यतमं त्विमम् । तच्छ्रुत्वा भगवानाह प्रियामालिङ्ग्य सम्भ्रमात् ।।१२।
शृणु[16] देवि[17] प्रवक्ष्यामि[18] रहस्यमिदमुत्तमम् । मत्कीर्तनपरा देवि ममेष्टा मत्समाहिताः ।।१३।
प्रसूनपूजया[19] प्रीतिर्मम पूजास्वनुत्तमा[20] । सुमनः[21] पूजापराणां गुणकीर्तनकारिणाम्** ।।१४।
सर्वाभीष्टानाशु दत्वा प्रददे शाश्वतं पदम्*** । तच्छ्रुत्वा भगवद्वाक्यं भूदेवी हरिवल्लभा ।।१५।
प्रसूनमालिकापूजां करिष्ये श्रीपतेः प्रियाम् । कीर्तनं च करिष्यामि तस्यैव गुणकर्मणाम् ।।१६।
इति सञ्चिन्त्य मनसा त्वयि[22] योगीश्वरेश्वरे[23] । विश्वम्भरा जगन्माता जज्ञे[24] सीता यथा[25] पुरा ।।१७।
कृपया पोषयस्वैनां पुत्रिकां गुणशालिनीम् । कथानं च शाश्वतं दिव्यं प्राप्स्यसे सर्वसिद्धि[26]-मान् ।।१८।
तच्छ्रुत्वाऽऽकाशवचनं प्रहृष्टो द्विजसत्तमः। गृहमागत्य भार्यायै प्रददौ पुत्रिकां शुभाम् ।।१९।

१-कर्मणाऽनन्यगामिना-घ
२-कृतार्थयतुमा-क
३-रथकानि-क,
४-पूर्व-क,
५-कुल्यानि घ-क, ग,
६-कुर्वन्-क
७-पुष्पसाराशाखिनाम् -क,
८-खतन्ती-क,
९-सुभावहा-क,
१०-शारदा-क,
११-भवा -क, घ
१२-प्राह शरीरिणी-क,
१३-वाराहं च पुरा स्थितः -क,
१४-भूधराः- क,
१५-कलापः प्रियाः -क,
कामप्रियाः स्तुतिः प्रिया -घ
१६-शृणुष्व -क, घ,
१७-देवी-क,
१८-वक्ष्यामि-क, घ
१९-प्रसूनपूजा मे प्रीतिः-ग,
२०-सर्वपूजास्वनुत्तमा-ग,
*-प्रसूनपूजानुत्तमा मम पूजा परायणान् -क
२१-सुमनः पूजा-ग, सुमपूजा-घ,
**-गुणकीर्तनकराणां हं प्रददे शाश्वतं पदम् -क
***-पङ्क्तिरियं -क मातृकायां न प्राप्यते।
२२-मत्वा-घ,
२३-योगीश्वरेश्वर-क, योगीश्वरेश्वरम्-घ,
२४-जाता-क
२५-जथा-क,
२६-सिद्धिमान्-क

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

प्रोवाच तस्या[२७] वृत्तान्तं गृहीत्वा सा च पुत्रिकाम् । पुपोष परमप्रीतः[२८] पद्माभां पद्मलोचनाम् ।।२०।।
गोदाऽभिधानं[२९] कृतवांस्तस्याः प्रीतमनाः पिता। साऽपि संवर्द्धिता काले दिव्य-सौन्दर्यसंयुता ।।२१।।
सौशील्यादि[३०] -गुणैर्युक्ता यौवनारम्भ-विग्रहा। पितृवत् सन्ततं कृष्णगुणान् भद्रकरान् बहून् ।।२२।।
गायन्ती तद्गतस्वान्ता हर्षेण परिपूरिता। तातेन सा वनं गत्वा लूत्वा पुष्पाण्यनेकशः[३१] ।।२३।।
नानाविधैः प्रसूनैस्तैः पूजयत्यनिशं हरिम् । पित्रा[३२] योगीशकल्पस्य पूजार्थं मालिकाः कृताः ।।२४।।
तस्मै समर्पयामास हरये वनमालिने। एवं कालं चिरं विप्रो बालिका[३३] भुक्तमालिकाः[३४] ।।२५।।
समर्पयन्नविज्ञाय स तस्मै हरये मुनिः। तदा कदाचिद् धम्मिल्ले स्रजोऽलङ्कृत्य दर्पणे ।।२६।।
प्रतिच्छायां दर्शयन्तीं[३५] ददर्श स्वात्मजां[३६] मुनिः। कथं धारयसे पुत्रि[३७] मालिकाः श्रीधरोचिताः ।।२७।।
इत्युक्त्वाऽन्याः स्रजः कृत्वा देवेशाय समर्पयत्[३८]। अभुक्तशेषा गोदाग्रास्ताः स्रजो मधुसूदनः ।।२८।।
विसृज्य प्रहसन् देवो ययाने[३९] विप्रपुङ्गवम् । त्वत्सुताभुक्तशेषास्ता मालिका एव देहि नः ।।२९।।
इत्येवं याचमानं तं प्रणम्याश्चर्यमानसः। ताः पुष्पमालास्तां पुत्रीं चार्पयद् हरये मुदा ।।३०।।
देवस्तु तुष्टहृदया मालास्ताः शिरसा[४०] वहन् । अहमेव वृणे कन्यामिमां कालेन मत्प्रियाम् ।।३१।।
तावतिष्ठतु ते गेहे कन्या भूम्यंश[४१]-सम्भवा। इति ब्रुवति सर्वेशे प्रणम्यानन्दनिर्भरः ।।३२।।
सह पुत्र्या ययौ गेहं[४२] स्वकीयं[४३] योगिसत्तमः। ततः कदाचित् सा गोदा नारायणपरायणा ।।३३।।
तत्कथाश्रवणासक्ता[४४] तत्पादन्यस्त[४५] -मानसा। पितरं तं समासाद्य प्रणिपत्येदमब्रवीत् ।।३४।।
अर्चावताराः सन्त्यत्र देवदेवस्य शार्ङ्गिणः। सुलभा[४६] मुक्तिदा लोकेऽसङ्ख्याः सर्वाधिकारिणाम् ।।३५।।
तेषु प्रसिद्धा[४७] -नाचक्ष्व शृणोमि श्रोत्रसौख्यदान् । येषां श्रवणमात्रेण मुक्तिं गच्छन्ति देहिनः ।।३६।।
एवं तां परिपृच्छन्तीं दृष्ट्वा संहृष्टवान् पिता। प्रशंस्य बहुभिर्वाक्यैर्जगादैवं वचः[४८] सुताम् ।।३७।।
इदं गुह्यतमं लोके ह्यर्चाव्यूहमनुत्तमम् । शृणुष्व ते प्रवक्ष्यामि श्रवणान्मोक्षदायकम् ।।३८।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
षड्विंशोऽध्यायः ।।२६।।

२७- हस्य-क,
२८-प्रीतौ-ग,
२९-विधानम् -क
३०-सौशील्यादि-क,
३१-नेकस-क,
३२-पुष्पैर् -घ
३३-कन्यका-घ, मालिका-ग,
३४-कालिका-क,
३५-ददर्श-घ,
३६-स्वांसोप्यवेक्ष्यात्मजाम् -घ,
३७-पुत्री-क
३८-समर्पयेत् -क,
३९-उवाच -क,
४०-सिरसा-क,
४१-भूम्यांश-ग, भूम्यांस-क,
४२-गेहे-क,
४३-प्रहृष्टो-ख
४४-शक्ता-ग,
४५-तत्पादे-ख,
४६-सुलभान् -ख,
४७-सिद्धान-क,
४८-च तां -क, ख,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

सप्तविंशोऽध्यायः

श्रीविष्णुचित्त उवाच

श्रीवैकुण्ठे महालोके[1] वासुदेवः सनातनः। मुक्तैरष्टाक्षर[2] – मन्त्रोपासकैरात्मवेदिभिः ॥१॥
सारूप्यधारिभिः पुम्भिः सेवितः संस्थितः सदा। आमोदलोके परमे तथा सङ्कर्षणः स्थितः ॥२॥
प्रमोदाख्ये[3] निवसति प्रद्युम्नो भक्तवत्सलः। सामोदे परमे लोकेऽनिरुद्धः श्रितवत्सलः[4] ॥३॥
सदा तिष्ठति सद्भक्तैरानन्दमयविग्रहैः। सत्यलोके महाविष्णुः सर्वलोकशिरोमणिः[5] ॥४॥
द्वादशाक्षरमन्त्रैः सेव्यते[6] सुरसत्तमैः। पद्माक्षो भ्राजते लक्ष्म्या[7] सूर्यमण्डलमन्दिरे ॥५॥
अनन्ताद्यैर्नित्यमुक्तैः सूरिभिः परिसेवितः। दुग्धाब्धिमध्ये भोगीन्द्रशयने मणिमण्डपे ॥६॥
शेषशायीति भगवांश्छेते[8] विष्णुः सनातनः। श्वेतद्वीपे हरिः श्रीमान् तारकब्रह्मसञ्ज्ञकः[9] ॥७॥
देवर्षिभिर्नारदाद्यैः सततं वेदमूर्धिभिः[10]। स्तूयते सनकाद्यैश्च देवैर्ब्रह्मभवादिभिः[11] ॥८॥
बदर्यामाश्रितो देवः पावनायां[12] नराग्रजः। नारायणो योगिवर्यैः सनकाद्यैर्मुनीश्वरैः ॥९॥
नारदाद्यैश्च सततं सेवितः सुरसत्तमैः। तेषां ज्ञानरहस्यार्थान् बोधयन् भक्तवत्सलः ॥१०॥
नैमिषे परमक्षेत्रे शौनकाद्यैर्महर्षिभिः[13]। सम्पूजितस्तत्र[14] योगे[15] हरिस्तिष्ठति मुक्तिदः ॥११॥
हरिक्षेत्रे महापुण्ये शालग्रामस्वरूपवान्। ददन्मुक्तिं परां नृणां स्वाभिषेकाम्बुसेवनात् ॥१२॥
संस्थितो मुनि[16] –कन्यायां गण्डक्यां मुदितो हरिः। अयोध्यायां महाभागः सानुजः सह सीतया ॥१३॥
सकृत्प्रपन्नजनसंरक्षणव्रतदीक्षितः। राघवो वसति श्रीमान् परमात्मा सनातनः ॥१४॥
मथुरायां[17] बालकृष्णः प्रपन्नजनवत्सलः। सुरैः सम्पूजितः सर्वैः संस्थितः परमेश्वरः ॥१५॥
मायायां रमते देवो मधुघ्नो[18] भक्तवत्सलः। कृपाब्धिः सिन्धुतनयासहितोऽभीष्टदो नृणाम् ॥१६॥
काश्यां भोगीन्द्रशयनो ब्रह्मरुद्रादिभिः सुरैः। पूजितस्तत्र भक्तेन संस्थितेन कपर्दिना ॥१७॥
तारकब्रह्ममन्त्रं स्वं दापयत्यनिशं नृणाम्। अवन्त्यामवनीनाथः कृपामूर्तिः शुभालयः ॥१८॥
आश्रिताघहरः श्रीमान् सेव्यते मुनिभिः सदा। द्वारावत्यां[19] यादवेन्द्रः[20] संस्थितो हरिरव्ययः[21] ॥१९॥
शरण्यः सर्वलोकानां शरणागतवत्सलः। नन्दव्रजे सगोगोपवृन्दसुन्दरविग्रहः ॥२०॥
विहरत्यनिशं[22] कृष्णो गोपस्त्रीभिर्यदूत्तमः[23]। वृन्दावने मनोरम्ये नन्दसूनुर्महात्मभिः ॥२१॥

१–महल्लोके–क,
२–रष्टाक्षरी–घ, रष्टाक्षरो–क,
३–प्रमोदाख्ये–ख,
४–श्रितलक्षणः–क, घ,
५–शिरोमणिः– क, ख,
६–सेवितः–ख,
७–लक्ष्मी–ख,
८–भगवान्शेते–ख, ग, घ,
९–संज्ञितः –घ, संज्ञिकः– क, ख, ग,
१०–देवमूर्द्धिभिः–ख
११–देवै ब्रह्मात्मवादिभिः –क,
१२–पावनाय– ग, घ,
१३–सततं सेवितः सुरसतैर्महर्षिभिः–ख,
१४–संपूजीतश्च –ख
१५–योगेन–क, योग–ग,
१६–मनि–ख,
१७–मथुराख्ये–क,
१८–प्रद्युम्नो–क,
१९–द्वारवत्याम् –क, ग,घ
२०–जादवेन्द्रः–क,
२१–व्ययम् –क
२२–विरहत्यनिशम्–क,
२३–यदुत्तमः– ख, ग,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

सम्पूज्यते[२४] भक्तवर्यैस्तच्चित्तस्तत्परायणैः। गोविन्दो योगिभिर्ध्येयः[२५] संस्थितः कालिये[२६] ह्रदे ।।२२।।
गोवर्द्धने गिरिवरे गोपवेषो हरिः परः। तारयत्यखिलान् मर्त्यान् भवाब्धेः स्वस्य सेवया ।।२३।।
भवघ्ने स्मरतां नृणां भवघ्नः[२७] पद्म[२८]-लोचनः। कलौघहरणः[२९] श्रीमान् रक्षयत्यखिलान् जनान् ।।२४।।
गोमन्तपर्वते सानौ[३०] वननिर्झरशोभिते। सदाऽऽस्ते भगवांश्छौरिर्विकसत्कञ्जलोचनः ।।२५।।
हरिद्वारे महापुण्ये कलौघहरणे[३१] वरे। भक्तैर्जनौघैः सततं जगत्पतिरुपास्यते ।।२६।।
सितासिते महानद्यावुभे ते[३२] यत्र सङ्गते। तस्मिन् प्रयागे महति क्षेत्रे परम-पावने ।।२७।।
उमाधवाद्यैस्त्रिदशैर्माधवः सेवितः सदा। दर्शनात्सर्वलोकेभ्यो ददाति परमं पदम् ।।२८।।
गयायां तु पवित्रायां सर्वलोकाधिपो महान् । गदाधरा[३३]-ह्वयः श्रीमानास्ते सर्वफलप्रदः ।।२९।।
क्षेत्रोत्तमे महापुण्ये गङ्गासागरसङ्गमे। विष्णुर्जगत्पतिः सर्वैः सेव्यते योगिभिर्वरैः ।।३०।।
विधित्रकूटैर्बहुभिरुन्नतैः परिशोभिते। नानामृगगणाकीर्णे नानाकाननशोभिते ।।३१।।
चित्रकूटे महाशैले राघवः सहलक्ष्मणः। श्रितोऽभयप्रदः शत्रु[३४]-भयदाता जगत्पतिः ।।३२।।
सीतया क्रीडते[३५] सार्द्धं वाल्मीक्याद्यैर्निषेवितः[३६]। नन्दिग्रामे[३७] जनानन्दो[३८] राक्षसघ्नः सतां गतिः ।।३३।।
उपासितो मुनिवरैर्बहुभिर्भक्तिशालिभिः। प्रभासे भासुरक्षेत्रे देवब्रह्मर्षिसेविते ।।३४।।
विश्वरूपोऽधिवसते विश्वकृद् विश्वभावनः।। श्रीकूर्म[३९] श्रीकरं पुण्यं सरोवर-विराजितम् ।।३५।।
अध्यास्ते श्रीकरः श्रीमत्कूर्मरूपधरोऽव्ययः। नीलाद्रौ[४०] महति क्षेत्रे सर्वलोकैकपावने ।।३६।।
देवर्षिगणगन्धर्वयक्षकिन्नरसेविते। बलभद्रसुभद्राभ्यां भगवान् पुरुषोत्तमः ।।३७।।
सेवया स्वप्रसादस्य पतितानामपि प्रभुः। ददन्मुक्तिं दयासिन्धुः श्रीमान् पतितपावनः ।।३८।।
निवसन्नखिलात्मेशः सर्वलोकैकनायकः। सिंहव्याघ्रगजाकीर्णे पुण्यतीर्थोपशोभिते ।।३९।।
सिंहाद्रौ श्रीमहासिंहः स्तूयते देवतागणैः। तुलसीकानने रम्ये दिव्यगन्ध[४१]-मनोहरे ।।४०।।
नाम्ना गदीति[४२]विख्यातो भगवान् कमलेक्षणः। कृतशौचे महापुण्ये स्मृतः पापहरो हरिः ।।४१।।
श्वेताचले[४३] नृसिंहोऽत्र जलगौडं[४४] पिबन् सदा। भुक्तिमुक्तिप्रदो नृणां सर्वेषामपि तिष्ठति[४५] ।।४२।।
पारमात्म्ये[४६] महाक्षेत्रे साक्षान्ना -रायणः स्मृतः। गोदावरीतटस्थायां धर्मपुर्यां दयानिधिः ।।४३।।
योगानन्द इति प्रोक्तो नृसिंहो भक्तवत्सलः[४७]। कृष्णावेण्यां[४८] – नदीतीरे काकुले त्वान्ध्रनायकः[४९] ।।४४।।
अहोबले सुपर्णाद्रौ[५०] हिरण्यकशिपुन्तकः[५१]। पाण्डुरङ्गोऽरविन्दाक्षो विट्ठलः[५२] परिकीर्तितः ।।४५।।

२४-संपूजिते-क,
२५-ध्येयो-क, ख,
२६-कालियह्रद-घ
२७-भवघ्नो-क,
२८-भक्तलोचन-क, ग, घ,
२९-कलि अपहरणः (आर्षसन्धिः),
३०-शानौ-क,
३१-कल्मषोहरणे-घ
३२-बभूतो-ग,
३३-गदाधरहरिः-क, ख,
३४-सर्वा-, ख, शत्रौ-क,
३५-क्रीडिते-क,
३६-निसेवितः-ख,
३७-नन्दीग्रामे-ख,
३८-जनानन्दे-क, ख,
३९-श्रीकूर्मे-ख
४०-नीलाद्रै-ख,
४१-गन्ध-घ
४२-गदिन-क, ख, ग,
४३-स्रोताचले-ग, स्रोतावले-घ,
४४-जलगौर्द-क, जलं गंगोदकं-घ,
४५-भवतिष्ठते-घ, भवतिष्ठति-ग,
४६-परमात्मे-ख, ग, परमात्म-घ,
४७-भक्तिवत्सलः-क,
४८-वेण्या-ग,घ, ४९-नायकम् -घ,
५०-सुवर्णाद्रौ-ख,
५१-कशिपान्तक -क, ख, ग, कशिपुघातकः-घ,
५२-विट्ठलः- क, ख,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

श्रीवेङ्कटाद्रिशिखरे [५३] वनराजि[५४] – विराजिते। अष्टोत्तरसहस्रैश्च पुण्यतीर्थैः समन्विते ।।४६।।
स्वामिपुष्करिणीतीरे श्रीनिवासः श्रियोज्ज्वलः। अनन्तकल्याणगुण[५५]–परिपूर्ण [५६]–सुधाम्बुधिः ।।४७।।
अरीणां[५७] विकटानां च काणानां[५८] मप्यभीष्टदः। ददन्मुक्तिमपि श्रीमान् रमया रमते हरिः ।।४८।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
सप्तविंशोऽध्यायः ।।२७।।

———

५३–[illegible]–क,
५४–वनराजी–ग, घ,
५५–गुणः–घ,
५६–पूर्णः–घ,
५७–आराणाम्–क, ख, अन्धानां–घ,
५८–करणमप्यभीष्टदः– ख

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

अष्टाविंशो ऽध्यायः

श्रीविष्णुचित्त उवाच

ततो[1] यादवशैलेन्द्रे[2] परमेशः परात्परः। नारायण इति प्रोक्तः सदा भक्तैरुपासितः ।।१।।
घटिकाद्रौ श्रीनृसिंहो घटिकामात्रसेवया। मनुजानां ददन्मुक्तिं तिष्ठत्याश्रितवत्सलः ।।२।।
वेगवत्या महानद्यास्तटे पुण्ये मनोहरे। श्रीहस्तिशैलशिखरे[3] काञ्च्यां योगीन्द्रसेविते ।।३।।
भगवान् भक्तमन्दारः श्रितानां वरदायकः। वरदः सर्वलोकेशो देवराजो[4] दयानिधिः ।।४।।
प्रणतार्तिहरः श्रीमांश्छ्रिया सह विराजते[5]। तस्मिन्नेव पुरे दिव्ये हरिः कमललोचनः ।।५।।
यथोक्तकारी[6] च तथा परमेशः पुराश्रयः[7]। तथा पाण्डवदूतश्च नृसिंहश्च त्रिविक्रमः ।।६।।
प्रवालवर्णदीप्त्याभौ द्वौ चाष्टभुजसञ्ज्ञकौ[8]*। श्रीगृध्रसरसस्तीरे स्मृतो विजयराघवः ।।७।।
दीक्षारण्ये[9] महापुण्ये शालिहोत्राश्रमान्तरे। हृत्तापनाशनसरस्तीरस्थो वीरराघवः ।।८।।
तोताद्रौ रङ्गशयननाम्ना भाति जगत्पतिः। गजस्थले गजार्तिघ्नः पूज्यते मुनिसत्तमैः ।।९।।
बलिपुर्यां पवित्रायां विराजति महाबलः। भक्तिसारे महाक्षेत्रे प्रोच्यते जगतां पतिः ।।१०।।
ऐन्द्रे महेन्द्रमुख्यैस्तु सुरैरभ्यर्चितः सदा। संस्थितो देवदेवेशः सर्वेषां कलुषापहः ।।११।।
गोपपुर्यां मनोज्ञायां गोपतिः परिकीर्तितः। श्रीमुष्णे[10] श्रीमति[11] क्षेत्रे सद्भिः सेवितुमर्थिते ।।१२।।
महावराहरूपेण हरिरास्ते स्वयं प्रभुः। महिताख्ये महापुण्ये[12] भ्राजते[13] पद्मलोचनः ।।१३।।
मध्ये कवेरकन्यायाः[14] द्वीपे महति पुत्रिके। श्रीरङ्गमिति विख्यातं सर्वलोकैकमङ्गलम् ।।१४।।
पावनं परमं पुण्यं क्षेत्राणामुत्तमोत्तमम् । तस्मिन् विमानमुत्तु[15]-ङ्गाम्नायशृङ्ग[16] -विराजितम् ।।१५।।
अस्ति[17] रत्नमयं रम्यं प्रणवाकारमव्ययम् । तन्मध्ये पन्नगाधीशवपुःपर्यङ्कमध्यगः[18] ।।१६।।
कृपारत्नाकरः श्रीमान् नतचिन्तामणिः प्रभुः। श्रिया च भूमिनीलाभ्यां[19] शेते श्रीरङ्गनायकः ।।१७।।
इक्ष्वाकोर्वरदः साक्षात् [20]परं ब्रह्म परात्परः। योगिनां भजितुं योग्यो दृष्टेन चार्त्यपापहः [21] ।।१८।।
स एव परमं ब्रह्म तदेव परमं पदम् । सा कावेर्येव विरजा तस्मात् तत्रैव माधवः[22] ।।१९।।

१-श्रुतो-घ,
२-शैलेन्द्रो-क,
३-शिखरे-क,
४-देवराज-ग,
५-*विराजिते-क, ख, विराजितः- ग,*
६-कारि-क, ख,
७-पुरालयः- ग, घ,
८-संज्ञिका-ग, संज्ञिकौ-क,
*-प्रवालवर्णदीपाभौ पेषाकारं शुभाकरम् शेषाकारं सुशोभितं
प्रवालवर्णदीपाभः काञ्च्यामष्टादसाख्यतः -क
९-दीक्षारण्ये-ग,
१०-श्रीमुष्ठे-क,
११-श्रीमते-क,
१२-महास्थाने-क,
१३-भ्राजिते-क, ग, घ,
१४-कुवेरकन्याया-क,
१५-पुत्रिका-क, ग,
१६-श्रृंग-क, सृंग-ग,
१७-अति-क,
१८-मध्यगम् -क, घ, मध्यमः -क,
१९-लीलाभ्याम् -घ,
२०-राक्षौ-क
२१-दृष्टेनार्त्यपापहः- क, दृष्टेनार्ति अपापहः -ग,घ,
२२-मानवा-क, मानवः- ग

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

मोक्षार्थि[२३] – सेवितः[२४] सुभुः[२५] श्रीवैकुण्ठे[२६] यथा तथा। श्रीरामाख्ये पदे दिव्ये जानकीरमणः स्मृतः ।।२०।।
श्रीनिवासस्थले पूर्णे पूर्ण इत्युच्यते बुधैः। लसत्सुवर्णनगरे सुवर्णास्यो[२७] हरिः परः।।२१।।
शुभदे व्याघ्रनगरे महाबाहुरवस्थितः। आकाशनगरे चित्रे हरिस्तत्र समाश्रितः[२८] ।।२२।।
उत्पलावर्त्तकक्षेत्रे शौरि[२९] – स्तिष्ठति शाश्वतः[३०]। मणिकोट्यां[३१] मनोज्ञायां विरोचति महाप्रभुः ।।२३।।
विश्रुते[३२] कृष्णनगरे महाकृष्ण इति श्रुतः। विष्णु[३३] – स्थाने तु विमले भक्तिदः परिकीर्त्तितः ।।२४।।
विष्णोः पदे श्रीकृष्णो लक्ष्मीनारायणः स्मृतः। श्वेताद्री[३४] सुरुचिरे[३५] तु शान्त[३६] –मूर्तिरितीरितः ।।२५।।
अग्निहोत्रपुरे श्रेष्ठे प्रोच्यते वै सुरप्रियः। भर्गस्थाने भार्गवाख्यः[३७] सेव्यते सुकृतैर्जनैः।।२६।।
वैकुण्ठाख्ये महाक्षेत्रे माधवः पूज्यते बुधैः। श्रीमान् भक्तसखः प्रोक्तो गरिष्ठे पुरुषोत्तमे[३८] ।।२७।।
सुदर्शन इति ख्यातश्चक्रतीर्थे जनार्दनः। कुम्भकोणे पुण्यतमे शुभे सर्वाघनाशने ।।२८।।
शार्ङ्गपाणिरिति ख्यातो मुक्तिदः सर्वदेहिनाम् । भूतस्थाने[३९] भूतिकरे[४०] शार्ङ्गी निवसति प्रभुः ।।२९।।
कलुषघ्ने कपिक्षेत्रे गजार्त्तिघ्नाह्वयो हरिः। गोविन्दो योगिभिर्ध्येयः[४१] संस्थित[४२]– श्चित्रकूटके ।।३०।।
अनुत्तमाह्वयो विष्णुरुत्तमायां सदा स्थितः। विचित्रशिखरे[४३] श्वेत[४४] – पर्वते पद्मलोचनः ।।३१।।
पार्थस्थले हृषीकेशः परब्रह्मेति कीर्त्यते। कृष्णकोट्यां मधोर्वैरी मुनिभिः पूज्यते सदा ।।३२।।
महानन्दो नन्दपुर्यां ब्रह्माद्यैः परिसेव्यते[४५]। वृषाश्वाख्यो भगवान् वृद्धपुर्यां विराजते[४६] ।।३३।।
उत्तमे सङ्गमग्रामे श्रीधरोऽसङ्ग उच्यते। शरण्याख्यो हरिर्देवः शरणग्राम उच्यते[४७] ।।३४।।
सिंहक्षेत्रे महापुण्ये श्रीनृसिंहो विराजते[४८]। मणिमण्डपे महाक्षेत्रे मल्लारि[४९] – रिति विश्रुतः (*) ।।३५।।
निविडाकारो[५०] भगवान् निविडे च विराजते[५१*]। धानुष्के[५२] धर्मदक्षेत्रे विभाति जगदीश्वरः ।।३६।।
कालमेघाह्वयो देवो भीद्गरेऽति मनोहरे। मधुरानगरे[५३] श्रेष्ठे सुन्दरः शोभते[५४] महान् ।।३७।।
भ्राजते परमस्वामी[५५]पुण्ये वृषभपर्वते। श्रीमद्वरगुणे क्षेत्रे नाथनामा हरिः स्थितः ।।३८।।
कुरुकायां महापुर्यां विद्योतति रमासखः। गोष्ठीपुरवरे[५६] श्रेष्ठे गोष्ठी[५७] पतिरधिष्ठितः ।।३९।।

२३–मोक्षार्थी –क, ग,
२४–वसत् –क,
२५–सुप्र–क, शुप्र–ग,
२६–वैकुण्ठम् –ग,
२७–सुवर्णाख्यो–क, २८–विराजितः– ग, घ
२९–सौरिः –ग, घ,
३०–शाश्वतः– क,
३१–कोटर–क,
३२–विशुत्ये–क
३३–बिंदुस्थाने–क,
३४–श्वेतह्रदे –क
३५–सुरुचिरे–क,
३६–शांति–क,
३७–भार्गवाख्ये–क, ग, घ
३८–पुरुषोत्तमः –घ,
३९–भूतिने–क, ग, भूतिस्थाने–घ,
४०–भूतस्थाने–क, ग, घ
४१–ध्येयः –क,
४२–संस्थितो –क,
४३–शिखरे –क,
४४–श्वेत –क
४५–परिसेविते–ग, घ,
४६–विराजितः –क,
४७–उत्तमे–ग,
४८–विराजिते–क,
४९–मल्लारीरिति–क
(*)–श्लोकोऽयं ग–मातृकायां नोपलभ्यते।
५०–निविडाख्येति–घ,
५१–विराजितः– क
*–इयं पङ्क्तिः– ग – मातृकायां नोपलभ्यते
५२–धनुष्के– क,
५३–मधुरा– ग, घ,
५४–शोभिते–क,
५५–स्वामि–ग, घ,
५६–गोष्ठि–ख, गोष्ठीपुरवर–क, ग,
५७–गोष्ठि–ख,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academ

पावने दर्भशयने[५८] शयानो[५९] भाति राघवः। धन्वीमङ्गलके दिव्ये शौरि[६०]– रास्ते जगत्पतिः ।।४०।।
श्रीमति भ्रमरस्थाने बलाढ्यो भ्राजति प्रभुः। पूर्णेन्दुवदनः पूर्णः कुरङ्गे लोकमङ्गले ।।४१।।
सर्वज्ञः सर्वगो विष्णुस्तिष्ठत्येको वटस्थले[६१]। क्षुद्रनद्यां पवित्रायामच्युतः[६२] परिकीर्तितः ।।४२।।
अनन्तशयने भद्रप्रदेशे पाप[६३]– नाशने। पद्मनाभो ददत्रत्र[६४] परश्रेयसि[६५] संस्थितः ।।४३।।
एवमादिषु देशेषु ग्रामे ग्रामे गृहे गृहे। अर्चाविग्रह[६६]– रूपेण स्थित्वा सर्वेश्वरो हरिः ।।४४।।
पूजामात्रेण सर्वेषां ददाति परमं पदम् । परस्वरूप[६७]– व्यूहेभ्यो विभवेभ्योऽन्तरात्मनः ।।४५।।
अर्चास्वरूपाः[६८] सौलभ्या[६९] मुक्तिं ददति[७०] देहिनाम् । तदग्रे भुक्तस्रग्गन्धवासोऽलङ्कारचर्चिताः[७१] ।।४६।।

तदर्पितान्नं भुञ्जन्तो जित्वा मायां दुरत्ययाम् । गच्छन्ति परमं स्थानं योगिनामपि दुर्लभम् ।।४७।।
यत्र यत्रापि पूज्यते[७२] हरेर्चा शुभावहा। तदेव परमं स्थानं सैव [७३] विष्णुः परात्परः ।।४८।।
अर्चास्वरूपिण[७४] – श्चापि परं धामाधिपस्य [७५] च। नास्त्येव न्यूनमाधिक्यं भेदो वा नास्ति पुत्रिके।। ४९।।

चतुर्गम्यं तु सर्वेषामर्चारूपं[७६] हरिं विभुम् । योऽवमन्येत दुष्टात्मा सौलभ्यान्मुक्तिदायकम् ।।५०।।
धर्मार्थ[७७]– कामान्नोपेयान्न[७८] परं चाधिगच्छति। तस्मादर्चास्वरूपस्य हरेर्वात्सल्यशालिनः ।।५१।।
कैङ्कर्यमेव मोक्षस्य सद्यः फलित[७९]– साधनम् । संसारसागराद् [८०] घोरात्तर्तुकामाः सुदुस्तरात् ।।५२।।
अर्चास्वरूपिणं देवमर्चयन्ति सदा बुधाः। ब्रह्मापि विश्वसृग् [८१] धाता विष्णोर्ज्ञानाधिको महान् ।।५३।।
अर्चाविग्रहपूजैव सुलभा मोक्षदायिनी*। इति विज्ञाय रङ्गेशं त्रिकालं पूजयेत् सुधीः** ।।५४।।
शिवोऽपि सततं काश्यां माधवं कल्मषापहम् । गन्धपुष्पैर्धूपदीपैर्भक्त्या पूजयति प्रभुम् [८२] ।।५५।।
महेन्द्रश्च[८३] हरिं देवमर्चारूपं[८४] शिलाकृतिम्*** । प्रत्यहं पूजयित्वा तं ततो याति त्रिविष्टपम् ।।५६।।

योगिनः सनकाद्याश्च नारदाद्याः सुरर्षयः। ब्रह्मर्षयो वसिष्ठाद्या[८५] भूसुरा [८६] ब्रह्मवादिनः ।।५७।।
सर्वे भरतखण्डेऽस्मिन् पर्वतेषु नदीषु च। अर्चारूपं हरिं नित्यं त्रिकालं पूजयन्ति हि ।।५८।।

५८–सयने–क,
५९–सयानो–क, शयने–ग, शयनो–घ,
६०–शौरी –ख
६१–तटस्थले–ग, घ,
६२–पवित्रायां अच्युतः –क, ख, ग
६३–शाप –क, ख,
६४–ददत्र –क, ग, पद्मनेत्र– ख,
६५–परत्रश्रेय–क, परत्रश्रेयसे–ख,
पर श्रेय–ग,
६६–अर्चातत्तारूपेण–ग, घ,
६७–परस्वरूपादेभ्यो–ग, घ,
६८–स्वरूपः– क, ख
६९–सौलभ्यो–क, ख,
७०–ददाति–क, ख,
७१–तस्योपभुक्त–क, ख
७२–यत्राभिपूज्येत–क,
पूज्येत – ग, घ, ७३–स च–घ,
७४–आर्चापिरूपिणं हरेश् –क,
अर्चारूपिहरेश–ख,
अर्चादिरूपिणश्–घ,
७५–धामाधिपस्य–ख,
७६–सर्वेषां अर्चारूपं –क, ख, ग, घ,
७७–धर्मार्थ–क,
७८–नोपायान् –घ,
७९–फलति–क, ख,
८०–संसारसागराम्भोधेः – ग, घ,
सुदुधाता–क,
सृक्धाता ख, सृक्कर्ता –ग, सृष्कर्ता–घ,
*–इयं पङ्क्तिः – क, ख, मातृकयोर्न प्राप्यते।
**–अर्चाविग्रहमास्थाय पूजयेत्सततं सुधीः– क, ख,
८२–प्रभुः– ग,
८३–महेन्द्रश्चापि –क,
८४–देवं अर्चा – क, ख,
***–इयं पङ्क्तिः– ग – मातृकायां नोपलभ्यते।
८५–वसिष्ठाद्या–क, ख,
८६–भासुरा – क, ग, घ,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

त्वं नित्यं पूजयस्वाद्यमर्चाविग्रहरूपिणम् । गन्धैः पुष्पैस्तुलस्या च नैवेद्यैश्च पृथग्[८७] – विधैः ।।५९।।
अर्चास्थानानि दिव्यानि वाचा नित्यं पठन्ति ये । शृण्वन्ति श्रोत्रयुग्मेन स्मरन्ति मनसा सदा ।।६०।।
ते प्राप्नुवन्ति परमं पदं विष्णोः सुदुर्लभम् ।। ६१।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये –
ऽष्टाविंशो ऽध्यायः ।।२८।।

———

८७–प्रथग् –क

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

एकोनत्रिंशो ऽध्यायः

श्रीनारायण उवाच

एवं गोदा महाभागा जनकेन महात्मना। अर्चाव्यूहांश्छ्यः[1] पत्युः श्रुत्वा प्रमुदिताऽभवत् ।।१।।
ततो[2] ऽर्चाः संस्मरन्ती[3] सा गायमाना दिवानिशम् । तद्गतेनैव मनसा नान्यं सस्मार सुन्दरी ।।२।।
सर्वार्चामूर्तयः श्रीमद्रङ्गनाथमया इति। मत्वा तमेव रङ्गेशममंस्त[4] रमणं सदा ।।३।।
सदा स्मरन्ती[5] रङ्गेशं तच्चित्ता तत्परायणा। संस्तुवन्ती[6] हरिं दिव्यैः प्रबन्धैर्भगवत्त्रियैः ।।४।।
बभूव तन्मया देवी कन्दर्पशर[7] – पीडिता। एवं स्थितायां गोदायां रङ्गनाथो जगत्पतिः ।।५।।
वैनतेयं समारुह्य नित्यमुक्तैर्महात्मभिः । पद्मासनभवाद्यैश्च देवैर्ब्रह्मर्षिभिः सदा ।।६।।
सिद्ध[8]– चारणगन्धर्वैः सेव्यमानोऽप्सरोगणैः। वन्दिभिः स्तूयमानः सन् [9] छत्रचामरशोभितः ।।७।।
परिणेतुं[10] ययौ गोदां धन्वीनगरमुत्तमम् । विष्णुचित्तो महायोगी पौरैः परिवृतस्तदा ।।८।।
प्रत्युज्जगाम संहृष्टो ननाम च पुनः पुनः। विनयेन समानीय रङ्गेशं[11] भक्तवत्सलम् ।।९।।
प्रवेशयामास गृहं महेन्द्रभवनोपमम् । तत्र सिंहासनासीनं कृत्वा योग[12] – विदां वरः ।।१०।।
पूजयामास विधिवदर्घ्यपाद्यादिभिर्हरिम् । ततो देवीमलङ्कृत्य गन्धपुष्पाक्षतादिभिः ।।११।।
तस्यामग्निं प्रतिष्ठाप्य हावयामास शास्त्रतः। ततो गोदां समानीय भूषितां भूषणोत्तमैः ।।१२।।
अग्नेः समीपे[13] देवाय[14] मन्त्रोच्चारण[15] – पूर्वकम् । श्रीरङ्गनाथो गोदायाः पाणिं सङ्गृह्य पाणिना ।।१३।।
लाजा[16] – होमादिकं सर्वं ततः कृत्वा यथाविधि। अग्निं प्रदक्षिणी[17] – कृत्य मुमोद सह भार्यया ।।१४।।

विष्णुचित्तेन महता देवतैः सह पूजितः। कासाराद्यैर्योगिमुख्यैर्विवाहं द्रष्टुमागतैः ।।१५।।
तमनुज्ञाप्य योगीशं गोदया सह रङ्गराट् । श्रीरङ्ग[18] – निलयं प्राप[19] सदेवः[20] सपरिच्छदः[21] ।। १६ ।।
श्रीभूमिनीला[22] – गोदाभिः स तत्र रमयन् सदा । शयानो भोगिशयने तस्थौ मुक्तिं ददन्नृणाम्[23] ।। १७ ।।
विष्णुचित्तो महाभागः श्वसुरो रङ्गभूपतेः। तत्कैङ्कर्यं सदा कुर्वंस्तस्थौ दास्यैकजीवनः[24] ।।१८।।

१–व्यूहान् श्रियः – क, ख, ग, घ,
२–ततो अर्चा–ख,
३–स्मरन्ती –क, स्मरन्ति–ख,
४–रङ्गेशं मर्यस्त–क, ख,
५–स्मरन्ति –क, ख,
६–संस्तुवन्ति–ख,
७–सार – क, ख,
८–सिद्ध – क
९–सन् छत्र–क, ग, घ,
१०–परिणयतु–क,
११–रंगिणम् –ग, घ,
१२–योगिविदां–क
१३–सपीपम् – ग,
१४–देवीय– क,
१५–मन्त्रोच्चारणसत्कृतम् –घ,
१६–लाजहोमा – क, ग, घ,
१७–प्रदक्षिणं कृत्य– क, ग,
१८–श्रीरंगे–क,
१९–प्राप्य –क,
२०–सदेवैः– क, ग,
२१–सा परिछदैः– क, सपरिछदैः– ग,
२२–लीला – ग, घ,
२३–मुक्तिप्रदोनृणाम् –घ
२४–तस्यैक –क

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

चरित्रमेतत्कलिकल्मषापहम् ।
मुक्तिप्रदं[२५] श्रीहरिचिन्तयोगिनः ।
पठन्ति शृण्वन्ति लिखन्ति[२६] ये जनाः
व्रजन्ति लक्ष्मीशपदं च सम्पदः ।।१९।।

इति श्रीमद्भार्गवीयपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्य
एकोनत्रिंशो ऽध्यायः ।।२९।।

———

२५–चरम्–क, २६–वदन्ति–क, लिपन्ति–ग

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

त्रिंशोऽध्यायः

श्रीनारायण उवाच

महाभाग नर श्रीमन् वक्ष्येऽहमपरां कथाम् । श्रोतॄणां विस्मयकरां शृणुष्वैकाग्रचेतसा ।।१।।
दुष्टकर्म सुकर्म[1] स्यात्परकालस्य योगिनः। वैष्णवाराधनान्नित्यं कथा सा श्रूयतां त्वया ।।२।।
चोलदेशे[2] सुरम्ये[3] कमला[4] – पूर्णाख्यपत्तने[5]। कार्त्तिके कृत्तिकायां तु जातोऽशः शार्ङ्गधन्वनः ।।३।।
परकाल इति ख्यातः प्रजज्ञे[6] भगवत्प्रियः। कालेन वर्द्धितो[7] भूत्वा योगिविद्याविशारदः ।।४।।
धर्मज्ञः परतत्त्वज्ञो भगवद्धर्मकोविदः। नीतिशास्त्रविशेषज्ञः सत्यवादी महाबलः ।।५।।
सर्वशास्त्रार्थवित् प्राज्ञो युद्धमार्गविचक्षणः[9]। चोलराजो[10] महाराज्यभारं सर्वं समुद्वहन् ।।६।।
सदा हिते रतस्तस्य बभूवाऽमात्यसत्तमः। तस्मिन् काले नागपुरी – प्रान्ते फुल्लोत्पलाम्बुजे ।।७।।
मनोज्ञे श्वेतसरसि प्रफुल्ल[11] – कुमुदान्तरे। सरःस्थां बालिकां पद्मपत्राक्षीं पङ्कजाननाम् ।।८।।
कश्चिद् भागवतो दृष्ट्वाऽनपत्योऽपत्यकाङ्क्षया। तां गृहीत्वा स्वभार्यायै ददौ सा वर्द्धिता[12] तया[13] ।।९।।
तस्याः[14] सौन्दर्यशीलादिगुणांश्छ्रुत्वा[15] परान्तकः। तदासक्तमनाः[16] क्षिप्रं गत्वा नागपुरीं शुभाम् ।।१०।।
ययाचे पितरं तस्याः कन्यां देहीति सुव्रत। तं प्राह जनकः सम्यक् सम्पूज्यार्घ्यासनादिभिः ।।११।।
सहस्रं विष्णुभक्तानां भोजयेद् यस्तु सन्ततम् । तस्मै दास्याम्यहं कन्यां शङ्खचक्राङ्किताय वै ।।१२।।
इति पूर्वं प्रतिज्ञातं मया सद्धर्मकाङ्क्षिणा। तथा करिष्ये[17]ऽहमिति प्रतिज्ञाय परान्तक[18] ।।१३।।
गृहाण त्वं[19] निजां कन्यां विष्णुभक्तिपरायणाम् । इति तस्मिन् ब्रुवाणे[20] तु महाभागवतोत्तमे[21] ।।१४।।
परकालस्तथाकर्ण्य भोजयिष्ये[22]ऽहमन्वहम् । सहस्रं हरिदासानां सत्येनैव[23] शपामि ते ।।१५।।
पूर्वमेव प्रपन्नोऽहं[24] भगवद्धेतिधिहितः। इत्युक्त्वा तेन दत्तां तामुपयेमे विधानतः ।।१६।।
ततस्तया सह पुरीं गत्वा बन्धुजनैर्युतः। स्वलङ्कृतः प्रहृष्टः सन् प्रविवेश स्वमन्दिरम् ।।१७।।
परान्तकः तदारभ्य[25] भार्यया भर्तृदेवया। श्रीनिवासा[26]– ङ्घ्रिसद्भक्तान् सहस्रं भक्तितोऽन्वहम् ।।१८।।
चन्दनाऽभ्यङ्गवस्त्रस्रगर्चनार्घ्यैश्च[27] भूषणैः*। समभ्यर्च्य ततः स्वादु कृतमन्नं चतुर्विधम् ।।१९।।
भोजयन्[28] षड्रसोपेतं भुक्तशेषं स्वयं ततः। भुञ्जन्नर्पित[29]–ताम्बूलैः स्तुतिभिश्च प्रहर्षयन्[30] ।।२०।।

१–साधनस्यात् –क, साधनस्य– ग,
२– चोलदेशेषु–क, ग, घ, ३– रम्येषु–क, ग, घ,
४– कलापूर्णा–क,
५– पूर्णाह्वये –क, पट्टने–ग घ,
६– स जाता–क, ७– [illegible],
८–वर्धितो–ग, ९–विचक्षणः– क,
१०– चोलराज–क, ग, घ,
११–प्रफुल्ले–घ, १२–वर्धिता–क,
१३– तदा–क, यतः– घ,
१४– तस्य–क, तस्या– ग, घ,
१५– गुणान् श्रुत्वा–क, ग, घ
१६– मनः– क, तदाशक्तमनाः– क,
१७–करिष्यसे त्वं हि– ग,
१८–परान्तकः– क, घ, १९–स्व–ग, घ,
२०–ब्रुवाणे– क, २१–तोत्तम :– क,
२२–[illegible],
२४–प्रसन्नोऽहं–क २५–तदाभ्यर्च्य –क,
२६–श्रीनिवासस्य भक्तानां सा–क,
२७–नर्घ्यसुभूषणैः –ग
*–तैलाभ्यंगवस्त्रस्रक्चन्दनानर्घ्यभूषणै :–क
२८–भोजनम् –क, २९–दाक्षिणतां–क,
३०–घ हर्षयन् –क,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

श्रीशोऽस्य जगतो राजा वैष्णवास्तस्य नन्दनाः। पैत्र्यं[३१] वस्तु सुता लोके भुञ्जन्त[३२] इति संस्मरन् ।।२१।।
तदीयदास्यनिरतस्तस्थौ संहृष्टमानसः। एवं कुर्वति कैङ्कर्यं तद्दासानां[३३] महात्मनाम् ।।२२।।
परकाले महाभागे महा[३४]- भागवतोत्तमे। तस्य वृत्तान्तमखिलं श्रुत्वा बोलशितीश्वरः ।।२३।।
धनं सर्वं वैष्णवेभ्यो ददात्युल्लङ्घ्य मामिति। दूतानाज्ञापयामास क्रोधसंरक्तलोचनः ।।२४।।
समानयध्वं त्वरितं परकालं ममान्तिकम् । दूतास्तु त्वरितं गत्वा निवेद्य[३५] नृपशासनम् ।।२५।।
निरस्ता तेन भूयोऽपि नृपमेत्य न्यवेदयन् । ततो राजा भृशं क्रुद्धश्चतुरङ्गबलैः सह ।।२६।।
परकालपुरीं गत्वा रुरोधाऽमितविक्रमः। परकालोऽपि रुधन्तं राजानमरिमर्दनः ।।२७।।
श्रुत्वा स्वयं विनिर्गत्य युयुधे सबलो बली। हताश्वरथमातङ्गः पदातिश्चोलभूपतिः ।।२८।।
परकालेन सङ्गम्य चक्रे युद्धमनूपमम्[३६]। उभौ शस्त्रास्त्र[३७] - सङ्घातैर्विनिघ्नन्तौ[३८] परस्परम् ।।२९।।
कृतप्रतिकृतौ छिन्न[३९] - ध्वजचापासिकृन्तनौ[४०]?। युयुधाते महावीरौ चिरं युद्धविशारदौ ।।३०।।
ततः क्षीणबलो[४१] राजा बाणौघैः पीडितो भृशम् । स्थातुं तत्पुरतोऽशक्तः प्रदुद्राव पराङ्मुखः ।।३१।।
एवं पराजयं प्राप्य धन[४२] - नाशाद् विनिःश्वसन् । धर्मेण यावद् द्रव्यं मे त्वया देयं[४३] परान्तक ।।३२।।
तावद्व्यापि ददस्वेति[४४] प्रेषयामास मन्त्रिणः[४५]। तद्राजवाक्यं संश्रुत्य मन्त्रिभिस्तैः परान्तकः ।।३३।।
इदं तु धर्ममेवेति सम्भाव्याङ्गीचकार सः। वैष्णवाराधनार्थं[४६] तद् धनं सर्वमभूद् व्ययम्[४७] ।।३४।।
केनोपायेन सङ्गृह्य राज्ञे देयं धनं बहु। एवं तस्मिंश्चिन्तयति श्रीहस्तिगिरिनायकः ।।३५।।
स्वप्ने[४८] तं समुपागम्य संस्पृशन् करपल्लवैः। कांचीमागच्छ दास्यामि धनं तुभ्यं महायशाः[४९] ।।३६।।
इत्युक्त्वाऽन्तर्दधे स्वामी प्रबुद्धयाथ[५०] परान्तकः। कांचीपुरीं ययौ तूर्णमादाय नृपमन्त्रिणः ।।३७।।
दृष्ट्वा वारणशैलेशं वरदं भक्तवत्सलम् । प्रणम्य दण्डवद् भूमौ प्रमोदाङ्कुरहाञ्चितः[५१] ।।३८।।
स्तुतिभिः स्तोत्रयामास कृत्वा शिरसि चाञ्जलिम् । एतस्मिन्नन्तरे श्रीशो मर्त्यरूपमुपाश्रितः ।।३९।।
दत्वा धनममात्येभ्यः[५२] प्रेषयामास[५३] देवराट् ।।४०।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
त्रिंशोऽध्यायः ।।३०।।

३१-पित्र्यं-ग, घ,
३२-भुंजते-घ,
३३-तद्दिव्यानां-क
३४-यतो-घ,
३५-परकालं निवेदयन् -क,
*-इयं पङ्क्तिः- क, मातृकायां नोपलभ्यते।
३६-मनुपमम् -ख,
३७-शास्त्रा-ग,
३८-निघ्नन्तश्च-क,
३९-छत्र-क, ग,
४०-कृतनौ-क,
४१-क्षीण -क,
४२-धनलोभाद् -क, ग,
४३-देवम् -क,
४४-ददाचेति-क
४५-मन्त्रिणम् -घ,
४६-राधने मे तद् धनं -क,
४७-क्षयम् -क, व्ययः- ग, घ,
४८-स्वप्नेन-क, घ,
४९-महायशा-ग,
५०-बुद्धाथ-क, प्रतिबुद्धा-घ,
५१-रुहाञ्चितः -क,
५२-धामात्यान्-क,
५३-प्राप्ययोमास-क, प्रेरयामास-घ,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

एकत्रिंशो ऽध्यायः

श्रीनारायण उवाच

ततः परान्तको भार्यां समालोक्याऽब्रवीद् वचः। कदाचिदपि[1] न त्याज्यं वैष्णवाराधनव्रतम् ।।१।।
धनं नास्ति कथं कुर्वे[2] वैष्णवाराधनं शुभे[3]। राजाऽयं वैष्णव[4] -द्वेषी नार्हणीयममद्धनम् ।।२।।
न वासयोग्या भूस्तस्य[5] द्रष्टुं नार्हामि[6] तन्मुखम् ।। तस्मादस्य धनाच्छे[7]ष्ठं स्तेयत्वोपार्जितं धनम् ।।३।।
निषिद्धमपि यत्कर्म भगवद्भक्तिसाधनम् । पुण्यत्वेनोच्यते देवि । यागहिंसा यथा भुवि ।।४।।
चौरवृत्तिं[8] करिष्यामि वैष्णवाराधनाय वै। न दोषः स्तेयजः[9] स्यान्मे विषयार्थमकुर्वतः ।।५।।
अस्मादुपायो[10] नास्त्यन्यो[11] वैष्णव[12]-व्रतरक्षणे।। इत्युक्त्वात्मसमैः[13] शूरैः खड्गचापधरैर्भटैः ।।६।।
चर्मी खड्गी स्वयं सार्द्धं[14] - मन्धितीरा[15] -टवीषु सः। प्रविश्य मार्गमावृत्य स्थितो रत्नादिकं धनम् ।।७।।
विष्णुचिह्नविहीनेभ्यः पथिकेभ्यः सदा हरन् । प्रत्यहं वस्तुना तेन वैष्णवानां महात्मनाम् ।।८।।
आराधयन् सहस्राणि तस्थौ सम्पूर्णमानसः। कदाचित् परकालस्तु विभावर्यां स्वयं बली[16] ।।९।।
जगाम नगरं कञ्चिद् धनार्थी वैष्णवप्रियः। स तत्र वैष्णवागारद्वारोपान्ते समास्थितः ।।१०।।
तदा तद्गृहिणी स्वर्णपात्रं सङ्गृह्य पाणिना। गृहाद् विनिर्ययौ तस्याः करस्थं दुग्धभाजनम् ।।११।।
विद्योतमानं प्रभया जहार स परान्तकः। गुरुभ्यो नम इत्युक्त्वा सा[17] विवेश गृहं पुनः ।।१२।।
तदुक्त्वा[18] वैष्णवधनमिदं[19] त्विति भयाकुलः। पुनः पात्रं विनिक्षिप्य द्वारि तत्रैव संस्थितः ।।१३।।
सा देवी सहसोपेत्य[20] भर्त्रे सर्वं न्यवेदयत् [21]। स वैष्णवोत्तमः श्रुत्वा तं वृत्तान्तं प्रहर्षितः ।।१४।।
श्रीवैष्णवाराधनार्थं त्विदं[22] वस्तु परान्तकः। दिष्ट्या नो हरति स्माऽद्य वयं धन्याः सुभाषिणि[23] ।।१५।।
एतस्मिन्नन्तरे द्वारे[24] पात्रं दृष्ट्वा वधूः पुनः। शशंस तस्मै तद्भर्त्रा ता प्रोवाच सुदुःखितः ।।१६।।
पात्राहरणकाले तु किमवोचो[25] वदस्व[26] तत् । मया किमपि नोक्तं तं प्रोक्तमाचार्यवन्दनम् ।।१७।।
मुग्धे तदा किमर्थं त्वं तादृशं[27] सहसाऽवदः। तदुक्त्वा वैष्णवानस्मानिति ज्ञात्वा परान्तकः ।।१८।।
पुनर्द्वारि विनिक्षिप्य गतो वैष्णवव[28]-स्त्विति। त्वं[29] भागवतकैङ्कर्यविरोधं कृतवत्यसि ।।१९।।

१-कदाचिनपि न-क,
२-कुर्म-क, कुर्म-घ,
३-भुते-क, शभो-घ,
४-वैष्णवे-क,
५-भूमिस्याद-क
६-नार्हति-क, ग,
७-धनात् श्रेष्ठं -ग, घ,
८-चोर- ग, घ,
९-स्तेयतस्य-क,
१०-तस्मादु-क,
११-नास्त्यन्यदु- क, नास्त्यन्य- छ
१२-पायो-क,उपायो-घ,
१३-शमैश् -क,
१४-सार्धम् -घ,
१५-अध्वतीराटवीषु-क,
अध्वनी अटवीषु-ग,
१६-बला-क,
१७-संविवेश-घ,
१८-तदुक्त्वा-क,
१९-धनं इदम् -घ,
२०-महसोपेता-क, घ,
२१-न्यवेदयेत्- क,
२२-तु इदं-क, ग,
२३-सुभाषिणी-क
२४-द्वारस्थं-ग, घ,
२५-किमवोचद् -क, घ,
२६-वदस्व-क,
२७-भुवाचमीदृशं वचः- क, भुवाचाऽतादृशं वचः- घ,
२८-वैष्णवस्त्वितम् -क,
२९-तम् -ग,घ

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

ब्रह्महत्यादिपापानि प्रणश्यन्ति[३०] प्रयासतः[३१]। श्रीवैष्णवापराधस्तु न नश्यति कदाचन ।।२०।।
एवं भार्यां भर्त्सयति[३२] तस्मिंश्छ्रुत्वा[३३] परान्तकः। गृहं प्रविश्य तत्पादौ प्रणिपत्येदमब्रवीत्* ।।२१।।
अज्ञानात्[३४] कृतमिदं महात्मन् वैष्णवोत्तम । मेऽपराधं क्षमस्वैनं भगवत्तत्त्वविद् गुरो** ।।२२।।
धन्योऽस्मि कृतकृत्योऽस्मि मन्द-भाग्योऽपि[३५] सुव्रत। इति तस्मिन् प्रार्थयति[३६] तं विज्ञाय परान्तकम् ।।२३।।
प्रणतः[३७] स्तोत्रयामास विविधैरुत्तम[३८]-स्तवैः। ततस्ताभ्यामनुज्ञातः प्रविश्य स्वनिकेतनम् ।।२४।।
अन्वहं विष्णुभक्तानां कुर्वन्नाराधनं स्थितः ।।२५।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्य
एकत्रिंशो ऽध्यायः ।।३१।।

३०–प्रणस्यन्ति–ग,
३१–प्रयता भुवि–क,
३२–भर्त्सति–ग,
३३–तस्मिन् श्रुत्वा–ग, घ,
*–ग्रहं प्रविश्य तत्पादं मस्तकेनावधारयत् –क
३४–अज्ञानकृत–ग,
**–श्लोकोऽयं –क मातृकायां नोपलभ्यते।
३५–भाग्योपहं शभो–क,
३६–प्रार्थयन्तम् –क,
३७–प्रणुतः– ग,
३८–कृतपैः– क

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

द्वात्रिंशो ऽध्यायः

श्रीनारायण उवाच

एवं परान्तको[1] नित्यं पथिकेभ्यो धनं बहु। हरति त्यक्त्वा तद्वर्त्म पथिकाश्चान्यगामिनः ।।१।।
श्रीवैष्णवेषु सर्वेषु पीडितेषु क्षुधा[2] तथा। चिन्तयन्नयने स्थित्वा लोकयन् सकला दिशः ।।२।।
व्रतस्थितो निराहारः क्षपाः[3] कत्यत्यवर्त्तत। ततस्तस्य मनःशुद्धि प्रियभक्तस्य योगिनः ।।३।।
ज्ञात्वा सन्तुष्ट-हृदयः[4] सहन् भक्तशुचं[5] हरिः। अनन्ताद्यैर्नित्यमुक्तैः शठकोपादियोगिभिः ।।४।।
सनकाद्यैर्मुनिश्रेष्ठैः पद्मजेशादिदेवतैः। विनतासुतमारुह्य जगन्मात्रा श्रिया सह ।।५।।
समागत्य महारण्यं[6] परकालनिकेतनम् । परान्तकोऽयं योगीशो मम प्राणा[7] बहिश्चराः ।।६।।
मम प्रियाणां साहस्रमनाराध्य दिने दिने। न भुञ्जीत स्वयं भक्त्या प्रियया तुल्यशीलया[8] ।।७।।
एवं बहुसमाः[9] सोऽयं कुरुते मामकार्चनम् । अनागतेषु पान्थेषु धनाभावाद् दृढव्रतः ।।८।।
निराहारो मदीयानां पूजां त्यक्तुमनुत्सहन् । अद्यापि पान्थागमनं क्षुधार्तः सन् प्रतीक्षते ।।९।।
पूजा या मम भक्तानां पूजा श्रेष्ठोत्तमा प्रिया[10]। अनया पूजया तस्मात्सन्तुष्टहृदयोऽस्म्यहम् ।।१०।।
अस्याभीष्टं प्रदास्यामीत्युक्त्वा[11] रङ्गेश्वरो वरः। स्वयं श्रीश्च महाभागा माया [12] मनुजदम्पती ।।११।।
भूत्वा दिव्यं समारुह्य गरुडं तुरगीकृतम् [13]। बन्धुरूपाश्रितैर्भक्तैर्देव्या[14] च सनकादिभिः ।।१२।।
पुरोधसाऽब्ज[15] – गर्भेणाग्रेसरेण समन्वितौ। भूषितौ भूषणै[16] – र्दिव्यैरसङ्ख्यैश्च महाधनैः ।।१३।।
चामराभ्यां वीज्यमानौ[17] पाण्डुरच्छत्रशोभितौ। सर्ववादित्र[18] – निर्घोषैर्नृत्यगीतैर्मनोहरैः ।।१४।।
बधूवरौ[19] दर्शयन्तावा[20] –सङ्ख्यधनसम्पदौ[21]। परकालेन संरुद्धं पन्थानमभिजग्मतुः ।।१५।।
परकालः स्थितस्तत्र भक्तार्थं धार्थलालसः। वरदण्डधरो दृष्ट्वा तान् बहून् सम्पद[22]-न्वितान् ।।१६।।
विष्णुभक्ताराधनार्थं दैवादेवागतं धनम् । इति प्रहर्षितो भूत्वा खड्गी चर्मी महाबलः ।।१७।।
सह सर्वैर्महाबाहुरसिचर्मधरैर्भटैः। निवारयामास जनान् [23] समस् [24]-तांस्तान् [25] वरायुधः ।।१८।।
भूषणानि महार्हाणि[26] रत्नानि विविधानि च। विचित्राणि[27] च वासांसि कौशेयानि तथैव च ।।१९।।
अपहृत्याथ दम्पत्योः सर्वाण्याभरणान्यपि[28]। अनर्घ्याणि समागृह्य हर्षसम्पूर्णमानसः ।।२०।।

१-परान्तके -ग,
२-क्षुधा-क,
३-क्षपं क्रिमोत्य -क,
४-हृदयो-क, ग, घ,
५-शुचं -क,
६-महारन्यम् -क
७-प्राणो बहिश्चरः -क, ग, घ,
८-सीलया-क
९-बहुदिनानां यम्-क,
१०-श्रिया-क,
११-प्रदास्यामि इत्युक्त्वा-क,
१२-रमयामास-क,
१३-तुरगाकृतिम् -ग, घ,
१४-दिव्यैश्च-क,
१५-भागनुगर्भेण-क,
१६-भूषणैर्भूषितौ-क,
१७-पाणौ-क,
१८-सर्ववाद्य- क,
१९-बधूरूपम् -घ,
२०-दर्शयन्ती असंख्य-क, ग, घ,
२१-सम्पदः- क, सम्पदै:- ग,
२२-सम्पदान्वितान् -क,
२३-जनम् -ग, घ,
२४-समस्तम् -ग, घ, २५-तम् -ग, घ,
२६-महार्हानि-क, २७-विचित्रानि-क
२८-भरणानि च-घ,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

वरस्य करशाखायां दृष्ट्वा रत्नाङ्गुलीं[२९] – यकम् । इदं विचित्रं रत्नाढ्यं भवेद् भागवताय च ।।२१।।
इति सङ्कल्प्य मनसा दन्तैरादाय तद्बलात्। एतत्सर्वं वेदिकासु विनिक्षिप्य मुमोद सः ।।२२।।
धनभारं समुद्धर्तुमशक्तः सर्वशक्तितः। तुल्यै[३०]–र्महाबलैस्तस्य सहितस्यापि तैः स्वकैः ।।२३।।
परकालस्तदा काल इव क्रुद्धो[३१] महाबलः। वृद्धं पुरोधसं दृष्ट्वा सायुधो दण्डनोद्यतः ।।२४।।
भारोऽयं मन्त्रितो ब्रह्मन् भवता मन्त्रिणां[३२] वर। अधुनैव हनिष्ये त्वां तथा मा कुरु बाधकम्* ।।२५।।
इत्युक्त्वा स पुरोधा तु प्रत्युवाच परान्तकम् **। किमप्यहं न जानामि मन्त्रं तस्करशेखर ।।२६।।
अयमेव महामायो[३३] वरो मान्त्रिक[३४] एव च। इत्युक्ते भगवांस्तस्मिन् प्रहसन्वाक्यमब्रवीत् ।।२७।।
मयैव मन्त्रितो भारो येन मन्त्रेण दुर्द्धरः। तन्मन्त्रमुपदेक्ष्यामि[३५] समागच्छ महाबल ।।२८।।
इत्युक्त्वा स्वान्तिकं नीत्वा भक्तानां[३६] राधनोत्सुकम् । मस्तके तस्य निक्षिप्य करपल्लवमच्युतः ।।२९।।
तत्कर्णे दक्षिणे स्वस्य मन्त्रमष्टाक्षरं शुभम् । स्पृशन्नुप[३७] – दिदेशाऽस्य गात्रं प्रणतवत्सलः ।।३०।।
स्वरूपं दर्शयामास ततः स भगवान् हरिः। शङ्खचक्रधरो देवः[३८] पीतवासा जनार्दनः ।।३१।।
किरीटी[३९] कुण्डली हारी वनमाली जगत्पतिः। नीलाम्बुद[४०] – निभः कोटिमीनकेतनसुन्दरः ।।३२।।
नित्यमुक्तैः परिवृतो देवैर्ब्रह्मपुरोगमैः। ऋषिभिर्नारदाद्यैश्च सेवितोऽप्सरसां गणैः ।।३३।।
वामाङ्कस्थितया लक्ष्म्या भूमिनीलादि[४१] –भिर्युतः। ताल[४२] –व्यजनपर्यन्तः श्वेतच्छत्रेण शोभितः ।।३४।।
वेदान्तवेद्यो भगवान् कोटिसूर्यसमप्रभः। तं दृष्ट्वा जगतामीशं प्रणम्याऽष्टाक्षरात्मकम् ।।३५।।
स्तोत्रयामास विविधैः संस्तवैर्निगमोक्तिभिः। हर्षेण महताविष्ट आनन्दाश्रु – परिप्लुतः ।।३६।।
कृत्वा प्रबन्धान् कृपया देवदेवस्य शार्ङ्गिणः। तस्मै समर्पयामास श्रीधराय महात्मने ।।३७।।
ततस्तं भगवान् वीक्ष्य कृपापूर्णावलोकनैः। सम्भाव्य सम्परिष्वज्य स्वधाम परमं ययौ ।।३८।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
द्वात्रिंशोऽध्यायः ।।३२।।

२९–रत्नांगुलीयकम् –क,
३०–बलैर्–क, तलैर–ग,
३१–परकालः काल इवातिक्रुद्धो–ग
परकालः काल इव द्वातिक्रुद्धो–घ,
३२– मायिनाम् –ग,
*–इयं पङ्क्तिः ग मातृकायां नास्ति।
**–इयं पङ्क्तिः ग मातृकायां नोपलभ्यते।
३३–महामाया–क,
३४–मन्त्रिक–ग,
३५–मुपदेष्यामि–क,
३६–स्वभक्तराधनोत्सुकम् –क,
३७–स्पृशंतु–क,
३८–देवो–क, ग,
३९–किरीटकुण्डली –क,
४०–नीलाभिनिभः–क,
४१–लीला–घ,
४२–बाल–ग, घ,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

त्रयस्त्रिंशोऽध्यायः

श्रीनारायण उवाच

ततः परान्तकः श्रीमान् परिवारसमन्वितः। गत्वा रङ्गेशयं देवं ददर्शाह्लादनिर्भरः ॥१॥
तत्पादराजीवयुगं[1] प्रणम्यापादमस्तकम् । संस्पृशन् प्रीतिहृष्टाङ्गरुहो गद्गदनिस्वनः ॥२॥
संस्तुत्य कुर्वंस्[2] तत्सेवां दिनानि कतिचित् स्थितः। ततः श्रीवेङ्कटाधीशं द्रष्टुकामः परान्तकः ॥३॥
रङ्गेश्वरेणानुज्ञातः प्रययौ वेङ्कटाचलम् । मध्ये काञ्चीपुरीं प्राप्य तत्पुरापवने स्थितम् ॥४॥
क्षुधासम्पीडितं दृष्ट्वा नृसिंहोऽष्टभुजाह्वयः। आश्रितस्य क्षुधार्तिं तामसहन् द्विजरूपधृक् ॥५॥
तस्मै च भृत्यवर्गेभ्यो ददावन्नमुत्तमम् । परान्तकोऽपि तद्भुक्त्वा दिव्यान्नममृतोपमम् ॥६॥
कस्त्वं किन्नाम ते प्रोक्तमिति पप्रच्छ भूसुरम् । अहं काञ्चीपुराधीशो नृसिंहोऽष्टभुजः स्मृतः ॥७॥
इत्युक्त्वान्तर्दधे विप्रो विस्मितोऽभूत् परान्तकः। तत्पादमूले न्यवसद् भक्त्या[3] तीर्थे दिनत्रयम् ॥८॥
ततः श्रीशैलनाथोऽपि श्रीनिवासो जगन्मयः। दिव्यपीताम्बरधरः[4] शङ्खचक्रविराजितः ॥९॥
चतुर्भुजः सुन्दराङ्गो वनमालासमन्वितः। किरीटहारकेयूरकुण्डलाङ्गदभूषितः ॥१०॥
दिव्यचन्दनलिप्ताङ्गः श्रीभूनीला[5]-समन्वितः। द्रष्टुकामः स्वभक्तं तं[6] समेत्यालिङ्ग्य ततनुम् ॥११॥
कराम्भोजेन संस्पृश्य पितृवत् पर्यलालयत्[7]। तत्पादपद्मयोः सोऽपि प्रणिपत्य परान्तकः ॥१२॥
स्तुत्वा तेनाऽभ्यनुज्ञाय स्वगृहं पुनरागमत्[8]। अस्य श्रीरङ्गनाथस्य करिष्ये सप्तशालकम्[9] ॥१३॥
इति सङ्कल्प्य[10] मनसा[11] स्तेयोपार्जितवस्तुभिः। शिल्पिभिः[12] कारयामास सप्तशालान् सगोपुरान् ॥१४॥
एतस्मिन्नन्तरे ऽभावाद् धनस्य[13] स विचिन्तयन् । जैनीयां[14] प्रतिमां स्वर्णमयीं नागपुरे स्थिताम् ॥१५॥
श्रुत्वा जनैः स्वयं तत्र गत्वा सह बलैः स्वकैः। उपायैर्बहुभिर्हत्वा[15] तामादाय परान्तकः ॥१६॥
रङ्गक्षेत्रमुपागम्य दत्वा तां शिल्पिभिः[16] मुदा। सम्पूर्णान् कारयामास त्रकारानायतान् दृढान् ॥१७॥
शिल्पिभ्यो वस्त्रदत्वैव द्वात्रिंशन्मण्डपांस्तु तैः। कारयित्वा वस्तुलाभं याचितेभ्यः[17] परान्तकः ॥१८॥
शिल्पिभ्यो ऽल्पधनं त्वेतत् कथं दास्याम्यहं पराम्[18]। मुक्तिमेवेह दास्यामि तत्कैङ्कर्यसमृद्धिदाम्[19] ॥१९॥
इति निश्चित्य मनसा नावमारोप्य शिल्पिनः। कावेरीसलिले[20] ऽगाधे निमज्य[21] श्रीपतिं हरिम् ॥२०॥
प्रार्थयामास शिल्पिभ्यो मुक्तिं देहीति शाश्वतीम् । एवं सम्प्रार्थितस्तेन भगवान्[22] भक्तवत्सलः ॥२१॥
अपवर्गं ददौ तेभ्यः सर्वेभ्यो योगिदुर्लभम् । ते चापि शिल्पिनः सर्वे विमानैर्मणिशोभितैः ॥२२॥

१-युगलम् -ग,
२-पूर्ववत् -क,
३-भक्तमूले तीर्थो-क, भक्ततीर्थे-ग,
४-धरो-क,
५-लीलो-ग, घ,
६-तु -घ,
७- पर्यलालयात्-
८-पुनरापतत्-क,
९-शालसप्तकम् -क, ग,
१०-संकल्प्य-ख,
११-मनसो-क,
१२-शिल्पिभिः-क,
१३-धनतस्य-क,
१४-जयनीम् -क, ग,
१५-हृष्टास् -क, हृष्टस् -घ,
१६-शिल्पिनां -क, ग, घ,
१७-याचकेभ्यः- घ,
१८-पराम् -घ,
१९-समृद्धिदम्- क
२०-शशिसो-क,
२१-मज्जयत् -घ,
२२-भक्तेन-ग

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

पश्यतां[२३] सर्वलोकानां प्रजग्मुः परमं पदम् । ततो बौद्धा[२४] जिनाः सर्वे तं विज्ञाय परान्तकम् ।।२३।।
सुवर्णप्रतिमाचौरं[२५] राज्ञे सर्वं न्यवेदयन् । तेषां तद्वचनं श्रुत्वा पाण्ड्य[२६] -राजो महाबलः ।।२४।।
स्वदूतैरानयामास परकालं निजं गृहम् । पाण्ड्यराजसभां गत्वा सर्वान् बौद्धजिनानपि[२७] ।।२५।।
निगमान्तोक्तिभिर्जित्वा नृपेण परिपूजितः। मत्तमातङ्गमारूढो घोषयन् विजयं स्वकम् ।।२६।।
कार्त्तिकेयांशसंजातं सर्वविद्याविशारदम् [२८]। जित्वा शैवगुरुं कञ्चित् त्रिकविं तेन पूजितः ।।२७।।
आससाद पुनः श्रीमद्रङ्गक्षेत्रमनुत्तमम् । ततः परान्तको भूत्वा विरक्तः सह भार्यया ।।२८।।
श्रीरङ्गपतिना ऽनुज्ञां प्राप्य भद्राश्रमं परम् । प्रविश्य तत्र सन्तस्थौ योगी[२९] योगसमाधिना ।।२९।।

एतां कथां पठति यः शृणुतेऽपि भक्त्या
रङ्गेशदास्यप्रति[३०] -भोगपरान्तकस्य[३१] ।
लब्ध्वा स[३२] श्रीशपुरुषोत्तमसम्पदश्च
यायाद् हरेर्निलयमव्ययमीश्वरस्य ।।३०।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
त्रयस्त्रिंशो ऽध्यायः ।।३३।।

२३-पश्यताम् -क,
२४-बौद्धजनास् -क, बौद्धा जनाः-ग,
बौध्वजनाः- ख,
२५-चोरम् -ग, घ,
२६-पाण्डु-क,
२७-जनाप्रति-क, जनानपि-ग, घ,
वैधजनानपि-ख,
२८-विशारदा-ख,
२९-योगि-ख,
३०-प्रतियोग-ख, पति भोग-ग,
३१-परांतिकस्य-क, ख,
३२-पुनः पुरुषरत्नसम्पदश्च -घ,
स श्रीश्च पुरुषोत्तमसम्पदश्च-क,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

चतुस्त्रिंशोऽध्यायः

नर उवाच

सर्वेषां सूरिणां[1] जन्म भूतले कथ्यते त्वया। शेषस्य शेषभूतस्य रूपभेदैर्हरेः सदा ।।१।।
कथ्यते[2] नावतारस्तु नारायण मुनीश्वर। इति ब्रुवति मीनीशे नरे नारायणो मुनिः ।।२।।
कथामेतां प्रवक्तुं मे सन्तोषो जायते महान्[*]।

श्रीनारायण उवाच

शृणुष्व सावधानेन वक्ष्ये पुण्यकथामिमाम् ।।३।।
द्राविडे विषये[3] दिव्ये सर्वभूतमनोहरे। पुण्ये पृथुपुरे रम्ये काञ्च्यां[4] अनतिदूरगे ।।४।।
महासूर्यान्वये पुण्ये केशवस्य त्रिपाठिनः। जज्ञे[5] पुण्यवतः पुत्रोऽनन्तांशोऽनन्ततेजसा[6] ।।५।।
चैत्रमासे शुभाऽऽर्द्रायां शुभलग्ने शुभे दिने। तस्य रामानुज इति पिता नामऽकरोन्मुदा ।।६।।
स तातेनोपनीतः सन् पञ्चसंस्कारसंस्कृतः। अधीतो निगमान् सर्वान्[7] शास्त्राणि विविधानि च ।।७।।
ततः पिता सुतं दृष्ट्वा समुपस्थितयौवनम्। कृत्वा विवाहं विधिना मुमोद सह बान्धवैः।।[**] ।।८।।
ततो[8] विवाहसमये भगवान् भक्तवत्सलः। आविरभूच्छ्रिया सार्द्धं द्रष्टुं रामानुजं मुनिम्[***] ।।९।।
ततो रामानुजः श्रीमान् तं प्रणम्य यथा-विधि। स्तोत्रं चक्रे शुभैः स्तोत्रैर्वेदवेदान्तगोचरैः[(!)] ।।१०।।
ततो रामानुजः प्राज्ञो गत्वा काञ्चीपुरोत्तमम्[(!!)]। वरदं सर्वलोकेशं कोटिसूर्यसमप्रभम् ।।११।।
नीलमेघनिभश्यामं दिव्यपीताम्बरोज्ज्वलम्। चतुर्भुजं सुन्दराङ्गं वनमालाविराजितम् ।।१२।।
श्रीवत्सकौस्तुभोरस्कं दिव्यचन्दनलेपितम्। प्रसन्नसुमुखाम्भोजं नलिनायतलोचनम् ।।१३।।
हारकेयूरमुकुटकुण्डलाङ्गदशोभितम्। शङ्खचक्रधरं लक्ष्मीभूमिनीलादि[9]-संयुतम् ।।१४।।
पारिषदै[10]-रनन्ताद्यैः सूरिभिः परिसेवितम्। सुरेशैर्ब्रह्मरुद्राद्यैस्सनकाद्यैश्च सेवितम् ।।१५।।
दृष्ट्वा प्रहृष्टमनसा हर्षपर्याकुलेक्षणः। प्रणम्य स्तोत्रयामास संस्तवैर्निगमोक्तिभिः ।।१६।।
प्रपद्ये हस्तिशैलेश श्रीमन्नाराण प्रभो। चरणौ सर्वलोकानां शरणं ते व्रजे विभो ।।१७।।
नमो विश्वशरीराय नम आत्मेश्वराय च। विभूतिद्वयनाथाय नमस्ते सर्वशेषिणे ।।१८।।

१-शूरिणाम् -क, ख, सूरीणां-घ,
२- कथातेनावतारस्तु-ख,
*-प्रचक्रमे कथामेतां प्रवक्तुंतोषितो महान् -ग,
३-विशसे-क,
४-कांची अनतिदूरगे-क, ख, कांच्यामनतिदूरगे-ग, घ,
५-यज्ञे -क, ख,
६-तेजसः- ग,
७-सर्वशास्त्राणि-ख,
(**)-श्लोकोऽयं -क, मातृकायां नोपलभ्यते,
८-ततोपनीतं समये-क
(***)-श्लोकोऽयं -ग, घ, मातृकयोर्नोपलभ्यते।
(!) श्लोकोऽयं-ग, घ,मातृकयोर्नोपलभ्यते।
(!!)-अस्या पङ्क्तेरनन्तरं-घ मातृकायां पाठोऽयं दृश्यते-
"ततो विवाह समये यादवेन त्रिपांसितः।
मार्गे भ्रष्टं पालयत्स भगवान् भक्तवत्सलः।।
आविर्भूतः श्रिया सार्द्धं शर्वरीशवरण्यमः।
— पास च जलं पातु रामानुजं मुनिम्।
तं प्रणम्य ततो रामानुजस्तं स्वांजली ददौ।
तत आगत्य कांचीं स शालरूपजलेन तु।।
सतर्पयन्हि वरा – दर्शय —। — लन्यवीस्तदा।।"
विशेषः-११-१७ संख्याकाः श्लोकाः क, ख मातृकयोर्नोपलभ्यन्ते।
९-लीलादि-घ,
१०-पारिषद्भि - क, ग, घ,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

नमः सर्वनियन्त्रे ते लोकभर्त्रे नमोऽस्तु ते। सर्वभोक्त्रे नमस्तुभ्यं धर्मिणे ते नमो नमः ॥१९॥
यस्त्वं समस्तभूतानामादिभूतः सतां पते । पञ्चविंशतितत्वानि हेतूनि जगतां[११] विभो ॥२०॥
अस्त्रभूषणरूपाणि धृतवानसि माधव । परं ज्योतिः परं ब्रह्म परमात्मा परात्परः ॥२१॥
सहस्रमूर्द्धा विश्वात्मा सहस्राक्षः सहस्रपात् । नित्यः सर्वगतो यज्ञो यज्ञेशो यज्ञभुग् हविः ॥२२॥
अच्युतः शाश्वतः कृष्णो लोककृल्लोक-भृद्गुरुः। सर्वलोकाधिपः श्रीमान् कल्याणगुणसागरः ॥२३॥
अकारवाच्यस्त्वं देवः श्रीभूनीला[१२] -पतिः प्रभुः। त्वमेव विश्वतो वृत्वा चात्यतिष्ठद्दशाङ्गुलम् ॥२४॥
उतामृतत्वस्येशानस्त्वमेव पुरुषोत्तम । त्वमेव व्यापको मन्त्रो वासुदेवः सनातनः ॥२५॥
आदिमध्यान्तरहितः शुद्धः सात्विकविग्रहः। वेदवेदान्तमृग्यस्त्वं वेदवेदान्तकृद्विभुः ॥२६॥
त्वमेव सर्वभूतात्मा सर्वभूताश्रयः परः। अव्यक्तस्त्वमप्रमेयस्त्वं सर्गस्थित्यन्तकारणम् ॥२७॥
त्वमेवषड्गुणाधीशः[१३] सर्वसाक्षी च सर्वगः। चतुःपञ्चनवव्यूहभेदरूपस्त्वमेव हि ॥२८॥
नित्यशुद्धोऽविकारस्त्वं हेयप्रतिभटो[१४] हरिः। त्वमेव चिदचिन्नाथस्त्वच्छरीरमिदं जगत् ॥२९॥
त्वमेव सर्वजीवानां प्रेरकः सर्वकर्मणाम् । त्वत्कटाक्षवशाल्लोका गच्छन्ति[१५] परमां [१६] गतिम् ॥३०॥
त्वयैव स्थापिता लोकास्त्वया[१७] चैव प्रवर्तिताः। त्वय्येव परिलीयन्ते त्वयैवाङ्कुरिताः पुनः ॥३१॥
प्राप्यस्त्वं प्रापकश्चासि सर्वेषां सर्वपालकः। सर्वा[१८]- भीष्टप्रदस्त्वं हि भक्तानामात्मदो ह्यसि ॥३२॥
सर्वलोकशरण्यस्त्वं प्रपन्नानां महात्मनाम् । विधूय सर्वपापानि ददासि परमं पदम् ॥३३॥
एवं त्वयि न्यस्तभराः संन्यस्ता[१९]-त्मीयलक्षणाः। भवांस्तेषामधीनोऽसि शरणागतवत्सलः ॥३४॥
त्वमेव सर्वलोकानामुपायोपेयकः[२०] प्रभो । त्वमेव दाता गोप्तासि त्वदन्यः को भवेत्प्रभुः ॥३५॥

प्रसीद प्रसीद प्रभो देवराज
प्रसीद प्रसीद प्रपन्चा[२१]ऽधिनाथ ।
प्रसीद प्रसीद प्रपन्ना[२२]ऽऽर्तिहारिन्
प्रपद्ये प्रपद्ये पदाब्जे मुकुन्द* ॥ ३६ ॥

एवं स्तुत्वा देवदेवं रामानुजमुनीश्वरः। वरदं सर्वलोकेशं तत्रावासं धियाऽकरोत् ॥३७॥
तत्र वेदान्तसच्छास्त्रमधिकर्तुं स यादवम् । सम्प्राप्य तस्माद्वेदान्तमधिकुर्वन् महामुनिः ॥३८॥
तस्थौ श्रीहस्तिशैलेशं सेवयन्नपि[२३] सर्वदा। तदा[२४] चोलधराधीशपुत्रिका ब्रह्मराक्षसः ॥३९॥
सङ्गम्य मन्त्रतन्त्रैश्च न शक्योऽभ्रिवारितुम् । ततो[२५] राज्ञा[२६] समाहूतो यादवः सहलक्ष्मणः ॥४०॥
सर्वैश्च शिष्यैः सहितो गत्वा[२७] राजपुरं प्रति। तां दृष्ट्वा राक्षसग्रस्तां भिक्षुकः सर्वमन्त्रवित् ॥४१॥

११-जगतो -घ,
१२-सीता-ग, घ,
१३-षड्गुणाधीशः सर्वज्ञः- क, ख,
१४-प्रतिपक्षो-क,
१५-प्रपद्यन्ति -क,ख,
१६-पराम् -क, ख,
१७-त्वयादैव-क, त्वयादौ च-क,
१८-सर्वपीष्टप्रद-ख, पराभीष्टप्रदस्त्वम् -ग
१९-ये संन्यस्तात्मलक्षणाः- ख,
२०-देयवाचकः-ग, घ, प्रभुः-क,
२१-प्रसीदाधिनाथ-घ,
२२-प्रपन्नार्तिहारी-ख, प्रपन्नसुरेश-घ
*-चरेश प्रपद्ये प्रपद्ये पदाब्जे-क सुरेश प्रपद्ये प्रपद्ये पदाब्जे-ख, विशेषः- १८-२७ श्लोकाः क, ख मातृकयोर्नोपलभ्यन्ते।
२३-शेषयन्नपि -क, ख,
२४-तथा-ग, घ,
२५-तदा-ख,
२६-राजा-क,
२७-गतो-क, ख,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

उग्रबीजाक्षरमुतैरुग्रमन्त्रैरमन्त्रयत् [२८]। तं[२९] ब्रह्मराक्षसो दृष्ट्वा यादवं यतिसत्तमम् ।।४२।।
उवाच प्रहसन् सत्यं वाक्यं निखिलजन्मवित् । श्रीवेङ्कटाद्रि[३०]-यात्रायै गच्छद्भिर्मनुजैः[३१] सह ।।४३।।
सङ्कीर्णे ऽध्वनि सर्वत्र विशाले सुमनोहरे[३२]। तडाग[३३]-प्रान्तवल्मीके[३४] गोधुक् त्वं पूर्वजन्मनि ।।४४।।
पथिकानां वैष्णवानां भुक्तशेषान्नभोजनात् । ईदृशं[३५] रूपमगमो[३६] मज्जन्म शृणु भिक्षुक ।।४५।।
मयि पूर्वं याजकत्वं प्रकुर्वति महाध्वरे । मन्त्रलोपवशाद् ब्रह्म [३७] - राक्षसत्वमुपागतः ।।४६।।
ईदृशेन[३८] त्वया भिक्षो न शक्योऽहं निवारितुम् । सर्वचेतनरक्षार्थं[३९] - भवतीर्णं दयानिधिम् ।।४७।।
एनं शेषांशसम्भूतं रामानुजमुनिं विना। नान्यः पुमान् समर्थः स्यान्मज्जन्मेदं निवारितुम् ।।४८।।
त्यक्त्वेदं[४०] जन्म गच्छेयमहमाज्ञां[४१] ददाति [४२] चेत्। इत्युक्त्वा लक्ष्मणमुनेः पपात पदपद्मयोः[४३] ।।४९।।
यादवार्येण [४४] विप्रेण[४५] प्रार्थितो लक्ष्मणो मुनिः। ददावनुज्ञां गच्छेति मुक्तिं त्यक्त्वा त्विमां तनुम् ।।५०।।
इत्युक्ते लक्ष्मणमुनौ[४६] तां त्यक्त्वा राक्षसीं तनुम् । परमं वैष्णवं लोकं सर्वेषां पश्यतां ययौ ।।५१।।
सम्पूजितस्ततो राज्ञा लक्ष्मणः सहयादवः। पुनः काञ्चीमुपागम्य श्रुत्यर्थाया[४७] ऽर्थवादिनम् ।।५२।।
यादवं तं परित्यज्य[४८] सेवयन् स्वामिनं[४९] सदा। सर्वोपचारैरत्यर्थं तस्थौ रामानुजो मुनिः ।।५३।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
चतुस्त्रिंशो ऽध्यायः ।।३४।।

२८-मन्त्रैश्च मन्त्रयत् -ख
२९-तद् -क, ग, घ,
३०-वेङ्कटाद्रीशयात्रायै-क, श्रीवेंकटाद्रीशयात्रा-ख,
३१-जनैः- क, तु जनैः- ख,
३२-शुभनोहरे-ख,
३३-तटाक-क, ख, ग, तडाक-घ,
३४-कल्मीके-ख, वाल्मीके- ग,
३५-इदृशं-क, इदृशं-ख,
३६-भगमत् -ग,
*-मयि पूर्वं प्रकुर्वति महायुद्धे महाध्वरे-घ
३७-ब्रह्मान् -क,
३८-ईदृशेन-क, इदृशेन-ख,
३९-रक्षार्थम् अवतीर्णम् -ख,
४०-त्यक्त्वेह-ग,
४१-गच्छेहमयमज्ञाम् -क, ख, ग, घ,
४२-दद्या-ख,
४३-पाद-क, ख,
४४-यादवाख्येन-ख,
४५-यतिना-ख,
४६-लक्ष्मणेनैवं-घ,
४७-श्रुत्यर्थापार्थवादिनाम् -ख, श्रुत्यर्थपवदी-क,
श्रुत्यर्थमपवादिनम् -ग,
४८-परित्यज्य-ख,
४९-स्वामिदम्-ख

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

पञ्चत्रिंशो ऽध्यायः

श्रीनारायण उवाच

ततः काले गते तस्मिन्[1] लक्ष्मणार्यो महामुनिः। महा[2]-पूर्णमुनेरङ्घ्रियुग्मं तत्समुपाश्रयत् ॥१॥

नर उवाच

महापूर्णमुनिः को नु कस्यांशः[3] को नु सद्गुरुः। एतत्सर्वं[4] ममाख्याहि[5] नारायण कृपालय ॥२॥

श्रीनारायण उवाच

पुरा नारायणग्रामे कावेरीतटसंस्थिते। ईश्वरार्य इति ख्यातो भूसुरो वैष्णवोत्तमः ॥३॥
तस्य पुत्रो महान्[6] जज्ञे विष्वक्सेनस्य मन्त्रिणः। गजाननांश[7] – सम्भूतो नाथनामा[8] महामुनिः ॥४॥
तस्य नाथमुनेर्जातः पृथिनगभौशसम्भवः। पुत्र ईश्वरमौनीति धर्मज्ञः परतत्त्ववित् ॥५॥
तेन पुत्रेण सहितो महात्मा नाथसंयमी। विष्णुक्षेत्रेषु सर्वेषु प्रतिक्षेत्रं दिनत्रयम् ॥६॥
उषित्वा[9] यमुनातीरे गोवर्द्धनमहागिरौ। योगनिष्ठामुपास्थाय साक्षात्कुर्वन् बलानुजम् ॥७॥
तद्ध्यानानिरतो योगी चिरकालमुवास ह। ततः श्रीशाज्ञया प्राप्य नारायणपुरं पुनः ॥८॥
उद्धर्तुकामो निखिलां विनष्टां द्राविडश्रुतिम्। कुरुकां समनुप्राप्य तिन्तिडी[10] – मूलमाश्रितम् ॥९॥
उपासयामास चिरं पराङ्कुशमुनिं[11] मुनिः। तदा[12] पराङ्कुशः सिद्धस्तस्य[13] प्रादुरभूत्पुरः[14] ॥१०॥
तं दृष्ट्वा प्रणतो भूमौ नाथयोगी महामतिः। तस्माज्जग्राह नितरामखिलां[15] द्राविडश्रुतिम् ॥११॥
न्यासं च परमं गुह्यं सर्वपापहरं नृणाम्। सकृदुच्चारणादेव मुक्तिदं शुभदं शुभम् ॥१२॥
गृहीत्वाथ च[16] शिष्याणामुपदेशं चकार सः। ततः स पुण्डरीकाक्षं जयत्सेनांशसम्भवम्
कुरुकेशं च नीलांश[17] – जातं योगविशारदम् । सपुत्रं च समाहूय वाक्यमेतदुवाच ह ॥१४॥
सिंहासनांशजः पुत्रः पुत्रस्ते प्रभविष्यति। तस्य यामुननाम त्वं कुरुष्व सुसमाहितः ॥१५॥
पुण्डरीकाक्ष तस्मै त्वं पौत्राय मम योगिने। उपदेशं कुरु ब्रह्मन् न्यासं च द्राविडागमान् ॥१६॥
कुरुकेश त्वया चापि योगस्तस्मै प्रदीयताम् । एवमाज्ञाप्य तन्मौनी[18] सप्तवर्षशते गते ॥१७॥
स्वस्य देहं विहायाथ परं[19] विष्णोः पदं ययौ। ततः स पुण्डरीकाक्षः कुमुदाक्षांशसम्भवम् ॥१८॥
शिष्यं श्रीराममिश्राख्यं समानीय प्रहर्षितः। न्यासं च द्राविडाम्नायानुपादिश्य[20] रहस्यवित् ॥१९॥

---

१ -कस्मिन्-क, ख,
२- गाहा-ख,
३-कस्यां सः- ख,
४-तत सर्वं त्वम् -क, ख,
५-महाख्याहि-ख,
६-महाय-क, महायोगी-ख,
७-गजाननस्य सम्भूतो-क, जगाननांशसम्भूतो-ख,
गजाननस्यांश सुतो-ग, गजास्यांशोनसंभुतो-घ,
८-नामनाथ-क ग,घ,
९-वसित्वा-क ख,ग,घ,
१०-तिन्तिणी-ग, तिन्त्रिणी-क,ख,घ,
११-पाराकुश-ख,
१२-अथ-क,ख,ग,
१३-सिद्धोस्यापि-क,ख,सिद्धोतस्य-ग,
१४-परः-क,ग, परम्-घ,
१५-निखिलां नितराम्-ख,
१६-त्व-घ,
१७-नीलांशम्-क,ख,घ,
१८-मौनि-क, मौनिः – ख,ग,
१९-त्वां- क,ख, वरम् – घ,
२०-नुपविश्य-ख,नुपदीश्य-ग,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

ईश्वराख्यमुनेः पुत्रो भविष्यति महामुनिः। तस्मै ददस्व न्यासं च द्राविडागममेव च ।।२०।।
इत्युक्त्वा पुण्डरीकाक्षः स ययौ परमं पदम्। ततो[२१]यामुनमुनीन्द्रः[२२] संजातो[२३] भगवत्प्रियः[२४] ।।२१।।
सिंहासनांशजः श्रीमानीश्वरार्यस्य[२५] वेदवित्। तस्मै श्रीराममिश्रार्यः सर्वज्ञाय महात्मने ।।२२।।
दिदेश न्यासविद्यां सरहस्यान् द्राविडागमान् । तस्य पञ्चाऽभवंश्छिष्या यामुनस्य महात्मनः ।।२३।।
कुमुदाक्षांश[२६]-सम्भूतो महापूर्णश्च तत्ववित् । श्रीशैलपूर्णश्च महान् सुमुखांशो हरिप्रियः ।।२४।।
राङ्कुकर्णांशसम्भूतः[२७] कांचीपूर्णश्च संयमी। गोष्ठीपूर्णश्च विज्ञातः[२८] पुण्डरीकांश[२९]-सम्भवः ।।२५।।
श्रीमाल्यधरनामा च वामनस्यांशजो महान् । एते सर्वे महात्मानः सर्वज्ञास्तत्त्वकोविदाः ।।२६।।
मनुजान् पावयन्तस्ते हरिक्षेत्रेषु संयुताः[३०]। महापूर्णस्तु सततं गुरुमेवानुवर्तयन् ।।२७।।
तेन विज्ञापिताशेषरहस्यार्थोऽभवद् बुधः। विजित्य मायिनः[३१] सर्वान् यामुनो योगिसत्तमः ।।२८।।
स्थापयित्वा मतं विष्णोर्भिक्षुकाश्रममाश्रितः। महापूर्णेन सहितो रङ्गक्षेत्रमुवास ह ।।२९।।
तं महापूर्णमनघमाश्रयामास लक्ष्मणः। देवराजेन सन्दिष्टः काञ्चीपूर्णो महामुनिः ।।३०।।
महापूर्णोऽपि शिष्याय लक्ष्मणाय महात्मने। यामुनार्येण निक्षिप्तं[३२] रहस्यमखिलं ददौ ।।३१।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
पञ्चत्रिंशो ऽध्यायः ।।३५।।

२१-ततस्तु -घ,
२२-मौनीन्द्रो-क, मौनीन्द्रः-ख, मुनिः-घ,
२३-संयातो-क,
२४-भागवतप्रियः-क,
२५-श्रीमानीशरवरार्यस्य -क,श्रीमान् ईश्वरार्यस्य-ख,
२६-कुमुदाक्षांस-ग,
२७-सम्भूतो-ग, घ,
२८-विज्ञाता-क, ख, ग,
२९-पुण्डरीकाक्ष-घ,
३०-संयत- ख,
३१-मायया-क, मायीन् -ख, सम्यान् -घ,
३२-संक्षिप्तम् -क, ख,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

षट्त्रिंशोऽध्यायः

श्रीनारायण उवाच

ततो रामानुजो योगी देवराजस्य सन्निधौ। गुरोर्भगवतो विष्णोरुवास कतिचित्समाः ।।१।
ततो लक्ष्मणयोगीशमाश्रयितुं[1] सर्ववेदवित् । सुप्रतिष्ठांशसंजातो नाम्ना दाशरथि[2] – र्महान् ।।२।
श्रीविष्णुचिह्नमिश्रश्च सर्वनेत्रांश–सम्भवः। उभौ काञ्चीमुपागम्य लक्ष्मणं तं यतीश्वरम् ।।३।
आश्रयामासतुस्तौ[3] च पञ्चसंस्कारसंस्कृतौ। सेवयन्तौ[4] सदा तस्य पादाम्बुजद्वयं[5] मुदा ।।४।
तत्रस्थं यादवं प्राह तन्माता तनयं यतिम्[6]। शिखोपवीते[7] सर्वेषामाश्रमाणां हि[8] कारणे[9] ।।५।
ते त्यक्तुं नार्हसि[10] पुत्र त्यागोऽयं शास्त्रगर्हितः। उपवीती शिखी योगी त्रिदण्डी लक्ष्मणो मुनिः ।।६।
यथा तिष्ठति[11] तद्वत् त्वं भव शास्त्रैः[12] सुपूजितः। इत्युक्तो यादवो मात्रा मोहादेतत्कृतं पुरा ।।७।
निष्कृतिश्चास्य धरणीप्रदक्षिणामिति श्रुतम् । अशक्तो[13]ऽहं करिष्यामि कथं भूमि[14]–प्रदक्षिणम् ।।८।
इति संचिन्तयन्निद्रां प्रपेदे भिक्षुकोत्तमः[15]। तस्य स्वप्ने देवराजः प्रोवाचेदं वचः शुभम्[16] ।।९।
प्रदक्षिणं कुरुष्व त्वं लक्ष्मणार्यस्य[17] योगिनः। तेन त्वं लप्स्यसे भूमिप्रदक्षिणफलं[18] यते ।। १०।
तच्छ्रुत्वा तत्र गत्वाथ मानं त्यक्त्वा महामुनेः। प्रणिपत्य पदाम्भोजद्वन्द्वे लक्ष्मणयोगिनः ।।११।
तावकं कुरु योगीन्द्र शरणागतवत्सल । इत्युक्त्वा तं परिक्रम्य मूर्ध्नि बध्वाञ्जलिं[19] यतिः ।।१२।
स्तोत्रयामास योगीन्द्रं लक्ष्मणं यतिशेखरम्[20]। रामानुजस्तं संस्कृत्य संस्कारैः पञ्चभिः शुभैः ।।१३।
उपनयनं क्रमाच्चक्रे यादवस्य त्रिदण्डिनः[21]। ततः श्रीरङ्गनाथेन समाहूतः[22] स लक्ष्मणः ।।१४।
श्रीरङ्गं समनुप्राप्य कावेरीसरितं[23] वराम् । ददर्श लक्ष्मणो योगी पुण्यामृषि[24] –निषेवितम्[25] ।।१५।
त्रिदश[26] –ध्यानसङ्कीर्णां क्रीडितां देवतैः[27] सदा। देवर्षिगणगन्धर्वकिन्नराहुत[28] – जीवनाम् ।।१६।
निर्मलोत्पलसञ्चन्नामम्भोजवन[29]–सङ्कुलाम् । सौगन्धिकै[30] – र्विकसितैः कुमुदैरुशोभिताम् ।।१७।
कुसुमप्लवसञ्छन्नां[31] विपुलस्वच्छवालुकाम् । नानाप्रसूनराजीवसमाकीर्णामशैवलाम्[32] ।।१८।

१–योगीशस्याश्रयः– क,ख, स्वाश्रयः– घ,
२–दासरथि–ग,
३–तैन– क, ख, ग,
४–सेवयन्तो–ख,
५–पादाम्बद्वयमुन्मुदा–क, पादाम्बद्वयमुन्मुदौ–घ,
६–सतिः–ख, प्रति–ग,
७–शिखोपवीत–क,
८–नु–क, घ–ख
९–कारणम् –क, ख,
१०–नार्हसे–घ,
११–वर्तति–क, ख,
१२–सास्त्रै–ख,
१३–असक्तो–ख,
१४–भूमेः–क, ख,
१५–भिक्षुसत्तमः– ख,
१६–शुभाम् –क,
१७–नाथ लक्ष्मण–क, ख, ग,
१८–प्रदक्षणः– क,
१९–बद्धांजलिर् –ख,
२०–शेषरम् –क, सेखरम् –ख, ग,
२१–त्रिदंडिनम्– ग,
२२–समाहतः–ख,
२३–शरितां –क, सरितां –ख,ग, घ,
२४–पुण्यां ऋषि–ग, घ,
२५–निषेवितम् –क,
२६–त्रिदशां –क, घ, त्रिदशा–ख,
२७–दैवतैः– घ,
२८–किन्नरोपसरसेवितां –क, ख,
२९–वर–क, ख,
३०–सौगन्धकैर–क, ग,
३१–कुसुम–क,
३२–कीर्णमशेवलाम् –क, मशेवलाम् –ख,

C-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academ

मनोज्ञपुलिनां रम्यां सुधारससमोदकाम् । आवर्तै[33]-र्बहुभिः कीर्णां गम्भीरशुभ[34] -निस्वनाम् ।।१९।।
राजहंसैश्चक्रवाकैः[35] सारसैरभि[36] - कूजिताम् । वृक्षैः स्थिररुहैः सर्वैः पुष्पितैरुपशोभिताम् ।।२०।।
मत्स्य-कच्छपनक्राद्यैः सर्वैर्जलचरैर्वृताम् । दर्शनात्स्पर्शनात्स्नानात्सर्वेषामखिलेष्टदाम् ।।२१।।
दृष्ट्वा स्नात्वा च विधिना जप्त्वा तु परमं जपम् । श्रीरङ्गनिलयं[37] गत्वा ददर्श श्रीनिकेतनम्[38] ।।२२।।
प्रफुल्लाम्भोजनयं स्फुरन्मकरकुण्डलम् । इन्द्रनीलमणिश्यामं[39] सूर्यायुत[40] -समप्रभम् ।।२३।।
किरीट[41] -हारकेयूरकङ्कणाङ्गदशोभितम् । श्रीवत्सकौस्तुभोरस्कं वनमालाविभूषितम् ।।२४।।
स्फुरत्पीताम्बरधरं दीर्घबाहुविराजितम् । सुप्रसन्नमुखाम्भोजं पुण्डरीकायतेक्षणम् ।।२५।।
सर्वलोकैकशरण[42]-चरणाम्भोजराजितम् । श्रीभूमिनीला[43] - सहितं पुराणपुरुषोत्तमम् ।।२६।।
प्रणम्य दण्डवद् भूमौ स्तोत्रयामास लक्ष्मणः। प्रपद्ये रङ्गभूमीशचरणौ शरणं तव ।।२७।।
श्रिय[44] -श्चिन्तामणिगिरे विभूतिद्वयपालक । वेदान्तात्मन् नमस्तुभ्यमव्ययाय[45] परात्मने[46] ।।२८।।
ज्ञानवीर्यबलैश्वर्यतेजःशक्तिगुणाय ते। आदिमध्यान्तरहितरूपायास्तु नमो नमः ।।२९।।
विभूतयस्ते सर्वेश धरातेजोऽनिलादयः। गिरा तव समुद्भूता[47] वेदाः पद्भ्यां[48] च मेदिनी ।।३०।।
प्राणश्च मारुतश्चोभौ जातौ प्राणेन ते विभौ[49] । नेत्रेण तव संजातो द्यौश्च भानुर्महेश्वर ।।३१।।
आकाशेन्द्रौ[50] च संजातौ त्वत्कर्णेन[51] जनार्दन । जाता दिक्पतयोऽष्टौ ते चित्तेन कमलेक्षण ।।३२।।
तं तं महत्तमं सीमामुक्तं ब्रह्म प्रचक्षते[52]। त्वमेव[53] वह्नि[54] -रध्वर्युस्त्वमेव च महाव्रतम्[55] ।।३३।।
त्वामेव गायते[56] छन्दो वायौ दिव्ये परे[57] भुवि। वनस्पतिष्वौषधीषु चन्द्रमस्यप्सु खे प्रभो ।।३४।।
नक्षत्रेषु ग्रहेष्वर्के सर्वभूतेषु सर्वतः। संस्थितं परमं ब्रह्म त्वामेवाचक्षते[58] श्रुतिः[59] ।।३५।।
हिरण्मयवपुर्यज्ञः शुचिष[60] -च्छुचिरित्यपि। त्वामेव परमात्मानं प्रशंसति परा श्रुतिः ।।३६।।
ओङ्कारस्त्वं यज्ञस्त्वं वषट्कारः क्रतुर्हविः। सर्वेशस्त्वं हि सर्वज्ञो विश्वेदेवाः सनातनाः[61] ।।३७।।
त्वमेव पुण्डरीकाक्षः सर्वशेषी सतां[62] पतिः[63]। त्वमेव सर्वजगतां पिता[64] माता सुहृद् विभुः ।।३८।।
त्वमुपास्योऽपि जगतां जीवाः सर्वे ह्युपासकाः। सर्वभूतनियन्ता त्वं भूतभर्ता च भूतकृत्[65] ।।३९।।

३३-आवर्तबहुभिः -ख,
३४-सुधनिस्वनाम् -क, शुभनीस्वनाम् -ख
३५-चक्रवाकस्सारसैः-क
३६-विकुंजिताम् -क, बहुकूजिताम् -ख,
३७-नीलार्य-ख,
३८-नीकेतनम् -ख,
३९-स्यामम्-ख,
४०-सूर्यपुत-ख,
४१ -कीरीट-ग,
४२-शरणम् -ख, ग, घ,
४३-लीला-ग, घ,
४४-श्चिन्तामणिगिरे- ख,
श्रितचिन्तामणिगिरे- क, ख
४५-अव्यय-क, अव्ययाय-ख,ग,घ,
४६-परम ग्यते-क,
४७-समुद्भूत-क, ख, ग,
४८-पद्भ्यां-,
४९-विभौ-क, विभा-ख,
५०-आकाशोन्द्र -क, आकाश इन्द्र-ख,
आकाशोन्द्रश्च -ग, घ,
५१-त्वत्करणेन-ख,
५२-प्रचक्ष्यते-क,
५३-ते त्वमेव-क,
५४-वह्नी अध्वर्युस्-ख,
५५-महाव्रतः- क, महाव्रतः -ख, ग,
५६-गायतो-क, ख,
५७-परे-क, घ,
५८-चक्षते -क, मेवाचक्षत-ख,
५९-श्रुती-क,
६०-शुचिरुषि-क,
६१-सनातनः- क, ख,
६२-शताम् -क,
६३-पतिः- ख, ६४-मातापिता-क,ख,
६५-भूतभृत् -क, भूतभृत् -ग, घ,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

अनन्तार्कप्रकाशस्त्व[६६] –मनन्तगुणसंयुतः। दिव्यरूपोऽसि भगवा[६७] – ञ्छङ्खचक्रगदाधारः ।।४०।।
उद्यदादित्यविकसत्पुण्डरीकनिभेक्षणः। श्रुतयः सविशेषं त्वां वाच्यं चिद[६८]–चिदीश्वरम् ।।४१।।
परात्परं परं ब्रह्म वदन्ति निरुपाधिकम् । त्वं नित्यश्चासि नित्यानां चेतनानां च चेतनः ।।४२।।
बहूनामेक एव[६९] त्वं सन्ददासी[७०]–प्सितान् बहून् । कामांश्च विविधानत्रामुत्र चापि त्वमीश्वर ।।४३।।
पादौ तेऽच्युत प्रपद्यन्ते प्रपन्नास्त्वदुपासकाः । लक्ष्यं त्वामेव कृत्वा त[७१] आत्मानौ[७२] बाण[७३]– रूपिणः ।।४४।।
ओङ्कारधनुषायोज्य प्रपत्तिवि[७४] –हितात्मना। लक्ष्ये तद् ब्रह्मणि ब्रह्मंस्त्वयि[७५] सर्वे निवेशिताः ।।४५।।
नमस्ते शेषपर्यङ्कशायिने विष्णवे नमः। श्रीधराय नमस्तुभ्यं पद्मनाभाय ते नमः ।।४६।।
वासुदेवाय कृष्णाय प्रद्युम्नाय नमो नमः। दिव्यभूषणभूषाय नमस्ते पीतवाससे ।।४७।।
दिव्यचन्दनलिप्ताय दिव्यस्रग्धारिणे नमः ।।४८।।

नमस्ते नमस्ते त्रयीनाथ विष्णो
नमस्ते नमस्ते नमो रङ्गशायिन् !
नमस्ते नमस्ते प्रपन्नार्य[७६]–हारिन्
नमस्ते नमस्ते श्रिताभीष्टदायिन् ।।४९।।
प्रसीद रङ्गाधिप देव देव
प्रसीद लक्ष्मीश जगन्निवास ।
प्रसीद मां पाहि कृपासमुद्र
प्रसीद भद्रप्रद रामभद्र** ।।५०।।

एवं स्तुत्वा रङ्गनाथमाश्रितामरभूरुहम् । रङ्गिणा तेन दत्तश्रीर्विभूतिद्वयवैभवः ।।५१।।
स्थित्वा तत्सेवया कञ्चित्कालं रामानुजो मुनिः। महापूर्णेन सन्दिष्टो[७७] गोष्ठीपुरमनुत्तमम् ।।५२।।
कदाचिल्लक्ष्मणो योगी शिष्यैः परिवृतो ययौ*** । गोष्ठीं[७८] – पूर्णमुनिं तत्र प्रणम्य प्रीतमानसः[७९] ।।५३।।
तस्माद् विज्ञाय तत्त्वार्थं सर्वेषामुपदिष्टवान् [८०]। पुनस्तं समयज्ञ[८१] स वाक्यमाह यतीश्वरः ।।५४।।
गुरो तवाज्ञामुल्लङ्घ्य रहस्यार्थमिदं शुभम् । सर्वेषां तारणार्थाय[८२] प्रकटीकृतवानहम् ।।५५।।
तस्मान्मां दण्डय[८३] क्षिप्रं कृतागसमघाकरम् [८४]। कृपामलौकिकीं [८५] तस्य गोष्ठीपूर्णो विलोक्य सः ।।५६।।

६६–त्वम् अनन्त–घ,
६७–भगवान् शङ्खचक्र – क, ख, ग, घ,
६८–चिदचिदीश्वरौ–क,
६९–एवासन् –क, ख, ग,
७०–ददासी–क, ख, *–विविधानि कामानि पादौ ते प्रपन्नास्त्वदुपासकाः– क, पादौ तव प्रपन्ना ये त्वत्परा: त्वदुपासकाः–ख,
७१–ते–क, ख, ग, घ,
७२–आत्मानो–क, आत्मनो–ग, आत्मनः– घ,
७३–प्राणरूपिणः– ग, घ,
७४–प्रतिविहितात्मना–क, प्रमतरहितात्मना–घ, प्रपतिरहितात्मना–ग,
७५–ब्रह्म स्वमेव–क, ख,
७६–प्रपन्नार्तिहारिन् –क, ख,
**–प्रसीद प्रसीद सदा रामभद्र –क, ख,
७७–संदिष्टम् –घ,
***–रहस्यं कदाचिद् वेदितुं शिष्यैः परिवृतो ययौ –ग
७८–गोष्ठि–ख,
७९–प्रीतिमानसः–क, ख,
८०–मुपदेशवान्–क,
८१–समयं ज्ञात्वा–क, ख,
८२–तारनार्थाय –क,
८३–डंनय–ख,
८४–मघाकरम– क, मघाककराम्– ख, मघाकरम् – ग,
८५–मलौकिकाम्– क, मलौकिकम्– ख,

CC-0. Akhil BharatiyaTSanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academ

सन्तुष्टहृदयो भूत्वा त्वं सर्वजनरक्षकः। इत्युक्त्वा तं परिष्वज्य प्रशशंस[८६] पुनः पुनः ।।५७।।
ततस्तेनाभ्यनुज्ञातः श्रीमाल्यधरयोगिनम् । आश्रित्य तस्मात्सम्प्राप्य रहस्यान् द्राविडागमान् ।।५८।।
पुनः श्रीरङ्गमागत्य[८७] शिष्याणां ज्ञानशालिनाम् । वेदान्तशास्त्रमतुलं स तस्थौ पाठयन्मुनिः[८८] ।।५९।।
ततः काशीपुरवरादेकं दण्डिनमागतम् । यतिं लब्धवरं वाण्या[८९] चाप्रतिद्वन्द्ववादिनम् ।।६०।।
निगमैः सर्वशास्त्रैश्च पाराशर्यै[९०]-स्तिभिर्वरैः। जित्वा त्रिदण्डिनं कृत्वा रहस्यार्थानुवेदिनम् ।।६१।।
शिष्यमात्मसमं चक्रे लक्ष्मणो योगिपुङ्गवः ।।६२।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
षट्त्रिंशो ऽध्यायः ।।३६।।

८६-प्रसंशं च- क, प्रसंशंस- ख, प्रशंस च- ग,
८७-श्रीरंगमाश्रित्य-ख,
८८-पानयन्-क,
८९-वान्या-क,
९०-पाराशरयोक्ति- क, पराशर्योक्ति -ग

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

सप्तत्रिंशो ऽध्यायः

श्रीनारायण उवाच

ततो जयार्थी स मुनिः कर्तुं भूमिप्रदक्षिणाम्[1]। शिष्यैरसङ्ख्यैः[2] सहितो जगाम[3] च यतीश्वरः ॥१॥
स्थानानि सेवयन् विष्णोस्तत्र तत्र जगत्पतेः। नाशयन् कुमतीन्[4] सर्वान् स्थापयन्[5] स्वमतं महत् ॥२॥
काशीप्रयागमथुरायोध्या द्वारावती[6] शुभा[7]। बदरीनैमिषारण्यहरिद्वारगयादयः ॥३॥
ये ये सन्ति[8] हरेर्देशास्तेषु तेषु महात्मनः[9]। स्व[10] – शिष्यान् स्थापयित्वाथ शारदापीठमाप[11] सः ॥४॥
प्रत्युद्गतः शारदया[12] तस्या लेभे वरान् मुनिः। स्वकृतं शास्त्रमखिलं ददौ तस्यै[13] महायशाः ॥५॥
मूर्ध्ना प्रगृह्य[14] तच्छास्त्रं[15] भारती प्रशशंस[16] तम्। ततस्तयाभ्यनुज्ञातो गत्वा श्रीपुरुषोत्तमम् ॥६॥
सर्वेश्वरं जगन्नाथं परात्परमजं विभुम्। नीलमेघनिभश्यामं सहस्रतरणिप्रभम् ॥७॥
भूषणैर्भूषितं दिव्यैः काञ्चनांशुकधारिणम्। दिव्यचन्दनलिप्ताङ्गं वनमालाविभूषितम् ॥८॥
बलभद्रसुभद्राभ्यां समन्वितमजादिभिः। सुरैर्ब्रह्मर्षिभिर्नित्यं सेवितं सनकादिभिः ॥९॥
दृष्ट्वा प्रणम्य तत्पादौ स्तोत्रयामास तं मुनिः। श्रीमच्छ्रीला[17]–चलाधीशप्रणतार्तिहर प्रभो ॥१०॥
प्रपद्ये चरणौ देव शरण्यौ[18] शरणं तव। नमो नमस्ते श्रीशाय प्रभवे लोकसाक्षिणे[19] ॥११॥
सर्वेश्वराय सर्वाय सर्वभूतात्मने नमः। जगच्छरीरिणे तुभ्यं[20] जगतां क्लेशहारिणे ॥१२॥
जगद्रक्षणशीलाय जगन्नाथाय ते नमः। पुरुषाय नमस्तुभ्यमच्युतायाविकारिणे ॥१३॥
पुरुषोत्तमसञ्ज्ञाय पुराणाय नमो नमः। परमात्मने नमस्तुभ्यं परमानन्ददायिने ॥१४॥
परात्परेशाय नमः परमाय नमो नमः। त्वया सृष्टमिदं सर्वं त्वयि स्थावरजङ्गमम् ॥१५॥
त्वया संरक्ष्यते नित्ये त्वय्येव परिलीयते[21]। प्राणाः[22] प्रजायन्ते[23] त्वत्तो मनः[24] सर्वेन्द्रियाणि[25] च ॥१६॥
त्वत्त एव प्रजायन्ते खं वायुर्ज्योतिरेव च। आपश्च पृथिवी विश्वधारिणी[26] च प्रजायते ॥१७॥
रुद्रश्च जायते त्वत्त इन्द्रश्चैव प्रजापतिः। त्वत्त एव प्रजायन्त[27] आदित्या वसवस्तथा ॥१८॥
रुद्रास्तद्दासी[28] शर्वाणी[29] जायन्ते त्वत्त एव हि। ब्रह्मरुद्रादयो देवा दासाः[30] नियतमास्तव ॥१९॥

१–प्रदक्षिणम्–ग,
२–रशिष्यै–क,
३–जगाम–क,
४–कुमतान्–छ,घ,
५–छापयन्–ग,
६–द्वारामती–ग,
७–शुभाः–घ,
८–शक्ति–क,
९–महात्मनाः–क,
१०–स–क,
११–पीठमप्रतः–क,
१२–शारदायास्तस्या–क,ग,
१३–तस्य–क, तस्वा–ग
१४–गृह्य–क,
१५–ततछास्त्रम्–क,
१६–प्रससंश–क, प्रशसंस–ग,
१७–श्रीपनीला–क,
१८–शरण्यशरणे–घ,
१९–शाक्षिणे–क,
२०–नमः–क,
२१–परिलुप्यते–क,
२२–गुणः–क, प्राणः–ग,
२३–प्रजायते–क,ग,
२४–मनः–क,
२५–यानि–क,
२६–धारिणा–क, धारिणे–ग,
२७–प्रजायन्ते–क,घ,
२८–रुद्राश्चदासी–क, रुद्रादित्याश्च–ग, रुद्राश्चदासा–ङ
२९–सर्वाणि–क,ग,घ,
३०–दासाः–क,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

अधश्चोर्ध्वं च सर्वत्र व्याप्तोऽसि महतो महान्। अणीयांस्त्वमणोश्चापि जन्तूनां हृद्गुहालयः ।।२०।।
निष्कलङ्को निराख्यातः शुद्ध एकः सनातनः। त्वत्तो नारायणाद् देवान्[३१] द्वितीयोऽस्ति कश्चन ।।२१।।
चतुर्व्यूह नमस्तुभ्यं चतुरात्मन् नमोऽस्तु ते। नमः पञ्चस्वरूपाय पाञ्चकालिकयोगिभिः[३२] ।।२२।।
पञ्चस्वपि च कालेषु[३३] प्रपन्नैः पूज्यसे सदा। अर्थपञ्चकतत्त्वज्ञाः पञ्चसंस्कारसंस्कृताः ।।२३।।
पञ्चावस्थास्वरूपं ते विजानन्ति सदा प्रभो। चतुर्वाक्परिपूर्णानि[३४] ये पदानि विदुस्तव ।।२४।।
ते भूसुराः[३५] सर्वजगद् रक्षन्ति तव किङ्कराः। नमस्ते वायुदेवाय कारुण्या[३६] – मृतवर्षिणे ।।२५।।
विष्णवे त्रिजगद्धाम्ने शुद्धसत्त्वाय ते नमः। जिष्णवे त्रिजगद्धात्रे मुक्तिदायाखिलात्मने ।।२६।।
विश्वरूपाय वेद्याय जगन्नाथाय ते नमः। नित्यमुक्तैकभोग्याय श्रीभूनीला[३७] – धिपाय च ।।२७।।
पुरुषोत्तमदेवाय यादवेन्द्राय ते नमः। नमस्ते सच्चिदानन्दरूपाय परमात्मने ।।२८।।
नित्याय निर्विकाराय नमस्ते हेतुहेतवे। नमो ब्रह्मेशपूज्याय त्रिगुणातीत ते नमः ।।२९।।
नमोऽस्तु शाश्वता[३८] – नन्तमूलकन्दाय योगिने। नमो विनिर्गतोपाधिस्वरूपाय महात्मने[३९] ।।३०।।
नमोऽस्तु जगतां पित्रे योगिध्येयात्मने नमः। नमो नीलाद्रिनाथाय सुभद्राप्राणवल्लभ ।।३१।।
बलभद्र[४०] –समेताय जगन्नाथाय ते नमः। सकृत्प्रपन्नजनानां[४१] रक्षणव्रतधारिणे ।।३२।।
कोटिकन्दर्पलावण्यनिधये ते नमो नमः। नमोऽस्त्वनन्तकल्याणगुणार्णवाय वेधसे ।।३३।।
विभूतिद्वयनाथाय सर्वशेषिन्नमोऽस्तु ते ।।३४।।

प्रसीद मे श्रीपुरुषोत्तमाथ[४२]

प्रसीद नीलाचलनीलमेघ !

प्रसीद लक्ष्मीश परापरेश

प्रसीद मां पालय ते प्रपन्नम् ।।३५।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
सप्तत्रिंशो ऽध्यायः ।।३७।।

३१–देवाः–घ,
३२–योगिनेः–क,
३३–काले च–क,
३४–परिपूर्णाधिर्–ग,
३५–भूरादि–क,
३६–करुणामृत–क,
३७–लीला–ग,घ,
३८–साश्वता–क,
३९–यमात्मने–घ,
४०–बलिभद्र–घ,
४१–जनता–घ,
४२–पुरुषोत्तमाय–क, पुरुषोत्तमालय–ग,घ,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

अष्टत्रिंशो ऽध्यायः

श्रीनारायण उवाच

एवं स्तुत्वा जगन्नाथं रामानुजमुनीश्वरः। तेन सम्भावितः प्रीत्या वात्सल्योदधिना भृशम् ।।
ततः श्रीकूर्ममासाद्य कूर्मनाथं प्रपूज्य सः। सिंहाचलं च सम्प्राप्य संसेव्य नृहरिं विभुम् ।।
श्वेताद्रौ[1] श्रीनृसिंहं च वाकुलाधीश्वरं हरिम्। नारायणं पारमात्म्ये[2] श्रीनृसिंहमहोबले[3] ।।
संसेव्य वेङ्कटगिरिं जगाम यतिपुङ्गवः। कासारादयस्तु[4] पूर्वे शेषरूपमिमं गिरिम् ।।
नारोहन्तीति विज्ञाय नारोह[5] स भूधरम्। सम्प्रार्थितोऽथ तत्रत्यैः स्वशिष्यैश्च मुहुर्मुहुः ।।
समारुह्य महीध्रं तं महापहरणं भृणाम्। मुनिं श्रीशैलपूर्णाख्यं प्रणम्य विनयान्वितः ।।
स्वामिपुष्करिणीं[6] सर्वमुक्तिदां[7] कल्मषापहाम्[8]। विगाह्य तत्तटे रम्ये जजाप परमं जपम्[9] ।।
भूवराहं प्रणम्याथ श्रीनिवासस्य मन्दिरम्। परिक्रम्य प्रविश्याथ ददर्श श्रीपतिं हरिम् ।।
कोटिसूर्यमणिसङ्काशं मदनायुतसुन्दरम्। सुवर्णवसनं[10] दिव्यचन्दनस्रग्विराजितम् ।।
श्रीश्रीवत्समणि[11]-श्रेणिस्फुरत्पीनोरुवक्षसम्। चतुर्भुजं विशालाक्षं शरदिन्दु[12] - समाननम् ।।
शङ्खचक्रधरं फुल्लरक्ताब्जिघ्रयुगलं हरिम्। हारकेयूरमुकुटकुण्डलाद्यैर्विभूषणैः ।।
भूषितं परमात्मानं परमेशं परात्परम्। प्रणम्य हृष्टो[13] ऽक्षिभ्यां स मुञ्चन्नानन्दजं पयः ।।
कृताञ्जलिपुटो भूत्वा स्तोत्रयामास तं विभुम्। श्रीमच्छेषाचलाधीश श्रीनिवास[14] जगद्गुरो ।।
नमः पूर्वाय[15] पूर्णाय तेऽकार्थ[16] - रार्थाय ते नमः। नमो नमस्ते श्रीशाय कारणाय नमो नमः ।।
रक्षकाय नमस्तुभ्यं ज्ञानभक्तिप्रदाय च। अनन्यार्हस्य दासस्य मकारार्थस्य मे विभो ।।
त्वां विनान्या गतिर्नास्ति नत[17] - कल्पतरो गुरो। अनन्यशरणोऽहं ते चरणौ शरणं परम् ।।
अहङ्कारविनिर्मुक्तः प्रपद्ये ममतोज्झितः[18]। नाराणां निबहानां त्वं गतिस्तेष्वयनं तव ।।
सर्वान्तर्यामिने[19] तस्मै नमस्ते भक्तवत्सल! कैङ्कर्यं देहि मे देव नमो वात्सल्यसागर ।।
मन्त्रमूर्ते नमस्तुभ्यं मन्त्रराजाय ते नमः। जगत्सर्वं हि चिदचिद् दृश्यते श्रूयते हि यत् ।।
तस्यान्तर्बहिरावृत्य संस्थिताय नमो नमः। इदं ग्रसित्वा कल्पान्ते कुक्षौ धृत्वा चिरं[20] प्रभो ।।
कल्पादौ सृजसि त्वं वै तस्मै देवाय ते नमः। विश्वतश्चक्षुषे[21] तुभ्यं नमो विश्वमुखाय ते ।।
विश्वतः शुभहस्ताय विश्वपादाय ते नमः। सहस्रशीर्षा पुरुषः सहस्राक्षः सहस्रपात् ।।

१-तोताद्री-क,घ, २-पारमात्म्यम्-ग,
३-श्रीबले घ-ग,
४-नारोहन्-क,
६-पुष्करणीं-क,ग,
७-मुक्तिदम्-क,
८-कल्मषापहम्-क,
९-जपः- क,
१०-वसनम्-क,
११-श्रीवत्सकौस्तुभमणिस्फुरत्-क,
१२-सरदिन्दु-क,
१३-संप्रहृष्टो-क*प्रणम्य भूषणैर्हृष्टो मुंचन्नयनजं पय-
१५-पूर्णाय पूर्वाय-क,
१६-अकारार्थाय-क,ग,घ,
१७-नमः- क,
१८-ममतोर्दितः- क ममतोषितः- ग,
१९-यामिने-ग,घ,
२०-चिरे-क,
२१-विश्वतश्चक्षुषे-क, विश्वतः चक्षुषे-ग,

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

त्वं लोकान् सर्वतो व्याप्त्वा ह्य[२२]त्यतिष्ठद्दशाङ्गुलम्। उतामृतत्वस्येशानो[२३] यदन्नेनातिरोहति ।।२३।।
यद्भूतं यच्च भाव्यं तत्सर्वं माधव त्वयि। पतिर्विश्वस्य जगत आत्मनामीश्वरः प्रभुः ।।२४।।
हिरण्मयस्त्वं भगवान् परमात्मा जगत्सुहृत्! शास्तासि जगतामेको न्यासिनां परमा गतिः ।।२५।।
यस्त्वं रमेश्वरः प्रोक्तस्त्वकाराख्यः[२४] स्वरो महान्। परो महेश्वरो देवो वेदान्तेषु प्रतिष्ठितः ।।२६।।
विभूतिद्वयनाथस्त्वं परमेशः परात्परः। श्रीभूनीलाधिपः[२५] स्वामी नित्यमुक्तैश्च सेवितः ।।२७।।
यज्ञो यज्ञमयो यज्वा[२६] यज्ञकृद् यज्ञभुग्विभुः। यज्ञभृद् यज्ञपुरुषस्त्वमेव परतः परः ।।२८।।
त्वतो यज्ञः सर्वहुत[२७] ऋग्यजुः[२८] – सामानि जज्ञिरे[२९]। अश्वाश्चापि व्यजायन्त गावश्च पुरुषादयः ।।२९।।

ब्राह्मणास्त्वन्मुखाज्जाता बाहुभ्यां क्षत्रियाः[३०] कृताः।

ऊरुभ्यां जज्ञिरे[३१] वैश्याः पद्भ्यां शूद्राः प्रजज्ञिरे[३२] ।।३०।।

त्वत्पद्भ्यामेव पृथिवी शिरसो द्यौरजायत। मनसश्चन्द्रमा जातश्चक्षुषो जायते रविः ।।३१।।
मुखादग्निर्महेन्द्रश्च प्राणाद् वायुरजायत। नाभेर्ब्रह्मा च गगनं दिशः श्रोत्रात्प्रजज्ञिरे[३३] ।।३२।।
एवं सृष्ट्वा जगत् सर्वं निजलीला[३४] – समुद्भवम्। त्वमेव ग्रससे भूयस्तान्तवं चोर्णनाभिवत् ।।३३।।
आदित्यवर्णं तमसः परस्ताज्ज्योतिरच्युतः। त्वमेवैकार्णवीभूते जले मायावटच्छदे ।।३४।।
जगत्स्वजठरे कृत्वा तस्मिंछेषे[३५] सनातनः। एकस्त्वमभूः[३६] सर्वात्मा विष्णुर्नारायणोऽव्ययः ।।३५।।
न ब्रह्मा न शिवो देवा ऋषयोऽपि न मानवाः। नेमे द्यावापृथिव्यौ[३७] च न चन्द्रः सूर्य एव वा ।।३६।।
अग्निर्वा नहि लोकाश्च कुतश्चाभासि वा हरे (?)! पुनस्त्वयैव[३८] सृज्यन्ते लोकाः सर्वे यथाक्रमम् ।।३७।।
दासभूतं तवैतद् हि सब्रह्म सकलं जगत्। नावलोकयसे[३९] चेत्त्वमिमांल्लोका[४०]–ञ्छ्यः पते ।।३८।।
भवितुं नालभेवैते प्रवृत्तिस्तु कुतो भवेत्। त्वमेव श्रीः श्रियो देवः शुद्धसात्त्विक – विग्रहः ।।३९।।
त्वमेव पुण्डरीकाक्षस्त्वमेव पुरुषोत्तमः। तवायुतायुतशत[४१] – भागैकांशे स्थितं जगत् ।।४०।।
त्वं पासि सर्वलोकेश भक्तान् न्यस्तभरान् हरे! सर्वबन्धाद्विमुच्याशु प्रपन्नामरभूरुह ।।४१।।

नमः सकृत्तेऽखिल[४२] लोकनाथ

द्विस्ते नमः श्रीश नमस्त्रिरस्तु।

नमश्चतुस्ते जगदीश पञ्च–

कृत्वो[४३] नमस्तेऽस्तु कृपापयोधे ।।४२।।

२२–अत्यतिष्ठद्–क, ग, घ,
२३–शानः– क, शान– ग, घ,
२४–अकाराख्यैश्वरो –क,
अकाराख्यः– घ, आकाराख्यः– ग,
२५–लीला –ग, घ,
२६–यज्ञ –ग, घ,
२७–सर्वहुतः ग, घ,
२८–सुपस्सापानि–क,
२९–यज्ञिरे–क,
३०–क्षत्रियः– क,
३१–यज्ञिरे–क,
३२–प्रयज्ञिरे–क,
३३–प्रयज्ञिरे–क,
३४–नीला –क,
३५–तस्मिन्छेते–क, तस्मिन्शेषे–ग, घ,
३६ एकोभूस्त्वं हि–घ,
३७–द्यावापृथिवी–क, ग,
३८–त्वय्येवेव–क, त्वयमेव–घ,
३९–लोकयते–क,
४०–त्वमिमान् लोकाः– क, त्वं इमान् लोकान्–घ,
त्वमिमान् लोकान्–ग,
४१–सत–ग,
४२–नम –क, ग,
४३–कृतो–क

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

नमो नमस्ते शतकृत्व आद्य
नमो नमस्तेऽथ सहस्रकृत्वः।
अनन्तकृत्वोऽथ नमो नमस्ते*
पुनश्च भूयोऽपि नमो नमस्ते ।।४३।।

प्रसीद शेषाचलनित्यवास
प्रसीद लक्ष्मीश जगन्निवास।
प्रसीद विश्वाधिप वेङ्कटेश
प्रसीद नारायण सर्वशेषिन्[४४] ।।४४।।

प्रपद्ये शरण्यौ पदाब्जौ प्रभो ते**
सदा[४५] योगिनां मानसाब्जे वसन्तौ।
ममोपायभूतावहं[४६] चान्यमेतौ[४७]
विना रक्षकं नैव जाने कदापि[४८] ।।४५।।

अयमेव परं तत्त्वमिदमेव[४९] परं पदम्। अस्मात्क्षेत्रात् परं नास्ति नास्ति दैवमितः परम् ।।४६।।
इति तं स्तोत्रयामास निगमाद्यैः पुनः पुनः। ततो रामानुजो योगी तत्रोषित्वा दिनत्रयम् ।।४७।।
श्रीशैलेश[५०]-पूर्णाच्छ्रीमद्रामायणरहस्यकम्। विज्ञाय तेनानुज्ञातः प्रययौ सेतु[५१] - मुत्तमम् ।।४८।।
तत्र तत्र स्थितान् सर्वान् संसेव्य[५२] हरिविग्रहान्। विजित्य विमतान्[५३] सर्वान् स्थापयित्वा हरेर्मतम् ।।४९।।
आससाद पुनः श्रीमद्रङ्गेश्वरनिकेतनम्। संस्थित्वा तत्र रङ्गेशं सेवयन् सततं विभुम्*** ।।५०।।
सर्वचेतनवात्सल्यात्परिपूर्णकृपाम्बुधिः। पाषण्डैर्बहुभिर्दुष्टैस्त्यक्तवेदैः कुबुद्धिभिः[५४] ।।५१।।
प्राप्तै[५५]-रासुरशास्त्राणि कल्पितानि कुयुक्तिभिः। सर्वतः सङ्कुलं[५६] लोकं विनष्टहरिवैभवम् ।।५२।।
उद्धर्तुं लक्ष्मणो योगी कृत्वा श्रीभाष्यमुत्तमम्। पाषण्ड[५७] - बौद्धचार्वाकमायावाद्यार्हतादिकान् ।।५३।।
सम्भित्वा[५८] कुमतान् सर्वान् पाराशर्यमुनेर्मतम्।लोकेऽस्मिन् प्रकटीचक्रे विष्णोः प्रियतमं महत् ।।५४।।
ततः स दाशरथ्या[५९]-शैरसङ्ख्यैः[६०] शिष्यसञ्चयैः[६१]। सेवितो वाचर्यस्तेभ्यः सच्छा[६२]-स्त्राण्यनिशं हरेः ।।५५।।

---

*-नमोनमोऽनन्तकृत्वो नमस्ते -क,ग,घ,
४४-शेषान्-क
**-प्रपद्येशरण्यौ वदान्यौ पदाब्जौ -क,
४५-महायोगिनाम्-ग,
४६-ममोपायमेतावाहं-क, ममोपायमेतावहम् -ग,
४७-चानमेतौ-घ,
४८-न जाने-क,ग,
४९-तत्त्वं इदम्-घ,
५०-श्रीशैलपूर्णादसमेद्यामा -क, श्रीशैलपूर्णात् -घ,
५१-क्षेत्रमुत्तमम् -क,
५२-ससंख्य -क,
५३-समयान् -घ
***-इयं पङ्क्तिः- क मातृकायां नोपलभ्यते।,
५४-त्यक्तवेदैक-बुद्धिभिः- क,घ,
५५-प्राप्तैरासुर-क,
५६-सकलम्-क,
५७-पाखण्ड-ग,
५८-तान् भित्वा-घ,
५९-दासरथ्याद्यैर्-ग,
६०-शंखैः- क,
६१-शंचयै- क,
६२-शतछास्त्रा-क,

C-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academ

कुर्वन्[६३] हि नित्यकैङ्कर्यं संश्रितामरभूरुहः। रङ्गेश्वर[६४] – प्राणतुल्यो ददन्मुक्तिं नृणां सदा[६५] ।।५६।।
सन्तस्थौ[६६] लक्ष्मणो योगी[६७] महा[६८]–योगसमाधिना। एवं नारायणध्यानयोगेन यतिपुङ्गवः ।।५७।।
सुषु[६९] –म्णया विनिष्क्रा[७०]म्य परमं पदमाप्त[७१]वान् ।।५८।।

एतां कथां श्रुतिसुखां[७२] निगमान्तभाष्य–[७३]

कारस्य लक्ष्मणमुनेः शृणुयात्पठेद् यः।

सम्प्राप्य भागवतभक्तिमिहोद्यतश्री–

र्गच्छेत्पदं विधिशिवार्चितमच्युतस्य ।।५९।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये–
ऽष्टत्रिंशो ऽध्यायः ।।३८।।

———

६३–कुर्वन्नित्य–क, कुर्वति–ग,
६४–रंगेश–क,
६५–सदा –ग,घ,
६६–तस्थौ –क,
६७–योगीशः– क,
६८–सदा –क,ग,
६९–सुषुम्नानाथन् –क,
७०–निष्क्रम्य –क,
७१–माप्नुयात् –क,ग,
७२–श्रुतिसखीम् –ग, श्रुतिशिखा –क,
७३–भाष्य –क

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

एकोनचत्वारिंशो ऽध्यायः

श्रीनारायण उवाच

एते द्वादशलोकेऽस्मिन् महाभागवतोत्तमाः। ममातीव[1] प्रियतमा नर प्राणसमाहिताः ।।१।।
ब्रह्मरुद्रादिदेवेभ्यः सनकादिभ्य एव च। सर्वब्रह्मर्षिमुख्येभ्यो योगिभ्यस्तेऽधिका भुवि* ।।२।।
किं भाषणेन बहुना शृणु वक्ष्यामि सुव्रत** ! मत्त एवाधिकाः श्रीभूनीला[2]-भ्योऽप्यधिकप्रियाः ।।३।।
मत्पूजायाः परा तेषां पूजा सद्योऽपवर्गदा। आराधयन्ति ये भूमा[3]-वेतान् भागवतोत्तमान् ।।४।।
ते प्राप्नुवन्ति परमं पदं दुर्लभमच्युतम्। न कर्म नहि मे[4] भक्तिर्न योगो ज्ञानमुत्तमम् ।।५।।
तेषामाराधनादेव मुक्तिं यान्ति नराः पराम्। एवमुक्ते महाभागे[5] नरो नारायणे[6] मुनौ ।।६।।
प्रणम्योवाच वचनं श्रोतुं तद्वैभवं महत्।

नर उवाच

महाभागवतान् स[7] – र्वानर्चयित्वा नरा भुवि ।।७।।
ये गच्छन्ति पदं विष्णोस्तान् वदस्व मम[8] प्रभो! भक्तिसारादि[9]– भक्तानां चारित्र्यं मोक्षसाधनम् ।।८।।
तस्मात्तच्छ्रोतुकामोऽहं लोकानां हितकाम्यया[10] *** ।

श्रीनारायण उवाच

पुरा कश्चिद्विप्रबन्धुर्दुःशील इति विश्रुतः ।।९।।
पापीयान् कामुकः क्रूरश्चौरो[11] हिंसारतः[12] सदा। सुरापी ब्रह्महा स्तेयी[13] गोघ्नी स्त्रीघ्नी दुराशयः ।।१०।।
कांचिन्निषादी[14] सङ्गम्य निषादैः सह भूतले। चौरवृत्त्याचरं[15]छेषाचलाध्वनि समागतान् ।।११।।
श्रीवैष्णवान् सन्निरुध्य[16] जहार धनसंचयम्। तदा ते वैष्णवाः शान्ताः स्मरन्तो हरिमव्ययम् ।।१२।।
चौरं ते[17] मधुरैर्वाक्यैरूचुर्वि[18]–ज्ञानकोविदाः। अनित्यस्य शरीरस्य घटकल्पस्य [19] तस्कर ।।१३।।

१–ममार्थैव –क
*–पद्मिलरिव–क मातृकायां नोपलभ्यते।
**–इयं पद्मिलरपि –क मातृकायां न प्राप्यते।
२–श्रीभूनीलाभ्योऽप्यधिकाः प्रियाः– क,
श्रीभूमिकाभ्यामपि प्रियाः– ग,
३–भूमौ एतान् –ग,घ,
४–ते –ग,
५–महाभागो –घ,
६–नारायणमुनौ नरः– क, नरो नारायणेन तु –घ,
७–भक्तान् –क, विप्रान –घ,
८–महा –क,
९–भगवद्भक्तभक्तानाम् –ग,
१०–कामया –ग
***–अत्र –क मातृकायां पृष्ठकोणेषु कतिपयश्लोका लिखितास्तेषु पठनीयश्लोका सन्ति –"
नर उवाच – सम्यक् श्रुता महाभाग यथा पुण्यकथा शुभा।
श्रीरामानुजाचार्यस्य महापापौघनाशिनी।
भूयः स्यादन्यदर्चायाः कथां वेदमहामुने।
नारायण उवाच–कथयिष्यामि भूयो विचित्रामपरां कथाम्।
महाभाग नर श्रीमन् समाहितमनाः शृणु।
११–चोरो –क,ख,ग,घ,
१२–रतिः– घ,
१३–स्तेयो –क,
१४–कांचीदेशं समागम्य–क,
१५–चोरकृत्याचरणशेषा–क,
चोरकृत्याचरन् शेषा–ग,घ
१६–सन्निरुध्या–क
१७–तैर्–क
१८–रुचि–ग,घ
१९–तुल्यस्य–ग

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academ

दुःखालयस्य रक्षार्थं पीडयित्वा बहून् जनान्। कथं करोषि दुष्टात्मन् घोरवृत्त्या धनार्जनम् ।।१४।।
करोषि यदि चेन्मोहात्तेन द्रव्येण[२०] सन्ततम्। परकाल इव त्वं च नाकरोर्वै –[२१]–ध्यावर्धनम् ।।१५।।
कथं तरिष्यसे मूढ दुस्तराद् दुःखसागरात्। तच्छ्रुत्वा वचनं तेषां दुःशीलः पुनरब्रवीत् ।।१६।।
भार्यां विहाय सुखदां प्राणेभ्योऽपि गरीयसीम्। पुत्रानात्मप्रियांश्चापि कथं भागवतार्चनम् ।।१७।।
श्रुत्वा मूढस्य तद्वाक्यं महाभागवतोत्तमाः। प्रहसन्तो ऽब्रुवन्[२२] वाक्यं कामुकं मूढचेतसम् ।।१८।।
कथं त्वं दुःखदां भार्यां सुतं त्विष्टं[२३] च मन्यसे। मोहं विहाय पश्यस्व स्त्रियो देहं जुगुप्सितम् ।।१९।।
चर्मगांसास्थिमेदोसृग्विण्मूत्रनखरोमभिः। मज्जाशुक्रादिभिः पूर्णं सामयं व्याधि[२४]–संयुतम् ।।२०।।
वदनं श्लेष्मसदनं नेत्रे तूङ्गीर्णदूषिते[२५](?)। निःश्वास[२६]–निर्गमान्तस्थविट्दुर्गन्धा तु नासिका ।।२१।।
दन्तस्थविड्मला[२७]–जिह्वा व्याप्ताऽशुचिमुतो ऽधरः[२८]। कुक्षौ तु पिषितग्रन्थि[२९]–विरहस्वेददूषितौ ।।२२।।
योनिश्च[३०] मूत्रसङ्क्लिन्ना[३१] नितम्बो मलपूरितः। ईदृशेषु[३२] स्त्रियोऽङ्गेषु निन्दितेषु महात्मभिः ।।२३।।
त्वां विना कामुकं लोके को मोहयति बुद्धिमान्। अस्थिमांसादिसङ्कीर्णा व्याघ्रवासगुहा यथा ।।२४।।
तथा कन्दर्पशार्दूलनिवासा[३३] अपि योषितः। तस्मात् स्त्रीषु न मुह्यन्ति[३४] श्रेयस्कामाः कदाचन ।।२५।।
चक्षुषा च न पश्यन्ति मलमूत्रहृदाः स्त्रियः। पुत्रेष्वपि महात्मानः कृतघ्नेषु गुणैः[३५] पितुः ।।२६।।
पूजावमाने कुर्वत्सु दार्ढ्यवार्षिक[३६]–भावयोः। नानुरज्जन्ति दुःशील कदाचिदपि भूतले ।।२७।।
धनेष्वप्यर्जने[३७] नाशे रक्षणे च व्यये तथा। दुःखदेषु न मुह्यन्ति ते त्यजन्त्येषणा[३८]–त्रयम् ।।२८।।
तदा तेषां वचः श्रुत्वा दुःशीलो गतमूढधीः ।। उवाच मधुरं वाक्यं महाभागवतेषु सः** ।।२९।।
प्रशान्तचित्तस्तान् सर्वान् प्रणम्य प्राह[३९] वैष्णवान्। पापिष्ठोऽहं महाभागाः सर्वजीवदयापराः ।।३०।।
पापाब्धेर्दुस्तरादस्मात् तरिष्यामि कथं बत[४०]। वदध्वं हि ममोपायमार्तस्याश्रितवत्सलाः ।।३१।।
इति सम्प्रार्थयन्तं तमा[४१]–श्वास्यात्यन्तहर्षिताः। प्रहसन्तोऽब्रुवन्वाक्यमीक्षमाणाः[४२] परस्परम् ।।३२।।
दुः शील[४३] सुमनीषेयं सुशीलोऽस्त्यधुना[४४] भवान्। उपदिशामो[४५] यच्छ्रेयः श्रुत्वा तत्कुरु माचिरम् ।।३३।।
कासारं योगिनं भूतनामानं महदाह्वयम्। भक्तिसारं च योगीन्द्रं शठकोपमुनीश्वरम् ।।३४।।
मुनि[४६] मधुरकव्याख्यं कुलशेखरयोगिनम्। मुनिवाहनयोगीन्द्रं भक्तपादरजोऽभिधम्[४७] ।।३५।।

२०–द्रव्येन –क
२१–नाकरोद् –क,ख,ग
२२–ब्रुवद् –ख
२३–चेष्टम् –क,ख
२४–बाधसंसुतम् –क,घ, व्याधिभिर्संयुतम् –ख
२५–दूषिके –क,घ
२६–निश्वासोगपान्तस्थविदुर्गन्धा –क,
निश्वासानिर्गमान्तस्थ –ग, निश्वासोगन्ध अन्तस्थः– ख
२७–जिह्वादन्तस्थ–क,ख, जिह्वादन्तस्थ विंडाला –ग
२८–पुतोधरः– घ
२९–विशितगन्धि–क,ख
३०–जोनिश्च–क
३१–शंक्लिन्ना–क
३२–ईदृशेषु –क
३३–निवासत्रापि–ख
३४–मुह्यन्ती –क,ख,ग
३५–गुणः– क, गुणान् –ख,ग
३६–वर्षिक–क
३७–धनेष्वप्यार्जने–क,ख,ग
३८–तत्यजन्त्युतमा जनाः–क, ख, तत्यजाहैषणत्रयम्–ग
*–इयं पङ्क्तिः– ग मातृकायां न प्राप्यते
**–एवं ब्रुवाणेषु तदा महाभागवतेषु सः– ग
३९–प्रणम्याह स–क,ख
४०–वद –क,ख
४१–तमास्वास्या –क,ख, तमाश्वास्या –घ
४२–मीक्षयन्तः– क,ख,ग,घ
४३–दुःशीलासौन्मनीषेयम्–क,ख,
दुःशीलासन्मनीषेयम्– ग
४४–सुशीलोऽस्त्यधुना–क,ख,ग,घ
४५–उपदिशाम–घ
४६–मुनी–ख
४७–भिदम्–क

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

श्रीविष्णुचित्तं योगीशं परकालं मुनीश्वरम्। त्रिदण्डमण्डितकरं रामानुजयतीश्वरम् ।।३६।।
द्वादशैतान् महाभागान् महाभागवतोत्तमान्। आराधय सदा भक्त्या कृत्वा मृण्मयविग्रहान् ।।३७।।
अर्घ्यपाद्यादिभिः सर्वैरुपचारैर्यथाविधि। नैवेद्यैरर्चस्वैतान्[४८] वन्दनैश्च प्रदक्षिणैः ।।३८।।
एवं तमुपदिश्याथ वैष्णवा भगवत्प्रियाः[४९]। तेन सम्पूजिताः सर्वे प्रययुर्वेङ्कटाचलम् ।।३९।।
ततः स विप्रस्तत्रैव गृहीत्वा मृत्तिकां शुभाम्। कृत्वा प्रतिकृतिं तेषां[५०] द्वादशानां महात्मनाम् ।।४०।।
पूजयामास विधिवद् यथालब्धनिवेदनैः। एतस्मिन्नन्तरे काले बहवः कालकिङ्कराः ।।४१।।
तस्यान्तिके[५१] गताः पाशैस्तीक्ष्णैर्घोरभयङ्करैः। बध्वा तं विचकर्षुः[५२] स्ते तथैव[५३] हरिसेवकाः[५४] ।।४२।।
सम्प्राप्य कुमुदाद्यास्तान् निर्भर्त्स्य यमकिङ्करान्। विमोचयित्वा तं विप्रं विमाने सूर्यसन्निभे ।।४३।।
आरोप्याण्डमतीत्याथ त्रिपादभूतिं सनातनीम्[५५]। प्रविश्य हरिसान्निध्यं विनिन्युर्हरिपार्षदाः ।।४४।।
सर्वेश्वरो ऽपि तं दृष्ट्वा भक्तानामिष्टदायकः। सर्वेभ्यो नित्यमुक्तेभ्यश्चक्रे[५६] श्रेष्ठतमं[५७] मुदा ।।४५।।
यमभृत्यास्तथा[५८] क्षिप्रं[५९] गत्वान्तकां[६०] ऽन्तिकम्। वेपमानाः प्रणम्योचुः कृतान्ताय महात्मने ।।४६।।
भूलोके भूसुरं कञ्चित्पापिष्ठं पतितं शठम्। गृहीत्वा तव सान्निध्यं वयं नेतुं समुद्यताः ।।४७।।
तदागत्य[६१] च नन्दाद्या विष्णुपार्षदसत्तमाः। कोटिसूर्यप्रतीकाशाः शङ्खचक्रगदाधराः ।।४८।।
पीताम्बरधराः सर्वे[६२] वनमालासमन्विताः। स्फुरत्किरीटकटककुण्डलाङ्गदधारिणः ।।४९।।
चतुर्भुजा विशालाक्षा घनोरस्काः[६३] शुभाननाः[६४]। दिव्यचन्दनलिप्ताङ्गा[६५] मुक्ताहारोपशोभिताः ।।५०।।
अप्रमेया महात्मानः सर्वज्ञाः सर्वरक्षकाः। समागत्य निरस्यास्मान् मोचयित्वाथ भूसुरम् ।।५१।।
विमानं सूर्यसङ्काशमारोप्य[६६] सह तेन वै। तदैवोर्ध्वपदं याता वदस्वैतस्य कारणम् ।।५२।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डे
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्य
एकोनचत्वारिंशो ऽध्यायः ।।३९।।

४८–रर्घ्यस्वैतान् –क, रर्घ्यस्वैतान् –ग
४९–भागवत्प्रियाः– ख
५०–शेषाम् –क
५१–तस्यान्यगते –क, तस्याऽपि च गते –ग,घ
५२–चकर्षुस्ते–ख
५३–तदैव–ख
५४–शेवकाः– क
५५–सनातनम् –घ
५६–मुक्तेभ्यो चक्रिरे –क
५८–तदा –ख
५९–गत्वा सर्वे क्षिप्रम् –ख
६०–तदान्तिकम् –क,ख
६१–तदानन्दसुनन्दाद्या –क,ख
६२–शर्वे–क
६३–पीनोरस्काः– क,ख
६४–सुभाननाः– क
६५–दिव्यांगा–ग,घ
६६–शंकाश–ख

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academ

चत्वारिंशो ऽध्यायः

श्रीनारायण उवाच

ततस्तेषां वचः श्रुत्वा कालो विस्मितमानसः। बुद्ध्वा श्रीविष्णुभक्तानां सकृदर्चनवैभवम् ।।१।।
प्रणम्य विष्णुभक्तांश्च वाक्यमाह महच्छुभम्। शृणुध्वं तत्प्रवक्ष्यामि पापिष्ठस्य द्विजन्मनः ।।२।।
विमुक्तिकारणं यूयं[1] चित्तैकाग्र्य[2]-समाधिना। अनन्ताद्या महाभागास्त्रिपाद [3]-भूतिनिवासिनः ।।३।।
नृणां नियतमाध्येयाः सुलभाः सर्वरक्षकाः। अवतीर्णा भुवि सर्वे जीवता[4]-रणहेतवे ।।४।।
तेषां भागवतानां स द्वादशानां महात्मनाम्। कृत्वा प्रतिकृतिं भक्त्या पूजयामास भूसुरः ।।५।।
तत्प्रभावादघं तस्य सर्वं नष्टमभूद् भटाः। गतिं च परमां प्राप्त[5] – स्त्रिपादभूतिं सुदुर्लभाम् ।।६।।
ये[6] जनास्तान्[7] प्रियान् विष्णोः पूजयन्ति स्मरन्त्यपि। कीर्तयन्ति हरेर्गेहे तेषां बिम्बानि भक्तितः[8] ।।७।।
संस्थापयन्ति तान् [9] दृष्ट्वा दूरादेव भयान्विताः। दण्डवत्प्रणमन्तश्च संस्तुवन्तोऽपगच्छत [10] ।।८।।
इत्युक्त्वा धर्मराजेन दूतास्ते भयकम्पिताः। करिष्यामस्तथेत्युक्त्वा गताः सर्वे यथागतम् ।।९।।
तेषां श्रीहरिभक्तानां सकृत्पूजाविधानतः। दुःशीलोऽपि पदं प्राप[11] किं पुनः सन्ततार्चनात् ।।१०।।
तेषां पूजा सदा लोके[12] नाम्नां स्मरणमेव च। गुणानां कीर्तनं चापि सर्वाङ्गध्यानमेव च ।।११।।
जन्मनक्षत्रदिवसेष्वाराधनमनुत्तमम्। वैष्णवेभ्यो महात्मभ्यश्चरित्रश्रवणं सदा ।।१२।।
बिम्बप्रतिष्ठापनं च भक्ष्यभोज्य-निवेदनम्। तन्त्राममन्त्रैः सततं होमश्च घृतपायसैः ।।१३।।
अन्नदानं वैष्णवानां तानुद्दिश्य निरन्तरम्। वस्त्राभरणदानं च पुण्यकर्मफलार्पणम् ।।१४।।
स्नापनं[13] प्रदक्षिणं च सततं पूतवारिणा। सर्वाण्येतानि ये लोके कुर्युस्तेषां स माधवः ।।१५।।
इहाभीष्टानाशु दत्वा ददात्यन्ते परं पदम्। भगवांस्तत्प्रिया श्रीश्च निजपूजापरान् जनान् ।।१६।।
आत्मपूजापरेभ्यश्च मन्येते[14] परमप्रियान्। तान् [15] दृष्ट्वा परमाह्लादः पुत्रसन्दर्शने यथा ।।१७।।
भगवद् [16]-भक्तवात्सल्या[17]-त्पद्मनाभो जगत्पतिः। क्रतुभिश्चाश्वमेधाद्यैरिष्टापूर्तादिभिर्वरैः ।।१८।।
गोदानैर्भूमिदानैश्च स्वर्णदानैर्महाधनैः। तपोभिर्नियमाहारैस्तीर्थयात्रादिभिर्व्रतैः ।।१९।।
अष्टाङ्गयोगैरतुलैः साङ्ख्यैः सत्कर्मणां फलैः। वेदैः शास्त्रैः पुराणैश्च ज्ञानमार्गैः सनातन[18]: ।।२०।।
न तुष्यति जगन्नाथो यथा भागवतार्चनात्। एतेषां सूरिणां[18] जन्म विष्णोरिव समुद्भवेत् [19] ।।२१।।
नैव कर्मनिबन्धः स्यादिच्छया[20] कमलापतेः। स्वरूपरूपसद्गुणविभूत्याद्यान् जगद्गुरोः ।।२२।।

१-युयम् -ख
२-चित्तैकाग्र्य-घ
३-विपादभूती-क
४-नीवोतारण-क,ख
५-परमं प्राप्तः- ख
६-ये -क
७-तान्वया विष्णो-क, तान् वा विष्णुम् -ख
८-भक्तिः- क,ग
९-ताम् -क,ग
१०-संस्तुवन्नोपगच्छथ -क, संस्तुतो दूरगच्छथ -ख
११-प्राप्य-क, प्राप्तः- ख
१२-कार्या-घ
१३-स्नपनम् -ख,ग
१४-मन्यते -घ
१५-ताम् -क,ग
१६-भागवत्-क,भगवत् -ख, भवते -ग
१७-वात्सल्यो-ख
१८-शूरिणाम्-क
१९-समुद्भवः- क,ख,ग
२०-स्यादिच्छया-क,ख

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

त्रिपादभूतौ विख्यातान् प्राकृतानां नृणां भुवि। उत्पन्नाः प्रकटीकर्तुं सूरिणो मुक्तिदायकाः ॥२३॥
अतस्तान् पूजयेन्नित्यं पण्डितोऽनन्यसाधनः। विष्णुभक्तान् द्विजान् यस्तु मर्त्यभावेन मन्यते[२१] ॥२४॥
स सहस्राणि[२२] जन्मानि तिर्यग्[२३] योनिषु जायते। विष्णुभक्तं[२४] महाभागं[२५] भोजयेद् यस्तु मन्दिरे ॥२५॥
तेन पत्युः श्रियः पूजा कृतैव शतवत्सरैः। निष्कमात्रं सुवर्णस्य[२६] वैष्णवाय महात्मने ॥२६॥
यो दद्यात्तेन हेमाद्रितुल्यं दत्तं भवेद् धनम्। तदीयाङ्घ्रिरजः[२७] प्राप्य कृतकृत्यं न मन्यते ॥२७॥
स नरः पशुरेव स्याद् हरिस्तस्य पराङ्मुखः। यस्तु मार्गपरिश्रान्तं महाभागवतं द्विजम् ॥२८॥
अनन्यश्रद्धया भक्त्या कुर्यात्[२८]-च्छ्रमनाशनम्[२९]। भवमार्गश्रमो नष्टो भवेत्तस्य न संशयः[३०] ॥२९॥
अर्घ्यं[३१]-पाद्यादिभिर्यस्तु पूजयेद् वैष्णवोत्तमम्। देवैः सम्पूजितो दिव्यैरर्घ्यपाद्यादिभिः सदा ॥३०॥
सङ्कल्पितं वैष्णवानां पूजादानादिकं नरः। यो निवारयितुं चक्रे मानसे[३२] हीनबुद्धिना ॥३१॥
दिवं[३३] प्रति सुरैस्तस्य गमनं विनिवारितम्। दूषयेद् भगवद्भक्तं यस्तु वाक्यैर्नराधमः ॥३२॥
मूको भवति जन्मानि सहस्राणि शतानि सः[३४]। यस्तु दृष्ट्वा हरेर्भक्तमनुत्थाय स्थितो यदि ॥३३॥
पाषाणत्वमवाप्नोति चिरकालं स मानवः। पूजयेद् भगवद्भक्तं वासोऽलङ्कारभूषणैः ॥३४॥
सम्पद्भिः पुत्रपौत्रैश्च वंशस्तस्याभिवर्द्धते[३५]। तैलाभ्यङ्गाङ्गसंवाह[३६]-ताम्बूलव्यजनादि[३७]भिः ॥३५॥
वैष्णवं तोषयेद् यस्तु यस्य तुष्टो जगत्पतिः। विहाय वैष्णवान् यस्तु हरिमभ्यर्चयेत्सदा ॥३६॥
वृथा स्यात् तस्य सा पूजा न प्रसन्नो हि केशवः। अनधीतो हरेर्भक्तस्त्वधीताद् विप्रपुङ्गवात् ॥३७॥
भृशं श्रेष्ठतमो ज्ञेयो भक्तिहीनाद्[३८] द्विजाद् वरः[३९]। शूद्रो वा भगवद्भक्तो वेदिनो भक्ति[४०]-वर्जितात् ॥३८॥
गरिष्ठः सर्वतोऽभक्तः श्वपचादधमो नृणाम्। भगवद्भक्तिहीनेन यद् यत्कर्म कृतं द्विजाः[४१] ॥३९॥
तत्सर्वं राक्षसैः प्राप्तं[४२] निरयं चाधिगच्छति। विष्णुबिम्बप्रतिष्ठायां[४३] वैष्णवानां महात्मनाम् ॥४०॥
शतापिका प्रतिष्ठेति प्रजगु[४४]-र्ब्रह्मवादिनः। ब्राह्मणादिचतुर्वर्णा भगवद्धेतिचिह्निताः[४५] ॥४१॥
समर्पितात्मसर्वार्था यदि लोकगुरौ हरौ। एते भागवताः प्रोक्ता नान्ये वेदविदां वराः ॥४२॥
चिह्नितं[४६] शङ्खचक्राद्यैः श्वेतमृत्पुण्ड्र[४७]-धारिणम्। तुलसीनलिनाक्षाणां दधानं मालिकाद्वयम् ॥४३॥
दृष्ट्वा तं पूजयेत् सम्यग् यथा नारायणं प्रभुम्। अङ्कितं भगवच्चिह्नैर्विप्रं यस्तु न पूजयेत् ॥४४॥
सप्तजन्मार्जितं पुण्यं तत्क्षणा[४८] – त्तस्य नश्यति। अन्वहं भोजयेद् यस्तु वैष्णवं हरिलाञ्छितम्[४९] ॥४५॥

२१–मन्यसे–क
२२–सहस्राणि च–क,ख
२३–तिर्यग्योनिषु–क
२४–भक्तो–क,ख,ग
२५–महाभागो–क,ख,ग
२६–सुवर्ण च– क,ख
२७–तदीयाङ्घ्री –ख
२८–कुर्याद् भक्त्या–घ
२९–तद्भ्रमनाशम् –क
३०–संशयः– क,ख
३१–अर्घ –ख,ग
३२–मानसम्–ग,घ
३३–दिव्यम्–ख
३४–शः– क
३५–वर्धते–क
३६–संस्क–क, संस्कार–ख
३७–वासनादिभिः– क, वसनादिभिः– ख
३८–भक्तिहीनो–क,ख,ग
३९–द्विजावरः– क,ख, द्विजोवरः– ग
४०–भक्त –क
४१–सदा–क,ख, द्विज–घ
४२–नीतम्–ख
४३–प्रतिष्ठाय–क
४४–प्रजग्मुर्–क,
४५–चीह्नितः– ख
४६–चिन्हिता–क
४७–मृत्पिण्ड–क,ग, श्वेतमृत्पुंड्र–ख
४८–तत्क्षणम्–क,ख
४९–सांप्रदाय–ग घ

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

तद्भुक्ते श्रीपतिः साक्षाद् भुङ्क्ते[५०] एव न संशयः। दृष्ट्वा वैष्णवसन्दोहं न नमस्यति यो नरः ।।४६।।
प्रदक्षिणां[५१] न कुर्वीत[५२] हरिस्तस्मै प्रकुप्यति। तुलसीकाननं कृत्वा पोषयेद् यः सनातनः ।।४७।।
तेन सम्पूजितो विष्णुरखिलैरुपचारकैः। माधवं यः प्रतिष्ठाप्य नित्यपूजारथोत्सवैः ।।४८।।
अर्चयेद[५३] –र्चितो देवैरब्जयोनिपुरोगमैः। परमं पदमासाद्य मोदते स परः पुमान्[५४] ।।४९।।
श्रियं भूमिं च नीलां[५५] च सेनेशं[५६] विहगेश्वरम्। अनन्तादीन् पारिषदान्[५७] भक्तानन्यान् महात्मनः ।।५०।।
यः प्रतिष्ठापयेल्लोके रमते[५८] हरिणा समम्। कोमलैस्तुलसीपत्रैर्यः शाल[५९]–ग्राममर्चयेत्[६०] ।।५१।।
तस्य श्रीः श्रीपतिश्चैव तुष्येतामादिदम्पती। गुरुरेव हरिः साक्षात् सन्तुष्टः स्याद् हरिः सदा ।।५२।।
क्रुद्धे[६१] सति सदा क्रुद्धस्तस्मात्सम्पूजयेद् गुरुम्। त्रिदण्ड[६२]–धारिणं दृष्ट्वा यतिं विज्ञानसाधनम् ।।५३।।
प्रणमेत्पूजयेद् यस्तु भगवद्भक्तिमान् भवेत्[६३]। वैराग्यज्ञानभक्त्यादिरूपश्रेयःप्रदायकम् ।।५४।।
महायोगीश[६४]–माहात्म्यमिदं मुक्तिप्रदं नृणाम्। आयुष्यं श्रीकरं भद्रं यशस्यं विजयावहम् ।।५५।।
धर्म्यं पवित्रं पापघ्न[६५]–मारोग्यकरमुत्तमम्। यः श्रावयेत्सदा नृणां स्नातः पुण्यनदीषु सः ।।५६।।
सर्वयज्ञफलं लब्ध्वा हरेः प्रियतमो भवेत्। यः पठेच्छृणुयाद् भक्त्या माहात्म्य[६६]–मिदमुत्तमम् ।।५७।।
यं यं चिन्तयते[६७] कामं तं तमाप्नोत्यसंशयम्[६८]। मुक्तिकामो लभेन्मुक्तिं श्रीकामो लभते श्रियम् ।।५८।।
सर्वार्थसिद्धिं सम्प्राप्य लभेदन्ते परं पदम्। लिखित्वैतं[६९] त्वपुस्तकं यो वैष्णवाय महात्मने ।।५९।।
दद्यात्तस्य गृहे[७०] नित्यं श्रीस्तिष्ठत्यनपायिनी ।।६०।।

महायोगिनां द्वादशानां चरित्रं
परं[७१] धाम नाथस्य विष्णोः प्रियं यत्[७२]।
महादीनकालात्सुलग्नप्रकृत्याः* (?)
सदा श्रोतुकामान् विमुक्तान् करोति ।।६१।।

५०–तदा यागहविर्भुङ्क्ते–ग,घ,
भक्तेच सर्वदा –क, भुक्ते एव न संशयः– ख
५१–प्रदक्षिणम् –क,ख
५२–कुर्वीत –ख
५३–अर्च्यादानार्चितो–क, अर्च्यदानार्चितो–ख
५४–पुरःसरः– क,ग,घ
५५–लीलां च–ग,घ
५६–शेनेशम् –ख
५७–परिषदो–क,ख, पारिषदो–ग,घ
५८–रम्यते –ग
५९–सालग्राम–ख, सालिग्राम–ग
६०–पूजयेत्–क
६१–कुद्धाप्रति तदा कुद्धस्–क,
कुद्धो यदि तदा कुद्धस्–ग,घ
६२–कृदण्ड–ग,
६३–भक्तिमानसः–क, स वै–ख,ग
६४–महायोगीनाम–ख
६५–पापघ्नं आरोग्य–क,ख,ग,घ
६६–महात्म्यमिद–ख,ग
६७–कामयते चित्तम्–क, कामयते चिते–ख
६८–शंसयः– ग, शंशयः– क,ख
६९–लिखित्वैतत्–क
७०–ग्रहे–क,ख
७१–परमम् –क
७२–प्रियं यः– क, प्रियाणाम्–ग
*–महानदीकालसुलग्नप्रकृत्याः– क

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

इत्येतदाख्यानमनुत्तमं शुभं
योगीश्वराणां[७३] महतां मनोहरम्।
भक्त्या नरो यः शृणुयात् पठेत्[७४] सदा
सौभाग्यवान् गच्छति तत्परं पदम् ।।६२।।

इति श्रीमद्भार्गवोपपुराणे उत्तरखण्डयो
नरनारायणसंवादे महायोगिमाहात्म्ये
चत्वारिंशो ऽध्यायः ।।४०।।

श्रीमद्भार्गवोपपुराणं समाप्तम्

— ० —

७३–योगीश्वराणाम् –ख

७४–पठेद् वा– क, ख, ग

-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Acad

परिशिष्टानि

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academ

0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Acad

१. श्रीमद्भार्गवोपपुराणस्य श्लोकार्द्धानुक्रमणिका

(अ)

अंगुष्ठ-तर्ज्जनद्वीप० ४.४८
अकरोद् द्रव्यसिद्ध्यर्थं ६.४७
अकरोद् विष्णुभक्तानां ११.१४
अकारवाच्यस्त्वं देवः ३४.२४
अकालवृष्टिं महतीं स ४.३५
अकुर्वन् हस्तपादाग्र० १४.३७
अक्षपादपदाम्भोज० १५.२९
अक्षपादमुखं पश्यन् १३.१५
अक्षपादस्तु तं चित्रं १३.१५
अक्षपादान्तिकं गत्वा १२.१७
अक्षयं यौवनं प्राप्तमिति ११.३३
अक्षराय परेशाय १४.२५
अक्षिसञ्जनात् पादे ६.९७
अगमत् परमं स्थानं १६.८
अग्निं प्रदक्षिणीकृत्य २९.१४
अग्निर्वा नहि लोकाश्च ३८.३७
अग्निहोत्रपुरे श्रेष्ठे २८.२६
अग्नेः समीपे देवाय २९.१४
अङ्कितं भगवच्चिह्नैः० ४०.४४
अचलोऽप्यस्य संस्पर्शाद् १०.२०
अचिद्रूपमिति ज्ञेयं ४.१४
अचिन्त्यं नित्यमव्यक्त० ४.१२
अचिन्त्यमप्रमेयम् ४.७०
अचिरेणैव कालेन यौवनं ७.८६
अच्युतः शाश्वतः कृष्णो ३४.२३
अच्युताङ्घ्रिजगङ्गायाः १५.२२
अजाण्डं सर्वतो व्याप्ता० ९.१०
अजायताद्भुतश्रीशः २१.५
अजीर्णाहारदोषेण ५.४०
अञ्जनाद्रीशरङ्गेश० १६.१८
अणीयांस्त्वणोश्चापि ३५.२०
अतस्तान् पूजयेन्नित्यं ४०.२४
अतिदूरमनुव्रज्य १०.५१
अत्यन्तमृदुलां शुभ्रां १०.७७
अत्यादरेण कृपया १.३७
अत्युग्रतलसत्कायं २५.१४
अत्र कश्चिन्महायोगी १०.३७
अत्र स्थितः किमर्थं ५.२३
अत्र स्थितानां मर्त्यानां ५.३
अत्रैते मद्भक्तवर्या ५.२४
अथ कले गते तस्मिन् २.२
अथ काले गते तस्मिन् १५.४०
अथ तं मुनिमादाय गृहं २३.१
अथ त्रयस्ते योगीशाः ७.१
अथभार्गवयोगीश० ११.१६
अथ रात्रि यथान्यायं २३.२०
अथ रात्र्यां व्यतीतायां २३.१८
अथवा तस्य सद्वंशस्तिष्ठेद् १५.४२
अथवाप्यपरे केचिदासन् २०.२२
अथ विष्णुपथे लक्ष्मी० ६.९
अथ व्याघ्रपुरे पुण्ये ८.३
अथाग्निपुर्यामाविश्य ८.७
अथामात्याः पुरः १८.१४
अथोत्थाय निशायां सा २२.५४
अथोपनयनं चैव चक्रे २२.८
अदधाच्चक्ररूपेण २.३३
अदृश्योऽभूत्सद्य० ६.३५
अद्भुतानि परिज्ञानि ११.१
अद्य प्रभृति लोकेषु ६.३८
अद्य मज्जन्म सफलं ११.८
अद्य मे सफलो यज्ञ० १३.९
अद्याज्ञानात्कृतमिदं ३१.२२
अद्यावरोधे भूमीशः १६.२९
अद्यैव खनिकृष्णाख्य- ११.३७
अद्यैव गच्छ त्वरितं २५.१०
अधश्चोर्ध्वं च ३७.२०
अधीतो निगमान् सर्वान् ३४.७
अधुना ह्यागतो राजन् १९.७२
अधुनैव हनिष्ये त्वां ३२.२५
अधुनैवाऽनयध्वं मे १८.१२
अध्यास्ते श्रीकरः २७.३६
अनधीतो हरेर्धर्मम् ४०.३७
अनन्तः सगुणः साक्षी ४.१५
अनन्तकल्याणगुण०२७.४७
अनन्तरं भूतयोगी ४.३७
अनन्तरं महात्मानो ६.११
अनन्तरं श्रीनिवासस्थले ८.२
अनन्तविष्वक्सेना० ६.३२
अनन्तविष्वक्सेनाद्यैः २०.५०
अनन्तविहगेन्द्राद्यैर् ० ८.४४
अनन्तशयने पुण्ये ८.२५
अनन्तशयने पद्मदेश० २८.४३
अनन्तादीन्पारिषदो ४०.५०
अनन्ताद्याः पारिषद्या १.५३
अनन्ताद्या महाभाग० ४०.३
अनन्ताद्यैर्नित्ययुक्तैः २.४४
अनन्ताद्यैर्नित्ययुक्तैः २७.६
अनन्ताद्यैर्नित्ययुक्तैः ३२.४
अनन्तार्कप्रकाशाभ्यां २६.४०
अनन्तो गरुडश्चैव १.४७
अनन्यदेवताभक्त १७.३१
अनन्यमनसस्तस्य १५.४४
अनन्यशरणोऽहं ते ३८.१६

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

अनन्यार्हस्य दासस्य ३८.१५
अनपत्यस्तदा कार्तिः १४.१७
अनपत्यस्तदा राजा ७.७९
अनपत्यस्य मे दैव० ९.३०
अनपत्योद्भवं ज्ञात्वा ७.८४
अनपत्यो विष्णुभक्तम् ९.२६
अनया पूजया तस्मात् ३२.२०
अनर्घ्यनानाविधरत्न० १९.२
अनर्घ्याणि समागृह्य ३२.२०
अनागतेषु पान्थेषु ३२.८
अनादयन् दुन्दुभींश्च १८.४३
अनित्यस्य शरीरस्य ३९.१३
अनिर्दिष्टं मया पूर्वं १६.३९
अनुक्तत्वात्सदा तेन १९.६३
अनुज्ञां तेन संप्राप्य १०.३४
अनुज्ञां देहि मे देव ५.२९
अनुज्ञां स तया प्राप्य २०.३९
अनुज्ञातो मया धीरया ५.४६
अनुत्तमाङ्घ्रयो विष्णु० २८.३१
अनुस्मरन्नेतदर्थं सदा २१.१५
अनेककोटिसूर्याभि० ९.८९
अनेकचण्डकिरण० १५.४०
अनेन हेतुना लोके १२.३५
अन्तःपुरादिनिर्गत्य १६.४६
अन्तर्यामिशुभार्चाश्च १५.६२
अन्ते परमवाप्नोति १५.७५
अन्नं चतुर्विधं नित्यं ६.५३
अन्नं सङ्गृह्य नियतः २२.२५
अन्नदानं वैष्णवानां ४०.१४
अन्येषां सर्ववर्णानां ६.५६
अन्यो ऽन्यं सम्परिष्वज्य १०.४१
अन्यो ऽन्यमेवं शपथं कृत्वा २२.४७
अन्यो ऽन्यमतसङ्गावशात् ४.३२
अन्यो ऽन्यालिङ्गनकरा ४.२८
अन्वहं भोजयेद् यस्तु ४०.४५
अन्वहं वर्द्धमानाङ्गो २१.६
अन्वहं विष्णुभक्तानां ३१.२५
अपराधः कृतोऽस्माभिः १३.३३
अपराधसहस्राणि १२.२३
अपवर्गं ददौ तेभ्यः ३३.२२
अपश्यत् तत्प्रभावेन १५.५७
अपश्यद् दीप्यमानं तं ९.७५
अपहरयाथ दम्पत्योः ३२.२०
अपिधानादिदम्पत्योः ५.१७
अपृष्ट्वा तैः समा० ५.२२
आजमेधा महात्मानः ३९.५१
अप्राकृतजनाकीर्णम् १९.७३
अप्सारोभिः कृतव्याप्तं ५.३२
अब्जासिखेटैः ५.१०
अभयं सर्वलोकेशाम् ७.३४
अभारं कौस्तुभमणिं २.३०
अभारं शार्ङ्गरूपेण २.३३
अभवत्राञ्चजन्यांशो २.७
अभवन् पापमतयो १७.२२
अभिवन्द्य सुरांश्चाष्टाः ५.५१
अभिवन्द्यैवं योगिभ्यः ६.५०
अभिष्टुत्य स्तवैर्दिव्यैः ८.३८
अभीष्टदाश्च सर्वेषां २४.३
अभुक्तशेषागोदाया २६.२८
अभ्यर्चयन् हरिद्वारे ५.६१
अभूल्यरत्नखचिताम् १०.९
अभ्रान्तकोमलतनुः १४.३८
अयमेव परात्म० ३८.४६
अयमेव महामायो ३२.२७
अयोध्यां समनुप्राप्य ५.५१
अयोध्या मम वैकुण्ठं ३.१८
अयोध्यायां महाभागः २७.१३
अरीणां विकटानां च २७.४८
अर्घ्यपाद्यादिपूर्वेण ६.४७
अर्घ्यपाद्यादिभिः सर्वैः ३९.३८
अर्घ्यपाद्यादिभिर्यस्तु ४०.३०
अर्चयित्वा यथान्यायम् ८.१२
अर्चयित्वा यथान्यायम् १८.५
अर्चयेदर्चितो देवैः ४०.४९
अर्चारूपं हरिं नित्यं २८.५८
अर्चावतारकरूपेण १५.२४
अर्चावताराः सन्त्यत्र २६.३५
अर्चाविग्रहपूजैव सुलभा २८.५४
अर्चाविग्रहरूपेण २८.४४
अर्चाभूतांरिछ_यः पत्युः २९.१
अर्चास्थानानि दिव्यानि २८.६०
अर्चास्वरूपाः सौलभ्या २८.४६
अर्चास्वरूपिणं देवम् २८.५३
अर्चास्वरूपिणश्चापि २८.४९
अर्थं निवेदितुं प्राप्ताः १७.१
अर्थकामानपेक्षेषु १८.३४
अर्थपञ्चकतत्त्वज्ञाः ३७.२३
अवगच्छथ मूर्खं मे १८.२२
अवतारकथा दिव्याः २४.२
अवतारान् हरेर्दिव्यान् १६.१६
अवतीर्णा भुवि सर्वे ४०.४
अवतीर्णासि जननि २०.३५
अवन्त्यामवनीनाथं ५.५७
अवन्त्यामवनीनाथः २७.१८
अवन्तीक्ष्य महात्मानः ७.६८
अविद्याखण्डिनीं विद्या १५.३८
अविद्यामयमज्ञानम् २.३५
अव्यक्तस्त्वमेवसत्यम् ३४.२७
अशक्तोऽहं करिष्यामि ३६.८
अशेषक्षेत्रयात्राणाः ८.३०
अशेषजगतां मात्रा १५.२
अशेषजीव-कोटीनाम् १.३५

-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Acade

अश्वत्थमूले संतस्थौ २२.५६
अश्वारोहणहेलाय १२.५५
अश्वारूढापि व्यजायन्त ३८.२९
अष्टाक्षरमनुश्रेष्ठ०१५.३३
अष्टाक्षरेण मन्त्रेण ५.५
अष्टाङ्गयोगैस्तुलैः ४०.२०
अष्टादशसुसंस्कारै० १०.१५
अष्टोत्तरसहस्रैश्च २७.४६
अष्टोत्तरसहस्रैस्तु ६.१३
असङ्ख्यमेतत् ६.५४
असङ्ख्यशुल्कं सौवर्णं २४.४१
असङ्ख्यहेमाण्ड १९.९
असङ्ख्याजाण्डसङ्घानि १२.२९
असहन्तस्तस्य पूजां १३.११
असूत वनमालांशं २२.७
अहित रत्नमयं रम्यं २८.१६
अस्त्रभूषणरूपाणि ३४.२१
अस्थिमांसादिसङ्घीर्णा० ३९.२४
अस्माकं निगमान् देहि १२.६७
अस्माकमपराधानि १३.२९
अस्मात्क्षेत्रात्परम०३८.४६
अस्मादुपायो नास्त्यन्यो० ३१.६
अस्माद् दुःखान्मोचयामि २३.१५
अस्माभ्रान्ति वरं २३.३९
अस्मिन् पदार्थत्रितये ४.१७
अस्मिन् मायामये गर्ते १.१४
अस्मिन् वने योग–धरो ९.७५
अस्य प्रभावो ह्यतुलो ९.९२
अस्य श्रीरङ्गनाथस्य ३३.१३
अस्य हेतुरिति ज्ञात्वा १२.१७
अस्याः समुद्भवं वक्ष्ये २६.९
अस्याभीष्टं प्रदास्यामी० ३२.११
अहं करोमि यदि चेद् २२.३४
अहं काञ्चीपुराधीशो ३३.७
अहङ्कारविनिर्मुक्तः ३८.१७
अहं तु किं पुरस्त्वम० २२.४५
अहं तेभ्यः प्रदास्यामि १.४०
अहं दुरात्मा दुर्बुद्धिः १२.१९
अहमप्यनुयास्यामि २५.१०
अहमर्थं च शिलेपं ४.११
अहमेनं मोहयिष्ये २२.४६
अहमेव वृणे कन्या० २६.३१
अहर्निशं तु त्वत्सत्यं १७.१
अहल्या शापमुक्ता० १०.३२
अहीन्द्रवीन्द्रसेनेन्द्र० १३.२४
अहोबले सुवर्णाद्रौ २७.४५
अहो भाग्यमहो भाग्यं २१.३२
अहोरात्रं गायमानो २१.११

(आ)

आकर्णविस्तृतोत्फुल्ल० १३.२२
आकाशनगरे चित्रे २८.२२
आकाशेन्द्रौ च सम्प्राप्तौ ३६.३२
आक्रान्तलोकत्रितयौ १०.५६
आक्रान्तलोकत्रितयौ १५.१५
आगच्छन् मधुरां शीघ्रं २४.४३
आगत्य परमव्योम्नो १५.४
आगमांश्चापि शास्त्राणि २५.९
आचार्यः परमं दैवं स १५.६७
आजग्मुर्वैष्णवाः केचित् १७.३४
आजानुबाहुं शरदिन्दु० ७.८
आजानुबाहुं सुमुखं ४.५३
आतता चरती चैव ९.५३
आत्मनः परमाचार्य ११.११
आत्मन्यास इत्युक्तो २.३१
आत्मन्यासो गुह्यतमः २.२८
आत्मन्येव विनीतात्मा ९.१८
आत्मपूजापरेभ्यश्च ४०.१७
आत्मसंन्यास इत्युक्तो २.३८
आत्मानं कौस्तुभ इति २.३१
आदर्शस्था–कृति० ५.११
आदित्यवर्णं तमसः ३८.३४
आदित्यो निम्बभरया० १२.१५
आदिमध्यान्तरहितः ३४.२६
आदिमध्यान्तरहित० ३६.२९
आधारपद्मेतन्मध्य० ९.५८
आनन्दगद्गदग्रीवौ ४.६८
आनन्दयति गोविन्दं २०.३२
आनन्दोदीर्णबाष्प० ४.५७
आनर्धुस्संसतर्वैदिभ्यः ७.३५
आपश्च पृथिवी विश्व० ३७.१७
आमोदलोके परमे तथा २७.२
आम्नायचौरहरण०१२.५०
आम्नायशिखरं रङ्गं ७.४२
आयुरन्नामयं प्राप्य १५.७५
आयुरारोग्यमैश्वर्यम् ८.४६
आयुष्यं श्रीकरं भद्रम् ४०.५५
आराधयन्ति ये भूमा० ३९.४
आराधयन् सहस्राणि तस्थौ २१.९
आराधय महाराज ११.३५
आराधय सदा भक्त्या ३९.३७
आराधयिष्ये तपसा १४.१७
आराध्य तुङ्गशयन० ७.३६
आरोप्य वर्द्धयामास २२.१६
आरोप्याण्डमतीत्याथ ३९.४४
आर्तत्रपति घातीनां ७.५६
आलये शेषपर्यङ्क० ११.३७
आलवालानि पूलेषु २६.४
आलोड्य दुर्पतान् ९.६९
आवर्तैर्बहुभिः कीर्णाम् ३६.१६
आवश्यकमया प्रार्थ्यम् ५.२५
आवां च तुल्यवयसौ ११.३१
आविरभूच्छ्रया सार्द्धं ३४.९

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

आसिरारीत्पुरस्तस्य १५.५
आश्रयामासतुस्तौ च ३६.४
आश्रितस्य सुधार्तिं ३३.५
आश्रिताभयदः श्रीमान् २७.१९
आश्रितानां सदा तेषां ५.१९
आश्रित्य तस्मात्तरुमाप्य ३६.५८
आश्वास्य कृपया नारीं २२.५०
आश्विने विष्णुनक्षत्रे २.९
आषाढे पूर्वफाल्गुन्यां २६.६
आसने प्राङ्मुखः १५.५
आसने सिंहसंस्थाने ९.५५
आससाद पुनः श्रीमद० ३३.२८
आससाद पुनः श्रीमद् ३३.२८
आससाद पुनः श्रीमद० ३८.५०
आसाद्य मधुरापुरीं ८.१८
आसारकरुणावर्षम् ४.५
आसीत्परमहर्षो १.७
आस्वाद्य चरणाम्भोज० २१.३७
आहूय ज्ञापयामास २१.३०
आहूय नर्तकीवंशे २२.३९
आहूय पुष्पधन्वानम् ५.३१
आहूय मन्त्रिणश्चैव १८.९
आहूया इष्टाः श्रेष्ठाम् ९.११

(इ)

इक्ष्वाकोर्वरदः साक्षात् २८.१८
इति चिन्तापरश्चासीत् २६.८
इति ते स्तोत्रयामास ३८.४७
इति तद्वचनं श्रुत्वा २.१
इति तस्मिन् प्रार्थयति ३१.२३
इति तस्मिन् ब्रुवाणे तु ३०.१४
इति तस्य महप्राज्ञ ४.७
इति तां सन्दिदेशाथ २२.३९
इति नामाकरोत् ब्रह्मा ९.४
इति निश्चित्य मनसा ९.३१
इति निश्चित्य मनसा १४.१८
इति निश्चित्य मनसा १५.४३
इति निश्चित्य मनसा २२.१५
इति निश्चित्य मनसा ३३.२०
इति पप्रच्छ भर्तारं २२.३३
इति पूर्वं प्रतिज्ञातं ३०.१३
इति पृष्टोऽब्रवीत्तेन १४.३
इति प्रहर्षितो भूत्वा ३२.१७
इति ब्रुवति मौनीन्द्र ३४.२
इति ब्रुवति सर्वेशे २६.३
इति ब्रुवन्तस्तन्यो० १६.३१
इति ब्रुवन्त्यां पद्मायां० २३.१३
इति ब्रुवन् द्रुतं गत्वा २१.३३
इति ब्रुवाणे श्रीरामे १९.२२
इति ब्रुवाणेषु तदा पार्थेषु १८.२५
इति मत्वा भद्रबाहुः २४.१७
इति विज्ञाय ते विप्रास् ० १३.३०
इति विज्ञाय रङ्गेशं २८.५४
इति सङ्कल्प्य मनसा ३२.२२
इति सङ्कल्प्य मनसा ३३.१४
इति सञ्चिन्तयन् १०.६३
इति सञ्चिन्तयन्निद्रा ३६.९
इति सञ्चिन्तयन् मनसा २७.१७
इति सम्प्रार्थयन्तं ३९.३२
इति सर्वेषु देशेषु २४.४२
इति स्तुत्वा प्रणम्याथ १०.३३
इति स्मृत्वा पलायन्त २१.२३
इत्थं प्रधानं बुद्धिं २.३६
इत्यमन्यन्त तेषां १०.३७
इत्यापन्न्य तदा न्यो न्यं १८.३
इत्युक्तं वचनं तेषां १६.३०
इत्युक्तं वचनं श्रुत्वा १२.११
इत्युक्तः प्रियया देवः २२.३७
इत्युक्तः शम्भुना तेन ९.८३
इत्युक्तः स पुनः प्राह १२.२०
इत्युक्तवति देवेशे १०.७५
इत्युक्तवत्यां पद्मायां २१.२९
इत्युक्तवन्तं ११.४१
इत्युक्तस्तेन संहृष्ट १२.२५
इत्युक्ता तेन भर्त्रा २३.३३
इत्युक्ता धर्मराजेन ४०.९
इत्युक्तायां तु पार्वत्यां ९.७७
इत्युक्तेऽभक्तवर्यापि २३.३३
इत्युक्तेऽभगवांस्तस्मिन् ३२.२७
इत्युक्ते लक्ष्मणमुनी ३४.५१
इत्युक्तो यादवो माता ३६.७
इत्युक्तो योगिना शिष्ट० १०.११
इत्युक्तौ तेन हरिणा १४.४६
इत्युक्त्वा ऽङ्गमादाय १९.६६
इत्युक्त्वाज्ञापयामास १६.४०
इत्युक्त्वा तं परिक्रम्य ३६.१२
इत्युक्त्वा तं परित्यज्य ३६.५७
इत्युक्त्वा तद् विलासार्थं २२.३८
इत्युक्त्वा तमुपस्पृश्य २३.२९
इत्युक्त्वा तान् समादिश्य १७.२०
इत्युक्त्वा तेन दत्तां ३०.२६
इत्युक्त्वात्मसमैः शूरैः ३१.६
इत्युक्त्वा ध्यायवैः १२.६६
इत्युक्त्वा न्तर्धे ३३.८
इत्युक्त्वा न्तर्धये स्वामी ३०.३७
इत्युक्त्वा न्तर्हिते देवे १४.२९
इत्युक्त्वा न्याः सजः २६.२८
इत्युक्त्वा परयतां तेषां १८.४०
इत्युक्त्वा पुण्डरीकाक्षः ३५.२१
इत्युक्त्वा पुरतस्तस्य १०.१०
इत्युक्त्वा भगिनी ज्येष्ठा २२.४४
इत्युक्त्वा रामचन्द्रोऽपि १९.७२
इत्युक्त्वा लक्ष्मण० ३४.४९

C-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Acade

इत्युक्त्वा वसुधाधीशस्० १९.४४
इत्युक्त्वाऽऽशीर्विषं घोरं १८.३७
इत्युक्त्वा शेषपर्यङ्क० १२.५
इत्युक्त्वाश्रुपरिक्लिन्नौ १४.४४
इत्युक्त्वा स पुरीं रम्यां १९.५१
इत्युक्त्वा स पुरोधा ३२.२६
इत्युक्त्वा स्वान्तिकं नीत्वा ३२.२९
इत्येतद् वचनं श्रुत्वा ३.२७
इत्येतदाख्यानमनुत्तमं ४०.६२
इत्येवं प्रार्थितस्तेन १३.१८
इत्येवं याचमानं तं २६.३०
इत्येवं वाक्यमाकर्ण्य ११.३६
इत्येवं संस्तुतस्तेन १०.५९
इत्येवं संस्तुतस्तेन १५.१८
इदं गुह्यतमं लोके २६.३८
इदं गृहाण योगीन्द्र ९.४३
इदं ग्रसित्वा कल्पान्ते ३८.२०
इदं तु धर्ममेवेति ३०.३४
इदं चित्रं रत्नाढ्यं ३२.२१
इदं सत्यमिदं सत्यं २५.२६
इदमेव परं तत्त्वमित्यभूत् २४.४५
इदानीं गणिकासक्तो २३.६
इन्दिरानाथसदृशो १४.९
इन्दीवरदलश्यामं ७.४४
इन्द्रनीलनिभः श्यामः ६.२०
इन्द्रनीलमणिश्यामं ५.६७
इन्द्रनीलमणिश्यामं ३६.२३
इन्द्रनीलमणिश्यामः १०.६४
इन्द्रनीलोत्पले दिव्ये ३.३
इन्द्रियाणि दशेमानि २.३४
इन्द्रियाणि दशैकं च ४.१३
इन्द्रियाद्विमहङ्कारम् २.३६
इमामेव पुरा प्रश्नम् १.१७
इमानि भूषणान्यत्र १८.२
इष्टापूर्तादिकं नित्यं १६.१४
इह जन्मवतां पुंसामुषिता २४.३१
इह लोके सुखं प्राप्य ७.९३
इहामीष्टानाशु दात्रा ४०.१६

(ई)

ईदृशं करुणाब्धे २३.१०
ईदृशं कामुकं कर्तुं २३.११
ईदृशं रूपम० ३४.४५
ईदृशस्यापि भोगेषु २२.३२
ईदृशेन त्वया शिष्टौ ३४.४७
ईदृशेषु स्त्रियोऽङ्गेषु ३९.२३
ईशानवरदस्त्वं तं ७.२७
ईश्वरस्त्वहमेवात्र ४.१४
ईश्वराख्यमुनेः पुत्रो ३५.२०
ईश्वरार्थ इति ख्यातो ३५.३
ईश्वरीं सर्वभूतानां २०.२३
ईषदाचन्तमुपति० ९.५२

(उ)

उग्रबीजाक्षरयुतै० ३४.४२
उतामृतत्वस्येशान०३४.३५
उतामृतत्वस्येशानो ३८.२६
उत्तमे सङ्गमग्रामे २८.३४
उत्तरर्क्षे समुत्पन्ना २०.६
उत्तरां दिशमागच्छान् १०.३
उत्थाप्य संपरिष्वज्य १९.२०
उत्थाय निभृतः प्रह्वः १९.६६
उत्पद्यन्ते प्रवर्तन्ते २०.२०
उत्पन्नाः प्रकटीकर्तुं ४०.२३
उत्पलावर्तकक्षेत्रे २८.२३
उत्पलावलिके शौरि० ८.४
उदग्रांसं दीर्घतनुं ७.४८
उदरं नाथनाथक्याः १४.३१
उदारमसिकाण्डं १०.७१
उदारतुलविद्योत० १३.२१
उद्धर्तुं लक्ष्मणो योगी ३८.५३
उद्धर्तुकामस्तां भूमिं २६.१०
उद्धर्तुकामा तान् २०.३
उद्धर्तुकामो निखिलां ३५.९
उद्बाहुमुग्मबिलग० १०.६८
उद्यदादित्यविकसत् ३६.४१
उपदिशामो यच्छ्रेयः ३९.३३
उपदिश्य न्याससयोगं ५.५६
उपदिश्य न्याससयोगं ६.३८
उपदिश्यैवमखिलं १५.६४
उपदेश्यथ सर्वेषाम् १.५०
उपदेशं कुरु ब्रह्मन् ३५.१६
उपधानीकृतौज्ज्वल्य १२.४५
उपनयनं क्रमाच्चक्रे ३६.१४
उपविष्टेषु सर्वेषु १६.४७
उपवीती शिखी योगी ३६.६
उपादिशान् न्याससयोगं ४.८
उपाध्यायस्तत्र १२.६३
उपायं संविधिन्नयेयं २२.४७
उपायरहितो धर्मः १७.४
उपायैर्बहुभिर्हत्वा ३३.१६
उपायोपेयरूपेण २४.१९
उपासन्ता मुनीन्द्रास्ते ७.३१
उपासन्तो युवां शेष० २०.३६
उपासयामास चिरं ३५.१०
उपासितो पुनिवरैर्० २७.३४
उपास्य गोपुरां ७.३८
उपास्य रात्रयं तत्र ५.६४
उर्वी काञ्चीमुपागम्य ३६.३
उर्वी शस्त्रास्त्रसङ्घातैर्० ३०.२९
उमाधवाद्यैस्त्रिदशैः० २७.२८
उत्तस्थिवानुपशान्तः १०.४
उवाच प्रहसन् सत्यं ३४.४३
उवाच प्राञ्जलिर्ब्रह्मा ५.२३

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

उवाच भगवान् वाक्यं १४.४४
उवाच मधुरं वाक्यं १०.७३
उवाच मधुरं वाक्यं ३९.२९
उवाच हृष्टमनसा ७.६४
उषःकाले समुत्थाय २२.१७
उषित्वा यमुनातीरे ३५.७

(ऊ)

ऊचुरभ्युत्पादं तमालोक्य १३.११
ऊचुस्तस्मै योगिवर्या ६.४२
ऊर्ध्वपुण्ड्रधरः १२.६३
ऊर्ध्वपुण्ड्रविहीनश्च १०.५४
ऊरुभ्यां जज्ञिरे वैश्याः ३८.३०

(ऋ)

ऋषिभिर्नारदाद्यैश्च ३२.३३

(ए)

एक एव सतो योगी १०.३८
एकपत्नीव्रतधरः १६.१५
एकविंशन्महारत्न० ९.६२
एकस्त्वमभूः सर्वात्मा ३८.३५
एकस्यां हस्तमात्रायां ४.४२
एकाकिनो ऽभिन्नमार्गा ४.२३
एकाकी तरुणार्कांभस्० ९.७६
एकान्तिनं वीतरागं २३.९
एकोच्चारणमात्रेण २.२५
एतज्ज्ञात्वा जनाः सर्वे ४.१८
एतत्प्रभावसंयुक्तो २४.३७
एतत्सर्वं मयाख्याति ३५.२
एतत्सर्वं वैदिकासु ३२.२२
एतदाप्य तीर्थेऽस्मिन् २०.३५
एतदाश्रमपागत्य ५.१
एतद् गृहणन्तु सुमहत्कुत्कं २४.४२
एतद्विज्ञानसिद्ध्यर्थं ३.१६
एतद्विज्ञाय तज्ज्ञानं ६.४४
एतद् विज्ञाय विज्ञाप्य० १७.१७
एतस्मिन् कारणं सूहि ११.३२
एतस्मिन्नन्तरे काले ३९.४१
एतस्मिन्नन्तरे द्वारे ३१.१६
एतस्मिन्नन्तरे ऽभावाद् ३३.१५
एतस्मिन्नन्तरे श्रीशो ३०.३९
एतस्य धारणान्मर्त्यो १०.२१
एतस्याः स्पर्शनात्सद्यः १०.१६
एतस्यार्थं मया दत्तं २३.२७
एताः कुम्भकभेदाः ९.५४
एतां कथां पठति यः ३३.३०
एतां कथां महाभाग १०.११
एतां कथां ये मुनि० २१.४६
एतां कथां श्रुतिसुखां ३८.५९
एतादृशस्य भक्तस्य २१.२६
एतादृशस्य भक्तस्य २२.३३
एतान् निरस्य देव १३.१७
एतान् न्यास-मयान् १३.१२
एतानि मत्कराब्जेषु २.३७
एतानीत्यालिकान् १२.१६
एतावत्कालपर्यन्तं १८.१५
एते द्वादशलोकेऽस्मिन् ३९.१
एतेन सकला जीवास्० ११.९
एते भयं गताः सर्वे १८.१६
एते भागवताः प्रोक्ता ४०.४२
एते भागवता राजन् १७.१८
एते भागवता शुद्धा २१.२२
एते श्रुतिपुराणेति १५.६३
एतेषां चरितं दिव्यं ८.४६
एतेषां चैव माहात्म्यं ५.३०
एतेषां दर्शनं ब्रह्मन् ५.२५
एतेषां सूरिणां जन्म ४०.२१
एतेषामयमानं हि २१.२२
एतेष्वनादरासक्तो १.३०
एते सर्वे महात्मानः ३५.२६
एतैः कृतयैः श्रमं १२.५५
एतं त्वदाश्रितं देव २३.१३
एतं शेषांशसम्भूतं ३४.४८
एवं कालं चिरं विष्णो २६.२५
एवं कुर्वति वैकुण्ठे ३०.२२
एवं कृत्वा चिरं कालं ६.६०
एवं कृत्वा हरिर्योगी २५.४२
एवं वैकुण्ठनिरतो २६.१
एवं कौस्तुभरत्नेन २.३८
एवं गते देवराजे २.४५
एवं गतेषु बहुषु ९.३६
एवं गोदा महाभागा २९.१
एवं ज्ञात्वा तत्प्रभावं ५.४३
एवं तद् भक्तिसारस्य १३.४४
एवं तपस्तप्यमाने ९.९
एवं तमुपदिश्याथ ३९.३९
एवं तस्मिंश्चिन्तयति ३०.३५
एवं तां परिपृच्छन्ती २६.३७
एवं तिष्ठति यो राजा १७.१६
एवं त्वयि न्यस्तधराः ३४.३४
एवं ध्यात्वा हृषीकेशं ५.१५
एवंनारायणध्यान० ३८.५७
एवं नारायणेनोक्तं १.५८
एवं निश्चित्य मनसा १८.२७
एवं पराजयं प्राप्य ३०.३२
एवं परानन्दो नित्यं ३२.१
एवं पृष्टः नवद्वाह्नो ११.३२
एवं प्रतिदिनं ताभ्यां ९.४५
एवं प्रतिदिनं विष्णोर्० २२.२८
एवं प्रतिद्वापरान्ते १.५५
एवं प्रभावेष्वेतेषु १८.३५
एवं बहुविधं वादं २४.४५
एवं बहुसमाः सोऽयं ३२.८
एवं स्तुवन्तं तं दृष्ट्वा १३.१०

C-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Acade

एवं भक्तिरसावेशात् ९.७२
एवं भगवतादिष्टः २१.३२
एवं भगवतार्थीन० १६.२०
एवं भार्या भर्तरवति ३१.२१
एवं मा कुरु देवेश १.३६
एवं मृगान् हतान् ५.४१
एवं राज्ञि स्थिते तस्य १७.१
एवंविधं तं राजानं १९.६०
एवंविधं राघवमप्रमेयं २९.१९
एवं संतप्यमाने तु १४.२१
एवंसप्तकुलप्राव० ९.६७
एवं समाधिना युक्ताः ५.१८
एवं सम्बन्धविज्ञानं ३.२२
एवं सम्प्रार्थयन्तं तं १६.३७
एवं सम्प्रार्थितस्तेन १५.६०
एवं सम्प्रार्थितस्तेन ३३.२१
एवं सम्प्रार्थितो विप्रैः १३.३५
एवं सम्प्रार्थ्यमानस्तु० १.३७
एवं सम्प्रार्थ्यमानः १२.६८
एवं सा प्रेषिता तेन ९.१२
एवं सृष्ट्वा जगत्सर्वं ३८.३३
एवं स्तुत्वा जगन्नाथं ३८.१
एवं स्तुत्वा देवदेवेशं ७.५४
एवं स्तुत्वा रघुनाथमा० ३६.५१
एवं स्तुत्वा श्रियं देवीं २०.३९
एवं स्तुत्वा हृषीकेशं ४.७८
एवं स्तुवन्तं तं ७.६८
एवं स्तुवन्तं तं १२.५६
एवं स्तुवन्तं तं दृष्ट्वा १४.२७
एवं स्थितायां गोदायां २९.५
एवं स्थिते मुनिवरे ९.७०
एवं स्थिते सदा देवे १.२५
एवं स्थित्वा चिरं कालं ७.३२
एवं स्थित्वा चिरं कालं ८.१
एवं स्थित्वा देवदेवं ३४.३७
एवं हितकरो कृतां १.३१
एवमन्वर्थनाम्नश्च ४.७
एवमाज्ञापिते देवे १.५२
एवमाज्ञाप्य तन्मौनी ३५.१७
एवमाज्ञाप्य देवेशो ६.३९
एवमाज्ञाप्य योगीन्द्रं २.४४
एवमादिषु देशेषु २८.४४
एवमादीनि दिव्यानि ८.२६
एवमापादचूडान्तं २१.४४
एवमाषोडशं वर्षं १४.५१
एवमुक्तः स मुनिभिर्० ६.४५
एवमुक्तस्तदा एजा २४.३०
एवमुक्तस्तया विप्रो २३.३
एवमुक्ता प्रणम्याह ११.२२
एवमुक्तेतु देवेशे २५.११
एवमुक्तेतु नृपतौ १८.१३
एवमुक्ते द्विजवरे ९.४४
एवमुक्ते नृपवरे १९.४८
एवमुक्तेमहाभागे ३९.६
एवमुक्ते रमानाथे २५.३
एवमुक्ते विष्णुचित्ते २५.२६
एवमुक्त्वाथ रङ्गेशो २३.१५
एवमुक्त्वा प्रियामीशो ९.९५
एवमुक्त्वा रहस्यार्थं ४.१९
एषणा निखिलास्त्यक्त्वा २२.१०
एष मायाप्रभावस्ते १.३३
एष राजा धर्मो १२.२
एष सीतापहरणं १९.६१

(ऐ)

ऐन्द्रे महेन्द्रमुख्यैस्तु २८.११
ऐहिकं पारलौकिकं वा ११.३४

(ओ)

ओङ्कारधनुषायोग्य ३६.४५
ओङ्कारस्तथं यज्ञस्त्वम् ३६.३७
ओमित्यानम्य देवेशं २५.११

(औ)

औत्कण्ठ्यगद्गद० ११.५
औषधाग्रमहानाग० २५.३०

(क)

ककुभ्मलदर्पण० ७.१०
कटाक्षवीक्षणसुधा ९.२४
कटाक्षवीक्षणैर्देवि २०.२०
कन्याशतसहस्रः पुत्रीं १४.१५
कथं करोषि दुष्टा० ३९.१४
कथं कुर्वन्ति वर्तन्ते १.५९
कथं तरिष्यसे मूढ ३९.१६
कथं त्वं दुःखदां ३९.१९
कथं धारयसे पुत्रि २६.२७
कथं बहिः स्थापयसि २०.२९
कथं हरति दुष्टात्मा १९.६५
कथमन्वेषणं कुर्वंश्चौर० १८.१६
कथमायाति दुर्बुद्धेर् ११.४८
कथमेते योगसिद्धा० ५.२७
कथयन्तस्तत्प्रभावं १३.३७
कथयिष्यामि ते भूयो २२.१
कथामेतां श्रवणं मे ३४.३
कथ्यते मावतारस्तु ३४.२
कदाचित्परकालस्तु ३१.५
कदाचिदपि न त्यान्यं ३१.१
कदाचिदपि लोकेषु १८.३९
कदाचिद् भगवद्भक्ता १६.२१
कदाचिद्योगिसेवार्थं ७.८३
कदाचिद् वामनक्षेत्रं ४.३३
कदाचिद् विश्वसृग् ५.२०
कदाचिल्लक्ष्मणो ३६.५३
कश्चित्कालं समास्थाय १०.४४
कश्चित्कालं स्थितास्तत्र ५.६२

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

कश्चिन्नरं सभा० १३.१३
कन्योपरिस्थितां सूर्यि ९.८३
कन्दर्पकोट्यासुसमान०१९.१५
कन्दर्पवशगं कर्तुं २२.४३
कन्दर्पसदृशं दृष्ट्वा ७.७६
कमलानेतिवत्स्यादि ९.५१
कमलाहस्तकमल०१५.७
कमले दलसाहस्र० १.२२
कमाश्रित्य न सीदन्ति २४.३६
कमीक्षते महात्मान० १३.५
कम्बुकण्ठी निम्ननाभिः २०.१०
करणे चालबालानां २२.५१
करदलाम्बुजाकार० ४.५९
करयुग्मधृतोत्फुल्ल० २०.८
करान्मोजेन संस्पृश्य ३३.१२
करिष्यथ प्रबन्धांश्च १.५१
करिष्यामस्तथेत्युक्त्वा ४०.९
करिष्ये ऽर्थविहीनो० ६.४६
करीन्द्रहस्तप्रतिमोरु० ५.११
करीन्द्रहस्तप्रतिमोरु ७.१०
करुणावलोकनैः सान्द्रै० २३.३४
करुणावीक्षणैरेवं भक्त२०.३७
करोषि यदि चेत् ३९.१५
कर्णावतंस-मुकुट० ६.२७
कर्णिकायां समासीनो ६.२२
कर्तव्या सर्वलोकैश्च १०.४९
कर्तुं दारक्रियां तस्य १४.१४
कर्मणा मनसा वाचा २२.२९
कलहंसक्वणाकीर्ण०४.२
कलिद्वापरयोः सन्धौ ९.२२
कलुषघ्ने कपिक्षेत्रे २८.३०
कलेरादौ द्विनवति० १४.३२
कलौपहरणः श्रीमान् २७.२४
कल्पादौ सृजसि त्वं ३८.२१
कल्मषहरणं मुक्ति० २३.३६
कल्याणगुणसम्पन्न० १९.२२
कश्चिद् भागवतो दृष्ट्वा ३०.९
कश्चिद् भार्गवमीनीन्द्रो ९.७
कस्तूरिकाकुङ्कुमगन्ध० १९.१५
कस्तृप्यति पुमान् भूमौ १६.७
कस्त्वं किमाप ते ३३.७
कस्मिंश्चित्काननाम्भोजे २०.६
कस्मैचिद् याचमानाय ५.५४
कस्य ध्रुवोर्विलासेन २४.३४
काकोदरकुलाधीश १३.१८
काङ्क्षितं तव जानामि १४.२८
काञ्चनं मानमारोप्य २०.४४
काञ्चिशिखादौ सङ्गम्य ३९.११
काञ्चीपुराबेष्टित० ७.१०
काञ्चीगुणेन महता २.१३
काञ्चीगुणोज्ज्वलय०५.११
काञ्चीपुरमनुप्राप्य ११.३
काञ्चीपुरीं ययौ ३०.३७
काञ्चीपुरीति विख्याता २.४
काञ्चीमागच्छ दास्यामि ३०.२६
काञ्च्या निर्गत्य स १२.४१
कापांश्च विविधान० ३६.४३
कापालिक्यां स्थितं ७.२९
कारयित्वा वस्तुलाभं ३३.१८
कारयित्वाद्भुतं तस्य १४.४०
करस्य लक्ष्मणमुनेः ३८.५९
कारुण्यसिन्धुः कमलासना० १९.१
कार्तिके कृत्तिकायां तु ३०.३
कार्तिकेयांशराज्जातं ३३.२७
कार्पण्यं चैव योगीन्द्र २.२८
कार्यसिद्धिमुपागम्य ९.२२
कालग्रामे द्विजश्रेष्ठः १५.२८
कालमेघाङ्गयो देवो २८.३७
कालमेवं क्षिपन् विष्णो० २४.२०
कालाग्निरिव जज्वाल ९.८५
कालिन्दीमथ सम्प्राप्य १५.३७
काले चक्षुरुपो यज्ञः १७.६
काले धर्मार्थकामानां १७.१२
कालेन च क्रमन् देव० १४.४९
कालेन वर्द्धितो भूत्वा ३०.४
कावेरीतटसंफुल्ल० ७.५७
कावेरीसलिले ऽगाधे ३३.२०
काशीप्रयागमथुरा० ३७.३
कासां योगीन्द्रशयनो २७.१७
कासायवासिनी विष्णु० २२.४८
कासारं योगिनं ३९.३४
कासारादयस्तु पूर्वे ३८.४
कासाराद्यैर्योगिमुख्यै० २९.१५
कासारोऽपि नमस्तस्मै १०.४०
कासारो भूतयोगी च ४.६८
किञ्चिदुन्नतकुक्षि० १५.५२
किं त्वया परिहास्यो ऽहं ९.८५
किं नष्टं न भवेत्तस्य १२.६५
किं प्रार्थयेऽहं देवेश १९.४६
किं भाषणेन बहुना ३९.३
किमप्यहं न जानामि ३२.२६
किमर्थं कुरुषे हास्यं २३.५
किमेषा भेदबुद्धिस्ते १.३५
किरीटकुण्डलोज्ज्वलय० ७.४५
किरीटकोटिमणिरुग्० ६.२२
किरीटहारकटक० २३.२४
किरीटहारकेयूर० ४.५५
किरीटहारकेयूर० ५.६७
किरीटहारकेयूर० १५.३
किरीटहारकेयूर० १७.२७
किरीटहारकेयूर० ३३.१०
किरीटहारकेयूर० ३६.२४

C-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Acade

किरीटहाराङ्गदमञ्जीर० १३.२४
किरीटिनं दिव्यहिरण्मया० ५.९
किरीटी कुण्डली हारी ३२.३२
कीर्तनं च करिष्यामि २६.१६
कीर्तयन्तं गिरा नाथ २२.४१
कीर्तयन्ति हरेर्गेहे ४०.७
कुक्षौ तु पिशितग्रन्थि० ३९.२२
कुचैलदलपृथुक० ९.४३
कुन्दपुष्पतिरस्कारि० १५.५०
कुन्दप्रसूनसदृश० ६.२७
कुमुदाक्षांशसम्भूतो ३५.२४
कुम्भकं च तथा चक्रुः० ५.६
कुम्भकर्णपदोदा० १९.३७
कुम्भकोणे पुण्यतमे २८.२८
कुम्भकोणे महापुण्ये ८.९
कुम्भीनसफलाकारान्तं १८.४१
कुरङ्गे पूर्णमाराध्य ८.२३
कुरुकां समनुप्राप्य ३५.९
कुरुकाख्यमहापुण्यां ८.२१
कुरुक्षेत्रां महापुण्यां २८.३९
कुरुकेश त्वया चापि ३५.१७
कुरुकेशं च नीलांशं ३५.१४
कुरु भूषणं नित्य० ४.२०
कुरुष्व प्रत्यहं योगिन् ३.२३
कुरुष्व विधिना विप्र ६.४५
कुर्वती संस्थिता ३.२१
कुर्वत्येवं महाराजे १८.४२
कुर्वत्येवं मुनौ नित्यं २२.३०
कुर्वन्तं वनकर्माणि २२.४२
कुर्वाणविधां भक्तिं १७.९
कुर्वन् प्रदक्षिणं योगी १३.२
कुर्वन् हि नित्य० ३८.५६
कुलाग्रयं भगवती २०.५९
कुलशेखरमादाय १९.७३
कुलशेखरयोगीन्द्र १९.७२
कुसुमप्लवसम्छन्नां ३६.१८
कृच्छ्रं प्रेषयामास १०.५१
कृतकृत्यस्ततः ११.१५
कृतकृत्या वयं १.४
कृतकृत्या वयं स्यामेव ५.५०
कृतकृत्योऽपि ततः० २६.१
कृतक्रेताद्वारेषु २१.१४
कृतपूजाः कृतस्तोत्र० ८.३४
कृतप्रतिकृतौ शिव० ३०.३०
कृतवान् योगिनामिन्द्रः ४.४९
कृतवानस्य मेदिन्यां १२.२
कृतशौचे महापुण्ये २७.४१
कृताञ्जलिपुटः श्रद्धः १२.४९
कृताञ्जलिपुटाः सर्वे १८.१४
कृताञ्जलिपुटो देवं २.२२
कृताञ्जलिपुटो भूत्वा ३८.१३
कृताभिवन्दनास्तस्माद् ८.१०
कृतार्थं मन्यमानः सन् २.२२
कृतार्थयितुमारब्धः २६.२
कृतार्था यज्ञशालायां १३.१०
कृतार्थोऽस्मि रघुश्रेष्ठ १९.४४
कृत्वाऽनन्तस्य तद्वक्षः ५.१६
कृत्वा प्रतिकृतिं तेषां ३९.४०
कृत्वा प्रतिकृतिं भक्त्या ४०.५
कृत्वा प्रबन्धान् ३२.३७
कृत्वा रङ्गेशगानाय २३.४१
कृत्वा विवाहं विधिना ३४.८
कृत्वा स्थित्वा चिरं कालं ५.६३
कृत्वा ह्यवभृथस्नानं १३.४०
कृत्वैवं ह्यवनात् १२.३७
कृत्वो नमस्तेऽस्तु ३८.४२
कृपया तुलसीदलमिह २४.४
कृपया पोषयस्वैनां २६.१८
कृपावटाधिवासत्० १०.७२
कृपाम्भिः सिन्धुतया २७.१६
कृपामयी जगन्माता २०.२
कृपामलौकिकीं तस्य ३६.५६
कृपारत्नाकरः श्रीमान् २८.१७
कृपालया जगन्माता २३.८
कृपालबालवपुषा १५.५४
कृपावलोकनैर्लोल० ६.२५
कृपावलोकनैर्वीक्ष्य १०.६०
कृपावलोकनैर्वीक्ष्य १४.२७
कृपावलोकनैर्वीक्ष्य १५.१९
कृपासुधावार्धिमथिन्य० १९.३
कृशीभूता निरुच्छ्वासाः ५.४०
कृष्णं च नत्वा स्तुतिभिः ६.१०
कृष्णकोट्यां मधोर्वैरी २८.३२
कृष्णपादाब्जनिष्यन्द० १५.३३
कृष्णपादाब्जनिन्यास० १५.३८
कृष्णश्रीहीन् नखैर्० १२.६९
कृष्णरूपस्य मे यद्यद् २३.३५
कृष्णवेणीनदीतीरे २७.४४
केचिद्-बद्धारथ लोके० १.३६
केचिद् वदन्ति तत्पुत्र० २४.३८
केतकीनागपुन्नाग० २२.२०
केन जीवत्ययं बालः ९.२९
केनोपायेन सङ्गृह्य ३०.३५
केशाश्चरान्तनियम० ९.५९
केयूरचित्राङ्गद० ५.९
केवलं कुम्भकं कृत्वा ९.५४
केशवादिद्वादशभिर्० १०.७८
कैङ्कर्यं देहि मे ३८.१८
कैङ्कर्य-भोगानुभवं २२.३०
कैङ्कर्यमनिशं कुर्व० २४.१८
कैङ्कर्यमेव भोक्तस्य २८.५२
कैङ्कर्यान्तापरोधाणां २२.१४

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

कैरवाख्यसरस्तीरे १०.४५
कोटिकन्दर्पलावण्य० ३७.३३
कोटिकन्दर्पसौन्दर्य० ३.६
कोटिशुभशिखाहार० १३.२६
कोटिशुभशिखाहारं ३८.९
कोटिप्रसारिताजानुं १२.४४
कोटिसूर्यप्रतीकाशं ४.५५
कोटिसूर्यप्रतीकाशं ८.४३
कोटिसूर्यप्रतीकाशः ६.१९
कोटिसूर्यप्रतीकाशाः ३९.४८
कोट्यर्कद्योतविमल० २३.२२
कोदण्डदण्डाग्रविलम्ब० १९.१३
कोपसंरक्तनयन० ११.४२
कोपसन्दीप्तवदनो १२.१
कोपेनारक्तनयनो २१.२६
कोमलैस्तुलसीपत्रैर्यः ४०.५१
कौतुकं दर्शयित्वाथ १०.१८
कौमोदकीं पाञ्चजन्यम् १.४६
कौमोदक्यंशतोभूत० ३.४
कौशेयानि च वस्त्राणि २०.२५
कौस्तुभेन विराजन्तं ५.७०
कौस्तुभोद्भासितो० १५.३
क्रतुभिश्चाश्वमेधाद्यैः ४०.१८
क्रुद्धे सति सदा क्रुद्ध० ४०.५३
क्रोधलोभादिजैत्रेषु १८.३४
क्रोधेनाविष्टहृदयास्० २१.२१
क्वचित्ते प्रितितः सर्वे ४.२७
क्वणद्रत्नारविन्दा० १५.५३
क्वचित्ते [illegible] २१.१९
क्षणमात्रनिवासो वा १६.३१
क्षणार्धं ये क्षणार्धाला १६.३७
क्षमस्व कृतमङ्गानाद् १०.७
क्षमस्वाऽपराधं १२.२४
क्षमस्वाऽपराधं मे १२.६७
क्षमस्वाऽस्मत्कृतागांसी० १३.३८
क्षमित्वा मत्कृतामिदं १२.२०
क्षितौ च क्षणमित्युक्त्वा ११.४८
क्षुद्रवस्त्रां पवित्राणाम्० २८.४२
क्षुद्रवस्त्रां समाविष्टं ८.२४
क्षुद्रस्य नरमात्रस्य १९.४३
क्षुधासंपीडितं दृष्ट्वा ३५.५
क्षेत्राणि मम दिव्यानि ३.२५
क्षेत्रोत्तमे महापुण्ये २७.३०

(ख)

खड्गाय विद्यामय० २५.३९
खनति क्षिति देवेन्द्रे २६.५
खनिकृष्णं महात्मानं ११.३८
खनिकृष्णछत्रदासो ११.७
खनिकृष्णेन शिष्येण ११.३५
खनिकृष्णेन सहितो १३.४३

(ग)

गच्छन्तं महदाख्यम् ४.४१
गच्छन्ति परमं स्थानं २८.४७
गच्छन्तौ गुरुशिष्यौ ११.१३
गच्छन् मार्गे समायान्तौ ११.२८
गच्छेत्पदं विधिशिवा० ३८.५९
गजघण्टे समागृह्य २५.३५
गजस्थले गजार्तिघ्नः २८.९
गजाननांशसम्भूतो ३५.४
गजार्तिघ्नं प्रणम्याथ ८.११
गणिकाया गृहं प्राप्य २३.१६
गण्डमण्डलसंसर्गो० १३.२१
[illegible] १.८७
गतिं च परमां ४०.६
गतेषु तेषु विप्रेषु १३.१
गत्वा देवस्य पुरत० १४.४२
गत्वान्तिकं तासतोषां ७.६३
गत्वा रहोशयं देव ३३.१
गत्वा स्नात्वा यथान्यायं १४.१९
गत्वा हिरण्मयं देवं ८.३४
गदाधराह्वयः श्रीमान्० २७.२९
गन्धद्वारां दुराधर्षां २०.२३
गन्धपुष्पैर्धूपदीपैर्० २८.५५
गन्धपुष्पैः समभ्यर्च्य १६.५४
गन्धर्वाश्चाप्सरःसङ्घा २०.१३
गन्धैः पुष्पैस्तुलस्या च २८.५९
गमिष्ये हं भगवता० १०.४८
गम्भीरनाससालितं १७.२६
गम्भीरनाससालितं १५.४९
गयायां तु पवित्रायाम् २७.२९
गरिष्ठः सर्वतोभद्रः ४०.३९
गान्धर्वं गायमाना सा ९.१४
गायन्ती तद्गतस्वान्ता २६.२३
गिरयः सरितश्चैव १५.४५
गिरा तव समुद्भूता ३६.३०
गिरिं प्रदक्षिणीकृत्य ७.१
गुटिकां च रसोद्भूतां १०.९
गुटिकायाः पारदस्य १०.१२
गुणांस्तान् कमला २२.३२
गुणादिमाहात्म्य० ७.७
गुणानां कीर्तनं चापि ४०.११
गुरुभ्यो नम इत्युक्त्वा ३१.१२
गुरुरेष हरिः साक्षात् ४०.५२
गुरुर्मे भगवत्पाद० ११.४२
गुरुर्मे हितकाम० २४.२९
गुरून् वृद्धान् द्विजान् १७.९
गुरौ तवाज्ञामुल्लङ्घ्य ३६.५५
गुरोर्भगवतो विष्णो० ३६.१
गुहां प्रदक्षिणीकृत्य १०.३८
गुहाया निर्गतं तेजो १०.३६
गुहासु तासु योगस्थान् ५.३७
गुह्याद् गुह्यतमं चैव १५.६१

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

गृहं प्रविश्य तत्पादौ ३१.२१
गृहमागत्य भार्यायै ९.३२
गृहमागत्य भार्यायै २६.१९
गृहाण त्वं निजां कन्यां ३०.११
गृहाद् विनिर्ययौ तस्याः ३१.११
गृहीत्वा तव सान्निध्यं ३९.४७
गृहीत्वाथ च शिष्याणा० ३५.१३
गृहीत्वा संपरिष्वज्य २६.८
गृहीत्वा स्वर्णघटिकां १८.४१
गोदानैर्भूमिदानैश्च ४०.१९
गोदाभिधानं कृतवांस्तस्या २६.२१
गोदावरीतटस्थायां २७.४३
गोपुर्यां मनोज्ञायां २८.१२
गोपन्तपर्वते रम्ये ५.६०
गोपन्तपर्वते सानौ २७.२५
गोवर्द्धनाद्रिशिखरे ५.५९
गोवर्द्धने गिरिवरे २७.२३
गोविन्द कृपया भक्त० १२.७
गोविन्दो योगिभिर्० २७.२२
गोविन्दो योगिभिर्ध्येयः २८.३०
गोष्ठीपुरवरे श्रेष्ठे २८.३९
गोष्ठीपूर्णमुनिं तत्र ३६.५२
गोष्ठीपूर्णश्च विज्ञातः ३५.२५
गोष्ठे गोष्ठाग्रणपति ८.२१
ग्रन्थित्रयमनिर्वेदं ९.६२
ग्रामे ग्रामे प्रतिगृहे १.४२
ग्रैवेयकप्राजितकम्बु० ७.९
ग्रैवेयकाङ्गीकटक० ५.६८

(घ)

घटिकाद्रौ श्रीनृसिंहो २८.२
घोरदुःखाग्निसन्तप्त० १३.३४

(च)

चकार पालिका २२.२१
चक्रं संप्रेषयामास ७.२३
चक्रपाणेस्तु सञ्जातो १४.११
चक्राय दैत्येन्द्र० २५.३८
चक्षुरुन्मीलय तां ११.२१
चक्षुर्गम्यं तु सर्वेषाम्० २८.५०
चक्षुषा न पश्यन्ति ३९.२६
चञ्चच्छरच्चन्द्र० ५.१४
चञ्चत्सुवर्णाङ्गद० १९.१४
चन्दनखण्डस्थले ४.६४
चतुःपञ्चनवव्यूह० ३४.२८
चतुरङ्गचलं सर्वम० ७.१९
चतुर्थं तत्र संविष्टम् ४.४७
चतुर्भुजं विशालाक्षं ३८.१०
चतुर्भुजं सुन्दराङ्गं ३४.१२
चतुर्भुजः शङ्खचक्र० ३.७
चतुर्भुजः सुन्दराङ्गो ३३.१०
चतुर्भुजा विशालाक्षाः ३९.५०
चतुर्भुजा सुन्दराङ्गी २०.७
चतुर्मुखः शङ्करश्च १.२७
चतुर्वाक्परिपूर्णानि ३७.२४
चतुर्विधाश्च वस्त्रं च ६.५६
चतुर्विंशतितत्त्वानि ४.१३
चतुर्विभैरलङ्कारैस्तद् २४.१४
चतुर्व्यूह नमस्तुभ्यं ३७.२२
चतुष्षड्द्वादशदले ९.५६
चन्दनाभ्यङ्गचर्चा० ३०.१९
चन्दनैः स्वयं सम्मार्ज्य० २४.१३
चन्द्रमण्डलखण्डाभ०१५.९
चन्द्रार्कबिम्बाकृति० १९.५
चन्द्रे हिरण्मये लक्ष्मि २०.१४
चम्पकाशोकबकुल० २२.२०
चम्पाम्रभाषपरिभव० २३.२३
चरणौ शरणं प्राप्य १३.३१
चरणौ सर्वलोकानां ३४.१७
चरन्तो योगिनो नित्यं ८.२७
चराचराणां हृदया० ७.६
चराचरपूरितसुन्दरो० ७.९
चरित्रं शृणुयाद् यस्तु ६.६२
चरित्रमेतत्कलि० २९.१९
चरित्रमेतत्कुलशेखरस्य १९.७४
चरित्रैर्विष्णुभक्तानां १६.६
चर्मपांसास्थिमेदो० ३९.२०
चर्मी खड्गी स्वयं ३१.७
चलत्कुण्डलविद्योत० ६.२६
चाणूरदर्पघ्नसुभाङ्० २५.३८
चामरण्यां वीज्यमानौ ३२.१४
चाम्पेयपुष्पोत्रतथाक० १९.६
चालवेरलदेशेषु सर्व० १६.९
चिन्ताशोकिरुः साधु १४.४९
चिन्तामहीजच्छायायां १५.७१
चिते स्मार्के तु सन्देहो १८.२९
चित्रकूटविहारात्रि० १९.३०
चित्रकूटं समास्थाय १०.२४
चित्रकूटे महाशैले २७.३१
चित्स्वरूपमणु ज्ञेयं ४.९
चिदचिच्चेश्वरश्चेति ४.९
चिन्तयंश्चापि ९.३०
चिन्तयन्नयेन वियत्या ३२.२
चिरं विभ्रम्य विश्वेश २१.४१
चिरं संयुद्ध्य तैः ७.२०
चिरकालं समवसद् १०.५३
चिरकालादिदं वक्तुं १.६
चिह्नितं शङ्खचक्राद्यैः ४०.४३
चैत्रमासे शुभाद्यायां ३४.६
चैत्रे मनोरमे चित्रा० १५.३१
चोलदेशे सुरम्ये ३०.३
चोलराजोमहाराज्य० ३०.६
चौरं ते मधुरैर्वाक्यैः ३९.१३
चौरवृत्तिं करिष्यामि ३१.५

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

चौरकृत्याचार० ३९.११

(छ)

छिद्रकन्थां दृढीकुर्वन् १०.२

(ज)

जगच्छरीरिणे तुभ्यं १४.२४
जगच्छरीरिणे तुभ्यं ३७.१२
जगज्जनन्याखिल० १९.१५
जगत्पतिं समाराध्य ७.३७
जगत्पवित्राः सर्वेश० १७.३२
जगत्सर्वं हि विदधिद् ३८.१९
जगत्स्वजठरे कृत्वा ३८.३५
जगदीश्वरमभ्यर्च्य ८.१७
जगद्रक्षणशीलाय ३७.१३
जगाद जगतीनाथस्० १७.२
जगाम त्वरितं हृष्टो २२.१५
जगाम नगरं कश्चिद् ३१.१०
जगाम मथुरां दिव्यां २५.३२
जगाम वैष्णवकथाः ९.९६
जग्राह मूर्ध्ना तच्छेषं १६.४५
जज्ञे पुण्यवतः पुत्रो० ३४.५
जनयत्यखिलाँल्लोकान् २०.२१
जनयामो वयं द्वेषं १८.२
जनाः सर्वे शृणुध्वं १८.३९
जनाशीं प्रपद्ये १५.१७
जनित्वा योगिवंशेषु १.४८
जनित्वा सर्वदेशेषु १.५३
जनेभ्यो योगिदासाश्च ७.७८
जन्मनक्षत्रदिवसेष्वा० ४०.१२
जन्मप्रभृति रक्षेश० २१.६
जन्मप्रभृतिरामाद्रि० १६.१२
जपमष्टाक्षरं कुर्वन् ९.९
जपन् समाधिना नित्यं १४.२०
जयं दास्ये संस्थित्वा २५.९
जय छण्डितसन्दुष्ट० ४.७६
जय द्विसप्तलोकस्य ४.७२
जय नीलघनश्याम० ४.७३
जय पद्मपदन्यास० ४.७४
जय पद्मासहाय त्वं ४.७७
जयभक्तजनालोक० ४.७३
जय जय योगिहृदम्भोज० ४.७५
जय सर्वजगद्व्यापिन् ४.७६
जय सर्वसुरस्तोम ४.७२
जय सर्वापहरणनाम० ४.७४
जयामलसिताम्भोज० ४.७५
जरां प्राप्य ततो ११.३०
जलेशभवपाकादि० २३.२६
जहास सुन्दरीं वीक्ष्य २३.४
जाता दिक्पतयोऽष्टौ ३६.३२
जामदग्न्याय रामाय १२.५३
जाम्बूनदं भवेच्चित्रं १०.१७
जाम्बूनदमणिस्तम्भ० १७.२८
जायन्ते बहुधा भूमौ १.५५
जालन्धरादि-मुद्रास्ता ९.५२
जिज्ञासुः करुणां तेषां ४.३४
जिताक्षं सन्जितक्रोधं २५.१६
जितेन्द्रिया जितक्रोधाः १६.२५
जित्वा त्रिदण्डिनं कृत्वा ३६.६१
जित्वा शैवगुरुं कश्चित् ३३.२७
जिष्णवे त्रिजगद्० ३७.२६
जिष्णुः कृपालयनिधिर् १६.१५
जीवात्मानमहं पूर्वं २.२९
जैनीयां प्रतिमां स्वर्ण० ३३.१५
ज्ञात्वा ततः प्रयास्यामः ९.७७
ज्ञात्वा तस्मै ददौ ७.७८
ज्ञात्वा तैः समनुज्ञातः ७.२५
ज्ञात्वा सन्तुष्टहृदयः ३२.४
ज्ञात्वा सम्यक् सर्वमेवं २.४१
ज्ञानं च परमं लोके २०.२६
ज्ञानमुत्तमार्थं सम्यग् १५.५४
ज्ञानवीर्यबलैश्वर्य० ३६.२९
ज्ञानानन्दमयं शान्तं ४.१०
ज्येष्ठमासे स्वातिनक्षत्रे २४.११
ज्वलन्तं प्रणवाकारं ७.४१
ज्वलन्मुकुरसङ्घाश १५.४९

(त)

तं गिरिं योगमाहात्म्याद् १०.२७
तं जानकीनाथमनन्तवीर्यं १९.२
तं तं महतमं सीमामुक्तं३६.३३
तं ददर्श महाराजो २५.१३
तं द्रष्टुकामः सहसा २५.३३
तं दृष्ट्वा जगतामीशं ३२.३५
तं दृष्ट्वा तन्मयं प्राप्ता २१.१९
तं दृष्ट्वा देवताः सर्वा १९.६७
तं दृष्ट्वा देवदेवेशम् ६.३४
तं दृष्ट्वा पितरौ पुत्रं १४.३९
तं दृष्ट्वा प्रणतो भूमौ ३५.११
तं दृष्ट्वा भार्गवमुनिं ९.१३
तं दृष्ट्वा रामचन्द्रोऽपि १९.२०
तं दृष्ट्वा विस्मितवत् ११.३९
तं दृष्ट्वा सहसा ४.५
तं दृष्ट्वा साहसोत्थाय १४.२२
तं दृष्ट्वा साहमानास्ते २५.१९
तं दृष्ट्वा हसितो० २३.७
तं दृष्ट्वा हृष्टपुष्टाङ्गं ९.३७
तं देवं मन्यमानः सन् ९.४०
तं निकुम्भं समासाद्य ९.२४
तं परिष्वज्य योगीन्द्र० १३.४२
तं पुरीं प्रेषयामास ७.८०
तं प्रणम्य परिक्रम्य १२.७०
तं प्राह जनकः सम्यक् ३०.११
तं बहिः स्थितमाश्वास्य ४.३८
तं ब्रह्मराक्षसो दृष्ट्वा ३४.४२

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

तं महापूर्णमनघमा० ३५.३०
तं राजा पुनरप्याह २४.३३
तं सपर्य्य स रामाय १९.४५
तं समाहूय देवेशो २.१९
तं हस्तिशैलेन्द्र० ७.६
तच्चक्रं त्वरितं गत्वा ७.२३
तच्छेषं सर्वजीवेभ्यः ६.५२
तच्छेषं हरिभक्ताना० ६.५५
तच्छ्रुत्वा०ऽकाशवचनं २६.१९
तच्छ्रुत्वा तत्र गत्वाथ ३६.११
तच्छ्रुत्वा त्वरितं गत्वा १२.२१
तच्छ्रुत्वा दुष्कृतं वाक्यं १८.२१
तच्छ्रुत्वा नृपतेर्वाक्यं ११.४७
तच्छ्रुत्वा बुद्धिमान् २४.४०
तच्छ्रुत्वा भक्तिसारा० ११.२४
तच्छ्रुत्वा भगवद्वाक्यं २६.१५
तच्छ्रुत्वा भगवानाह २६.१२
तच्छ्रुत्वा भूसुराः सर्वे २४.४३
तच्छ्रुत्वा मन्त्रिणां १७.१९
तच्छ्रुत्वा रङ्गनाथस्य १९.५०
तच्छ्रुत्वा वचनं ३९.१६
तच्छ्रुत्वा वचनं राजा २४.२७
तच्छ्रुत्वा विष्णुचित्तोऽपि २५.२२
तच्छ्रुत्वा वैष्णवाः १६.४०
तच्छ्रुत्वा सिद्धवर्योऽपि १०.२३
तच्छ्रुत्वा०ऽह शिवो ९.८१
तच्छ्रुत्वोवाच भूदेवः २४.३७
तटे नीलाम्बुद इव ४.४
तडागमान्तावल्मीके ३४.४२
तत ऐन्द्रपुराधीशं ७.३८
ततः कदाचित् तद्दिने १९.६२
ततः कदाचित् सा गोदा २६.३३
ततः कदाचिद् दिवसे १०.५३
ततः कदाचिद् भूपीशो १७.२२
ततः कदाचिद् भूपोऽपि ८.२९
ततः कदाचिद्योगीन्द्रो १०.१
ततः कदाचिद् वृद्धैका ११.१७
ततः कश्चिद्द्विजो ९.३८
ततः काञ्चीपुराधीशो ७.१४
ततः काञ्चीपुरीं ७.३
ततः काञ्चीमहापुर्वाः ९.१
ततः काञ्च्या ७.३३
ततः काले गते तस्मिन् ३५.१
ततः कालेन सा तन्वी २०.४५
ततः काले बहुतिथे ५.४७
ततः काशीपुरवरादेकं३६.६०
ततःकासारयोगीन्द्र० १०.४६
ततः कृष्णपुरीं गत्वा ८.५
ततः क्षीणबलो राजा ३०.३१
ततः क्षीराब्धिमासाद्य ८.३२
ततः खनित्रमादाय २६.५
ततः परं पाण्डवानां ७.२८
ततः परं पापहरम् ६.२
ततः परं पारभात्म्ये ६.५
ततः परान्तकः श्रीमान् ३३.१
ततः परान्तको भार्यां ३१.१
ततः परान्तको भूत्वा ३३.२८
ततः पिता सुतं दृष्ट्वा ३४.८
ततः पुत्रशतं जज्ञे ७.८६
ततः पुनर्भक्तिसारं १०.२८
ततः प्रणम्य तं राजा २५.२०
ततः प्रणम्य विधिवद्० १७.३९
ततः प्रदक्षिणीकृत्य १०.२४
ततः शार्दूलसिंहादीन् ५.३५
ततःश्रीकामुकाधीश० ६.८
ततः श्रीकूर्मपासाद्य ३८.२
ततः श्रीरङ्गनाथेन ३६.१४
ततः श्रीरङ्गपृथ्वीशः २०.५३
ततः श्रीरङ्गमासेदुः ७.४१
ततः श्रीवेङ्कटाधीशं ३३.३
ततः श्रीशाङ्गया प्राप्य ३५.८
ततः श्रीशैलनाथोऽपि ३३.९
ततः श्वेतह्रदे पुण्ये ८.६
ततः स दाशरथ्याद्यैः० ३८.५५
ततः स पुण्डरीकाक्षं ३५.१३
ततः स पुण्डरीकाक्षः ३५.१८
ततः स भक्तवर्यस्य १४.१४
ततः स पुरुषश्रेष्ठो ७.६९
ततः समस्तापरसङ्घ० १९.१
ततः सम्पूजितो राज्ञा २५.४४
ततः स योगी हृष्टात्मा २३.३१
ततः स राजा १६.३२
ततः स राजा योगीन्द्र २३.३०
ततः स विप्रस्तत्रैव ३९.४०
ततः सा तस्य २२.५८
ततः सुवर्णभवने ८.३
ततः स्वतेजः संक्षिप्य १२.५९
ततः स्वपुत्रमनर्घं १९.५७
ततश्चोलाधिपो राजा ७.७०
ततस्तं भगवान् वीक्ष्य ३२.३८
ततस्ततस्तिथौ स्नुत्वा १२.३६
ततस्तत्रगराधीशस्ये० १३.१
ततस्तयाभ्यनुज्ञातो ३७.६
ततस्तया सह पुरीं ३०.१७
ततस्तस्मान्महत्क्षेत्राद् ६.१
ततस्तस्मिंस्तटागोहे ९.२२
ततस्तस्य मनःशुद्धिं ३२.३
ततस्ताभ्यामनुज्ञातः ३१.२४
ततस्तु खनिकृष्णाख्यो ११.१
ततस्तु हरिदासाख्यो ९.२५
ततस्तेनाभ्यनुज्ञातः ३६.५८

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academ

ततस्ते मथुरां प्राप्ता ५.५४
ततस्ते योगिनः सर्वे ५.१
ततस्तेषां वचः श्रुत्वा ४०.१
ततस्ते सङ्गमप्राप्ते ८.१५
ततस्तोताद्रिमारुह्य ७.३५
ततस्तौ कतिचिन्मासान् १४.४०
ततस्त्रयो योगिनस्ते ४.२१
ततो गोदां समानीय २९.१२
ततो गोविन्दभक्ता० २२.१३
ततो जयार्थी स मुनिः ३७.१
ततोऽतिदुःखिता भूत्वा २२.५२
ततो दक्षिणदिक् १२.३८
ततो देवीमलङ्कृत्य २९.११
ततो नन्दव्रजे गत्वा ५.५८
ततो नराधिपः श्रीमद् १९.५८
ततो नराधिपः स्नात्वा १८.४
ततो नाथपदारविन्दस्य ९.५७
ततो नृपस्य सचिवा १९.५५
ततोऽत्र षड्रसोपेतं १८.६
ततो बौद्धा जिनाः सर्वे ३३.२३
ततोऽब्रवीद् देवदेवी २२.४६
ततो ब्रह्मा जगद्धात्री २०.१४
ततो ब्रह्मा सुसंहृष्टो ५.४६
ततो भगवतादिष्टः १४.३०
ततो भार्गवमौनीन्द्रः ९.४९
ततो मधुरकव्याख्यः १५.६५
ततो मधुरनगरे हेम० ४.१
ततो मल्लपुरे रम्ये ३.१
ततोऽमात्यगणाः सर्वे १८.१
ततो यादवशैलेन्द्रे २८.१
ततो यमुनमुनीन्द्रः ३५.२१
ततो योगीन्द्राग्रगण्यो १०.३४
ततो योगीशसेवार्थं ७.७४
ततो रङ्गेश्वरं दृष्ट्वा २१.३६
ततो रङ्गेश्वरो देवः २२.५३
ततो राजभिराहूतो ७.१९
ततो राजा भृशं क्रुद्धश्च० ३०.२६
ततो राजा समाहूतो ३४.४०
ततो रामानुजः प्राज्ञो ३४.११
ततो रामानुजः श्रीमान् ३४.१०
ततो रामानुजो योगी ३६.१
ततो रामानुजो योगी ३८.४७
ततोऽर्चाः संस्मरन्ती सा २९.२
ततो लक्ष्मणयोगीन्द्रा० ३६.२
ततोऽवतीर्य सरसि १०.७६
ततो वरप्रभावेण ९.४७
ततो वाराणसीं गत्वा ५.५६
ततो विप्रोत्तमो २२.५६
ततो विवाहसमये ३४.९
ततो विश्वमयो देवो ४.७९
ततो वेदमयान् दिव्यान् १५.२१
ततो वेदमयीं दिव्यां १०.६२
ततो वैकुण्ठलोकेश० ८.४२
ततोऽस्य मौनं सम्भेत्तु० १५.१
ततोऽहमददां तस्मै ५.४५
ततो हरिर्देवदेवः ४.५१
तत्कटाक्षवशात्तद् १०.६१
तत्कटाक्षवशात्साध्वः १५.२०
तत्कथाश्रवणासक्त २६.३४
तत्कर्णिकोपरितले ५.७
तत्कर्णे दक्षिणे स्वस्य ३२.३०
तत्कारिनन्दनकृतान् १५.२३
तत्काले पाण्ड्यधरणी० २०.४१
तत्कुक्षौ संस्थिताः ५.३९
तत्कैङ्कर्यं सदा कुर्वंस्तस्थौ २९.१८
तत्कैङ्कर्यरतो भूत्वा २५.४८
तत्क्षेत्रं सम्प्रविश्याथ ५.६६
तत्क्षेत्रमभिविश्याथ २१.८
तत्क्षेत्रमेकतो न्यस्य ९.३
तत्तत्त्वं समुपाश्रित्य २४.४०
तत्र कश्चित्कुष्ठरोगी ७.५८
तत्र गत्वा तमालोक्या० १५.४३
तत्र चिञ्चामहीजस्य १५.४७
तत्र तत्र निवासिनां ८.२७
तत्र तत्र स्थितान् सर्वान् ३८.४९
तत्रत्यानां च सर्वेषां ७.५५
तत्रत्यानां चागतानां ६.४०
तत्रत्यानां पुरुषाणां ५.५२
तत्रत्या मानवाः सर्वे १४.८
तत्रत्यैः पूजिताः सन्तः ७.५४
तत्र दृष्ट्वा गजार्तिघ्नं ७.३६
तत्र पद्मासनासीनो ९.५१
तत्र पुण्यकृतां पुंसाम् ५.७३
तत्र राजसभां प्राप्य २४.४४
तत्र वेदान्तसच्छास्त्र० ३४.३८
तत्र सिंहासनासीनं २९.१०
तत्र सिंहासनासीनान् १६.४२
तत्रस्थं यादवं प्राह ३६.५
तत्रस्थं शेषशयनं १५.३६
तत्रस्थमिन्दिराधीशं २२.४
तत्रस्था देवताः १२.१३
तत्रस्थानां च सर्वेषां ५.४९
तत्रस्था भूसुराः सर्वे २५.१९
तत्रस्थितं परं ब्रह्म ८.३१
तत्रस्थितं महासिंहं ६.१
तत्रस्थितं वनं रम्यं २२.४१
तत्रस्थितं हरिं देवं ५.४९
तत्रस्थितानां त्वं २.४३
तत्राविश्य भक्तितीर्थे ६.१७
तत्रैव योगमास्थाय १२.५८
तत्रैवागताः शान्ता २१.१८
तत्रोद्यानं वरं रम्यं २२.१६

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

तत्रोपास्य परं ब्रह्म ८.१३
तत्त्वं सम्बोधय सदा ३.२४
तत्त्वज्ञान् पूजयन् काले १७.१०
तत्त्वत्रयं प्रवक्ष्यामि ४.८
तत्त्वत्रयं परिज्ञात्वा १७.३४
तत्त्वार्थविदुषां श्रेष्ठ १.२
तत्त्वैरस्त्रस्वरूपै० ५.१७
तत्पादतीर्थं परमं पीत्वा १३.४०
तत्पादपद्मयोः सोऽपि ३३.१२
तत्पादपद्मयोरागु २५.२८
तत्पादपद्मसंलग्न०९.६६
तत्पादमूले न्यपतद् ३३.८
तत्पादराजीवयुगं ३३.२
तत्पादलाक्षिप्तभुवि० ७.६०
तत्पादलोचनोद्भूत० ९.९०
तत्पादाब्जे महाचक्रुर्गणं ९.८९
तत्पुरः कथयामास १९.६२
तत्पुरस्योपकण्ठे तु ४.३३
तत्पुरीं प्राप्य राजानं २४.२३
तत्प्रभावमविज्ञाय १२.६४
तत्प्रभावादर्थं तस्य ४०.६
तत्प्रभावाद् द्विजाः सर्वे १२.६९
तत्प्रसादान्मुनेस्तस्य १३.४१
तत्समीपाश्रमे पुण्ये ९.६
तत्समीपे शयानं च १२.३९
तत्सर्वं राक्षसैः प्राप्तं ४०.४०
तत्सर्वं राक्षसैः कृत्वा २०.३१
तत्सेवाभिकाङ्क्षन्तस्ते ७.१४
तत्सेवासक्तमनसः ५.७३
तत्सेवासक्तहृदयो ११.३
तथा कन्दर्पसाद्दूल० ३९.२५
तथा करिष्ये०हमिति ३०.१३
तथा चोपविशन्तस्ते ७.५७
तथा धन्वीपुराधीशो २५.१
तथा पाण्डवदूतस्य २८.६
तथापि राजा संतिष्ठन् १७.५
तथा पूर्णधियां तेषां ४.७०
तथा पौरजनान् सर्वान् १८.३८
तथाप्यप्रकटीकृत्य १८.३१
तथा भवन्तियुक्त्वा १६.३०
तथा भागवताः श्रेष्ठा १७.३१
तथा मुनीनां हृत्पद्मे ६.३३
तथा रामकथाः शृन्वन् १९.५९
तथाष्टरसवर्गं च १०.१४
तथा संस्तीयमाणेषु ७.१८
तथा सम्यक् परीक्ष्या० १०.२६
तथेत्याह स देवो २३.३९
तथैव कनकाक्षी च ९.१९
तथैव भुजगाधीशः १४.३५
तथैव वरदानेन ११.२५
तथैवा ऽसिवति सम्प्राह ११.२४
तदग्रे भुक्तलग्नग्न० २८.४६
तदङ्घ्रिकञ्जनिष्यन्द० १५.२७
तदन्तिकस्थं लक्ष्मीशं १२.४०
तदन्नं हृदये भक्त्या २२.२६
तदन्यथा भवत्येवं १.३४
तदन्वामोदलोकस्थं ८.४१
तदम्भोरुहपम्पस्थं ९.६४
तदम्भोरुहसाहस्र० १.२४
तदर्थानुभवानन्द० १६.२४
तदर्पितान्नं भुञ्जन्तो २८.४७
तदा कदाचिद् कस्मिंश्चिद् ९.७३
तदा कदाचिद् वाम्भिस्तं २६.२६
तदाकर्ण्य विरूपाक्षः ९.८४
तदाकर्ण्य हरेर्वाक्यं २१.२७
तदा कश्चित् सिद्धवर्यो १०.२
तदा कश्चिद् विप्रवर्यस्तु० २४.२२
तदा काञ्चीपुराधीशो ११.२७
तदा कासारयोगी च १०.३५
तदागत्य च नन्दाद्या ३९.४८
तदा चकम्पे पृथिवी १२.१५
तदा चोलधराधीश० ३४.३९
तदा तद्गृहिणीस्वर्गं० ३२.११
तदा तु तत्त्वजिज्ञासुः ६.४१
तदा ते विस्मिताः ४.४६
तदा ते वैष्णवाः ३९.१२
तदा तेषां वचः श्रुत्वा ३९.२९
तदा देवस्य पुरः १३.३
तदा द्विजोत्तमाः सर्वे १३.२७
तदा दौवारिका १६.२८
तदा नारायणो देवो १४.३३
तदा पराङ्कुशः सिद्ध० ३५.१०
तदा पाण्ड्यधराधीशः २०.५१
तदा-प्रभृति लोकेषु १५.७१
तदा-प्रभृति लोकेऽस्मिन् ९.९६
तदा-प्रभृति लोकेऽस्मिन् २०.५६
तदा प्रहृष्टो राजेन्द्रः २५.२८
तदा ब्रह्मादयो देवा २०.१२
तदा महामुनिस्तत्र ४.४०
तदा रामूणां प्रवरो १९.६९
तदाप्य तु लोकेऽस्मिन् १.५७
तदायमोस्तत्वविशिष्ट० २५.४१
तदा वर्षति पर्जन्ये २२.५५
तदा विवर्णवदनो दीनो १३.१४
तदा विशालिवर्णं च १७.१४
तदा विश्वेश्वरो देवः ४.४४
तदा श्रीकृष्णपर्वतं २०.४९
तदासक्तमनाः शिष्यं ३०.१०
तदा स देवप्रवरो ३.१२
तदा स श्रीश्वरो देवः ४.४
तदा सर्वेश्वरो देवो २.१०
तदा सर्वेश्वरो विष्णुः २५.३१

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

तदा सीता वने तस्मिन् ३.२१
तदा मुनिभिरध्वान्ते ४.३६
तदा ऽस्मिन्निष्प्रभात्यर्थं १२.१४
तदाऽस्य शाखयो० ७.१६
तदीयदास्यनिरत० ३०.२२
तदीयपूजानिरतो बभौ ९.४८
तदीयाङ्घ्रिरजः प्राप्य ४०.२०
तदुक्तः न्यासयोगं तं १.५६
तदुक्त्या वैष्णवधन० ३१.१३
तदुक्त्या वैष्णवानस्मा० ३१.१८
तदेव खलु कर्तव्यं १७.४
तदेव परमं स्थानं २८.४८
तदेव मुक्तिदं लोके ७.६७
तदैव नेत्रयुगल० १५.५
तदैवोर्ध्वपदं याता ३९.५२
तद्गतेनैव मनसा नान्यं २९.२
तद्गानं मधुरं श्रुत्वा २१.१२
तद्गीतं मधुरं दिव्यं २१.१५
तद्गुणानुभवस्वाद० १०.४४
तद्गुहां त्वरितं प्राप्य ५.३६
तद्गुहामन्तमार्गेण १०.३६
तद्गृहीत्वाशु तद्भक्त्या ९.४६
तद्गृहे रम्यदोलायां ९.४१
तद्दक्षिणतटे रम्ये २१.९
तद्दर्शनमहाह्लाद ४.२८
तद्दर्शनामितानन्द० ४.६९
तद्धनं तं च हस्तीन्द्रं २५.४८
तद्ध्याननिरतो योगी ३५.८
तद्भक्तान् पूजयन् १६.१९
तद्भुक्ते श्रीपतिः ४०.४६
तद्राजवाक्यं संश्रुत्य ३०.३३
तद्वाल्यचित्रं परमं २३.३५
तद्वाक्यं नृपतेः श्रुत्वा २४.२४
तद्वाक्यं मुनिराकर्ण्य ९.७९
तद्वाक्यं राघवस्य २३.३८
तद्वाक्यमिन्दिराकर्ण्य २२.३५
तद्विधं तव वक्ष्ये ६.५२
तनुमध्या पृथुश्रोणी २०.९
तप नश्यति येनापि १८.२९
तप्तामधेयविख्याता ९.४
तप्तामयन्त्रैः सततं ४०.१३
तप्तेजस्वलनज्वाला० ९.८७
तन्मध्यस्कमरेखा० १६.२२
तन्मध्ये ऽतिवृद्धो ऽभूत् ४.४५
तन्मध्ये पन्नगाधीशवपुः २८.१६
तन्मध्ये मण्डपम् १.२१
तन्मन्त्रमुपदेक्ष्यामि ३२.२८
तन्माता ऽसहमाना ऽऽह २३.२
तपः करोति सुमहत् ९.१२
तपश्चकार सुमहद् ९.८
तपसाराध्य देवेशं १२.३४
तपोनिर्णयमाहारै० ४०.१९
तप्तचामीकराभासं २१.३९
तमनुज्ञाप्य योगीशं २९.१६
तमनुज्ञाप्य राजानं २०.५३
तमनुज्ञाप्य राजानं २५.४४
तमपश्यन्महायोगी ४.५२
तमहं चानुगच्छामि १२.९
तमादाय शिशुं प्रेम्णा २.१५
तमुपायं विनिश्चित्य २४.३०
तमुवाच विनोदार्थं २२.३६
तमेव नित्यं ध्यायन्ती २०.४६
तमेव पूजयन्ती सा २०.४७
तया रेमे मुनिवरस्ततः ९.१६
तया सह चिरं कालं ११.२९
तरङ्गैः प्लाविता जीवा २०.३६
तरुणार्कप्रकाशाभ्यां २०.११
तव प्रतिज्ञा सफला २२.५४
तव प्रसादादस्माभिः १.३
तवायुतायुतशतभागैकांशे ३८.४०
तवास्पदपदार्थाश्च १५.६०
तवेष्टाः के नरा लोके २६.११
तस्कराः के समागत्य १८.१०
तस्थौ च तस्य भावेन २०.४८
तस्थौ तत्र महाभाग० २३.४२
तस्थौ दिव्यवपुर्भूत्वा ७.६३
तस्थौ पराङ्कुशमुनि० १५.७२
तस्थौ श्रीहस्तिशैलेशं ३४.३९
तस्माज्जग्राह निद्रा० ३५.११
तस्माज्जीवशरीरभूत० २.३०
तस्मात्तच्छ्रेतुकामो ३९.९
तस्मात्तद्भूतमध्य २४.३९
तस्मात्तस्यै पुनर्दत्वा २३.२८
तस्मात्त्वमपि योगीन्द्र १०.५०
तस्मात्त्वमपि राजेन्द्र ११.३४
तस्मात्त्वमपि सर्वेश १२.१०
तस्मात्प्रजज्ञे सरकारी १४.१२
तस्मात्तस्माप्राप्य १५.६५
तस्मात् स्त्रीषु न ३९.२५
तस्मादजायत श्रीमान् १४.११
तस्मादर्चा-स्वरूपस्य २८.५१
तस्मादस्य धनाच्छ्रेष्ठं ३१.३
तस्मादहं वसाम्यत्र ५.२६
तस्माद्दण्डाजिकृतो० १८.३२
तस्माद् दगाऽधिका १.३८
तस्माद् धर्मोऽपरो जज्ञे १४.१०
तस्माद् भगवतो लोके १०.३३
तस्माद् भागवता० ७.६६
तस्माद् युवां मनः १४.४६
तस्माद् युष्मत्कृता १८.३०
तस्माद्वनाद्विनिर्गत्य ९.१८

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

तस्माद् विज्ञाय तत्त्वार्थं ३६.५४
तस्माद् विज्ञाय योगार्थं ९.५०
तस्माद्विर्गत्य ७.२
तस्मान्मा दण्डय क्षिप्रं ३६.५६
तस्मिन्काले जगन्नाथो २३.४
तस्मिन् काले ताम्रपर्णी १५.२८
तस्मिन् काले नागपुरी ३०.७
तस्मिन् काले पाण्ड्यराजो २४.२१
तस्मिन् काले महात्मानं १.१२
तस्मिन् काले महापुण्ये २१.१८
तस्मिन् ग्रामवरे सन्ति २२.३
तस्मिन् दिव्याश्रमे १.१०
तस्मिन्नतीते च १२.६१
तस्मिन्नरवर्यरत्ना० १२.४३
तस्मिन्नात्मभरे १५.६९
तस्मिन्नुद्विग्नमनसस्तत्र ७.७६
तस्मिन्नेव पुरे दिव्य २८.५
तस्मिन्नेव हि काले च २१.२५
तस्मिन्नेवोटजं कृत्वा २२.१७
तस्मिन्न्यस्तभरः २४.१९
तस्मिन् प्रयागे महति २७.२७
तस्मिन् प्रविष्टमात्रं ३.१८
तस्मिन् बालार्कसङ्काशो १.२१
तस्मिन् विमानमुत्तुङ्गाम्नाय० २८.१५
तस्मिन् सङ्कुचितस्थाने ४.३९
तस्मिन् सरसि हेमाब्जे २.७
तस्मै सिंहासने ७.५
तस्मै च भृत्यवर्गेभ्यो ३३.६
तस्मै तेऽप्यभयं ७.२२
तस्मै दत्वा प्रभावं १०.२०
तस्मै दत्त्वा शिष्यत्वं ७.८०
तस्मै दत्त्वा न्यासं च ३५.२०
तस्मै दत्त्वा पान्मह कन्यां ३०.१२
तस्मै राज्ञे तथं दत्वा ७.२४
तस्मै विज्ञापयामास २५.४
तस्मै श्रीरङ्गनाथाय २०.५२
तस्मै श्रीरामविप्रार्यः ३५.२२
तस्मै समर्पयामास २२.२३
तस्मै समर्पयामास २६.२५
तस्मै समर्पयामास ३२.३७
तस्य तद्वचनं श्रुत्वा ७.६१
तस्य तद्वचनं श्रुत्वा १२.१
तस्य त्वेवं प्रभावस्य १५.३०
तस्य नाथमुनेर्जातः ३५.५
तस्य पङ्कादयः सर्वे २१.२५
तस्य पन्थाः पर्वशिखया ३५.२३
तस्य पत्न्यां समभवत् २४.१०
तस्य पुत्रो महान् जज्ञे ३५.४
तस्य प्रभावं विज्ञाय १५.५७
तस्य भक्त्या सुसंहृष्टस्तं १९.७०
तस्य भक्त्या सुसंहृष्टो ९.७०
तस्य मृत्युभयं नास्ति १०.१२
तस्य यामुनमाप ३५.१५
तस्य राज्ञस्तथा पुत्रो ७.७५
तस्य रामानुज इति पिता ३४.६
तस्य वृत्तान्तमखिलं ३०.२३
तस्य श्रीः श्रीपतिश्चैव ४०.५२
तस्य स्वप्ने देवराजः ३६.९
तस्य हृत्कर्णिकामध्ये ४.२०
तस्य हृत्कर्णिकामध्ये २५.४३
तस्यां गदाधरं स्मृत्वा ५.६२
तस्यां भद्रासनासीनं १३.६
तस्यां भोगीन्द्रपर्यङ्क० १०.८०
तस्यां वसति देवेशः ९.५
तस्यां वसति लक्ष्मीशः २४.६
तस्यां हस्तिगिरीशस्य २.६
तस्याः सह कुचिर्ती दृष्ट्वा ४.३८
तस्याः समीपे कावेरीतटे २१.४
तस्याः सौन्दर्यशीलादि ३०.१०
तस्यान्तर्वेदिराकृत्य ३८.२०
तस्यान्तिके गताः ३९.४२
तस्यामग्निं प्रतिष्ठाप्य २९.१२
तस्यापन्नः पुरस्तम् १.२०
तस्यामासते पुमांसश्च १४.६
तस्यायायं तदा० ६.४७
तां गृहीत्वा स्वभार्यायै ३०.९
तां तत्र जातां बहुलां २२.१९
तां दृष्ट्वा दुःखिता २२.४९
तां दृष्ट्वा मुनिराविग्नः ९.१५
तां दृष्ट्वा राक्षसग्रस्तां ३४.४१
तां देहलीं समागम्य ४.४१
तां पालयति दुर्धर्षः १६.१०
ताः पुष्पमालास्तां पुत्रीं २६.३०
ताः पेटिकायां निक्षिप्य २२.२२
ताडकाचलदम्भोले १९.२६
तातेन मा वनं गत्वा २६.२३
तादृक् कुत्सितदेहे ७.६६
तादृशो भक्तिसाराख्यो ११.४३
तानि कोशे स्थापयित्वा १८.३
तानुवाच वचः शीघ्रं ७.५९
तान् दृष्ट्वा द्राविडेश० ७.१७
तान् दृष्ट्वा परमा० ४०.१७
तान् दृष्ट्वा प्रणिपत्या० ७.७४
तान् पृच्छतो न जानाति २१.२०
तान्यानयध्वमित्युक्ते १८.७
तान् विना भूषणान्यन्ये १८.२०
तान् वीक्ष्य सर्वदेवानां १३.३६
तापिः परिवृतो गत्वा ५.३३
तापसो दुरहङ्कारो १२.१९
ताम्रपर्णीनदीतीरे पाण्ड्य० १४.६
तारकब्रह्ममन्त्रं स्वं २७.१८
तारणत्यक्तिलान् मर्त्यान् २७.२३

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

तारा–विशालायत० ५.६३
तालस्यजनपर्यन्तः ३२.३४
तावकं कुरु योगीन्द्र ३६.१२
तावतिष्ठतु ते गेहे २६.३२
तावद् यापि ददस्वेति ३०.३३
तासां ज्ञात्वा मनो राजा ७.७७
तिर्यक् योर्ध्वमधो १०.५
तिर्यग्योनिजपक्षीन्द्र० १९.३२
तिलप्रसूनसौन्दर्य० ६.२५
तिष्ठत्यस्य प्रभावं च ९.७६
तिष्ठत्येतत्सूत्रमेवे० ९.८४
तिष्ठन् गुप्तोऽपि १५.६६
तिष्ठन्तस्तत्र तत्राथ ८.२८
तीर्थानि चारैरन्योऽन्यैर्० १७.१३
तुरङ्गश्रेष्ठमारुह्य १९.६६
तुलसीकाननं कृत्वा ४०.४७
तुलसीकानने रम्ये २७.४०
तुलसीकोषलदल० १५.१२
तुलसीनन्दनवनं २६.३
तुलसीनलिनाक्षाणां १६.२३
तुलसीनलिनाक्षाणां २५.१६
तुलसीनलिनाक्षाणां ४०.४३
तुलसीपुष्पमाला० २३.४१
तुलसीमूलमेदिन्याम्० २६.६
तुलसीवनमालानां २३.३७
तुल्यैर्महाबलैस्तस्य ३२.२३
तुष्टाव योगिवर्यान् ७.६४
तुष्टयुर्विविधैः ६.३५
तुष्टेऽस्मेतेन १६.५
तूणीरयुग्माञ्चितपृष्ठ० १९.१३
तूष्णीं स्थिते तस्य १२.६१
तूष्णीमू ह्रिध्याना० ४.४४
तृणीकृत.भवोन्यादि० ११.४३
ते चापि शिल्पिनः सर्वे ३३.२२
तेजस्वी बलवांश्चूरो १६.१३
तेजोऽवेक्षयाऽद्भुतं १५.४१
ते त्यक्तुं नार्हसि ३६.६
ते दूतास्त्वरितं गत्वा ११.३८
तेन तुष्टो रमानाथः २५.४३
तेन त्वं लप्स्यसे भूमि० ३६.१०
तेन दीपप्रदानेन ४.५१
तेन परमुः श्रियः पूजा ४०.२६
तेन पुत्रेण सहितो ३५.६
तेन वाक्येन संहृष्ट १.१७
तेन विज्ञापिताशेष ३५.२८
तेन वेष्ठनपात्रेण ७.६२
तेन शुश्रूषमाणः सन् १५.७०
तेन संवर्द्धमानेन ४.४५
तेन संवर्द्धिततनुः ४.६
तेन संस्तूयमानः सन् २.१९
तेन संस्तूयमानास्ताः १५.२५
तेन संहृष्टसर्वाङ्गः २.१
तेन सन्तप्यमानः सन् ९.१०
तेनसम्पूजिताः सर्वे ३९.३९
तेन सम्पूजितो विष्णु० ४०.४८
तेन सम्भावितः प्रीत्या ३८.१
तेन सम्यगनुज्ञातो ३.२८
तेनैव चित्रकूटेऽपि १०.२५
तेनैव पोषिताः सन्तः ५.३९
तेनैव संस्थितो मौनी १५.५६
ते प्राप्नुवन्ति परमं १५.७३
ते प्राप्नुवन्ति परमं पदं २०.२७
ते प्राप्नुवन्ति परमं पदं २८.६१
ते प्राप्नुवन्ति परमं ३९.५
ते प्राप्नुवन्त्यक्षरम० २१.४६
ते भूसुराः सर्वजगद् ३७.२५
तेषां कश्चिन्महाभागो १४.९
तेषां ज्ञानरहस्यार्थान् २७.१०
तेषां तद्वचनं श्रुत्वा १८.९
तेषां तद्वचनं श्रुत्वा ३३.२४
तेषां तु वेधिपश्चरणाः ५.३८
तेषां तेषां कर्मगत्या १.३९
तेषां धर्मैकनिष्ठानां २२.५
तेषां न सन्ति सदृशः ९.९४
तेषां पादरजः पुण्यं १०.३१
तेषां पूजा सदा लोके ४०.११
तेषां प्रतिक्रिया नास्ति १.१५
तेषां प्रभावं संवृत्य ७.५९
तेषां भागवतानां स ४०.५
तेषां मुक्तिं प्रदास्यामि ६.३९
तेषां योगीश्वराणां तु ४.८०
तेषां विज्ञानसिद्ध्यर्थं १.२९
तेषां शुश्रूषमाणः सन् ७.७०
तेषां शेषाचलाधीशं १५.२६
तेषां श्रीहरिभक्तानां ४०.१०
तेषां संरक्षणार्थम् १.३०
तेषां सदृशरूपाणि २०.३२
तेषामग्रेसरः कश्चिद् २४.९
तेषामधीनः सततं १६.२०
तेषामन्तिकमागत्य ७.१५
तेषामन्तिकमागत्य १६.३५
तेषामाराधनादेव ३९.६
तेषु प्रसिद्धानामाद्यश्च २६.३६
तेषु मानसनिष्यन्द० १६.४८
तैलाभ्यङ्गाङ्ग० ४०.३५
तोताद्री रङ्गशयननान्ना २८.९
तोषयित्वानयस्व १२.२१
त्यक्त्वा च तद् वेत्रवनं ९.२८
त्यक्त्वेदं जन्म ३४.४९

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

त्रयोऽपि योगिवर्यास्ते ६.४०
त्रिदण्डधारिणं दृष्ट्वा ४०.५३
त्रिदण्डमण्डितकरं ३९.३६
त्रिदशध्यानसङ्घीर्णां ३६.१६
त्रिपादभूतौ विख्यातान् ४०.२३
त्रिपादविभूतौ वैकुण्ठे १.१८
त्रिविक्रममथोपास्य ७.२८
त्रिषु लोकेषु को देवः २५.२१
त्रीन् ग्रन्थान् ४.७८
त्वं गत्वा मदनामीषां ५.३२
त्वं च भूमिश्च १.४६
त्वं नित्यं पूजयस्वाद्य २८.५९
त्वं नित्यश्चासि नित्यानां ३६.४२
त्वं पत्नी त्रिदश० २०.३८
त्वं पासि सर्वलोकेश ३८.४१
त्वं भगवत्कैङ्कर्य० ३१.१९
त्वं लोकान् सर्वतोव्याप्त्वा ३८.२३
त्वत्कटाक्षवशादेव १.२७
त्वत्कटाक्षवशात्सोऽपि ३४.३०
त्वत्कैङ्कर्यं विना तत्र २५.७
त्वत्कैङ्कर्यं विना नान्यं २५.८
त्वत एव प्रजायन्ते ३७.१८
त्वत एव प्रजायन्ते ३७.१७
त्वतो नारायणादेवात्र ३७.२१
त्वतो मया श्रुता पुण्या २१.१
त्वतो यज्ञः सर्वहुत० ३८.२९
त्वत्पद्भ्यामेव पृथिवी ३८.३१
त्वत्पादतरणिं लब्ध्वा १३.३५
त्वत्पादपद्मदासत्वं ११.८
त्वत्पादपद्मजातो १०.२९
त्वत्पादरजसः स्पर्शा० १०.३२
त्वत्प्रभावमविज्ञाय १२.१८
त्वत्प्रसादादेवदेव १.३४
त्वत्सदृशमार्जनं या २५.४
त्वत्सुताभुक्तशेषा० २६.२९
त्वत्तोषयाऽहं सन्तुष्टो ११.२१
त्वद्दक्षिनाथमाश्रित्य २३.१२
त्वदुक्तं सत्यमेवैव० १.३९
त्वद्गुणं द्रष्टुकामो० ११.३९
त्वद्दासदासो देवेश १२.८
त्वद् भक्तदूषकान् विप्रान् १३.१७
त्वद्भक्तेषु च मद्भक्तिं १९.४७
त्वद्वक्त्रदुग्धाब्धि० १६.२
त्वन्नामकीर्तनं त्वक्त्वा २५.८
त्वन्नेत्रोद्भिन्नदन्यम्भिता० २०.२२
त्वन्मण्डपं विहायाऽहं २५.७
त्वन्मन्दिरस्य द्वारे तु १८.१८
त्वमुपास्योऽसि जगतां ३६.३९
त्वमेव गृह्यसे भूयस्तान्नावं ३८.३३
त्वमेव चिदचिद्वस्तु २०.३०
त्वमेव चिदचिन्नाथसत्व० ३४.२९
त्वमेव दाता गोप्तासि ३४.३५
त्वमेव पुण्डरीकाक्षः ३६.३८
त्वमेव पुण्डरीकाक्षस्त्वमेव ३८.४०
त्वमेव प्रतिगृह्णीष्व १४.४३
त्वमेव वह्निरध्वर्यु० ३६.३३
त्वमेव वाणी शर्वाणी २०.२८
त्वमेव विश्वतो कृत्वा ३४.२४
त्वमेव व्यापको मन्त्रो ३४.२५
त्वमेव शोधयित्वा तान् १८.२०
त्वमेव श्रीः श्रियो देवः ३८.३९
त्वमेव षड्गुणाधीशः ३४.२८
त्वमेव सत्यसङ्कल्पः १.३३
त्वमेव सर्वजगतां पिता ३६.३८
त्वमेव सर्वजीवानां प्रेरकः ३४.३०
त्वमेव सर्वभूतात्मा ३४.२७
त्वमेव सर्वलोकानां १.२६
त्वमेव सर्वलोकाना० ३४.३५
त्वमेव सर्वलोकेऽस्मिन् २०.३०
त्वमेवैकार्णवीभूते जले ३८.३४
त्वया कृतान् १५.५९
त्वया दत्तमिदं बाल० १४.४३
त्वया दातव्यवस्तूनि ११.४५
त्वया मया च रहितं ५.२१
त्वया संरक्ष्यते नित्यं ३७.१६
त्वया सृष्टमिदं सर्वं ३७.१५
त्वयैव स्थापिता लोका० ३४.३१
त्वयोक्तन्यासयोगस्य २.२३
त्वय्यक्षयं वयो देवि ११.३२
त्वय्येव परितीर्यन्ते ३४.३१
त्वां मातरं शरणमव्य० २०.३८
त्वां विना कामुकं ३९.२४
त्वां विनान्या गतिर्नास्ति ३८.१६
त्वामेव गायते छन्दो ३६.३४
त्वामेव परमात्मानं ३६.३६
त्वामेवोपास्य सततं २०.२४

(द)

दण्डं करोमि चेद् १८.३१
दण्डं कुरु यथोक्तम् १८.२४
दण्डवत्प्रणमन्तश्च ४०.८
दत्त्वा चात्यन्तिकं दुःखं २१.२७
दत्त्वा तत्रैव तं विप्रम० १३.४२
दत्त्वा धनमपात्रेभ्यः ३०.४०
दत्त्वा संप्रेषयामासुः ७.८५
दद्यान्मुक्तिं दयासिन्धुः २७.३८
दद्यान्मुक्तिं परां नृणां २७.१२
दद्यान्मुक्तिमपि श्रीमान् २७.४८
ददर्श बालन्दभरो० १९.१९
ददर्श राजा परम० १९.२
ददर्श लक्ष्मणो योगी ३६.१५
ददर्शाश्वत्थमूलस्था २२.५७
ददाम्यसङ्ख्यवस्तूनि ११.४१

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

ददावनुज्ञां गच्छेति ३४.५०
ददौ तस्यै मुनिः प्रीत्या ११.२७
ददौ नित्यं विप्रवर्यः ६.५७
ददौ स्तन्यसुधां ३.१२
दद्यात्तस्य गृहे नित्यं ४०.६०
दन्तस्थविद्युता जिह्वा ३९.२२
दमादिगुणसम्पन्ना १७.३३
दयार्द्रमानसो भूत्वा २.१४
दरिद्राय द्विजायाथ ५.५३
दर्भसंस्तरमागत्य ८.२२
दर्शनाच्छ्रवणाच्चैव १४.१९
दर्शनात्पातकं तेषा० १८.२३
दर्शनात्सर्वलोकेभ्यो २७.२८
दर्शनात्स्पर्शनात् ३६.२१
दर्शनादेव महतां १०.४८
दशकन्धरपञ्चास्य० १९.३८
दशदिक्षु प्रविद्योत० २१.४३
दानोदरं पुनर्नत्वा २२.२४
दास्यन्त्रेण संपिष्टा ४.४६
दासभूतं तवैतद् ३८.३८
दास्यति खलु दासाय ११.४६
दिगन्तलग्नकोटीर० ४.६५
दिगन्तविश्रुतयश० १९.२४
दिगन्तविश्रुतौदार्य० १९.२४
दिदेश न्यासविद्यां ३५.२३
दिदेश मुनिवर्याय २.२०
दिनशेषं च तुलसी २२.२७
दिनानि कतिचिद् वृद्धा ११.२०
दिनानि कति संस्थित्वा ६.४
दिवं प्रति सुरैस्तस्य ४०.३२
दिव्यकाञ्चीगुणधरम् ७.४६
दिव्यगन्धर्वगानेन २१.११
दिव्यगन्धावलिप्त० ५.७०
दिव्यचन्दनलिप्ताङ्गं ३७.८
दिव्यचन्दनलिप्ताङ्गः ३.९
दिव्यचन्दनलिप्ताङ्गः ३३.११
दिव्यचन्दनलिप्ताङ्गौ ३९.५०
दिव्यचन्दनलिप्ताङ्गौ २०.१२
दिव्यचन्दनलिप्ताङ्गौ ६.२३
दिव्यचन्दनलिप्ताय ३६.४८
दिव्यज्ञानोपपन्नाश्च २४.८
दिव्यज्योतिर्मयान् ५.४२
दिव्यतेजोविराजन्तं ८.३५
दिव्यपीताम्बर-धरं ४.५३
दिव्यपीताम्बर-धरं ८.४३
दिव्यपीताम्बर-धरं १२.४६
दिव्यपीताम्बरधरः ३३.९
दिव्यपीताम्बर-धरो २.१२
दिव्यपीताम्बर-धरो ३.९
दिव्यप्रबन्धान् देवाय २५.४२
दिव्यभूषणभूषाय ३६.४७
दिव्यमूर्द्धमुखाम्भोजं ९.६३
दिव्यरत्नोज्ज्वलतारकाञ्चीं ४.६१
दिव्यरूपोऽसि भगवान् ३६.४०
दिव्यलावण्यसौन्दर्य० ४.१६
दिव्यसिंहासनारूढ० १९.४०
दिव्यसौन्दर्यसम्पन्ना ११.२५
दिव्यस्रक्चन्दनोशेताम् १२.४७
दिव्यस्रग्वस्त्रललितो १७.२७
दिव्यस्रङ्मालितं ४.५४
दिव्यालङ्कारसंयुक्तं ८.३३
दिव्या स्वर्गोपमा २४.६
दिव्ये सरसि कस्मिंश्चिद् ३.३
दिव्योद्यानयुतैः २.४
दिव्योर्ध्वपुण्ड्र० ६.२८
दिशो रक्षेत्या० २२.५७
दिष्ट्या नो हरति ३१.१५
दीक्षारम्भे महापुण्ये २८.८
दीनः प्रमुचभ्रूभिः १२.२२
दीनस्याच्युतपादस्य १३.३३
दीपिकाग्रहणं वा मे २५.६
दुःखदेषु न मुह्यन्ति ३९.२८
दुःखालयस्य रक्षार्थं ३९.१४
दुःशील सुमतीषेयं ३९.३३
दुःशीलोऽपि पदं प्राप ४०.१०
दुग्धाब्धिफेन० १९.१७
दुग्धाब्धिमध्ये २७.६
दुर्गमं परमं स्थानं ७.९२
दुर्मतश्छेदनं कृत्वा १.५१
दुर्लभं भर्तृभार्याभि० ५.५२
दुष्टकर्म सुकर्म स्यात् ३०.२
दुस्तरं तव मायाब्धिं० २३.११
दूतानाज्ञापयामास ११.३६
दूतास्तु त्वरितं गत्वा ३०.२५
दूरतः शिखरं दृष्ट्वा ५.६६
दूषयेद् भगवद्भक्तं ४०.३२
दृढमावरणं कुर्वन् २६.३
दृढव्रतस्य विप्रस्य ११.७
दृष्टिदोषो भवेदिति २५.३४
दृष्ट्वा तदर्शनौत्सुक्य० ११.४
दृष्ट्वा तं पूजयेत्सम्यग् ४०.४४
दृष्ट्वा तत्पादकमल० ९.३५
दृष्ट्वा तद्रूपमैश्वर्य० ९.७१
दृष्ट्वा ते गुटिकां कन्यां १०.१०
दृष्ट्वा ध्यात्वाऽथ ८.११
दृष्ट्वा पूजादिकं कृत्वा ८.३६
दृष्ट्वा प्रणम्य ५.७२
दृष्ट्वा प्रणम्य तत्पादौ ३७.१०
दृष्ट्वा प्रणम्य संस्तुत्य १०.८०
दृष्ट्वा प्रणम्य हर्षाश्रु० १२.४९
दृष्ट्वा प्रहर्षमनसा ३४.१६
दृष्ट्वा श्रवीदिदं वाक्यं २२.४१

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

दृष्ट्वा मरकतश्यामां २६.७
दृष्ट्वा॰ मतीर्थं तन्नीरे १०.६
दृष्ट्वा वारणशैलेशं ३०.३८
दृष्ट्वा वेङ्कटशैलेन्द्रं ६.१२
दृष्ट्वा वैष्णवसन्दोहं ४०.४६
दृष्ट्वा स राजा १९.१९
दृष्ट्वा स विस्मयं गत्वा १३.५
दृष्ट्वा सविस्मयो २०.४२
दृष्ट्वा सिंहासने दिव्ये ८.४२
दृष्ट्वा सुविस्मितो भूत्वा ९.२८
दृष्ट्वा सुवर्णं योगीन्द्रं ९.४२
दृष्ट्वा स्नात्वा च विधिना ३६.२२
दृष्ट्वा हरिं सान्द्र॰ ७.१२
दृष्ट्वैवं सहसोत्थाय २५.१७
दृष्ट्वैव स्मरनिर्भिन्न॰ ११.२८
देव तावकपादाब्ज॰ २१.२८
देवदुन्दुभयो नेदुः २.९
देवं संसेव्य तदनु॰ ५.६५
देवदेवेति विख्याता २२.४०
देवराजं विराजन्तं ७.५
देवराजेन सन्दिष्टः ३५.३०
देवर्षिगणगन्धर्व॰ २७.३७
देवर्षिगणगन्धर्व॰ ३९.१९
देवर्षिपितृदाद्यैः २७.८
देवस्तु तुष्टहृदयो २६.३१
देवानामप्यलभ्या या १०.७४
देवालये विशेषाणि ६.५९
देवि पश्यस्व मे २२.३८
देवैः संपूजितो दिव्यै॰ ४०.३०
देवैः सह पुनः प्राप १९.५४
देवैरप्यविचार्यास्ते ५.९५
देशान्तरं गमिष्ये इ॰ १२.३
देशान्तरं योगिनः सर्वे ४.४३
देहात्मयलङ्घाया॰ ३.२०
देहात्मनो विभिन्नत्वं २१.७
देहान्ते प्राप्नुयान्मुक्तिं १३.४६
दैवं च मानुषं त्रिलो १७.१५
दैवतं समुपाश्रित्य २४.३२
दोर्दण्डमन्येन १९.१३
दोर्मूलाङ्कितवैकुण्ठ॰ १६.२३
दौवारिकांस्ततो १६.३८
द्रवीकृताः शिलाश्च॰ २१.१२
द्रव्यसङ्ग्रहणासक्तः ६.४६
द्रष्टुकामः स्वभक्तं तं ३३.११
द्रष्टुकामो गुहां प्राप्य १०.३९
द्राविडे विषये दिव्ये ३४.४
द्रुमगन्धानुसन्धान॰ १६.२४
द्वादशाक्षरमन्त्रज्ञैः २७.५
द्वादशैतान् महाभागान् ३९.३७
द्वापरान्तं समाख्य २.२
द्वापरे कुरुणा राज्ञा १४.७
द्वारावत्यां यादवेन्द्रः २७.१९
द्वारावत्यां स्थितं देवं ५.५७
द्विजवर्यस्य धर्मपत्नी २२.६
द्विस्ते नमः श्रीश ३८.४२

(ध)

धनं नाशित कर्म ३१.२
धनं सर्वं वैष्णवेभ्यो ३०.२४
धनभारं समुद्धर्तुं मशक्तः ३२.२३
धनमश्वांश्च गावश्चैव २०.२४
धनेष्वप्यजनि नाशो ३९.२८
धन्योऽस्मि कृतकृत्यो॰ ४.६७
धन्योऽस्मि कृतकृत्योऽस्मि ३१.२३
धन्योऽस्मीति वदन्त॰ ४.३०
धन्योऽस्म्यहं कृतं १९.५०
धन्वीपुरीति विख्याता २४.५
धन्वीपल्लवके दिव्ये २८.४०
धरायामवतीर्णायां २०.१
धरित्रीं पावयन्तास्तु ४.२२
धरित्रीपुत्रिकापाणि॰ १९.२७
धरित्रीमाश्रितां भुङ्क्ते १७.१६
धर्मज्ञः परतत्त्वज्ञो ३०.५
धर्मज्ञस्तत्त्वविज्ञातु॰ २४.२२
धर्मस्य कीर्तनादेव ६.५३
धर्मात्मा वेदवित् १६.१०
धर्मार्थकामाभोपेया॰ २८.५१
धर्मेण पालयन् सर्वां १६.१६
धर्मेण पृथिवीं सर्वां ७.८९
धर्मेण यावद्द्रव्यं मे ३०.३२
धर्म्यं पवित्रं पापघ्न॰ ४०.५६
धानुष्के धर्मक्षेत्रे २८.३६
धारणादणुमात्रस्य १०.७५
धूपदीपफलैः ११.१६
धूपदीपैश्च नैवेद्यैः॰ २४.१२
धृतानि पञ्चभूतानि २.३५
धृताभिधानाद्वितय १५.५८
धृतानिनन्दकेन्यास॰ १३.२०
धृतारिशङ्खसंशोभि॰ १२.४५
धृत्वा श्वेतोर्ध्वपुण्ड्र॰ २२.४८
ध्यानं च ध्यानरूपानां ७.५६
ध्यायन् श्रीनाथ॰ १५.३९
ध्यायन् सङ्कीर्तयन् २१.१०
ध्येयो ब्रह्मादिभि॰ १०.५५
ध्येयो ब्रह्मादिभिः॰ १५.१५
ध्वजवज्राङ्कुशाब्ज॰ १५.८
ध्वजातपत्रव्यजन॰ २५.५

(न)

न कर्म नहि मे ३९.५
नक्षत्रेषु ग्रहेष्वर्के ३६.३५
न गच्छेत्सदसं प्राज्ञो २५.६
न तु रावणनाशार्थं ३.१७
न तुष्यति जगन्नाथो ४०.२१

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

न तृप्ति यान्ति १.५
न स्वन्यायावशं याति २२.३७
नत्वा ततः परं श्वेतपर्वते ८.१२
नत्वा मां संस्तवैर्० ५.२
नत्वा मां स्तुतिभिः ५.२२
न दोषः स्तेयजः स्यान्मे ३१.५
ननृतुश्चाप्सरःसङ्घा० २.१०
नन्दव्रजे सगोगोप० २७.२०
नन्दिग्रामे जनानन्दो २७.३३
न पिबन्जननीस्तन्यं १४.३६
न बोधयन्ति ते निश्चं १७.१८
न ब्रह्मा न शिवो देवः ३८.३६
न भुञ्जीत स्वयं भक्त्या ३२.७
नभो गताः प्रशंसन्तो १८.४२
नमः कमठरूपाय १२.५१
नमः क्षत्रादिकल्पाद्० १९.३१
नमः पञ्चस्वरूपाय ३७.२२
नमः पूर्वाय पूर्णाय ३८.१४
नमः सकृत्तेऽखिल० ३८.४२
नमः सर्वनियन्त्रे ते ३४.१९
नमः सहस्रशिरसे १४.२३
नमश्चण्डीशकोदण्ड० १९.२७
नमश्चतुरते जगदीश ३८.४२
नमस्कृत्य स्तुतिं कृत्वा ८.३९
नमस्तुभ्यं भरद्वाज० १९.३०
नमस्ते कमलाधीश १४.२३
नमस्ते करुणासिन्धो १९.४२
नमस्ते जानकीनाथ १९.४२
नमस्ते नमस्ते गुणाब्धे ७.५०
नमस्ते नमस्ते चिदा० ७.५१
नमस्ते नमस्ते त्रयीनाथ ३६.४९
नमस्ते नमस्ते नमः ७.५२
नमस्ते नमस्ते नमः पद्म० ७.५१
नमस्ते नमस्ते नमः पद्म० ७.५२
नमस्ते नमस्ते नमश्चक्र० ७.५०
नमस्ते नमस्ते नमो ७.५०
नमस्ते नमस्ते नमो रुद्र० ३६.४९
नमस्ते नमस्ते प्रपन्नाय० ३६.४९
नमस्ते नमस्ते भवेश ७.५१
नमस्ते नमस्ते महा० ७.५०
नमस्ते नमस्ते महेशे० ७.५१
नमस्ते नमस्ते शितापीष्ट० ३६.४९
नमस्ते नमस्ते हृदम्भोज० ७.५२
नमस्ते वाक्शिनिर्मूल० १९.३३
नमस्ते शार्ङ्गपानर्गला० १९.२८
नमस्ते यादवेन्द्राय १२.५४
नमस्ते रामचन्द्राय १२.५३
नमस्ते वरदाराय १९.३२
नमस्ते वासुदेवाय ३७.२५
नमस्ते विश्वनयने २०.१७
नमस्ते विश्वपतये १४.२४
नमस्ते शेषपर्यङ्कशायिने ३६.४६
नमस्ते सच्चिदानन्द० ३७.२८
नमो गुणाब्धिनिलय० १५.५८
नमो दाशरथे राम १९.२६
नमो नमस्तेऽथसहस्र० ३८.४३
नमो नमस्ते शतकूरव० ३८.४३
नमो नमस्ते श्रीदेवी २०.१५
नमो नमस्ते श्रीशाय १२.५०
नमो नमस्ते श्रीशाय ३७.११
नमो नमस्ते श्रीशाय ३८.१४
नमो नमोऽनन्त० ३८.४३
नमो नीलाद्रिनाथाय ३७.३१
नमो नृसिंहरूपाय १२.५२
नमो ब्रह्मरुद्रेन्द्र० १९.३८
नमो ब्रह्मेशपूज्याय ३७.२९
नमो मुद्रार्थितकर्णि० १९.३४
नमो विमिर्गतोषाधि० ३७.३०
नमो विश्वशरीराय ३४.१८
नमो विश्वशरीरिण्यै २०.१६
नमोऽस्तु जगतां पित्रे ३७.३१
नमोऽस्तु शाश्वतानन्त० ३७.३०
नमोऽस्त्वनन्तकल्याण०३७.३३
न मोहयति रम्भाऽपि २२.४४
न योग्यं स्यान् महायोगिन् १०.८
नरः प्रीतिसमायुक्तः १.५८
नर शृणुष्व वक्ष्येऽहं २०.१
नरस्यैतद्वचः श्रुत्वा १६.४
नवपञ्चधातुः सप्ता० १७.१४
न वारयोग्या भूसस्य ३१.३
न विजानासि किं मौने ९.८६
न शेकुरुन्मीलयितुं ५.३४
नहि सम्भावितुं योग्या १८.२३
नाथमभ्यर्च्य विधिवद्० ८.२०
नानाप्रसूनराजीव० ३६.१८
नानामणिविचित्र० १०.६६
नानामणिश्रेष्ठसरात्० १९.१३
नानामृगगणाकीर्णे ६.१३
नानामृगगणाकीर्णे २७.३१
नानावर्णविचित्राद्या २२.२३
नानाविधाः कथाः १.१२
नानाविधैः प्रसूनैस्तैः २६.२४
नानारत्नखचितं २१.३८
नानुरञ्जन्ति दुःशील ३९.२७
नान्यं शृणोमि सर्वेश १९.४७
नान्यः पुमान् समर्थः ३४.४८
नाःपिबत् स्तनजं ९.३६
नाभिकूटे विनिर्भज्य २१.४०
नाभेर्ब्रह्मा च गगनं ३८.३२
नामधेयं ततः कृत्वा २.१६
नामा गदीति विख्यातो २७.४१
नारदाद्यैश्च सततं २७.१०

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

नारायणं निवहानां त्वं ३८.१७
नारायणं नमस्कृत्य ७.२
नारायणं परमात्मन्ये ३८.३
नारायणः परं ब्रह्म २५.२३
नारायणः परो ध्याता २५.२३
नारायण इति प्रोक्तः २०.१
नारायण नमस्तुभ्यं २१.१
नारायणपदाम्भोज० ११.१
नारायणपरा सर्वे २२.३
नारायण मुनिश्रेष्ठ १.१३
नारायणमुनिश्रेष्ठ १४.१
नारायणमुनिश्रेष्ठ १६.१
नारायणात्परं दैवं २५.२५
नारायणान्तिकं गत्वा १२.२८
नारायणाभिधानो ऽसौ २२.९
नारायणो योगिवर्यैः २७.९
नारोहन्तीति विज्ञाय ३८.५
नावलोकयसे चेत् ३८.३८
नाशयन् कुमतान् सर्वान् ३७.२
नासीत् तस्योर्ध्वपुण्ड्रार्थं १०.५४
नासीत् पत्नीऽधिको लोके २१.२४
नास्त्येव न्यूनभाधिक्यं २८.४९
नास्त्येव सदृशं लोके १२.३२
निकुञ्जमध्यादाहृत्य २२.५५
निकृष्टां हेयसंयुक्तां ११.२३
निक्षिप्य पुरतस्तस्य १९.५६
निक्षिप्य संग्रहष्टो १३.३७
निगमार्थैः स्तवैः स्तुत्वा ८.३६
निगमैः सर्वशास्त्रैश्च ३६.६१
निगमोक्तिभिर्जित्वा ३३.२६
निग्रहात्करणानां च २४.१७
नित्यं सायं गृहास्तुल्य० ४.२५
नित्यं स्वकर्म कुर्वन्तमीदृशं २३.९
नित्यः सर्वगतो यज्ञो ३४.२२
नित्यमुक्तैकभोग्यश्री० ४.२४
नित्यमुक्तैकभोग्याय १४.२६
नित्यमुक्तैकभोग्याय ३७.२७
नित्यमुक्तैः परिवृतः ३.१०
नित्यमुक्तैः परिवृतो ३२.३३
नित्यमुक्तैरनन्ता० १.२५
नित्यशुद्धो ऽविकारस्त्वं ३४.२९
नित्याय निर्विकाराय ३७.२९
नित्योत्सवानि सर्वाणि ६.५८
नित्योदितक्रियाः कृत्वा २२.४३
निद्रामुपगते तस्मिन् १०.६३
निधाय तस्मान्निर्गत्य १२.५९
निधाय स्वर्णपर्यङ्के १४.४२
निनाय कृपया पर्ण० २२.५८
निनाय यज्ञशालां तं १३.६
निनाय रङ्गनाथस्य २१.३५
निन्दया वैष्णवानां तु १८.२९
निपत्य दोर्भ्यां सङ्गृह्य १२.१२
निपत्य पादयोस्तस्य १२.६६
निपत्य पुनरुत्थाय १०.२८
निबिडक्लेशमासाद्य ८.१७
निबिडाकारो भगवान् २८.३६
निमिषं निमिषार्द्धं वा १२.१०
नियम्य हरिसातिष्ये १२.३४
निरवद्यान् योगविद्यां १०.६२
निरवद्यान् योगविद्या० १५.२१
निरस्तपक्षलाम्भोज० २३.२२
निरस्ता तेन भूयोऽपि ३०.२६
निराहारो मदीयानां ३२.९
निरुच्छ्वासा निश्चलाङ्गा ४.४३
निर्जगाम हरेस्तस्मात् २२.२४
निर्धनो निर्भो २४.२०
निर्मलोत्पलसम्भ्रान्त० ३६.१७
निर्हेतुकमकटाक्षेण २२.९
निवर्तय पुनः काञ्चीं १२.२४
निवर्तय गुरुमागम्य १२.२५
निवर्तय देवतारचापि १२.२८
निवसत्यखिलात्मेशः २७.३९
निवारयामास जनान् ३२.१८
निवासे नासिकानन्दे ९.५७
निशार्धं प्रयतेतास्य २४.२६
निश्चलां प्रणतां १०.४१
निश्चितार्थं समालोक्य २४.२५
निःश्रेयसपदं नित्य० २.२०
निःश्वासनिर्गमान्त० ३९.२१
निषादशेषकाधीश १९.२९
निषिद्धमपि यत्कर्म ३१.४
निष्कमात्रं सुवर्णस्य ४०.२६
निष्कलङ्को निराख्यातः ३७.२१
निष्कामो ऽयं मुनिश्रेष्ठम् २२.३६
निष्कृतिरचास्य धरणी ३६.८
निस्सङ्गो ऽहं मुनिश्रेष्ठ ९.८०
निस्स्पृहा योगिनो ह्येवं ९.८२
नीतिशास्त्रविशेषज्ञः ३०.५
नीत्वा सायन्तनीं सन्ध्याम् २२.२७
नीराजनाद्यैः स्तुतिभिः ११.१९
नीलमेघनिभश्यामं ३४.१२
नीलमेघनिभश्यामं ३७.७
नीलमेघनिभः श्यामः २.११
नीलांशजातां त्वत्पुत्रीं १९.४९
नीलाद्रौ महति क्षेत्रे २७.३६
नीलाम्भोरुहरस्कार० २३.२१
नीलाम्बुदनिभः कोटि० ३२.३२
नीलोत्पलान्तरस्थं तं ३.१०
नृणां नियतमाध्येयाः ४०.४
नृणां विचारं विज्ञाय १०.२७
नृपतैर्वैः सुसम्पूर्णैः ५.३३
नृपतिः प्राञ्जलिर्भूत्वा १९.२३

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

नृपस्य तस्य राजर्षेः १६.११
नृणाग्रतः कोटिरवि० १९.२
नृसिंहरूपिणं देवम् ९.३
नेत्रेण तव सञ्जातौ ३६.३१
नेदुर्दुन्दुभयश्चापि २५.२७
नेमे द्यावापृथिव्यौ च ३८.३६
नैमिषे परमक्षेत्रे २७.११
नैव कर्मनिबन्धः ४०.२२
नैवेद्यैरर्चयस्वैतान् ३९.३८
नोत्तान्यमृतकल्पानि १.५
नोचेत्प्राणान्तिकं दण्डं १८.१२
नोचेन्निर्गच्छ भवनादद्यैव २३.२
न्यग्रोधपत्रशायीति २४.७
न्यासं च द्राविडाम्नाया० ३५.१९
न्यासं च परमं गुह्यं ३५.१२
न्यासयोगप्रदीपेन ८.२८
न्यासयोगपुषादित्य २.४३
न्यासयोगं रहस्यं च ४.३१
न्यासस्तु द्विविधः २.२४
न्यासाख्ययोगं परमं ३.१३

(प)

पक्वरत्नान्युज्ज्वलानि १०.१५
पञ्चभूतान्यहङ्कारो ४.१२
पञ्चयोजनविस्तीर्णम् ६.१४
पञ्चविंशति-तत्वानि ३४.२०
पञ्चस्वपि च कालेषु ३७.२३
पञ्चाङ्गनयवित् १७.७
पञ्चावस्थाश्चवर्णं हे ३७.२४
पठन्ति शृण्वन्ति लिखन्ति २१.४४
पठन्ति शृण्वन्ति लिखन्ति २९.१९
पठेद् य. शृणुयाद् २०.५८
पतिर्विश्वस्य जगत ३८.२४
पथिकानां वैष्णवानां ३४.४५
पदपङ्कजसञ्चार १९.३१
पद्मनाभो ददामम २८.४३
पद्मपत्रविशालाक्षी २०.७
पद्मलोचनमानम्य ७.४०
पद्मसूतिभवेन्द्रादि० २५.३२
पद्माकरे प्रफुल्लाब्ज० २०.४
पद्माक्षी भ्राजते लक्ष्म्या २७.५
पद्मालयासमायुक्तः २३.२५
पद्मासनभवाद्यैश्च २९.६
पद्मासनभवेन्द्रादि० १३.२५
पद्मासनसमासीनं १५.४७
पद्मासना भगवती २०.३८
पद्मासने समासीना २०.१०
पद्मिनीं पद्मपत्राक्षीं २०.५२
पद्मिन्याश्च कथा दिव्या २१.२
पन्थानं प्रददुस्तस्य १५.४५
पन्नगासनमास्थाय २.१३
पपात दण्डवद्भूमा० १०.४०
पपात पादपद्मेषु १६.३५
पपात शिरसस्तस्य २५.२७
पप्रच्छ कमलादेवी १.२६
परं ज्योतिः परं ब्रह्म ३४.२१
परं धाम नाथस्य ४०.६१
परकाल इति ख्यातः ३०.४
परकाल इव त्वं च ३९.१५
परकालः स्थितस्तत्र ३२.१६
परकालपुरीं गत्वा ३०.२७
परकालस्तदा काल ३२.२४
परकालस्तथाकर्ण्य ३०.१५
परकालेन सङ्गम्य ३०.२९
परकालेन संरुद्धं ३२.१५
परकाले महाभागे ३०.२३
परकालोऽपि रुधन्तं ३०.२७
परतत्वचतुर्व्यू० १५.६२
परतत्वं बोधयन्तो ७.३२
परतत्वं भगवतः ४.३१
परतत्वं विनिश्चित्य २४.४१
परतत्वार्थवान् कोऽसि २४.३६
परतत्वार्थवित्प्राज्ञो १५.२९
परमं न्यासयोगं १.४९
परमं पदमासाद्य ४०.४९
परमं वैष्णवं लोके ३४.५१
परमात्मने नमस्तुभ्यं ३७.१४
परस्वरूपव्यूहेषो २८.४५
परात्परं परं ब्रह्म ३६.४२
परात्परं सर्वजगच्छ० १९.१८
परात्परेशाय नमः ३७.१५
परान्तकस्तदाख्य ३०.१८
परान्तकोऽपि तद्भुक्त्वा ३३.६
परान्तकोऽयं योगीशो ३२.६
परापरेशः को देवः २४.३४
परिक्रम्य प्रणम्याथ २२.२२
परिक्रम्य प्रविश्याथ ददर्श ३८.८
परिचारमुखात् १६.३३
परिणेतुं यदी गोदां २९.८
परितुष्टो ऽस्म्यहं वत्स १४.२८
परिवारयुतं देवं १३.३६
परीक्षे विविधोपायै० ५.२९
परुषाणि बहून्युक्त्वा ११.४७
परेशमव्यक्तमनन्त०१९.१८
परेष्वष्टादशस्वस्य १७.१२
परो महेश्वरो देवो ३८.२६
पर्यटन् तीर्थयात्रायां ११.२
पवित्रं परमं श्रेयः १४.२
पवित्रयन्तस्तीर्थानि ४.२२
पवित्रां कुरुयोगीश ३.२६
पवित्राश्वयुजे मासे ३.५
पशवः पक्षिणश्चैव २१.१३
पश्चात्तापेन दीनात्मा ९.१६

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

पश्चात्प्रमोदलोके तु ८.४०
पश्चाद्दोलां गत्वा ६.१०
पश्चादाकाशनगरे ८.४
पश्चाद् वृन्दावने ५.५८
पश्यतां सर्वलोकानां ३३.२३
पश्य त्वं देवि माहात्म्यं ९.९२
पश्यन्नप्यात्मधिषणो २१.७
पश्यन्नसारे संसारे २२.१०
पाण्डुरङ्गेऽरविन्दाक्षो २७.४५
पाण्ड्यराजसभां गत्वा २५.२
पाण्ड्यराजसभां २५.१२
पाण्ड्यराजसभां ३३.२५
पात्रं त्वपहृतं ज्ञात्वा २३.१९
पात्राहरणकाले तु ३१.१७
पादयस्यैकच्छायायां २१.२४
पादारविन्दमाधुर्य० ५.१६
पादारविन्दशरणं ७.२१
पादारविन्दाय च २५.४०
पादौ तेऽच्युत प्रपद्यन्ते ३६.४४
पापान्येतु स्तरादस्मात् ३९.३१
पापिष्ठो ऽहं महापापाः ३९.३०
पापीयान् कामुकः क्रू० ३९.१०
पापोऽहं पापकर्माऽहं २१.२३
पारं गन्तुमशक्ताना० १३.३४
पारदं प्रथमं गृह्य १०.१३
पारमात्म्ये महाक्षेत्रे २७.४३
पाराकारपयोपध्य० १९.३५
पारिपन्थिपरान्तारौ ३४.१५
पार्श्वस्थले हृषीकेशः २८.३२
पावनं परमं पुण्यं २८.१५
पावनं मम भक्तानां ५.२६
पावने दर्भशयने २८.४०
पाषण्डबौद्धचार्वाक० ३८.५३
पाषाणत्वमवाप्नोति ४०.३४
पितरं तं समासाद्य २६.३४
पिता पुत्रं समालोक्य १४.१३
पितृवत् सन्ततं २६.२२
पित्रा योगीशकल्पस्य २६.२४
पिधाय कर्णौ संरब्धो १८.२१
पिबंस्तस्यौ महाराजः १७.३८
पिबतो मे न तृप्तिः १६.३
पिबन् कदाचिद् योगीशो ९.४५
पिबन् तस्य गुणास्वाद० १५.२७
पिबन्नानन्दभरितः १६.४८
पिबन् परवशो भूत्वा २.३९
पीताम्बरं चन्दनदाम० ५.९
पीताम्बरधराः सर्वे ३९.४९
पीत्वा तद्वारि १६.४४
पीत्वा प्रसन्ने वदने २१.४२
पीन–वृत्तायतभुजं ४.५४
पीनवृत्तायतभुज० २१.४२
पीनोन्नतांसं विनिगूढ० १९.८
पीनोरुद्वितये स्थाप्य २१.३९
पुण्डरीकविशालाक्षम् ५.६८
पुण्डरीकविशालाक्षः २.११
पुण्डरीकाक्ष तस्मै त्वं ३५.१६
पुण्डरीकेति नगरी १४.६
पुण्यक्षेत्रे गतश्चास्मि १३.९
पुण्यक्षेत्रेऽच्यते देवि ३१.४
पुण्यां जगति विख्यातां १४.१८
पुण्ये पृथुपुरे रम्ये ३४.४
पुत्रं गृहीत्वा कक्षीव० ९.३३
पुत्रं च प्रददुस्तस्मै ६.४९
पुत्र ईश्वरपौत्रीति ३५.५
पुत्रभावेन तं दृष्ट्वा २.१७
पुत्रमप्राकृततनुं १४.४७
पुत्रेष्वपि महात्मानः ३९.२६
पुत्रोऽभवत् तयोः ९.४७
पुत्रोऽयं वां महायोगी १४.४५
पुनः काञ्चीमुपागम्य ३४.५२
पुनः पद्मासनासीनो १०.७८
पुनः पात्रं विनिक्षिप्य ३१.१३
पुनः पुनः पृथग्भिन्ना ४.३२
पुनः पुनः प्रकुर्वाणा ४.२९
पुनः पुनः प्रणम्याथ ७.१३
पुनः पुनः प्रणम्याह ४.५७
पुनः पुनः स प्रणम्य ११.५
पुनः पुनरथोत्थाय ७.६४
पुनः पुनर्नमस्कृत्य ८.४५
पुनः पुनर्मङ्गलमस्तु २५.४१
पुनः पुनस्तु प्रशंस्य १६.४
पुनः श्रीरङ्गमागत्य ३६.५९
पुनर्गन्तुं स्वकं गेह० २२.५३
पुनर्द्वारि विनिक्षिप्य ३१.१९
पुनर्विश्वसृजं गत्वा ५.३४
पुनश्च भूयोऽपि ३८.४३
पुनस्तं समयज्ञं स ३६.५४
पुनस्त्वमेव सृज्यन्ते ३८.३७
पुपोष परमप्रीता २६.२०
पुरं प्रविश्य देहस्यां ४.३६
पुनः स्थितं महादेवमि० ९.८०
पुरतो महदाश्चर्यस्य ४.५२
पुरा कश्चिद् विप्रबन्धुर० ३९.९
पुरा नारायणग्रामे ३५.३
पुरा स्वयम्भूर्भगवान् ९.२
पुरीं परिचयौ पश्चात् २३.३१
पुरीं प्रस्थापयामास २५.३०
पुरीमलङ्कृत्य तदा २५.४५
पुरुषाय नमस्तुभ्यं ३७.१३

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

पुरुषोत्तमदेवाय ३७.२८
पुरुषोत्तमसञ्ज्ञाय ३७.१४
पुरोत्तवत्या लीलार्थं २३.१०
पुरोधसाऽन्जगर्भेणा० ३२.१३
पुरोहितं समाहूय २४.२८
पुरोहितान् बन्धुवर्गान् १८.३८
पुष्टाङ्गास्तुष्टहृदयाः ४.२५
पुष्परेणुपरिच्छन्ने २०.५
पुष्पवर्षं ववर्षुश्च २०.१३
पुष्पाणां निबहं सूत्वा २२.२१
पुष्पेषुबाणासन० १९.५
पुष्पेषुलीलाभवनमध्य० १९.११
पूजयाञ्चक्रिरे शौरिं ८.२२
पूजयामास विधिवत् २५.१८
पूजयामास विधिवत० २९.११
पूजयामास विधिवद् ३९.४१
पूजयित्वा यथान्यायं १७.३५
पूजयित्वा स तान् ७.२४
पूजयेद् भगवद्भक्तं ४०.३४
पूजामात्रेण सर्वेषां २८.४५
पूजा या मम भक्तानां ३२.१०
पूजावसाने कुर्वरसु ३९.२७
पूजितस्तत्र भक्तेन २७.१७
पूजयित्वाथ तेनैव ९.५८
पूर्णचन्द्रप्रतीकाशं १०.७०
पूर्णचन्द्राननं चारु २५.१५
पूर्णचन्द्राननः सुधू० १७.२४
पूर्णेन्दुवदनः पूर्णः २८.४१
पूर्णेन्दुसङ्घशशिता. १९.१७
पूर्वमेव प्रपन्नोऽहं ३०.१६
पूर्वसागरतीरस्थां १०.४५
पूर्वाद्दे पश्चिमे भागे ९.१
पृच्छतां न तेषां तु १२.६२
पृथुवक्षो विशालाक्षं २५.१४
पृष्ट्वा तत्त्वरहस्यानि १७.३६
पृष्ट्वा निवेदितं सर्वं २२.५०
पृष्ट्वा मां प्रार्थयामास ५.४४
पैत्र्यं वस्तु सुता लोके ३०.२१
पौनःपुन्याञ्जलिपुटा ४.२९
पौराणिकैः सत्कविभिः १७.३०
पौषमासे पयर्धे ९.२१
प्रकम्पिता भीतभीताः १३.२८
प्रक्षाल्य गन्धपुष्पाद्यै० १३.७
प्रक्षाल्य चोदकैर् १६.४३
प्रगृह्य प्रार्थनां तेषां १६.४१
प्रणतः स्तोत्रयामास ३२.२४
प्रणतार्तिहरः श्रीमाञ्छि_या २८.५
प्रणमन्तः स्तुवन्तस्ते ६.६
प्रणमेत्पूजयेद् यस्तु ४०.५४
प्रणम्य तत्पादयुग्मं १५.५५
प्रणम्य दण्डवद् भूमौ ३०.३८
प्रणम्य दण्डवद् भूमौ ३६.२७
प्रणम्य पादयोस्तस्य ९.४२
प्रणम्य प्राह योगीन्द्रं १३.८
प्रणम्य प्रीतिहृष्टाङ्गा ६.४
प्रणम्य बहुधा भूमौ ७.४९
प्रणम्य विधिवत् १२.६
प्रणम्य विष्णुभक्तांश्च ४०.२
प्रणम्य स्तुतिभिः २०.४०
प्रणम्य स्तुतिभिः स्तुत्वा ५.४८
प्रणम्य स्तुतिभिः स्तुत्वा ८.२५
प्रणम्य स्तुतिभिः स्तुत्वा २२.१८
प्रणम्य स्तुतिभिः स्तुत्वा २३.३२
प्रणम्य स्तोत्रयामास १८.५
प्रणम्य स्तोत्रयामास ३४.१६
प्रणम्य ह्रदगे स्थाप्य १२.४०
प्रणम्य हृष्टा ११.२६
प्रणम्य हृष्टोऽशिष्यां ३८.१२
प्रणम्यानन्दमग्नास्ते ४.७१
प्रणम्योवाच वचनं ३९.७
प्रणामं दण्डवत्कृत्वा २.१८
प्रणामं दण्डवत्कृत्वा ८.३२
प्रणामं दण्डवत्कृत्वा १०.२३
प्रणामं विधिवच्चक्रुः ६.२६
प्रणामान् दण्डवद्. ४.२७
प्रणिपत्य पदाम्भोज० ३६.११
प्रणिपत्य स्तवं कृत्वा ६.८
प्रणेमुरानन्दजला० ७.१२
प्रणेमुर्दण्डवद्भूमौ २०.१४
प्रणेमुर्पलमन्दारम् ५.५९
प्रजज्ञे भगवत्कार्यं. १४.१२
प्रजानामुभयं कर्म १७.६
प्रजाभिः कारयन्तश्च ७.९०
प्रतिच्छायां पश्यन्तीं २६.२७
प्रत्यक्षमिव विज्ञाय १९.६४
प्रत्यगात्मानमत्यन्त० ५.१५
प्रत्यष्टमुत्सवं चैव ६.५९
प्रत्यहं तद्गुहामध्ये ११.१८
प्रत्यहं पूजयित्वा तं २८.५६
प्रत्यहं भक्तिविनत० १५.१३
प्रत्यहं वर्द्धमानोऽभूद् १४.१३
प्रत्यहं वस्तुना तेन ३१.८
प्रत्युज्जगाम संहृष्टो २९.९
प्रत्युत्थाय प्रणम्याथ १७.३५
प्रत्युद्गतः शारदया ३७.५
प्रत्युद्गतैः पौरजनैः २५.४६
प्रत्युद्गम्य प्रणम्याथ २५.१८
प्रदक्षिणं कुरुष्व त्वं ३६.१०
प्रदक्षिणां न कुर्वीत ४०.४७
प्रदक्षिणानमस्कारान् ५.४२
प्रददुर्योगिवर्यास्ते ५.७४
प्रधानं बुद्धितत्त्वं च २.३२

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

प्रपञ्चातीतदृष्टीनाम् ५.२८
प्रपद्ये चरणौ देव ३७.११
प्रपद्ये प्रपद्ये पदाब्जे ३४.३६
प्रपद्ये प्रपद्ये पदौ ते १०.५८
प्रपद्ये प्रपद्ये परार्थौ १५.१७
प्रपद्ये प्रपद्ये परार्द्धौ १०.५८
प्रपद्ये प्रपद्ये भजन्त्यौ १५.१७
प्रपद्ये प्रपद्ये शरण्यौ १०.५८
प्रपद्ये प्रपद्ये शरण्यौ १५.१७
प्रपद्ये रङ्गभूपीशचरणौ ३६.२७
प्रपद्ये शरण्यौ पदाब्जौ ३८.४५
प्रपद्ये श्रीश सर्वेश १५.७
प्रपद्ये हस्तिशैलेश० ३४.१७
प्रपन्नपारिजाताहिं ७.४७
प्रपन्नपारिजाताय भक्त० १४.२५
प्रपन्नार्तिहरौ सर्व० १५.१३
प्रफुल्लराजीविराजिता० १९.४
प्रफुल्लस्वर्णकमल० १.१०
प्रफुल्लाम्भोजनयनं ३६.२३
प्रबन्धं कृतवांस्तोके १२.३७
प्रबन्धमकरोद् दिव्यं १९.४५
प्रबन्धान् मुनिदांश्चक्रे १५.२३
प्रबन्धांस्तत्कृतान् १५.७३
प्रबन्धैर्बहुधिः स्तुत्वा १५.२६
प्रभापञ्चस्वरूपेषु २०.३३
प्रभापरिद्योतितगण्ड० १९.७
प्रभावं तस्य विज्ञाय १९.५५
प्रभावं तस्य संश्रुत्य ९.३९
प्रभासरिद्द्योतित० ७.८
प्रभासे भासुरक्षेत्रे २७.३४
प्रभाणं तु करिष्यामि १८.३६
प्रभोदाख्ये निवसति २७.३
प्रयतेताष्टभिर्मासैः २४.२५
प्रयतोपार्जितं वस्तु ७.७३
प्रयागेदेवदेवेश० ५.६१
प्रयुज्य कौस्तुभोद्भूप० २१.४१
प्रलम्बकाञ्चीविलसत् १९.१०
प्रवालबिम्बाधरपन्द० १९.७
प्रवालवर्णदीप्त्याभौ २८.७
प्रवालवर्णमानम्य ७.३१
प्रवालशोभारुण. ५.१३
प्रविवेश पुरीं श्रीमान् २५.४६
प्रविवेश महायोगी ४.३७
प्रविवेश महायोगी २५.१३
प्रविश्य काञ्चीविलसद् २१.४०
प्रविश्य तत्र संतस्थौ २३.२९
प्रविश्य नन्दकस्यांश० ४.३
प्रविश्य निषसादाथ १६.४७
प्रविश्य मार्गमावृत्य ३१.७
प्रविश्य योगिवर्याणां ७.२१
प्रविश्य विनयोपेता० ७.४३
प्रविश्य हरिपादाब्ज २.८
प्रविश्य हरिपादाब्ज० ३.४
प्रविश्य हरिसान्निध्यं ३९.४४
प्रवेशयामास गृहं २९.१०
प्रशंस्य बहुभिर्वाक्यैः० २६.३७
प्रशंस्योवाच पद्माक्षौ ९.११
प्रशान्तचित्तसन्तान् ३९.३०
प्रशान्तविमलात्मानः ९.९४
प्रसन्नवक्त्रं सुविशाल० ७.७
प्रसन्नसुमुखाम्भोजं ७.४४
प्रसन्नसुमुखाम्भोजं १५.४८
प्रसन्नसुमुखाम्भोजं ३४.१३
प्रसीद नारायण ३८.४४
प्रसीद नीलाचल० ३७.३६
प्रसीद प्रसीद प्रपन्ना० ३४.३६
प्रसीद प्रसीद प्रपन्नार्ति० ७.५३
प्रसीद प्रसीद प्रपन्नार्ति० ३४.३६
प्रसीद प्रसीद प्रभो ७.५२
प्रसीद प्रसीद प्रभो ७.५३
प्रसीद प्रसीद प्रभो ३४.३६
प्रसीद प्रसीद प्रसन्ना० ७.५३
प्रसीद प्रसीद शतपत्र० ७.५३
प्रसीद भद्रप्रद रामभद्र ३६.५०
प्रसीद मां पालय ३७.३५
प्रसीद मां पाहि कृपा० ३६.५०
प्रसीद मे श्रीपुरुषोत्तमाय ३७.३५
प्रसीद रङ्गाधिप देवदेव ३६.५०
प्रसीद लक्ष्मीश जगन्निवास ३६.५०
प्रसीद लक्ष्मीश परा० ३७.५०
प्रसीद लक्ष्मीश ३८.४४
प्रसीद विश्वाधिप ३८.४४
प्रसीद शेषाचलमित्य० ३८.४४
प्रसूनचापं सुकपोल० ५.१२
प्रसूनपूजया प्रीतिर्० २६.१४
प्रसूनमालिकापूजा २६.१६
प्रहर्षमतुलं गत्वा २.४५
प्रहर्षाश्याकुलतोषनः १९.१९
प्रहसन्तोऽब्रुवन् वाक्यं ३९.१८
प्रहसन्तोऽब्रुवन् ३९.३२
प्रहृष्टः प्रणयात्प्रीत्या २०.४५
प्रहृष्टो पर्वणे तेषा० ५.३०
प्राञ्जलिः प्रणतः प्रह्वः १४.२२
प्राणश्च मारुतश्चोभौ ३६.३१
प्राणाः प्रजायन्ते त्वत्तो ३७.१६
प्रादुरासीत् सभामध्ये १३.२७
प्रादुर्बभूव योगीश ३.५
प्रादुर्भूतोऽथ राजानमु० २३.२६
प्राप्तैरासुरशास्त्राणि० १८.५२
प्राप्यस्त्वं प्रापकश्चासि ३४.३२
प्राबोधकश्रीमारेति २३.४०
प्रार्थयन भार्गवमनिं १० ४५

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

प्रार्थयामास शिल्पिभ्यो ३३.२१
प्रासादशतसङ्घीर्णे ४.१
प्रियमेतद् हि संस्मृत्य ४.६९
प्रियया बन्धुवर्गैश्च १६.४४
प्रियाया हस्तकमले ३.११
प्रियायै कथयामास २२.३१
प्रेमसम्पूर्णहृदयौ १०.४२
प्रोवाच तत्त्वजिज्ञासु० २५.२०
प्रोवाच तस्या वृत्तान्तं २६.२०

(ब)

बद्धपद्मासनासीनो १४.५०
बद्धाञ्जलिपुटो भूत्वा २१.३७
बध्वा तं विचकर्षुस्ते ३९.४२
बध्वा स्वराज्यं ३.२०
बन्धुरग्रीवसुग्रीव० १९.३४
बन्धुरूपाश्रितैर्भक्तैः० ३२.१२
बभुर्योगिवर्यास्तान् ५.३८
बभूव तन्मया देवी २९.५
बभूवुर्दीनवदना च १८.१३
बलभारीति विख्यातः १४.१०
बलभद्रसमेताय ३७.३२
बलभद्र सुभद्राभ्यां ५.७१
बलभद्रसुभद्राभ्यां २७.३७
बलभद्रसुभद्राभ्यां ३७.९
बलाद्यमपि सम्पूज्य ८.२३
बलात्कारेण सङ्गृह्य २१.३५
बलानां सङ्ग्रहं कुर्वन् १७.११
बलात्निगृह्य हस्ता० ४.४२
बलिपुर्यां पवित्रायां २८.१०
बहिर्विषयवैमुख्य० २.४०
बहिष्कृतस्त्वमेतेन० १३.१४
बहुधा स्तुतिभिः १२.२९
बहुधिदीपिकाधिश्च २४.१३
बहूनामेक एव त्वं ३६.४३
बह्वायासः पुरा दृष्टो– १०.१३
बाणाङ्कुस्थितया लक्ष्म्या ३२.३४
बालं पर्यङ्कमारोप्य १४.४१
बालसूर्यांशुसङ्काशं ४.६०
बाला भूर्यशजा २६.७
बालार्ककोटिप्रतिभाय २५.३८
बालार्कपाण्युज्ज्वल० ५.१०
बालेन्दुलेखालसदूर्ध्वं १९.६
बाहुभ्यां संपरिष्वज्य २.१६
बाहून् भजामि देवेश ४.६२
बाह्यप्रपञ्चं विस्मृत्य ५.१९
बाह्यप्रपञ्चं विस्मृत्य ९.६६
बिम्बप्रतिष्ठापनं च ४०.१३
बिम्बविद्धमसङ्काश ६.२६
बिम्बोष्ठं विपुलोरस्कं ५.६९
बुद्ध्वा श्रीविष्णु० ४०.१
बुध्यस्वैतन्मुनिवर ४.१८
ब्रजन्ति लक्ष्मीशपदं २९.१९
ब्रह्मणा सह देवेशो २०.४९
ब्रह्मनिष्ठा गरिष्ठं तं १३.३०
ब्रह्मरुद्रादयो देवा ३७.१९
ब्रह्मरुद्रादि–देवेभ्यः ३९.२
ब्रह्मरुद्रादिभिर् ६.३२
ब्रह्मरुद्रेन्द्रमुकुटमणि १५.११
ब्रह्मर्षयो वसिष्ठाद्या २८.५७
ब्रह्महत्यादि–पापानि ३१.२०
ब्रह्मादि–देवतापिश्च १२.४८
ब्रह्मादिभिः सेवितं रामं १८.४
ब्रह्मादीनां हरेर्पद० २१.३३
ब्रह्मानन्दानुभाविनाम् ५.२८
ब्रह्मापि विश्वसृग् २८.५३
ब्रह्मा सुविस्मितो भूत्वा ५.४१
ब्रह्मेन्द्ररुद्रैरनुसेव्य० १९.१७
ब्रह्मेशेन्द्रादिविनुत० १९.२५
ब्राह्मणादिचतुर्वर्णा ४०.४१
ब्राह्मणानां क्षत्रियाणां ६.५५
ब्राह्मणास्त्वन्मुखाज्० ३८.३०

(भ)

भक्तकामदुहौ १०.५७
भक्तकामदुहौ १५.१६
भक्ततीर्थं पुनः प्राप्य ८.२९
भक्तनित्या ऽनपायित्वाद् १२.१२
भक्तवत्सलयोगीश २५.२१
भक्ताङ्घ्रिरेणुरित्याख्यं २२.१३
भक्ताङ्घ्रिरेणुरित्या० २३.३८
भक्ताङ्घ्रिरेणुरित्या० २३.४०
भक्ताङ्घ्रिरेणुर्युभुजे २२.२६
भक्ताङ्घ्रिरेणुर्भट० २३.६
भक्तानाराधयंस्तस्य २२.१२
भक्तश्च योगिवर्याय ३.१३
भक्ता योगीश्वरा ६.२६
भक्तिराज्यं सुहृत्कोशं ४.५०
भक्तिसार इति ख्यातो ९.७२
भक्तिसारं च योगीन्द्रं ३९.३४
भक्तिसारं च लक्ष्मीशं १३.२८
भक्तिसार गुरुश्रेष्ठ ११.६
भक्तिसार महायोगिन् १२.१८
भक्तिसारमुनीन्द्रस्तु १२.५७
भक्तिसारमुपागम्य ११.४
भक्तिसारस्तु योगीन्द्रो ९.८८
भक्तिसारस्य माहात्म्यं ११.१७
भक्तिसारस्य माहात्म्य० १४.१
भक्तिसारादिभक्तानां ३९.८
भक्तिसारे महाक्षेत्रे २८.१०
भक्तिसारोपरितले १०.३
भक्तिसारोऽपि तच्छ्रुत्वा १२.४
भक्तिसारो महायोगी १३.४४
भक्तिसारो विसृज्याथ ११.२०

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

भक्तेषु पुत्रवात्सल्यात्० २१.२८
भक्तैर्नीतैः सततं २७.२६
भक्त्या नरो यः ४० ६२
भक्त्या वाक्यानुरूपेण १२.३२
भगवच्चरणाम्भोजं २१.९
भगवच्छब्दवाच्याय १४.२६
भगवत्पादकमल० ९.१७
भगवद्दासदासस्य १६.२७
भगवद्दास्यभोगैक० ४.२३
भगवद्दास्यभोगैक० १६.२६
भगवद्दिव्यगेहानि १५.३६
भगवद्भक्तवात्सल्यात् ४०.१८
भगवद्भक्तियुक्तेषु १८.३२
भगवद्भक्तिहीनेन ४०.३९
भगवांस्तत्प्रिया श्रीश्च ४०.१६
भगवानपि सर्वात्मा ४.३४
भगवानिति तं ज्ञात्वा ४.४७
भगवानेव मुद्धात्मन् ११.४६
भगवान् गरुडारूढः १५.१
भगवान् भक्तमन्दारः २८.४
भगिन्या सह गच्छन्ती २२.४०
भगिन्यै कथयामास २३.१
भजन्तः सततं भक्त्या २२.५
भजामि चरणद्वन्द्वम् ४.६०
भजामि मे पूर्वजन्म० ४.६५
भजामि विमलां मूर्तिं ४.५८
भजित्वा ते ततोऽन्यत्र ७.२९
भजे हिरण्मयीं लक्ष्मीं ४.५८
भञ्जनाखण्डलभुज० १९.३७
भद्रसिंहासनासीनो १७.२९
भयङ्करोद्यत्कीलालम् ९.८८
भन्यासस्तु तत्राद्य २.२६
भन्यासस्तु पश्चाद्ध २.२६
भर्गस्थाने भार्गवाख्यः २८.२६
भर्तारमाद्यं पुरुषोत्तमं १९.१८
भवद्भ्ये पद्मनेत्रस्य ५.६०
भवद्भ्ये स्मरतां नृणां २७.२४
भवतां पृष्ठतो यास्ये ६.३७
भवन्त एवं पृच्छन्ति १.७
भवबन्धविनिर्मुक्तः २० ३७
भवमार्गश्रमो नष्टो ४०.२९
भवांस्तेषामधीनोऽसि ३४.३४
भवानि तेऽहं जामाता १९.४९
भवाब्धिलङ्घनोपाय० ४.६६
भवाम्भ्युत्तरणं चैव १०.२२
भवितुं नालमेवैते ३८.३९
भवेदेव न सन्देहो २२.३५
भारती तस्य जिह्वायां १०.६१
भारती तस्य जिह्वायां १५.२०
भारोऽयं मन्त्रितो ब्रह्मन् ३२.२५
भार्गवं भार्गवस्थाने ८.७
भार्गवाद्यैर्महर्षिभिः ९.५
भार्गवाश्रममागत्य ९.१३
भार्यया पुत्रिकाभिश्च ७.७५
भार्यया सहितः श्रीमान् ७.७१
भार्यां विहाय सुखदां ३९.१७
भिन्नत्वेन प्रतिक्षेत्रम् ४.११
भुक्तिमुक्तिप्रद १२.७
भुक्तिमुक्तिप्रदा १२.४२
भुक्तिमुक्तिप्रदो २७.४२
भुजगेन्द्रशयानेन० १२.५
भुजङ्गभोगशयन १२.८
भुजङ्गाधीशतल्पेन १२.१२
भुजाभ्यां पीनवृत्ताभ्यां १९.७०
भुञ्जन्नर्पिततामूलैः ३०.२०
भुञ्जानान् भुक्तशेषान्नं २२.५२
भूतयोगी तथा प्रेम० ४.४९
भूतरक्षाने भूतिकरे २८.२९
भूतादिमिन्द्रियादिं च २.३२
भूत्वा दिव्यं समाकल्प ३२.१२
भूत्वा रमयसे देवं २० ३३
भूमिं च पुत्रपौत्रांश्च २०.२५
भूमिनीलासमायुक्तं ५.८
भूमौ मधुरकल्याख्यः १५.३४
भूमौ सम्भरणं कुर्वन् ३.२५
भूयः कथय देवेश १४.३
भूयः कथय देवेश २४.२
भूयः कथय मौनीश १६.३
भूलोकजनरक्षार्थं १.११
भूलोके भूसुरं कश्चित् ३९.४७
भूवराहं प्रणम्याथ ३८.८
भूषणानि न सन्तीति १८.८
भूषणानि मनैवाद्य १८.१०
भूषणानि महार्हाणि ३२.१९
भूषणानि सभायां वै १८.७
भूषणान्यासनस्थानि १८.१
भूषणैर्भूषयित्वा तं १९.५१
भूषणैर्भूषितं दिव्यैः ३७.६
भूषणैर्वस्त्रगन्ध०२५.२९
भूषितं परमात्मानं ३८.१२
भूषितौ भूषणैर्दिव्यैः० ३२.१३
भूसुराः सन्ति तद्भक्ताः २४.७
भृशं शेष इति प्रोक्तो २.२९
भोगानुभवप्रष्टान् १७.८
भोगासक्तजनाद् भीता ४.२६
भोजयन् षड्रसोपेतं ३०.२०
भ्रमन्ति तादृक् त्वं १२.३०
भ्राजते परमस्वामी २८.३८
भ्रूयुग्मसौन्दर्य० ५.१२

(म)

मकरध्वजचापाग्र०६.२४

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

मकरन्दानन्दरस०५.१८
मङ्गलाशासनं तस्य २५.३४
मच्छरीरमिति ज्ञेयं ४.१७
मज्जाशुक्रादिभिः ३९.२०
मञ्जीरमिश्रितः १५.४
मणिकोट्यां मनोज्ञायां २८.२३
मणिकोट्यां स्थितं ८.५
मणिग्रैवेयकाभरक० ६.२८
मणिग्रैवेयमञ्जीर० १७.२८
मणिग्रैवेयसहित० १०.६९
मणिज्वलत्कङ्कणनूपुरं १९.१४
मणिप्राकारपरिखा १.१९
मणिमण्डपे महाक्षेत्रे २८.३५
मण्डनाख्यो वराग्राम० २२.२
मत्कीर्तनपरा देवि २६.१३
मत एवाधिकाः ३९.३
मतस्थामिमुखाः सर्वे ३.२६
मतोऽधिकान् महाभाग १९.२१
मत्पदं नाभिगच्छेयुः १.४३
मत् पूजायाः परा ३९.४
मत्प्राणभूतं योगीन्द्रं २१.३१
मत्या तमेव रङ्गेश० २९.३
मत्सकाशादपाहृत्य ३.१९
मत्स्यकच्छपनक्राद्यैः ३६.२१
मथुरायां बालकृष्णः २७.१५
मदेक-भोग्यं मद्भक्त० २३.१४
मद्-गुणानुभवं चापि ३.२३
मद्भक्तोऽयं महाभाग २३.२७
मद्वाणी दुर्पदान्धं ११.४५
मद्विश्लेषासहास्ते ५.२०
मधुद्विषं भजित्वाथ ८.१३
मधुरं मधुरां दिव्यां १६.२
मधुरानगरे श्रेष्ठे २८.३७
मधुसूदनदेवं तं ५.५५
मध्यस्थमानन्द० ७.६
मध्ये कावेरकन्यायाः २८.१४
मध्ये काञ्चीपुरीं प्राप्य ३३.४
मध्ये वेगवती तीर्त्वा २५.१२
मनः किरीटे निक्षिप्य २१.४३
मनसश्चन्द्रमा ३८.३१
मनुजानां ददन्मुक्तिं २८.२
मनुजान् पावयन्नास्ते ३५.२७
मनोज्ञपुलिनां रम्यां ३६.१९
मनोज्ञे श्वेतसरसि ३०.८
मनोहरविशालासु ५.४
मन्त्रपूतैर्नमस्तुभ्यं ३८.१९
मन्त्रराजं ततो जप्त्वा २२.१८
मन्त्रलोपवशात् ३४.४६
मन्त्रिणो ऽदण्डयद् राजा १८.२७
मन्त्रिणो दण्डयिष्येऽहं १८.२६
मन्त्रिणोऽपि सदा १७.२१
मन्त्रिभिर्मन्त्रतत्त्वज्ञैः १७.२९
मन्दिरं प्राप्य मौनीशः २५.४७
मन्निवासाखिलक्षेत्र० २.४२
मन्मना भव हे ब्रह्मन् २३.३६
मम प्रियाणां साहस्र० ३२.७
मम रामावतारस्य ३.१६
मम स्वरूपानुभवम् ३.२२
मम हस्ताब्जमाधुर्य० २.४०
ममाज्ञयाऽस्मिन् १०.७४
ममातीव प्रियतमा ३९.१
ममैकान्तिकमाधवम् ११.४०
ममोपायभूतावहं ३८.४५
मया किमपि नोक्तं ३१.१७
मया कृतमिदं सर्वं २३.१४
मया निकृष्टं कर्मेदं २३.३२
मयि पूर्वं याजके० ३४.४६
मयैव मन्त्रितो भागो ३२.२८
मयैव समनुज्ञातः ५.३१
मय्येवं संस्थिते देवि १.४३
मरुद्भूम्यास्तटे रम्ये २१.३
मल्लाभिभिषिक्तस्याथ ८.१६
मस्तके तस्य निक्षिप्य ३२.२९
महताख्ये महापुण्ये ७.४०
महता न्यासयोगेन २०.५७
महतामवमानेन १३.१३
महदागो मया प्राप्तं १६.३४
महदाढ्यमात्रित्य ९.५०
महाकवीनां प्रवरं ११.४०
महात्मनः श्रीधरगायकस्य २१.४६
महात्मनस्त्वादृशस्य १०.८
महादीक्षकात्तात् ४०.६१
महानन्दमनुध्यात्वा ८.१४
महानन्दो नन्दपुर्यां २८.३३
महानुभावस्य हरि० १९.७४
महान्तस्त्वादृशा १२.२३
महान् कालः प्रयातस्ते १०.१८
महापूर्णमुनिः को नु ३५.२
महापूर्णमुनेरङ्घ्रि० ३५.१
महापूर्णस्तु सततं ३५.२७
महापूर्णेन सन्दिष्टो ३६.५२
महापूर्णेन सहितो ३५.२९
महापूर्णैऽपि शिष्याय ३५.३१
महाबलं समर्प्याथ ७.३७
महाभाग नर श्रीमन् २२.१
महाभाग नर श्रीमन् ३०.१
महाभागवतानां तु १.६०
महाभागवतान् सर्वान् ३९.७
महाभागवतेभ्यः स ६.५१
महायोगं धारयन्त० ६.७
महायोगं समास्थाय ८.३१
महायोगिनां द्वादशानां ४०.६१

CC-0. Akhil BharatiyaSanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academ

महायोगिन् महागुरो १५.५९
महायोगीशमाहात्म्य० ४०.५५
महायोगीशहृत्पद्मे १५.१४
महाराज्यपदं तस्मै ७.६९
महार्णवं प्रविश्याथ २६.१०
महार्हमाणिक्यकिरीट० १९.५
महाव्याहं संसेव्य ७.३९
महाव्याहरूपेण हरि० २८.१३
महासूर्यान्वये पुण्ये ३४.५
महाहुं गुरुजह्वुं १५.५०
महाहुं निःश्वसनाक्त० १९.६
महाहुर्गुरुजह्वुः १७.२५
महिताख्ये महापुण्ये २८.२३
महिमानमविज्ञाय १३.३२
महिम्नैवा ऽपुना तस्य १२.६४
महिष्या रङ्गनाथस्य २०.५८
महीसारेति नगरी ८.२
महेन्द्रश्च हरिं देव० २८.५६
महेन्द्रोऽपि हि युष्मान् १८.३०
मां वैते नावलोकेयुस् ५.२७
मायै पुनर्वसौ जातौ १६.११
माणिक्यमण्डपे दिव्ये १२.४४
माणिक्यमुकुटं दिव्यं ४.६४
माता कः स्य पिता ९.२९
माधवं यः प्रतिष्ठाप्य ४०.४८
माधुकर्या महाकृत्या २२.२५
मानयन् मन्त्रिणो० १७.१०
मानसस्तु मनोनिष्ठा २.२५
मामीष्टं मा च लोके १२.३१
मायागतस्य नमस्कृत्य ५.४४
मार्गशीर्षे महेन्द्रर्क्षे २२.७
मायां सीतां जहारेति १९.६१
मायायां रमते देवो २७.१६
मार्तण्डान्वयराजीव० १९.२८
मालिकाहरणं किं वा २५.५
माहूराख्ये पुरे रम्ये ८.१८
मुकुन्ददर्शनाह्लाद०४.६७
मुक्तागुच्छाग्रलम्बित० १०.६६
मुक्तामणिसमाकीर्णे ३.२
मुक्तिकामो लभेन्मुक्तिं ४०.५८
मुक्तिप्रदं श्रीहरि० २९.१९
मुक्तिप्रदाशोषजग० १९.१२
मुक्तिमण्डपसोपानान् ४.७९
मुक्तिमार्गं दर्शयन्त० ६.७
मुक्तिमेवेह दास्यामि ३३.१९
मुक्तैरष्टाक्षरमन्त्रो० २७.१
मुक्त्यर्थं सर्वजीवाना० १.३२
मुखादग्निमहेन्द्रश्च ३८.३२
मुखानि न निरीक्षे १८.२२
मुखावलोकनं तस्य १२.३
मुग्धमन्दस्मित० १३.२२
मुग्धे तदा किमर्थं त्वं ३१.१८
मुनयस्ते ततः सर्वे ७.२५
मुनिं मधुरकव्याख्यं ३९.३५
मुनिं श्रीशैलपूर्णाख्यं ३८.६
मुनिनाथ इति ख्यातो २४.१०
मुनिपत्न्यन्तरं २३.१७
मुनिमेनं तस्याः २३.१७
मुनिमेनं स्थिरस्थानं २२.४३
मुनिवर्यस्य पुरतो ९.१४
मुनिवाहनयोगीन्द्रं ३९.३५
मुनेरन्तिकमागम्य २२.४९
मुमुचुः पुष्पवर्षाणि १९.६७
मूको भवति जन्मानि ४०.३३
मूढ़ानां प्रगृह्य तच्छास्त्रं ३७.६
मूर्ध्न्यभिषिक्तः सर्वेषां १६.१४
मूर्ध्नि किञ्चिदुपाघ्राय १२.५६
मूर्ध्नि कृताञ्जलि० ११.६
मृगास्ते मद्दयामासुः ५.३७
मेघाकारं ततो नत्वा ७.३०
मे० परार्थं श्रमस्यैनं ३१.२२
मोक्षमार्गस्य सौलभ्यम् १.१६
मोक्षार्थिभिरसेवितः गुरुः २८.२०
मोहं विहाय परमस्य ३९.१९
मौनं विहाय वचसा १५.६
मौनव्रतत्वान्मौनीशः १२.६८

(य)

य इदं शठकोपस्य १५.७४
य एतद् बुद्धिमाँल्लोक २४.२७
य एतद् योगिदासस्य ७.९३
यं यं चिन्तयते कामं ४०.५८
यः पठेच्छृणुयाद् ४०.५७
यः प्रतिष्ठापयेल्लोके ४०.५१
यः श्रावयेद् सदा ४०.५६
यज्ञं निवर्तयामासुः १३.३९
यज्ञकृद्यज्ञपुरुष०३८.२८
यज्ञो यज्ञमयो ३८.२८
यति लब्धवरं वाग्मी ३६.६०
यतेऽहं परलोकार्थमर्थं २४.२८
यत्फलं लभते मर्त्य स० २१.१४
यत्र तत्र यथा लोके १.५९
यत्र यत्र हरेर्चा ६.५१
यत्र यत्रापि पूज्यते २८.४८
यथाक्रमपदं वक्ष्ये १५.६१
यथा तिष्ठति तद्वत्त्वं ३६.७
यथा निवासं वैकुण्ठम् ६.१६
यथावतिष्ठति स्थानं १८.१९
यथावद् वाक् च १५.१९
यथा० > लंत निद्रायां १०.६०
यथोक्तकारिणं पश्चात् ७.२६
यथोक्तकारी च तथा २८.६
यथोक्तकारीति नाम्ना १२.३५

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

यदभीष्टं तवास्तेऽथ २३.३७
यदि चेन्मन्यसे त्वम् १.४४
यदि त्वं मोहयस्येवं २२.४५
यदृच्छया गतं ग्राह्यं ९.८२
यदृच्छालाभसन्तुष्ट० २४.२१
यद् दुर्लभं त्रिलोकेषु ११.२२
यद् भूतं यच्च भाव्यं ३८.४४
यन्मङ्गलानां च सुमङ्गल० २५.४१
यमभृत्यास्तथा सर्वे ३९.४६
यमाधिरे ऽभयं लोकाः १९.५७
यमाचे पितरं तस्याः ३०.११
यमुस्तन्मयतां सर्वे २१.१३
यमौ वेगेन महता १५.४४
यस्तु दृष्ट्वा हरेः ४०.३३
यस्तु मार्गपरिभ्रान्तं ४०.२८
यस्त्वं रमेश्वरः ३८.२६
यस्त्वं समस्त-भूतानां ३४.२०
यस्य द्विरदवक्त्राद्याः १.१
यादृशं तं परित्यज्य ३४.५३
यादवाचार्येण विप्रेण ३४.५०
या देवानां पूरयोध्या १.१९
यानि कर्माणि लोकेषु १.३
यानि यानीह रूपाणि २०.३१
यामुनार्येण निक्षिप्तं ३५.३१
यायाद् हरेर्नितय० ३३.३०
यावदालक्ष्यते तावद० १०.५२
यावन्नागच्छति १६.२९
युतैर्भुजैरष्टभि० ५.१०
युयुधाते महावीरौ चिरं ३०.३०
युष्मत्पादाब्ज-रजसां ७.६५
युष्माभिस्तु कृतं पूजा १६.३९
पूर्वं सर्वैः शपागेन १.४७
ये गच्छन्ति पदं ३९.८
ये जनास्तान् ४०.६
ये जीवा द्वीतादारुण्य १.४०
ये ये भुव्यवतीर्णास्तान् २१.२
ये ये सन्ति हरेर्देशा० ३७.४
येषां श्रवणमात्रेण २६.३६
योगं गुह्यतमं लोके ५.४५
योगं धृत्वा गुह्यमध्ये १०.३५
योगं धृत्वा महात्मान ६.१८
योगदृष्ट्या तमालोक्य १०.३९
योगनिष्ठाः परा ह्येते १६.७
योगनिष्ठामुपास्थाय १०.५२
योगनिष्ठामुपास्थाय ११.१६
योगनिष्ठामुपास्थाय ३५.७
योगप्रभावं तं ज्ञात्वा ५.४३
योगमप्युपदिश्याथ ११.१३
योगसाम्राज्यसौभाग्य० ९.६५
योगानन्द इति प्रोक्तो २७.४४
योगानन्दं श्रीनृसिंहम् ६.९
योगानन्दपरो भूत्वा १०.८१
योगानन्दाभिधमानौ १०.४६
योगिदासस्ततःस्त्रीभिः ७.८२
योगिदासस्तथा तासां ७.७९
योगिदासस्ततो धीमान् ७.९०
योगिनः कथयस्व त्वं २१.३
योगिनः कुशलं पृष्ट्वा ७.८४
योगिनः सनकाद्यास्य २८.५७
योगिनस्तान् नमस्कृत्य ७.७७
योगिनां तु चरित्राणि १.४
योगिनां भजितुं योग्यो २८.१८
योगिनां सन्निधिं ज्ञात्वा ७.९१
योगिनाथाश्रयो दिव्या ४.८०
योगिनामाश्रमाभ्यासां ७.६१
योगिन् महास्यभोगित्वं २३.३४
योगिप्रभावविज्ञात० १५.३२
योगिराट् त्वं महाभाग १०.७
योगीन्द्रचित्तकमलयुगले १९.२४
योगीशपादाब्जमृदं १०.२५
योगीशशतकोपस्य १६.१
योगीश्वर महाभाग १३.८
योगीश्वराणां महता० ७.६०
योगीश्वराणां महतां ४०.६२
योगीश्वरे भक्तिसारे १२.६०
यो दद्यात्तेन ४०.२७
यो निवारयितुं चक्रे ४०.३०
योनिश्च मूलसङ्कित्तता ३९.२३
यो मन्येत दुष्टात्मा २८.५०

(र)

रक्तारविन्दसङ्काश० ५.६९
रक्तारविन्दसदृश० १०.६४
रक्तारविन्दसदृशौ १५.८
रक्तारविन्दाञ्चित० ५.१२
रक्षकाय नमस्तुभ्यं ३८.१५
रक्षतु श्रीनिवासस्त्वां १६.३८
रक्षार्थं धनपालस्य ६.४८
रक्षिष्यतीति विश्वासो २.२७
रक्षेत चरणाद् ७.२२
रङ्गक्षेत्रं हरेर्मूर्तिरिति २१.८
रङ्गक्षेत्रमुपागम्य ३३.१७
रङ्गनाथस्य सेवार्थं २०.४२
रङ्गपुर्यां विनिर्गत्य ८.१
रङ्गभर्तरि सर्वेशे २१.४४
रङ्गभूवल्लभं पश्यन् २२.११
रङ्गवल्लभाश्वलङ्कृत्य ११.१८
रङ्गिणा तेन दत्तः ३६.५१
रङ्गेशं प्राप्य भर्तारं २०.५५
रङ्गेशदास्य प्रतिभोज० ३३.३०
रङ्गेशस्य प्रिये देवि २०.३४
रङ्गेश्वरप्रागतुल्यो ३८.५६
रङ्गेश्वरमुपागम्य २३.१८

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academ

रङ्गेश्वरेणानुज्ञातः ३३.४
रङ्गेश्वरो वासुदेवः २३.२१
रथैरश्वैर्बलैश्चैव ७.१७
रमाकराम्भोरुहरक्त० १९.११
रमापतिं सर्व० ७.६
रमामुखपवेक्षयाह २१.१९
रमारमणमाधुर्य० १५.३४
रम्यसर्वं प्रणम्याथ १४.३०
रम्याभिजयतोऽद्वितम्. ६.३०
रम्यद्राविडदेशेषु २.३
रम्ये मुक्तिप्रदे दिव्ये ९.७
रराम तेन मुनिना २२.५९
रराम स तया देव्या २६.११
रराम स तया सार्धं २०.५४
रराम सुचिरं कालं १४.१६
रसस्य गुटिकामेतां १०.१६
रहस्यं परिपृच्छामि १.१४
रहस्योपनिषत्प्रोक्तं १.४९
राकाशरच्छ्रमयुक्त० १९.४
राक्षसघ्नं नमस्कृत्य ५.६४
राघवो वसति श्रीमान् २७.१४
राजधर्मेषु १७.१७
राजधानीं चोलपुरीं १६.९
राजन् त्वदाज्ञया चौर० १८.१५
राजन्निदं मनीषा ते २४.३१
राजराजो महातेजस् ०१७.२३
राजवर्योऽपि तच्छ्रुत्वा १९.६४
राजहंसैश्चक्रवाकैः ३६.२०
राजानं प्रणिपत्य १९.५६
राजानं प्रार्थयामासुर० १६.४१
राजानं प्रणिपत्य १९.५६
राजाऽपि तं नमस्कृत्य २४.२३
राजाऽपि वैष्णवद्वेषी ३१.२
राजा पुत्रशतस्याथ ७.८८
राजाऽप्युपायैर्बहुभिः २३.१९
राजा भयाकुलमना १२.१६
राजासंशयसंयुक्त० २४.४६
राजा तु दासदासेन १२. २६
राज्ञा पुरुषमुक्तोऽसौ १२.९
राजा संपूजितः सर्वैः १९.५४
राज्यभोगांश्च बुभुजे ७.८२
राज्यश्रीमदमत्तस्या० १६.३६
राज्ये निक्षिप्य सततं १९.५८
रामकृष्णादिरूपाणि १.४१
राम राजेन्द्र लोकाभिराम १९.२३
रामानुजस्तं सत्कृत्य ३६.१३
रामे प्रेमाभिवृद्धाऽसौ १९.६०
रामोऽहं परमात्मा वै ३.१७
रुणीकृतप्राजितजानु० १९.११
रुद्रश्च जायते त्वतः ३७.१८
रुद्राणी सर्वसम्पत्तिम् २०.२९
रुद्रास्तदासी शर्वाणी ३७.१९
रुध्वा वेत्रैरिदं १६.२८
रोहिणी च तथा सज्ञा २०.२९
रोहिण्यां कार्तिके मासे २१.५

(ल)

लक्ष्मीं वारयितुं मित्रं २०.५०
लक्ष्मी कमोलनेत्रा० १५.१४
लक्ष्मीपतिरनाथन्तः २५.२४
लक्ष्मीरवरोऽपि तं १३.२
लक्ष्मीः सर्वेश्वरी पत्या २०.२
लक्ष्मीशं सर्वलोकानां ४.६६
लक्ष्यं त्वामेव कृत्वा ३६.४४
लक्ष्ये तद्ब्रह्मणि ३६.४५
लङ्कालङ्कारहरणा० ११.३६
लग्ने कर्कटके श्रेष्ठे १४.३३
लतागृहेऽथ कस्मिंश्चिद् ९.२१
लताहृदाख्यसरसि ४.२
लब्ध्वा स श्रीश० ३३.३०
लभेत्सुखं सोऽत्र १९.७४
लयं जगाम लक्ष्मीशे २१.४५
ललाटमध्यविलसन् १६.२२
ललाटमध्ये संस्थाना० ९.५५
ललत्सुवर्णनगरे २८.२१
लसद्बालातपरलक्ष्ण १०.६५
लसन्महत्यापर० १९.१७
लाजाहोमादिकं सर्वं० २९.१४
लिखित्वैतत् पुस्तकं ४०.५९
लीलाभुवनकर्तारं २३.३३
लेशमात्रेऽपि नास्यैव २२.३४
लोकमात्रे नमस्तुभ्यं २०.१६
लोकसंरक्षणार्थाय १४.४५
लोकसारङ्गविख्यातं २१.३०
लोके तिष्ठति यत्पापं १८.२८
लोके पितुर्दया० १.३८
लोके राजगृहाः सन्ति १८.१७
लोके स्थितानां १.८
लोकेऽस्मिन् प्रकटीचक्रे ३८.५४

(व)

वंशस्य पारपर्यन्तं ६.४९
वक्तव्यं नास्ति यत् ९.८१
वक्षःसिंहासनासीन० १०.७२
वक्षःस्थलस्थया प्राज्ञं ७.४६
वक्षस्याधाय ९.३१
वक्ष्यामि सर्वमेतद्वः १.८
वज्रेन्द्रनीलादिमणि० ५.११
वटपत्रशयानं तं ९.३९
वटपत्रशयानं तं ९.४१
वटपत्रशयानस्य २५.४७
वदध्वं हि मयोपाय० ३९.३१
वदनं रलेष्मसदनं ३९.२१
वदन्ती तत्कथाः पुण्याः २०.४७

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

बदरीनैमिषारण्य० ३७.३
बदर्याख्यं महापुण्यं १.९
बदर्याश्रितो देवः २७.९
बदस्व देव देवेश २६.१२
बधूवरौ दर्शयन्ता० ३२.१५
बनं प्रविश्य योगीन्द्र० ९.७८
बनं संरक्षयंस्तस्थौ २६.४
बनस्पतिष्वौषधीषु ३६.३४
बन्दिभिः स्तूयमानः सन् २९.७
बयं त्वदङ्घ्रिकमलं ४.७७
बयमज्ञानिनो हीनधियो १३.३१
बरं तथैव दत्वाऽथ १९.४८
बरदं सर्वलोकेशं ३४.११
बरदं सर्वलोकेशं ३४.३७
बरदः सर्वलोकेशो २८.४
बरदण्डधरो दृष्ट्वा ३२.१६
बरस्य करशाखायां ३२.२१
बर्जयन् राजदोषांश्च १७.१३
बर्तते भगवद् भक्तै० १.५७
बर्तते यदि चोपायं १.४५
बर्द्धन्तो विनयोपेताः ४.३०
बर्षे भयङ्करे तस्मिन् ५.३६
बलांबदीकृतस्वात० १६.२५
बसन्ति सत्प्राणभृताम् ५.२४
ंतिष्ठव्यासबाल्मीकि० १३.२५
ब्राणि गन्धपुष्पाणि ६.५४
बस्त्राभरणदानं च ४०.१४
बाकैः कङ्कजलैश्चैव २१.२१
बाससंयतत्वं श्रीवत्सं ४.६१
बादाम्बकुस्तदाऽन्यो० २४.४४
बामाङ्कस्थितसतीता १९.३९
बामाङ्काद्धे प्रियासार्धं ५.८
बायुना मेलनं कृत्वा ९.५९
बायुवेगेन मह ा १९.६८
बार्धक्यार्थं च विज्ञाता० २४.२६
बासं धकुश्चिरं कालम् ५.५३
बासवस्तस्य तपसो ९.१०
बासुदेवाय कृष्णाय ३६.४७
बिकथारत्नगाथोज० २३.२३
बिकर्मविहारार्थं १.४१
बिगाह्य तत्तटे रम्ये ३८.७
बिघ्नानि घ्नन्ति १.१
बिचार्य मालाकरण० २२.१४
बिचित्रं सुन्दरत्वं च १०.२१
बिचित्रकूटैर्बहुभिरुन्नतै० २७.३१
बिचित्रमालाकरणैर्० २४.१६
बिचित्रशिखरे श्वेतपर्वते २८.३१
बिचित्राणि च वासांसि ७.७२
बिचित्राणि च वासांसि ३२.१९
बिजित्य मायिनः ३५.२८
बिजित्य बिमतान् ३८.४९
बिज्ञानमुपदिश्याथ ५.३
बिज्ञानमुपदिश्याथ १४.३४
बिज्ञापयामास तदा २०.४१
बिज्ञाय तीक्ष्णदण्डः १७.११
बिज्ञाय तेनानुज्ञातः ३८.४८
बितं शरीरं प्राणांश्च १६.१९
बिदित्वा न्यासयोगस्य ३.१४
बिदेहपुत्र्या ःखिल० १९.१६
बिद्यां च सर्वकामांश्च १०.२२
बिद्यामयं तु यज्ञान० २.३४
बिद्याबिधौ च भूम्या० २.३७
बिद्युच्चलत्कुण्डल० ५.१२
बिद्युद्बिभ्रदनिमिषश्च ४.३५
बिद्युत्पोतः सुदन्ताद्यः ३.८
बिद्युल्लताघोतित० १९.१५
बिद्योतमानं प्रभया ९.२७
बिद्योतमानं प्रभया ३१.१२
बिद्योतबद्धोदर० १९.९
बिधिरुद्रार्कचन्द्रेन्द्र० २४.३५
बिधीशगोत्रबिद्भोगान् २२.२९
बिधूय सर्वपापानि ३४.३३
बिनतासुतमारुह्य ३२.५
बिनम्य स्तोत्रमाप्तुः ८.४१
बिनयावनतो भूत्वा ३.२७
बिनयावनतो भूत्वा ४.५६
बिनयेन समानीय २९.६
बिनष्टाभूच्छ्रितस्तस्मिन् १२.६२
बिना रक्षकं नैव ३८.४५
बिनिक्षिप्तमनाः सम्यक् १०.१
बिनिर्मिता ततस्तस्योपरि ९.६३
बिनिर्वर्तितदण्डो० १६.४२
बिनिवृत्तामपानाद्या ४.२४
बिन्यस्य पालपाणास १४.४७
बिपुलांसो महाबाहुर्० ६.२९
बिभीषणाभिषेकश्री० १९.३९
बिभूतयस्ते सर्वेश ३६.३०
बिभूतिद्युनाथस्त्वं ३८.२७
बिभूतिद्युनाथस्य ११.४४
बिभूतिद्युनाथाय ३४.१८
बिभूतिद्युनाथाय ३७.३४
बिभूषणैर्भूषित० १९.१४
बिमलाद्यैः सहस्रैश्च १.२४
बिमलाम्बुजकह्लार० ३.२
बिमानं सूर्यसङ्काशं ३९.५२
बिमाने पुण्यकोट्याख्ये ७.४
बिमुक्तिकारणं ४०.३
बिमुक्तेषु त्रिभुवने १८.३३
बिमोचयित्वा तं चित्रं ३९.४३
बिरक्तः सर्वभोगेषु १५.३५
बिराजिताशेषदिगन्त० १९.१२
बिरोधबिमुखो भूत्वा ७.२०

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

विलोक्य कृपयापूर्णा० ६.३६
विलोक्य बहुधा हेतुं १४.४१
विलोक्यवन्दनं कृत्वा ८.३३
विलोक्य सर्वसिद्धान्तान् ९.६८
विवाहमकरोत्प्रीत्या १४.१५
विवेश हृदयं तस्य २३.२९
विशदाम्भोजविस्तीर्णे ४.६३
विशालपीनोन्नत० १९.८
विशालफालफलकं १५.४८
विशालभालफलकौ १७.२४
विशालवक्षःकासारं १२.४८
विशालवक्षःस्थल० ७.९
विशालवक्षा रक्ताब्ज० १७.२३
विशालोन्नतपीनोरः १०.६८
विशीर्यमाणसर्वाङ्गः ७.५८
विशुद्धसद्भासित० ७.१०
विशुद्ध-सात्त्विकगुणाः ९.९३
विशेषार्थो ऽस्ति चेद् २४.२४
विश्रुते कृष्णनगरे २८.२४
विश्वतः शुभहस्ताय ३८.२२
विश्वतश्चक्षुषे तुभ्यं ३८.२१
विश्वपादे नमस्तुभ्यं २०.१७
विश्वम्भरा जगन्माता २६.१७
विश्वरूपाय वेधाय ३७.२७
विश्वरूपो ऽधिवसते २७.३५
विश्वस्य जन्मस्थिति० १९.१८
विश्वस्य पतिरा० १.२३
विष्णवे विजगद्० ३७.२६
विष्णुश्चैव सर्वेषु ३५.६
विष्णुचित्त इति ख्यातो २४.३
विष्णुचित्तं योगिवर्यं २५.१
विष्णुचित्तेन महता २९.१५
विष्णुचित्तो महाभागः २९.१८
विष्णुचित्तो महायोगी २९.८
विष्णुचित्तविहीनेभ्यः ३१.८
विष्णुं प्रणम्य तत्रस्थान् ५.६३
विष्णुपादाब्जभक्त० ३१.८
विष्णुपूजापरा नित्यं ७.८७
विष्णुबिम्बप्रतिष्ठाया ४०.४०
विष्णुभक्तं महाभागं ४०.२५
विष्णुभक्तान् द्विजान् ४०.२४
विष्णुभक्ताङ्घ्रिरेणोश्च २४.१
विष्णुभक्तप्रसादार्थं ३२.१७
विष्णुभक्तप्रियतानां ११.३३
विष्णुभक्तिरतं ७.८५
विष्णुरूपिणमभ्यर्च्य ५.६५
विष्णुर्जगत्पतिः सर्वैः २७.३०
विष्णुर्वै सर्वलोकेशः १०.३०
विष्णुवक्षःस्थलावासे २०.२१
विष्णुवर्धनवासी ७.१५
विष्णुसिद्धान्तसाम्राज्यं ८.६४
विष्णुस्थानमथ प्राप्य ८.६
विष्णुस्थाने तु विपते २८.२४
विष्णोः पदे श्रीकृष्णो २८.२५
विष्णोर्निवासभूतानि ८.२६
विष्णोस्तद्भक्तभक्तानां ७.८९
विष्णोस्तदवतारे० १६.१८
विसर्जयित्वा शुद्धान्तः १७.३९
विसृज्य प्रहसन् देवो २६.२९
विस्तरेण समाचक्ष्व १.६०
विस्मयं परमं गत्वा ९.३७
विस्मयं परमं गत्वा १८.४३
विस्मयाविष्टहृदयः १५.४१
विस्मितः पर्यपृच्छत् ११.३०
विहरत्यनिशं कृष्णो २७.२१
विहाय वैष्णवान् ४०.३६
वृणीष्वेति वरं देवो १९.४६
वृतानुपूर्वोज्ज्वल० ७.११
वृत्तिं माधुकरीं कुर्वन् २२.१२
वृद्धं पुरोधसं दृष्ट्वा ३२.२४
वृद्धपुर्यां प्रविश्याथ ८.१४
वृथा स्यात्तस्य ४०.३७
वृन्दावने मनोरम्ये २७.२१
वृषभाद्री समभ्यर्च्य ८.१९
वृषभेश्वरमारुह्य ९.७४
वृषाश्रयाख्यो भगवान् २८.३३
वेगवत्या महानद्यास्तटे २८.३
वेणुकोवनशायानं ९.२७
वेणुलाविकगेहं तं ९.४०
वेणुसङ्ग्रहणं कुर्वन् ९.२६
वेत्रकुञ्जादिनिष्क्रम्य ९.३२
वेदरूपैः स्वनिःश्वासैः २.१५
वेदविज्ञानविद्वद्भिः० २४.३२
वेदवित्सर्वशास्त्रज्ञो १६.१२
वेदवेदाङ्गविदुषः १३.१२
वेदवेदाङ्गविदुषः २४.८
वेदवेदाङ्गविदुषो ७.८७
वेदवेदान्तपारगस्त्वं ३४.२६
वेदानां देवतानां १९.४३
वेदान्तविदुषो ज्ञानशीलस्य २२.६
वेदान्तविद्भिर्भव्येषः २४.३३
वेदान्तवेद्यो भगवान् ३२.३५
वेदान्तशास्त्रमतुलं ३६.५९
वेदान्तसङ्ग्रहैः स्तोत्रैः ८.४५
वेदान्तसारतत्त्वार्थ० १२.३६
वेदान्तात्मन् नमस्तुभ्यं ३६.२८
वेदीं कृत्वा सभामध्ये १९.५२
वेदैः शास्त्रैः पुराणैश्च ४०.२०
वेद्यामपि [illegible]

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

वेश्यागारबहिर्वेदि० २३.७
वैकुण्ठमिदमेवेति ६.२१
वैकुण्ठाख्ये महाक्षेत्रे २८.२७
वैकुण्ठाख्ये माधवस्य ८.८
वैनतेयं समारुह्य २९.६
वैराग्यज्ञानपक्ष्याद्दि० ४०.५४
वैशाखे मासि सुभगे १४.३२
वैष्णवं तोषयेद् यस्तु ४०.३६
वैष्णवानामहो नास्ति १६.३३
वैष्णवाराधनाश्रित्य० ३०.२
वैष्णवाराधनार्थं तद् ३०.३४
वैष्णवेभ्यो महात्मभ्य० ४०.१२
वैष्णवैः सह तत्वार्थ० १७.२१
व्याघ्रेऽप्यमोघगमन० १०.४
व्रतस्थितो निराहार० ३२.३

(श)

शङ्खकर्णो शसम्पूतः ३५.२५
शङ्खचक्रगदाखड्ग० २३.२५
शङ्खचक्रगदापद्म० ४.६२
शङ्खचक्रगदापद्म० १५.२
शङ्खचक्रध्वजाम्भोज० ४.५९
शङ्खचक्रधरांगुल्य० ३८.११
शङ्खचक्रधरं लक्ष्मी० ३४.१४
शङ्खचक्रधरो देव० ६.२१
शङ्खचक्रधरो देवः ३२.३१
शङ्खचक्राङ्कितभुजं २५.१५
शङ्खचक्राङ्कित-भुजो १४.३८
शङ्खाय कोटीन्दु० २५.३९
शतं शतं तु वर्षाणि ९.६७
शताधिकफलं प्राहु० १०.४९
शताधिका प्रतिष्ठेति ४०.४१
शबरीसंभृतफल० १९.३३
शमादिगुणसंयुक्ते ९.४८
शमादिगुणसंयुक्तो १४.४१
शयानो भोगिशयने २९.१७
शयित्वा पालयन् १२.३३
शरच्चन्द्रसमं वक्त्रम् ४.६३
शरच्चन्द्राभसंमेर० ६.२४
शरणाख्यपुरीं गत्वा ८.१५
शरणागतपौलस्त्य० १९.३५
शरण्यं प्रपद्ये सदा १०.५८
शरण्यः सर्वलोकानां २७.२०
शरण्यरत्नाम्बुज० ७.११
शरण्याख्यो हरिर्देवः २८.३४
शरत्प्रफुल्लाम्बुज० १९.१२
शरत्सुधांशुसङ्काश० १२.२३
शरीरं तस्य जीवात्मा ६.४३
शरीरादिषु निर्मोहाः ४.२६
शरीरिणः शरीरस्य ६.४४
शर्वोऽपि विस्मयं गत्वा ९.९१
शशंस तस्मै तद् भर्ता ३१.१६
शान्ताः क्षमापराः १६.२१
शार्ङ्गपाणिरिति ख्यातो २८.२९
शार्ङ्गाय रत्नोज्ज्वल० २५.३९
शार्ङ्गिणो भजनं कृत्वा ८.१०
शाश्वतं साधयिष्यामि २४.२९
शासतामि जगतामेको ३८.२५
शिखोपवीते सर्वेषा० ३६.५
शिरांसि पातयिष्यामि १९.६५
शिल्पिभिः कारयामास ३३.१४
शिल्पिभ्यो ऽल्पधनं ३३.१९
शिल्पिभ्यो वस्त्रदानेन ३३.१८
शिवं महर्शनं लोके ९.७९
शिवनेत्रोद्भवो वह्नि० ९.९१
शिविकायामथारोप्य ११.२९
शिवो ऽपि सततं कार्या २८.५५
शिवो ऽहं त्वं महाभाग ९.७८
शिष्यं सम्मानयामास १५.६४
शिष्यमात्मसमं चक्रे ३६.६२
शिष्यान्वेदमधीयानस्तं १२.६०
शिष्येण सहितस्तस्थौ १२.३८
शिष्यैरसङ्ख्यैः सहितो ३७.१
शीतला भ्रामरी चैव ९.५३
शुचिस्मितं बिम्ब० ७.७
शुचिस्मितं सान्द्रकृपा ५.१४
शुभदे व्याघ्रनगरे २८.२२
शुल्कं गृह्णीष्व सुभगे २५.३
शुश्रूषमाणः सततं ७.८१
शुश्रूषमाणः सततं ७.९१
शुश्रूषमाणः सततं ११.१५
शुश्रूषमाणा सा नित्यं २२.५१
शूद्रो वा भगवद्भक्तो ४०.३८
शेषः स्वरूपपीयूष्वल्य० ६.१५
शेषपर्यङ्क-शयन० १२.३१
शेषपर्यङ्कशयनं तत् १२.३९
शेषपर्यङ्कशायी च १२.२७
शेषभोगीन्द्रपर्यङ्के १२.३३
शेषशायीति भगवांश्छेदे २७.७
शेषशेषित्वतत्वज्ञा १७.३३
शेषशेषित्वविज्ञान० २४.१८
शेषस्य शेषभूतस्य ३४.१
शेषाकारं ततः प्राप्य ७.३०
शेषाचलारोहणार्थं ६.१७
शेषित्वसम्बन्ध० २५.४१
शोधयित्वा ततस्तस्य १०.१४
श्रवणे दक्षिणे तस्य ११.१२
श्रिताभयप्रदः शत्रु० २७.३२
श्रित्वा करसरोरुहा० २०.५७
श्रियं बुद्ध्वा प्रणम्याथ २०.४३
श्रियं भूमिं च नीलां च ४०.५०

CC-0. Akhil BharatiyaTSanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academ

श्रियश्चिन्तामणिगिरे ३६.२८
श्रिया च भूमिनीलाभ्यां २८.१७
श्रिया भूम्या च सहितो १.२३
श्रिया भूम्या च सहितो १२.११
श्रिया सह समाबद्धः २५.३१
श्रीकूर्मः श्रीकरः पुण्यं २७.३५
श्रीगृध्रसरसस्तीरे ७.३३
श्रीगृध्रसरसस्तीरे २८.७
श्रीधरानन्दकल्याण० १५.२२
श्रीधराय नमस्तुभ्यं ३६.४६
श्रीनिवासः संप्रहृष्टः ६.३५
श्रीनिवासः स्वयं देवो ६.१९
श्रीनिवासस्थले पूर्णे २८.२१
श्रीनिवासस्य कृपया ६.४८
श्रीनिवासाङ्घ्रिसद्० ३०.१८
श्रीपतिध्यानपीयूष ९.२०
श्रीपते सर्वलोकेश १२.६
श्रीभस्तपस्य निलयं २३.४३
श्रीभक्तपादसरसी० २३.४३
श्रीभूकारुणोद्रि० १३.१९
श्रीभूनीलाधिपः स्वामी ३८.२७
श्रीभूनीलासमायुक्तं ८.४४
श्रीभूमिनीलागोदाभिः २९.१७
श्रीभूमिनीलापति० ७.१२
श्रीभूमिनीलासहितं ३६.२६
श्रीभूमिसहितः क्षिप्रं ९.२३
श्रीमच्छेषाचलाधीश० ३८.१३
श्रीमति धामरस्थाने २८.४१
श्रीमत्कथां पठति २३.४३
श्री० दष्टाक्षरमनो० ११.१३
श्री० ष्टाक्षरीमन्त्र० १७.३२
श्रीमद्०रगुरुक्षेत्रे ८.२०
श्रीमद्० रगुणे क्षेत्रे २८.३८
[illegible]
श्रीमच्छीलाचलाधीश ३७.१०
श्रीमल्लसत्कौस्तुभ० १९.८
श्रीमान् भक्तसखः प्रोक्तो २८.२७
श्रीमाल्यधरनामा च ३५.२६
श्रीपुण्यपुरुषं क्षेत्रं ७.३९
श्रीपुण्ये श्रीमति क्षेत्रे २८.१२
श्रीरङ्गं प्राप्य योगीश ७.८३
श्रीरङ्गं समनुप्राप्य २०.५४
श्रीरङ्गं समनुप्राप्य ३६.१५
श्रीरङ्गक्षेत्रमागम्य २२.११
श्रीरङ्गनाथं दृष्टवा ७.४३
श्रीरङ्गनाथं रमणं २०.४६
श्रीरङ्गनाथं संसेव्य ७.७२
श्रीरङ्गनाथः क्षितवत्सलः १९.१
श्रीरङ्गनाथपदपद्म० २३.४३
श्रीरङ्गनाथो गोदायाः ३९.१३
श्रीरङ्गनिलयं गत्वा ३६.२२
श्रीरङ्गनिलयं प्राप २९.१६
श्रीरङ्गपतिनानुज्ञां ३३.२९
श्रीरङ्गपुरनाथाय १९.५२
श्रीरङ्गमिति विख्यातं २८.१४
श्रीरङ्गशायिनं दृष्ट्वा २०.४०
श्रीरङ्गशायी भगवान् २२.३१
श्रीरङ्गादिषु दिव्येषु १.४२
श्रीरङ्गादिषु दिव्येषु ६.५०
श्रीरङ्गादिषु दिव्येषु १३.४३
श्रीरङ्गेशस्य सेवार्थं ७.७१
श्रीरामक्षेत्रमध्यस्थ० ८.२
श्रीरामचन्द्राकृतिना १९.२
श्रीरामाख्ये पदे दिव्ये २८.२०
श्रीलाभं तत्प्रवक्ष्यामि २४.५
श्रीवक्षोजस्थकाश्मीर० १५.१२
श्रीवत्सकुचकुम्भाढ्य० १२.४६
[illegible]
श्रीवत्सकौस्तुभोरस्क ३६.२४
श्रीवत्सकौस्तुभोरस्क० २३.२४
श्रीवत्समणिहार० १३.२०
श्रीविष्णुचित्तं योगीशं ३९.३६
श्रीविष्णुचिद्गमिश्रश्च ३६.३
श्रीविष्णुपतिनजगता २०.३८
श्रीवेङ्कटाचलाधीशः १०.७३
श्रीवेङ्कटाद्रियात्रायै ३४.४३
श्रीवेङ्कटाद्रिशिखरे २७.४६
श्रीवैकुण्ठे महालोके २७.१
श्रीवैजयन्तीवनमाल० ७.१२
श्रीवैजयन्त्या वनमाल० १९.१४
श्रीवैष्णवान् सतिरस्कृत्य ३९.१२
श्रीवैष्णवानां निन्दां १८.२५
श्रीवैष्णवानां पूजाभिः २४.१६
श्रीवैष्णवापराधस्तु ३१.२०
श्रीवैष्णवाराधनार्थं स्थितं ३१.१५
श्रीवैष्णवेभ्यो लोके १७.१९
श्रीवैष्णवेषु सर्वेषु ३२.२
श्रीशपादाम्बुजध्यान० ४.४०
श्रीशाद्रिकमल० १५.७२
श्रीशाद्रिभक्त० १४.५
श्रीशैलपूर्णश्च महान् ३५.२४
श्रीशैलेशपूर्णात् ३८.४८
श्रीशेषस्य जगतो राजा ३०.२१
श्रीश्च भूमिश्च नीला २.३
श्रीश्रीवत्समणिश्रोणि ३८.१०
श्रीशाविपुलोरस्को ६.२९
श्रीहस्तिशैलशिखरे २८.३
श्रुतयः सविशेषं त्वां ३६.४१
श्रुतयश्चोपनिषदः १.२९
श्रुत्वा जनैः स्वयं तत्र ३३.१६
श्रुत्वा नरस्य तद्वाक्यं १.१६
[illegible]

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

श्रुत्वा मूढस्य तद् ३९.१८
श्रुत्वा याप-इयं राजा १७.३६
श्रुत्वा श्रीरङ्गपृथ्वीशो २१.१६
श्रुत्वा स्वयं विनिर्गत्य ३०.२८
शृणुते पठते भक्त्या १५.७४
शृणु देवि प्रवक्ष्यामि २६.१३
शृणुध्वं तत्प्रवक्ष्यामि ४०.२
शृणु प्रिये मत्प्रियस्य २१.१७
शृणुयात् कथयेद् भक्त्या १३.४५
शृणुष्व ते प्रवक्ष्यामि २६.३८
शृणुष्व सावधानेन ३४.३
शृणोति नित्यं पठते १९.७४
शृण्वतो योगिचरितं १४.२
शृण्वन्ति श्रोत्रयुग्मेन २८.६०
श्रेष्ठ इत्युच्यते लोके ३.१५
श्रोणिद्वयं सूक्ष्म० १९.१०
श्रोतव्यैर्मोक्षमार्गा० १६.६
श्रोतॄणां विस्मयकरां ३०.१
श्रोतॄणां श्रोत्रपेटो १६.५
श्रोत्रान्तदीर्घाञ्चित० १९.४
श्वेतचामरपर्यन्तः २.१४
श्वेतद्वीपादिवात्रा तु ८.३०
श्वेतद्वीपे हरिः श्रीमान् २७.७
श्वेतपर्वते नृसिंहोऽत्र २७.४२
श्वेताद्रौ श्रीनृसिंहं च ३८.३
श्वेताद्रौ सुकथिरे २८.२५

(ष)

षट्पद्मान्युद्बोध० ९.५६
षड्गुणैश्वर्यसम्पन्न० १३.१६

(स)

स एव परमं ज्ञानं १५.६८
स एव परमं तत्त्व० २४.३८
स एव परमं तत्त्वं २५.२५
स एव परमं ब्रह्म २८.१९
स एव परमा विद्या १५.६८
स एवमुक्त्वा संवीक्ष्य २.४२
स एव सर्वमित्यर्थं १५.६९
स कारिर्भगवद्भक्तो १४.१६
सकृत्प्रपन्नजनता० १०.५६
सकृत्प्रपन्नजनता० १५.१६
सकृत्प्रपन्नजनसंरक्ष० २७.१४
सकृत्प्रपन्नजनानां ३७.३२
सकृदुच्चारणादेव ३५.१२
सकृद्गृहीतपात्रेण १.५६
सकृन्निष्ठावशादेव १.४८
सगन्धैरमलैरद्भि० ९.३४
स गायकस्तदाख्य २१.३६
सङ्कल्पश्चानुकूल्यस्य २.२७
सङ्कल्पितं वैष्णवानां ४०.३१
सङ्कीर्णे ध्वनि सर्वत्र ३४.४४
सङ्क्रुद्धं नृपमालोक्य १८.२४
सङ्गम्य मन्त्रतन्त्रैश्च ३४.४०
सङ्गृह्य वेदिकामध्ये २२.१९
सञ्चिन्त्य कमलाभर्तुः २६.२
स जन्मप्रभृति प्राप्त० १५.३२
सञ्जातो दिव्यवपुषा ४.३
सततं कीर्तयन् भक्त्या १५.६६
सततं चतुरो वर्णास्तद० १७.८
स तत्र वैष्णवागार० ३१.१०
स तमाराधयन् विष्णुं २४.१२
स तस्याः पत्निनी २०.४४
सतां च सङ्ग ग्रहं कुर्वन् ० १७.५
स तालोपनीतः सन् ३४.७
स तेषामिङ्गितं ज्ञात्वा १७.२
सत्यं सत्यमिदं सत्यं १८.४०
सत्यलोकं ततः प्राप्य ८.३७
सत्यलोके महाविष्णुः २७.४
सदा तिष्ठति तद् भक्तैर्० २७.४
सदा त्वं वर्तसे १.३१
सदा निवासितद्वारा १८.१७
सदा युष्मासु तिष्ठत्सु १८.११
सदा योगिनां ३८.४५
सदा श्रोतुकामान् ४०.६१
सदाऽस्ते भगवांश्छौरिर्० २७.२५
सदा स्मरन्ती रङ्गेशं २९.४
सदा हिते रतस्तस्य ३०.७
स दृष्ट्वा परमात्मानं ४.५६
सद्धर्मसम्पन्नमूलेषु १८.३३
सद्यः शुक्लितं विष्णोर् ११.१४
सद्यो गर्भेण तनयं ९.१९
सद्यो-वर्द्धितसर्वाङ्गः २.८
सद्वीक्षणोल्लोल० ५.१३
सनकाद्यैर्मुनिवरैर्० ५.२१
सनकाद्यैर्मुनिश्रेष्ठैः ३२.५
सनकाद्यैर्योगिभिश्च १३.२६
स नरः पशुरेव स्याद् ४०.२८
सन्तस्थौ लक्ष्मणो ३८.५७
सन्तप्यन्तिर्हितो ९.२५
सन्तुष्ट-भगवत्त० १५.७०
सन्तुष्ट-हृदयो भूत्वा ३६.५७
सन्तुष्टो भक्तिसारश्च १२.२६
सन्तुष्टोऽहमनेनाद्य १९.२२
सन्तोषयित्वा तान् १६.४६
सन्ध्याम्बुमुक्तसद्भि० १९.१०
सम्प्रम्य स्तुतिभिः स्तुत्वा ६.४
सम्परमं वक्षस्यानन्द० २.३९
सपुत्रं च समाहूय ३५.१४
स पुत्रपौत्रसम्पद्भिः १३.४५
स पुनः परमैश्वर्यं ११.२६
सप्तजन्मार्जितं पुण्यं ४०.४५
सप्तर्षीणां च पुरतः ७.३
सप्ताहराजसमयो [illegible]

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academ

स बहिर्वेदिकामध्ये २३.३
स भातो हरिकारुण्य० १४.३६
सभां गन्तुं समुद्युक्ते १८.६
सभां तूर्णमुपागम्य १८.८
सभायां शुशुभे राजा १७.३०
सभार्यः कुरुकां प्राप्य १४.२९
समतसरा दुर्मदान्धा १३.३२
समभ्यर्च्य ततः स्वाद० ३०.१९
समभ्यर्च्य यथान्यायं २१.३४
समर्था योगिनः के २३.१२
समर्थो यदि रक्षस्व ९.८६
समर्पयन्नविज्ञाय २६.२६
समर्पितात्मसर्वार्था ४०.४२
समस्तगुणसम्पन्नो १६.१३
समस्तजीवकोटीनां १.१५
समस्तजीवलोकानां ६.३७
समस्तनिर्जरगणाः २४.३५
समस्थिरोरुयुग्मं तु १५.५२
सभाः स्थिराश्च १२.५८
समागत्य निरस्यास्मान् ३९.५१
समागत्य महारण्यं ३२.६
समाधिना रमस्व त्वं २.४१
समाधिना समायुक्तं १५.५५
स माधुर्यकविः श्रेष्ठः १५.४६
समानयध्वं त्वरितं ३०.२५
समानीयाथ तैः सर्वैर्० २४.३९
समानोदग्ररूपेण १५.५१
समाप्य योगनिष्ठां ५.४७
समारुह्य महीध्रं तं ३८.६
समाश्रित्याथ योगीशाः ८.१९
समासीनौ जगन्नाथौ १.११
समाहितेनाग्रजदास्य० १९.१६
समीक्ष्योवाच कृपया २५.२
समुत्थायाशु १५.६
सम्पदिभः पुत्रपौत्रैश्च ४०.३५
सम्पूजयामुं विप्रं २३.२८
सम्पूजितस्ततो राज्ञा ३४.५२
सम्पूजितस्तत्र योगे २७.११
सम्पूज्यते भक्तवर्यै० २७.२२
सम्पूर्णान् कारयामास ३३.१७
सम्पृष्ट्वा कुशलं पूर्वं १०.४२
सम्प्राप्नुवन्ति जननि २०.२६
सम्प्राप्य कृमुदाद्यास्तान् ३९.४३
सम्प्राप्य तस्माद् वेदान्त० ३४.३८
सम्प्राप्य दम्पती साधो ९.४६
सम्प्राप्य न्यासयोगार्थं ७.९२
सम्प्राप्य भागवत० ३८.५९
सम्प्रार्थयन्तमेव तं १०.५०
सम्प्रार्थितो ऽथ तत्रार्यैः ३८.५
सम्फुल्लपद्माम्बुजपत्र० १९.४
सम्फुल्लयन्तस्तत्पदं ५.७
सम्बन्धज्ञानभेदांस्० ३.१४
सम्बन्धज्ञानभेदेषु० ३.१५
सम्बन्धज्ञानमपतं ६.४३
सम्बन्धज्ञानमा० ६.४२
सम्बन्ध-ज्ञानसिद्धो हि ६.६१
सम्बोधयन्निदं ज्ञानं ४.१९
सम्भवेनापवर्गस्य १४.५
सम्भाव्य संपरिष्वज्य ३२.३८
सम्भिन्ना कुमतान् ३८.५४
सम्भुञ्जमानाः सततं ४.८१
सम्भृताशेषपतित० ५.७२
सम्मोदसंसेवितपञ्चरीकं १९.६
सम्यक् पद्मासनासीन० ५.४
सम्यक् पद्मासना० ११.१०
सम्यक् पद्मासनासीनः ९.४४
सम्यक् श्रुता महाभाग २४.१
सम्यगुच्चारितो वाचा २.२४
सम्यग् धृत्वोर्ध्वपुण्ड्राणि १०.७९
संयुक्त-चित्रमाराम २४.१५
संरक्तनीलवर्णाभ० १५.१०
संरक्षयन्तया करुणावलो० १९.१६
संसक्तनीलताञ्चितवक्त्र० १९.५
संसारसागराद् घोराद् २८.५२
संसाराब्धिनिमग्नानां ३.२४
संसाराम्बुधिनिर्मग्नान् २०.३
संसेव्य योगिनः स्तुत्वा ७.२५
संसेव्य वेङ्कटगिरिं ३८.४
संस्तवैः स्तोत्रया० ७.१३
संस्तुत्य कुर्वंस्तत्सेवां ३३.३
संस्तुत्य दिव्यस्तुति० १०.६
संस्तुत्य दिव्यस्तुतिभिः ८.४०
संस्तुत्य प्रणिपत्याथ ५.५५
संस्तुत्य शरणं गत्वा १३.२९
संस्तुत्य संस्तवैर्दिव्यैः ८.२४
संस्तुत्य स्तुतिभिर् २५.२९
संस्तुवन्ती हरिं दिव्यैः २९.४
संस्थापयन्ति तान् ४०.८
संस्थितं दूरतो दृष्ट्वा ७.४२
संस्थितं परमं ब्रह्म ३६.३५
संस्थितः सर्वविप्राणां० १५.३०
संस्थितो देवदेवेशः २८.११
संस्थितो मुनिकन्यायां २७.१३
संस्थित्वा तत्र रङ्गेशं ३८.५०
संस्पृश्य जङ्घायुगल० २१.३८
संस्पृशन् प्रीतिहृष्टाङ्ग० ३३.२
संहारिणी समुदया २०.२८
संहृष्टपुष्टसर्वाङ्गो १४.३७
सरस्यां बालिकां ३०.८
सरयः कुरुकाधीशः १४.२१
सरस्तीरमुपागम्य १०.७७
सरहस्यं महात्मानो १.५४

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

सरहस्यं सतात्पर्य० ७.५५
सरहस्यं समाधत्व २.२३
स राजा जातवैराग्यो ७.८१
सर्वं रहस्यमवदन् ६.४१
सर्वं विश्राम संस्तुत्य १३.४१
सर्वचेतनरक्षार्थं २०.३४
सर्वचेतनरक्षार्थं० ३४.४७
सर्वचेतनवात्सल्यात् ३८.५१
सर्वज्ञः सर्वगो विष्णु० २८.४२
सर्वज्ञस्त्वं महाराज १७.३
सर्वतः सङ्कुलं लोकं ३८.५२
सर्वतीर्थाधिपस्वामि० ६.१५
सर्वत्र प्रतिपाद्यन्ते १५.६३
सर्वत्रैवाः निरुद्धास्ते १६.३४
सर्वधर्मार्थतत्त्वज्ञ १.२
सर्वपापहरं नृणां ६.१४
सर्वपापौघसंहारि० १९.२५
सर्वबन्धाद्विमुच्याशु ३८.४१
सर्वब्रह्मर्षिमुख्येभ्यो ३९.२
सर्वभूतनियन्ता त्वं ३६.३९
सर्वलोकत्रे नमस्तुभ्यं ३४.१९
सर्वयज्ञफलं लभ्या ४०.५७
सर्वरक्षरसन्दाह १९.३६
सर्वराजन्यसन्तुष्ट १९.४१
सर्वर्तुकुसुमैर्युक्तैः २४.१५
सर्वर्तुकुसुमोपेतम् १.९
सर्वलोकशरण्यस्त्वं ३४.३३
सर्वलोकशरण्ये त्वां २०.२७
सर्वलोकाधिपः श्रीमान् ३४.२३
सर्वलोकैकशरण० ३६.२६
सर्वलोकोपकारार्थं १.५०
सर्ववादिजनिर्धौरै० ३२.१४
सर्ववेदान्ततत्त्वार्थ० १२.५७
सर्वव्याप्तावबोधा० ४.१५
सर्वशास्त्राण्यनन्तारच १०.५९
सर्वशास्त्राण्यनन्ता० १५.१८
सर्वशास्त्रार्थविन्नाशो ३०.६
सर्वशेषी सर्ववपुः २५.२४
सर्वसम्पत्समापन्ना २१.४
सर्वसिद्धिकरं पुंसां १०.३१
सर्वागमज्ञः शान्तात्मा २४.९
सर्वागमांश्च शास्त्राणि २४.४
सर्वाघनाशनकरम् ७.६७
सर्वाण्येतानि ये लोके ४०.१५
सर्वाधिकारिसुलभः ६.३०
सर्वान्तर्यामिने तस्मै ३८.१८
सर्वाभीष्टप्रदस्त्वं हि ३४.३२
सर्वाभीष्टानाशु दत्वा २६.१५
सर्वामरार्चितलसत्० १५.११
सर्वामरौघमुकुट० १४.८
सर्वाम्नायव्रतस्नातः १५.३५
सर्वार्थामूर्तयः श्रीमद्० २९.३
सर्वार्थसिद्धिं सम्प्राप्य ४०.५९
सर्वालङ्कृतिसंयुक्तं ८.३८
सर्वासां जीवकोटीनाम् १.२८
सर्वासां जीवकोटीनां १.४४
सर्वास्तास्ते समागम्य १५.२४
सर्वे निवारिता न स्युः १८.१८
सर्वे भरतखण्डेऽस्मिन् २८.५८
सर्वे भवाम्बुधौ १.३२
सर्वेभ्यो नित्यमुक्तेभ्य० ३९.४५
सर्वेशस्त्वं हि सर्वज्ञो ३६.३७
सर्वेश्वरं जगन्नाथं ५.७१
सर्वेश्वरं जगन्नाथं ३७.७
सर्वेश्वरः श्रीपतिरादि० १९.१
सर्वेश्वरस्तदा देवः ३.६
सर्वेश्वराय सर्वाय ३७.१२
सर्वेश्वरी जगन्माता १.१८
सर्वेश्वरो जगन्नाथः ६.३३
सर्वेश्वरोऽपि तं दृष्ट्वा ३९.४५
सर्वेषां कृष्णभूरेव १०.५५
सर्वेषां तारणार्थाय ३६.५५
सर्वेषां सूरिणां जन्म ३४.१
सर्वेषामुपदिश्याथ १.५४
सर्वेष्वर्चावतारेषु १६.१७
सर्वैश्च शिष्यैः सहितो ३४.४१
सर्वोपचारैरत्यर्थं ३४.५३
सर्वोपचारैस्तां देवीं २०.४३
स वनानि नदीस्तीर्त्वा १२.४१
स वैष्णवोत्तमः श्रुत्वा ३१.१४
सश्रियं ब्रह्मरुद्रादि० ८.३७
स संनिरस्तशुश्रूषो० ९.३५
स सहस्राणि जन्मानि ४०.२५
सह पुत्रा ययौ गेहं २६.३३
सह सर्वैर्महाबाहुभि० ३२.१८
सहस्रं विष्णुभक्तानां ३०.१२
सहस्रं हरिदासानां ३०.१५
सहस्रमूर्द्धा विश्वात्मा ३४.२२
सहस्रशीर्षा पुरुषः ३८.२२
सहस्रशीर्षे देवेशि २०.१८
सहस्राङ्घ्रि नमस्तुभ्यं २०.१८
सहायं के न कुर्वन्ति १५.४६
सहोदरधृतच्छत्र० १९.४१
स ह्यनालोकयन् १४.५१
सा कावेर्येव विरजा २८.१९
सावेशस्थजनस्या० १९.४०
साक्षात् तद्वदनाम्भोज० २.२१
साधिकानां कुतः १६.३२
सा देवी सहसोपेत्य ३१.१४
सा दृष्ट्वा हसितं २३.५
साधु पृष्टोऽस्मि योगीश १४.४
सान्द्रैरालोकयामास २०.५६

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academ

सापि संवर्द्धिता काले २६.२१
सामगानरवरेणेद० २५.३५
सामवेदस्वरेणाथ ९.२३
साम्येदे परमे लोके० २७.३
साम्योदलोकपासाद्य ८.३९
सारं विज्ञाय तत्क्षेत्रे ९.३
सारूप्यधारिभिः पुंभिः २७.२
सा लक्ष्मीर्जगता २०.५५
सा श्रीर्वासल्यभावेन २.१७
सा सद्यो देवं संदृष्ट्वा ९.३३
सा समादाय तं शीघ्रं ३.११
सितासिते महानद्या० २७.२७
सिद्धचारणगन्धर्वैः २९.७
सिंहक्षेत्रमुपागम्य ८.१६
सिंहक्षेत्रे महापुण्ये २८.३५
सिंहव्याघ्रगजाकीर्णे २७.३९
सिंहाचलं च संप्राप्य ३८.२
सिंहाद्रौ श्रीनृसिंहः २७.४०
सिंहासनांशजः पुत्रः ३५.१५
सिंहासनांशजः श्रीमान्० ३५.२२
सिंहासने विनिक्षिप्य १७.३७
सीतया क्रीडते सार्द्धं २७.३३
सीताग्राकृष्टनदये १२.५४
सीतापहरणं तस्मै १९.६३
सीतारमणपादाब्ज १६.१७
सीतालक्ष्मणसंयुक्तः १९.६९
सीतासदृशमात्मानं ३.१९
सीताहरणदुःखेन १९.६८
सुःखचर्यानुहृष्टः सन् १९.५९
सुगूढचिबुकग्रीवः ३.८
सुजानुगूढ्यायुगलः १५.५३
सुजानुजङ्घायुगलः १७.२६
सुज्ञानदीपं सङ्कल्प्य ४.५०
सुतार्थं तप्य तपस्सन् ९.३८
सुदर्शन इति ख्यात० २८.२८
सुदर्शनं चक्रतीर्थं ८.९
सुदीर्घकर्णोज्ज्वल० ७.८
सुदीर्घाकर्णोज्ज्वलनाक्ष० १९.७
सुदीर्घायतताम्राक्षः १७.२५
सुधारसोत्सुकं २१.१७
सुनासः सुमुखः सुभ्रूः ३.७
सुनासिक सुन्दरदन्त० ५.१३
सुपर्णपक्षविक्षेप० ६.३१
सुपार्ष्णिपार्श्व० १५.१०
सुपीनविपुलोरस्कं ७.४५
सुपीनवृत्तायतबाह० ५.९
सुपुण्यं वैष्णवारण्यम् ५.४८
सुप्रतिष्ठांशसञ्जातो ३६.२
सुप्रसन्नमुखाम्भोज १२.४७
सुप्रसन्न मुखाम्भोजं ३६.२५
सुभ्रूललाटाञ्चित०७.९
सुभ्रूलतान्विता १३.२३
सुभ्रूसुनासा बिम्बोष्ठी २०.९
सुमङ्गलं चाश्रित० २५.३७
सुमङ्गलं पद्मभवादि २५.३७
सुमङ्गलं मङ्गलम० २५.३६
सुमङ्गलं मङ्गलम० २५.३६
सुमङ्गलं मङ्गलम० २५.३६
सुमङ्गलं मङ्गलमस्तु २५.४०
सुमङ्गलं मङ्गलमादि० २५.३८
सुमङ्गलं मङ्गलमाश्रिताय २५.३९
सुमङ्गलं मङ्गलमौ० २५.३६
सुमङ्गलं माधव ते २५.४०
सुमङ्गलं श्रीधरराज० २५.४०
सुमङ्गलं श्रीनिलयो० २५.३७
सुमङ्गलं सर्वजगत्० २६.३७
सुमनपूजनपराणां २६.१४
सुमेरुतुल्यैः प्रासादैः २.५
सुमेरुसन्निभं देवा २०.२६
सुरापानैकतट० १९.१०
सुरापी ब्रह्महा ३९.१०
सुरैरौर्ध्वमुखाद्यैः ३४.१५
सुरैः सम्पूजितः सर्वैः २७.१५
सुरैर्ब्रह्मर्षिभिर्नित्यं ३७.९
सुलभा मुक्तिदा लोके २६.३५
सुवर्णघर्षकं श्रेष्ठ० २३.१६
सुवर्णपङ्कजासीनं ८.३५
सुवर्णपात्रे निक्षिप्य १३.७
सुवर्णप्रतिमाचीरं ३३.२४
सुवर्णवसनं दिव्यं ३८.९
सुवृत्तसुन्दराकार० १५.९
सुवेष्टयित्वा नैपुण्यात् ९.६१
सुषुम्णया विनिष्क्रम्य ३८.५८
सुषुम्णानाड्या संवेष्ट्य ९.६०
सुस्मेरचन्द्रिकाभास्वद् १५.५१
सूतकान्तेऽकरोत्तस्य २२.८
सूतिकागृहमासाद्य १४.३४
सृष्टिस्थित्यन्तकर्तारं ७.४८
सृष्ट्यादौ जलमग्नां २६.९
सृष्ट्यादौ तांश्च १.२८
सृष्ट्वा वर्षं ततश्चक्रे ५.३५
सेनेशस्य गणाध्यक्षः १५.३१
सेवयन्तौ सदा तस्य ३६.४
सेवयन् वसुधामध्ये० १५.३७
सेवया विष्णुभक्त० १६.८
सेवया स्वप्रसादस्य २७.३८
सेवयित्वा तथ महापुण्यं ६.३
सेवितः सततं भक्त्या ९.६
सेवित्वा दर्दी राजा १९.५३
सेवितो वाचयंस्ते ३८.५५
सेवित्वा पाण्डुरङ्गेशं ६.११
सोऽपि तत्पादरजः ७.६२

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

सोऽपि तद्दिव्यपादाब्जे २.२१
सोऽपि प्रगृह्य तां १९.५३
सोऽपि बालार्कसङ्काशो १४.४८
सोऽपि जीर्णगुणा० २१.२०
सोऽपि संवर्द्धितो भूत्वा २.१८
सोऽप्यत्रो संस्थितं देवं ९.३४
सोऽप्यपोधगति व्याप्तं १०.५
सौगन्धिकैर्विकसितैः ३६.१७
सौधप्राकारललिते ३.१
सौन्दर्यमतुलं देहि ११.२३
सौन्दर्यविलसद्व्याप० १०.६७
सौन्दर्यस्याऽस्य वेषस्य २५.३३
सौभाग्यवान् गच्छति ४०.६२
सौमित्रिणा सेवितम० १९.१६
सौवर्णवप्रसंयुक्तं २.५
सौवर्णीं घटिकां चैव १८.३७
सौशील्यसौलभ्य० ७.७
सौशील्यादिगुणैर्युक्तः २६.२२
सौहार्दद्रावहृदया० १०.४३
स्कन्धाधिरूढं तं २१.३१
स्तब्धद्वयोक्तिवत० १९.११
स्तुतिभिः स्तोत्रयामास ३०.३९
स्तुतिभिर्दिव्यरूपाभि० १०.७६
स्तुत्वा तेनाऽभ्यनुज्ञाय ३३.१३
स्तुत्वा बहुविधैः १५.५६
स्तुत्वा सर्वोपचारैस्तान् ७.१६
स्तुवन्तमेवं विप्रं तं ११.९
स्तूयते सनकाद्यैश्च २७.८
स्तोयमारोपयामास २३.२०
स्तोयमारोपितमहं १८.३५
स्तोयमेतादृशं लोके १८.११
स्तोत्रं चक्रे शुचैः ३४.१०
स्तोत्रयामास योगीन्द्रं १०.२९
स्तोत्रयामास योगीन्द्रं ३६.१३
स्तोत्रयामास योगीन्द्रः ९.७१
स्तोत्रयामास विधिवैः ३२.३६
स्तोत्रयामास सद्भक्त्या २०.१५
स्तोष्यामि त्वां कथं देव १२.३०
स्थलं ददौ सतो ४.३९
स्थातव्यमेवं जीवेन २०.४८
स्थातुं तत्पुरतोऽशक्तः ३०.३१
स्थातुमत्रानुयास्ये १२.४
स्थानं च शाश्वतं २६.१८
स्थानानि सेवयन् ३७.२
स्थापयित्वा मतं विष्णो० ३५.२९
स्थाली कृत्वा तदा ४.४८
स्थितमेवं महाभाग० १४.३९
स्थितस्तस्यानलगुहां ९.६१
स्थिताञ्जयोन्मुद्गाव० १९.९
स्थिते तस्मिन् महाकाश० ९.७४
स्थित्वा क्षेत्राणि ९.६८
स्थित्वा तत्सेवया ३६.५२
स्थित्वा तस्माद् ९.४९
स्थित्वा त्र कञ्चित् ५.२
स्थित्वा त्र कतिचिन् १०.७९
स्थित्वा पूजां प्रकुर्वाणो १३.४
स्थिरीकृत्य दृढां भक्तिं ६.५
स्नातुकामस्ततः स्वाङ्ग० १७.३७
स्नात्वा तस्यां यथा० १५.३९
स्नापनं प्रदक्षिणं च ४०.१५
स्नेहप्रसन्नमनसः १६.२७
स्पर्शात् पर्वतभूजाणि १०.३०
स्पृशन्तं शिखरैर्द्यां ६.१२
स्पृशन्नुपदिदेशास्य ३२.३०
स्फुरत्कटितटाबद्ध० ११.१९
स्फुरत्किरीटध्राजित० १९.३
स्फुरत्किरीटमुकुट० १०.७१
स्फुरत्कौस्तुभकण्ठः १०.६९
स्फुरत्पीताम्बरधरं ३६.२५
स्फुरत्पीताम्बरधरः ६.२०
स्फुरत्प्रतापविद्योत० १०.६५
स्फुरद्दिव्यप्रभापुण्यं ६.२३
स्फुरन्मणिद्योतकिरीट० १९.१२
स्फुरन्मुखाम्भोरुह० ७.८
स्फुरल्लसद्भूषण० ७.११
स्मरणान्मुक्तिदं देवं ६.६
स्मरणाजेन निर्मिश्रम् ९.१५
स्मितस्फुरत्कुन्द० १९.७
स्मितावलोकनैः स्निग्धै० १३.३
स्माच्चेत् तदा वैष्णवेषु १८.२६
स्नापयित्वा स्वहस्तेन ९.६४
स्वं स्वं धाम पुनर्जग्मुर० १५.२५
स्वं स्वं राज्यमुपा० ७.८८
स्वकर्मज्ञानभक्त्या १५.६७
स्वकीयं स्थानमागम्य १२.२७
स्वकीयैरष्टवर्गैश्च ९.६०
स्वकृतं शास्त्रमखिलं ३७.५
स्वदूतैरानयामास ३३.२५
स्वधर्मनिरता नित्यं २२.४
स्वधाम परमं हृष्टो २३.१७
स्वपादकमलन्यासैः १६.२६
स्वपादपद्मशरण०१०.६७
स्वपादरेणुमुद्धृत्य १०.१९
स्वपादाक्रान्तविश्वाय १२.५२
स्वप्ने तं समुपागम्य ३०.३६
स्वभुजारोहणाद् भीतं २१.३४
स्वयं भुजाभ्यां संधार्य २३.३०
स्वयं श्रीश्च महाभागा ३२.११
स्वयमेवाऽकरोद्युद्धं ७.१८
स्वरूपं दर्शयामास ३२.३१
स्वरूपरूपसगुण० ४०.२२
स्वर्णात्मकानि सर्वाणि ६.६०

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academ

स्वलङ्कृतः प्रहृष्टः सन् ३०.१७
स्वशिष्यान् स्थापयित्वा० ३७.४
स्वस्थानानि परित्यज्य १२.१४
स्वस्मै स्वयं प्रकाशाख्यं ४.१०
स्वस्य देहं विहायाथ ३५.१८
स्वस्य हृत्कर्णिकामध्ये ११.११
स्वहस्तपङ्कजं न्यस्य ११.१२
स्वहस्तेनाहृतसुमहत् २४.१४
स्वाधीनसर्वव्यापारः ४.१६
स्वामिकार्यं हि भृत्यस्य० १८.३६
स्वामिपुष्करिणीं ३८.७
स्वामितान् सात्त्विकान् १.५२

(ह)

हताश्वरथमातङ्गः ३०.२८
हत्वा राक्षसराजेन्द्रम० १९.७१
हरति त्यक्त्वा तद्वार्त्यं ३२.१
हरिं विना न कस्यास्ति १५.४२
हरिक्षेत्रं ततो गत्वा ५.५०
हरिक्षेत्रे महापुण्ये २७.१२
हरि-गृहान्तरे चिन्त्या १४.३५
हरिदासानुदासस्य ६.६१
हरिदासा महात्मानो ९.९३
हरिद्वारे महापुण्ये २७.२६
हरिनिन्दाकृतं पापं १८.२८
हरिन्मणिशणपल १९.३
हरिपाद इति ख्यातो १३.४
हरिपादं नमस्कृत्य १३.३८
हरिपादस्ततो विप्रैः १३.३९
हरिपादाब्जशीर्षु० ९.७३
हरिपादाम्बुजध्यानात् २२.२८
हरिभक्त्यर्थं विधि० ७.२७
हरेरनन्तकल्याण० २१.१०
हरेरर्चानिवासानि १०.४७
हरेरर्चाविग्रहेषु सर्वेषु ६.५८
हरेराज्ञानुसारेण ४.२१
हरेरालोकनाह्लाद० १४.५२
हर्म्यैर्विमानैः प्रासादै० १.२०
हर्षेण तं परित्यज्य ४.६
हर्षेण महता युक्तो १.१३
हर्षेण महताविष्ट० ३२.३६
हस्तीन्द्रहस्तायत १९.३
हस्तोपधानबिम्बौष्ठं ७.४७
हंससारससङ्कीर्णे २०.५
हंससारससंयुक्तां १२.४२
हंसाधवामरस्क० ६.३१
हा कष्टमिति चोक्त्वाथ १०.१९
हारकेयूरकटक ६.२२
हारकेयूरमुकुट० २.१२
हारकेयूरमुकुट० ३४.१४
हारकेयूरमुकुट० ३८.११
हारैश्च विद्योत० ५.१०
हितोपदेष्टारः के १७.२०
हिमागमे जलस्थायी ९.८
हिरण्मयपुर्यज्ञः ३६.३६
हिरण्मयस्तथं भगवान् ३८.२५
हिरण्मयेषु पात्रेषु १६.४३
हिरण्यकर्णा हरिणी २०.८
हिरण्यवर्णे हरिणि २०.१९
हिरण्याक्षविनाशाय १२.५१
हृत्तापनाशनसरस्तट० ७.३४
हृत्तापनाशनसरस्तीर० २८.८
हृत्पङ्कजस्थं संज्ञार्थं २५.२२
हृत्पङ्कजस्थं भगवत० २५.१७
हृत्पद्मपुण्डरीकस्थं ५.६
हृत्पद्मसंस्थितं देवं १३.१६
हृत्पद्मस्थहरिध्यान० ९.६५
हृत्पद्मेपद्मपत्राक्ष० १४.५०
हृत्पद्मे श्रीपतिं ध्यायन् १४.२०
हेमापगातटे रम्ये २०.४
हेमापगानदीतीरे २२.२
हेमाम्बुरुहसङ्कीर्णम् २.६
हेमारविन्दसरसि स्नानं ११.१०
हस्वत्रिरेखायुतकम्बु० १९.८

॥ इति श्लोकार्द्धानुक्रमणिका ॥

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

२. श्रीमद्भार्गवोपपुराणगतविशिष्टस्थानपर्वतनदीनामानुक्रमणिका

स्थाननामानि

१.अग्निहोत्रपुरम्
२.अनन्तशयनक्षेत्रम्
३.अयोध्या
४.अवन्ती
५.अहोबलम्
६.आकाशनगरम्
७.आमोदलोकः
८.ईशाननगरम्
९.उत्तमापुरी
१०.उत्पलावर्तकक्षेत्रम्
११.ऐन्द्रपुरी
१२.कपिक्षेत्रम्
१३.ककुलम्
१४.काञ्चीपुरी
१५.कामाशिकी
१६.कालियह्रदम्
१७.काशीपुरी
१८ कुम्भकोणम्
१९.कुरुकापुरी
२०.कुरुक्षेत्रम्
२१.कृतशौचक्षेत्रम्
२२.कृष्णकोटिः
२३.कृष्णनगरम्
२४.कोलपुरी (घोलपुरी)
२५.गङ्गासागरसङ्गमः
२६.गजस्थलम्
२७.गया
२८.गरिष्ठक्षेत्रम्
२९.गृध्रसरः
३०.गोपुरी
३१.गोपपुरी
३२.गोष्ठीपुरम्
३३.चक्रतीर्थम्
३४.चित्रकूटकम्
३५.तुलसीकाननम्
३६.दण्डकवनक्षेत्रम्
३७.दर्पशयनक्षेत्रम्
३८.दुग्धाब्धिक्षेत्रम्
३९.द्वारावती
४०.धर्मपुरी
४१.धर्मदक्षेत्रम् (धानुष्कम्)
४२.धन्विमङ्गलक्षेत्रम्
४३.धन्वीपुरी
४४.नन्दपुरी
४५.नन्द्रव्रजम्
४६.नन्दिग्रामः
४७.नागपुरी
४८.नारायणग्रामः
४९.निधुलापुरी
५०.निबिडक्षेत्रम्
५१.नैमिषारण्यम्
५२.परमात्मक्षेत्रम्
५३.पाण्डुरङ्गम्
५४.पार्थस्थलम्
५५.पुण्डरीकानगरी
५६.पृथुपुरम्
५७.प्रभासक्षेत्रम्
५८.प्रमोदक्षेत्रम्
५९.प्रयागः
६०.बदरीक्षेत्रम्
६१.बलिपुरी
६२.भक्तिसारक्षेत्रम्
६३.भर्गस्थानम्
६४.भवघ्नक्षेत्रम्
६५.भासुरक्षेत्रम्
६६.भूतस्थानम्
६७.मणिकोटिः

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academ

६८. मणिमण्डपक्षेत्रम्
६९. मण्डनग्रामः
७०. मथुरानगरम्
७१. मथुरापुरी
७२. मयूरनगरम्
७३. मल्लपुरम् (मध्वपुरम्)
७४. महिताख्यक्षेत्रम्
७५. महीसारानगरी
७६. मायापुरी
७७. मोदक्षेत्रम्
७८. मौद्गरक्षेत्रम्
७९. मोहुराख्यक्षेत्रम्
८०. वटस्थलम्
८१. वाराणसी
८२. विठ्ठलम्
८३. विष्णुपदम्
८४. विष्णुस्थानम्
८५. वृद्धपुरी
८६. वृन्दावनम्
८७. वैकुण्ठक्षेत्रम्
८८. व्याघ्रनगरम्
८९. शरणग्रामः
९०. श्वेतद्वीपम्
९१. श्रीकूर्मक्षेत्रम्
९२. श्रीनिवासस्थलम्
९३. श्रीभ्रमरस्थानम्
९४. श्रीपद्मगुरुक्षेत्रम्
९५. श्रीपुष्पक्षेत्रम्
९६. श्रीरङ्गम्
९७. श्रीरामाख्यक्षेत्रम्
९८. सङ्गमग्रामः
९९. सत्यलोकः
१००. सिंहक्षेत्रम्
१०१. सुवर्णनगरम्
१०२. स्वामिपुष्करिणी
१०३. हरिक्षेत्रम्
१०४. हरिद्वारम्
१०५. इलापवाशनगरः

पर्वतनामानि

१. गोमन्तपर्वतः
२. गोवर्द्धनपर्वतः
३. घटिकाद्रिः
४. चित्रकूटपर्वतः
५. तोताद्रिः
६. नीलाद्रिः
७. यादवाद्रिः
८. वारणाचलम्
९. वृषभपर्वतः
१०. शेषाचलम्
११. श्वेतपर्वतः
१२. श्वेताद्रिः
१३. श्रीवेङ्कटाद्रिः
१४. सिंहाद्रिः
१५. सुपर्णाद्रिः
१६. स्रोताचलम्

नदीनामानि

१. कावेरी
२. कृष्णवेणी
३. क्षुद्रनदी
४. गङ्गा
५. गण्डकी
६. गोदावरी
७. ताम्रपर्णी
८. यमुना
९. वेगवती
१०. सरयू
११. हेमापगा

।।इति विशिष्टस्थानपर्वतनदीनामानुक्रमणिका।।

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

३. श्रीमद्भार्गवोपपुराणगत-विशिष्टनामानुक्रमणिका

१.ईश्वरमौनी
२.ईश्वरार्यः
३.कनकाङ्गी
४.काञ्चीपूर्णः
५.कारिः
६.कासारयोगी (सरोयोगी)
७.कुरुकेशः
८.कुलशेखरयोगी
९.खनिकृष्णः
१०.गोदादेवी
११.गोष्ठीपूर्णः
१२.दुःशीलः
१३.देवदेवी
१४.देवराजः
१५.नाथमुनिः
१६.नीलादेवी
१७.परकालयोगी (पराङ्कुशमुनिः)
१८.पार्वती
१९.पुण्डरीकाक्षः
२०.बलधारी
२१.भक्ताङ्घ्रिरेणुः
२२.भक्तिसारयोगी
२३.भट्टनाथः
२४.भार्गवमुनिः
२५.भूतयोगी
२६.भूदेवी
२७.मधुरकवियोगी
२८.महद्योगी
२९.महापूर्णमुनिः
३०.मुनिवाहनयोगी
३१.यादवमुनिः
३२.यामुनमुनिः
३३.योगिदासः
३४.रामानुजः (लक्ष्मणमुनिः)
३५.विष्णुचित्तयोगी
३६.विष्णुचित्तमिश्रः
३७.विष्णुवर्द्धनः
३८.शठकोपयोगी
३९.शिवः (रुद्रः)
४०.शैलपूर्णः
४१.श्रीदेवी (लक्ष्मीः)
४२.श्रीमाल्यधरः
४३.श्रीराममिश्रः
४४.हरिदासः
४५.हरिपादः

।।इति विशिष्टनामानुक्रमणिका।।

C-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Acaden

सहायकग्रन्थानुक्रमणिका

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academ

।। सहायकग्रन्थानुक्रमणिका।।

संस्कृतग्रन्थाः

१. कूर्ममहापुराणम् (पूर्वार्द्धम्)- व्यासः, सम्पादकः- नागशरणसिंहः, प्रकाशकः- नाग पब्लिशर्स, जवाहर नगर, दिल्ली-१९८३ई०।

२. गरुडमहापुराणम्(पूर्वखण्डम्)- व्यासः, प्रकाशकः- श्रेष्ठराज श्रीकृष्णदास वेङ्कटेश्वर प्रेस, बम्बई- १९६३ वि० सं०।

३. पद्ममहापुराणम्(पातालखण्डम्)- व्यासः, प्रकाशकः- आनन्दाश्रमपुस्तकालय पुण्यपत्तनम्- १८९४ई०।

४. प्रपन्नामृतम्-अनन्ताचार्यः, सम्पादकः- श्रीरामनारायणाचार्यः, प्रकाशकः- सोमानी ट्रस्ट, वाराणसी- २०२३ वि० सं०।

५. प्रस्थानभेदः- मधुसूदनसरस्वती, प्रकाशकः- श्रीवाणीविलास-मुद्रणयन्त्रालयः, श्रीरङ्गम्- १९१२ई०।

६. भक्तिरत्नाकरः- उद्धृतः 'Studies in the Upapurāṇas'(Vol. I) ग्रन्थे।

७. मुद्गलपुराणम्-मुद्गलाचार्यः, प्रकाशकः- मुद्गलपुराणप्रकाशनमण्डलम् अ.सा. राजाध्यक्ष, १५४, लक्ष्मीनिवास हिन्दुकॉलनी, दादर, निर्णय सागरप्रेस, मुम्बई- १९७६ई०।

८. वीरमित्रोदयः (परिभाषाप्रकाशः)- मित्रमिश्रः, सम्पादकः- पर्वतीय नित्यानन्दशर्मा, प्रकाशकः- चौखम्बा संस्कृत बुक डिपो, बनारस।

९. वृहद्धर्मपुराणम् (पूर्वखण्डम्)- सम्पादकः- म.म.हरप्रसाद शास्त्री, प्रकाशकः- चौखम्बा, अमर भारती प्रकाशन, वाराणसी - १९७४ई०।

१०. शब्दकल्पद्रुमः- राजा राधाकान्तदेवबहादुरः, सम्पादकः- श्रीवरदाचार्य वसुः तथा श्रीहरिचरणवसुः, प्रकाशकः- रामनारायणयन्त्रालय कलकत्ता- १८१३ शकसंवत्।

११. श्रीवचनभूषणम् ('चिन्तामणि' हिन्दी टीकायुक्त)- श्रीलोकाचार्यः, हिन्दीटीकाकारः- श्रीविष्णुसेनाचार्य त्रिदण्डीस्वामी, प्रकाशकः- हनुमानशास्त्री, गायघाट, मिर्जा आरा।

१२. मूलसंहिता (शिवमाहात्म्यखण्डम्, स्कन्दमहापुराणोक्ता)-सम्पादकः-वै.शा.रा.रा. षणशीकर, वासुदेवशास्त्री, प्रकाशकः- आनन्दाश्रम यन्त्रालयः, पुण्यपत्तनम्- १८९३ई०।

१३. स्कन्दमहापुराणम्(प्रभासखण्डम्)- व्यासः, प्रकाशकः- श्रेष्ठराज श्रीकृष्णदास, वेङ्कटेश्वरप्रेस, बम्बई-१९१०ई.।

हिन्दीग्रन्थाः

१४. संस्कृत- साहित्य का इतिहास (ए.बी.कीथ) हिन्दी अनुवादकः- डॉ. मङ्गलदेव शास्त्री, प्रकाशकः- मोतीलाल बनारसी दास, दिल्ली- १९६०।

१५. हिन्दी साहित्य का आलोचनात्मक इतिहास- डॉ. रामकुमारवर्मा, प्रकाशकः- रामनारायण लाल, प्रकाशक तथा पुस्तक विक्रेता प्रयाग- १९४८ई०।

।। आङ्ग्लभाषाग्रन्थाः ।।

16. **Studies in the Upapurāṇas (Volume I)- Dr. R.C.Hāzra, Publisher-** Sanskrit college, Calcutta- 1958.

17. **SrI Bhāshya- Rāmānuja, English Translation of Raghunāth Sharmā, Publisher-** University of Poona- 1959.

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

18. The Origin and Growth of Srī Brahmatantra Parakāl Math:- Publisher- Bangalore Press, Mysore Road, Bangalore City- 1949.

।। मातृकाग्रन्थाः ।

१९. नारायणसारसङ्ग्रहः- मातृकासङ्ख्या १०६१५ (अपूर्ण)- अखिलभारतीय संस्कृत परिषद्, लखनऊ।

२०. पराशरोपपुराणम्- मातृकासङ्ख्या १५३०८ (पूर्ण) सरस्वतीभवनहस्तलिखितपुस्तकालय, सम्पूर्णानन्द संस्कृत विश्वविद्यालय, वाराणसी।

२१. प्रमाणसङ्ग्रहः- मातृकासङ्ख्या १५२८, गवर्नमेण्ट ओरिएण्टल संस्कृत मैन्यूस्क्रिप्ट्स, लाइब्रेरी मद्रास।

२२. भार्गवपुराणम् (शैवम्)- मातृकासङ्ख्या १५६६५, गवर्नमेण्ट ओरिएण्टल मैन्यूस्क्रिप्ट्स लाइब्रेरी, मद्रास।

२३. भार्गवपुराणम् (सामान्यम्)- मातृकासङ्ख्या- १५२००, सरस्वतीभवनहस्तलिखितपुस्तकालय, सम्पूर्णानन्दसंस्कृत विश्वविद्यालय, वाराणसी।

२४. भार्गवोपपुराणम् (मातृका-क)- मातृकासङ्ख्या- १०६१६ (पूर्ण)- अखिल भारतीय संस्कृत परिषद् लखनऊ।

२५. भार्गवोपपुराणम् (मातृका-ख)- मातृकासङ्ख्या- २९४.११/पी. ९३ बी.(खण्डित) टैगोर पुस्तकालय, लखनऊ विश्वविद्यालय, लखनऊ।

२६. भार्गवोपपुराणम् (मातृका-ग)- मातृकासङ्ख्या- १३०५ (पूर्ण) जवाहरलालनेहरु पुस्तकालय, बम्बई विश्वविद्यालय, बम्बई।

२७. भार्गवोपपुराणम् (मातृका-घ)- मातृकासङ्ख्या ११६१० (पूर्ण)- ओरिएण्टल रिसर्च इंस्टीट्यूट, बड़ौदा।

२८. वारुणोपपुराणम्- गवर्नमेण्ट ओरिएण्टल मैन्यूस्क्रिप्ट्स लाइब्रेरी मद्रास।

२९. विन्ध्यमाहात्म्यम् (बृहदौशनसोपपुराणात्)- मातृकासङ्ख्या ४०८७, मैन्यूस्क्रिप्ट्स लाइब्रेरी इन एशियाटिक सोसाइटी आफ बङ्गाल।

शोधपत्रिका

३०. पुराणपत्रिका (व्यासपूर्णिमाङ्कः)- जुलाई १९६२, प्रकाशकः- आल इण्डिया, काशीराज ट्रस्ट फोर्ट, रामनगर, वाराणसी।

सहायक-हस्तलिखितग्रन्थसूचीपत्रानुक्रमणिका

1. A Descriptive Catalogue of Sanskrit Manuscripts in the Akhil Bhāratīya Sanskrit Parishad, Lucknow.
2. Alphabetical list of Sanskrit Manuscripts in the oriental Institute Barodā (Vol.II).
3. Catalogue of Manuscripts in the library of Tagore Lucknow University Lucknow.
4. Descriptive catalogue of Sanskrit Manuscripts in the Government oriental Manuscripts Library Madrās.
5. Descriptive Catalogue of the Sanskrit Manuscripts in the Tanjoure Mahārājā Serfoji's Sarasvatī Mahal Library Tanjoure.
6. The Catalogue of the library of University of Bombay.

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academ

7. The Descriptive Catalogue of the Sanskrit and Prākrit Manuscripts in the India Office, Valume 2 (Part II) London.

8. The Descriptive catalogue of Sanskrit Manuscripts in the Asiatic Society of Bengāl (Shāstrī) Preface Volume.

9. सरस्वती भवनकाशीस्थपुस्तकालयहस्तलिखितग्रन्थविवरणपञ्जिका।

।। इति सहायकग्रन्थानुक्रमणिका।।

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

C-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Acaden

CC-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Academy

C-0. Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Acade

Akhil Bharatiya Sanskrit Parishad, Lucknow. Digitized by Sri Muthulakshmi Research Ac